

“Devlet Dahi Halk İçindir”

Umran'ın kapağına taşıdığı-mız hikmetli söz, bilge şair Nef'i'ye ait.

“Devletin bekası için gerekirse bütün halkı feda ederim” diyen Dördüncü Murat'a Nef'i'nin verdiği anlamlı cevap tam olarak şöyledir: **“Devlet dahi halk içindir padişahım.”**

Evet, **“halk devlet için”** değil, tam tersine **“devlet halk için”**dir ve devlet halka hizmet için vardır. Zira devleti oluşturan, ayakta tutan halktır, millettir.

Aynı hakikati, Osmanlı Devleti'nin manevi mimarı kabul edilen **Şeyh Edebali** de, **“İnsanı yaşat ki devlet yaşasın”** nasihatı ile vurgular.

Ne ki, Dördüncü Murat devrine geldiğinde bu anlayış değişmiş, insanı/halkı yaşatma merkezli yönetim geleneği yerini devleti yaşatma merkezli ya da **devlet-merkezli** anlayışa bırakmıştı; bu durum ise çok önemsenen “devlet”i kurtarmak şöyle dursun, tam tersine Devlet-i Âliye'nin inhitatına giden süreci hızlandırmaktan başka bir işe yaramamıştı.

Devletlerin ikbal ve idbar dönemlerine dair önemli fikirler üreten ünlü Müslüman tarihçi **İbn Haldun**, çöküş süreçlerinin, yöneticilerin halktan kopması ile başladığına dikkat çeker. Devletlerin kuruluş-yükselme dönemlerinde, padişah ve kurucu-yönetici ekibin halkın gücüne ve reyine dayanmasının ve halkla içiçeliğinin devleti ayakta tutan asabiyyetin en önemli unsuru olduğunu söyleyen İbn Haldun, duraklama-gerileme devirlerinde ise yönetici-halk ilişkisi ile dayanışma ruhunun (**asabiyyet**) giderek zayıfla-

dığını ve nihayet koptuğunu, padişahın etrafında bir çıkarıcı sınıfın (şimdi **‘bürokratik oligarşi’**) türediğini, bu dönemlerde yöneticilerin zulüm ve istibdada başvurarak halk desteğini tamamen kaybettiğini ve sonunda **“İhtiyarlık Çağı”**na giren devletlerin kendilerini hala güçlü zannedip zevk ü sefaya ve saçıp savurmaya daldıkları bir sırada çökü-verdiklerini anlatır. (*Mukaddime*, M.E.B yay., çev: Zakir Kadiri Ugan, 1st-1988, c.1, s.426-447)

Dördüncü Murat'a, Osmanlı Devleti'nin ve kurumlarının çözülüş sebepleri ve bu süreci tersine çevirecek çözüm önerilerini içeren bir lâyiha sunan **Koçi Bey** de, tıpkı İbn Haldun gibi, yönetici kadronun etrafını saran çıkarıcı gruba ve devlet çarkında hızla yaygınlaşan “rüşvet lâşesi”ne ve adam kayırma illetine dikkat çeker. Vezirlerin, “iç halkı”nın istek ve arzularına göre hareket eder olduklarını, adaletin yerini istibdadın aldığını belirtir. Zulüm ve tecavüz ile âlemin harab olduğundan söz eder. “Reâyânın ayakta durması adâlet iledir” der; “Küfür ile dünya durur, zulüm ile durmaz” özlü sözüne yer verir. (Zuhuri Danışman, *Koçi Bey Risalesi*, M.E.B Yay., 1st-1972, s.20, 22, 47-48, 50, 63, 68-69, 82-83)

İmdi, Osmanlı'nın son dönemlerinde devletin dizginlerini ellerinde tutanlar, be-tahsis **İttihatçılar**, halkı ve halk iradesini hiçe sayan, bırakın devleti kendi fırkaları ve çıkarları için halkı fedâ etmekten pervâ etmeyen bir yönetim anlayışına sahip oldular. Bu anlayışla bu millete Balkan faciası, Sarıkamış dramı, Cihan Harbi felaketi ve nice

kıyımlar yaşattılar. İttihatçı yönetim anlayışı Cumhuriyet dönemine ay-nen tevarüs etti. Türkiye'nin yakın tarihini en iyi bilenlerden **Erik-Jan Zürcher**'in de vurguladığı gibi, *Anadolu halkını tanımayan*, bir takım köklü değişimlere giderken milleti ve milli iradeyi hiç hesaba katmayan sözkonusu **İttihatçı tarz-ı siyaset**, yeni dönemde yönetim ile halk arasında ciddi bir gerilim ve kopukluk oluşturdu. Tek Parti döneminin **“halk devlet içindir”** anlayışı halkı bütünüyle küstürdü.

1950'de çok partili hayata geçirilmesi ile ilk kez milli iradeye başvuruldu ve halk, kendine yakın insanları işbaşına getirdi. İlk kez **“devlet halk içindir”** anlayışı öne çıktı. Ancak İttihatçı-komitacı gelenek 1960 darbesi ile bunun rövanşını almakla kalmadı; yaptığı anayasal düzenlemelerle halk iradesine ortak olan, hatta onu hiçe sayan kurumlar ihdas etti. 12 Mart, 12 Eylül ve 28 Şubat darbeleri, milli iradeye ipotek koyan kurumları tahkim etti.

Türkiye şimdi ilk kez bir **‘sivil anayasa’** sınavında. Yeni anayasa devleti halkın hizmetine mi verecek yoksa yine *halk devlet içindir* anlayışı mı hakim olacak? İşte devasa soru budur. Halkı ve halkın değer yargılarını merkeze alan, hak ve özgürlükleri bu değer yargılarına göre düzenleyen bir anayasa ve yönetim anlayışı Türkiye'yi yeni ufuklara taşıyabilir. **Başörtüsü yasağının** kalkması ise, gelinen noktada tüm özgürlüklerin **kilit taşı** konumundadır.

Umrân, bu yönde atılacak adımların destekçisi ve takipçisi olacaktır.

Yeni **‘Umrân’**lara...

KAPAK

10

"Devlet Dahi Halk İçindir"
"Devletin Milleti'nden
"Milletin Devleti"ne
CEVAT ÖZKAYA

12

Türkiye'nin Dengesini Bozan
Gizli Güç
PROF. DR. BURHANETTİN CAN

20

Bir Olağanüstü Dönem Kalıntısı
Başörtüsü Yasağı Kalkmalıdır
DOÇ. DR. MUSTAFA AYDIN

26

Başörtüsü Değil Kara Çarşaf
HAŞMET DEMİREL

SÖYLEŞİ

60

Roni Margulies:
"Her Yahudi
Siyonist Değil"
Konuşan:
Asım Öz

İÇİNDEKİLER

GÜNDEM

29

İslâm'a Karşı Son Numara:
'İslamofoby'a'
TEVFİK EMİN

32

Baudrillard ve İmam
DİLAVER DEMİRACI

35

Kemal Habib:
"İslami Hareketlerden Başka
Çözüm Yolu Yok"
Konuşan: Abdullah Yıldız
Türkçesi: Turan Kışlakçı

38

Kahramanım Chavez
MESUT KARASAHAN

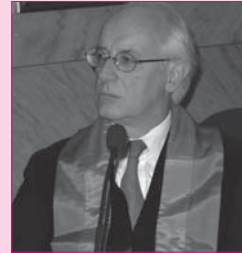
40

Paranoyak Tezahürler
ATASOY MÜFTÜOĞLU

DÜŞÜNCE

42

Ünlü Sosyolog Anton C. Zijderveld
ile Çalışmaları ve Sosyolojideki
Gelişmeler Hakkında Bir Söyleşi
Konuşan: Dr. Kadir Canatan

ÖZEL DOSYA

48

"Güzel İnsan" Sabahattin Zaim de
Hakka Yürüdü
ABDULLAH YILDIZ

52

Hocam Prof. Dr. Sabahaddin Zaim
PROF. DR. İ. METE DOĞRUEK

YAŞAYAN İSLAM

54

Müşahade “Hoşgörü” müdür?
DR. KERİM BULADI

57

Mebrûr Hac, Ömür Boyu Hac
ÖMER NACİ YILMAZ

KÜLTÜR SANAT

EDEBİYAT

64

Yahya Kemal: Geleneğe Adım
Attırın Şair
A. VAHAP AKBAŞ

66

Mehmet Âkif İnan Şiiri Üzerine
Düşünceler
ASIM ÖZ

69

Yangın Kulesinde Feryat Eden
Adam: Cemil Meriç
AHMET DAĞ

DENEME

71

Bilgiyi Analiz Etmek
NİHAL ÖZDEMİR

72

Darağacındaki Hayat
NACİ CEPE

GEZİ İZLENİM

73

Üsküp Kosova Hattında Hayalden
Hakikate Bir Seyrüsefer
METİN ÖNAL MENGÜŞOĞLU

ETKİNLİK

76

Asım'ın Nesli'ne
ÖMER KATRE

77

“Dur”ma, Düşünme ve Davranma
Zamanı

YANSIMALAR

78

Kum Üzerine Değil Kaya Üzerine
Yazmak
ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU

KİTAP DERGİ

79

AYNADAKİ TEBESSÜM

82

Yeşim Taşı
FAHRETTİN GÖR

düşünce • kültür • siyaset
*Umr*an

Sahibi

Umr

an Yayıncılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni
ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Cevat Özkaya

Yayın Kurulu

Uğur Altun, İlhan Gündoğdu,
Cevat Özkaya, Abdullah Yıldız

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar

Mustafa Aydın, Kadir Canatan, Ahmet Dağ,
Dilaver Demirağ, i.Mete Doğruer,
Mesut Karaşahan, Metin Önal Mengüşoğlu,
Atasoy Müftüoğlu

İdare Merkezi

Mega Center, C 34 Blok, Kat 2 No:340
Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (0212) 640 01 22 - 640 01 23
Fax: (0212) 640 01 25

www.umran.org

umran@umran.org
abone@umran.org

Temsilcilikler

Adana: (0505) 249 71 87
Ankara: (0312) 435 94 48
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44
İsparta: (0246) 232 34 77

Abonelik Şartları

Yurtiçi

Yıllık (12 sayı): 50.000.000 TL. (50 YTL)
Türkiye Finans Katılım Bankası
Fındıkzade Şb. TL Hesabı
99165159-1 (Umr

an Yayıncılık)

Türkiye İş Bankası Fatih Şubesi TL Hesabı
1020 1386804 (Hasan Ak)

Posta Çeki Hesabı

1605252 (Umr

an Yayıncılık)

Yurtdışı

Yıllık (12 sayı): 80 Usd - 60 Euro
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. Usd Hesabı
1020 301000 0658751 (Hasan Ak)
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. Euro Hesabı
1020 301000 0658765 (Hasan Ak)

Fiyatı: 4.500.000 TL. (4.5 YTL)

İç Düzen-Kapak Tasarım: Pro-J Sanat

Baskı: Şenyıldız Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. No:3 K.2
Topkapı İstanbul
Tel. (212) 483 47 91

Ayda bir yayımlanır.

EK

sh.
83

TÜRKİYE'NİN AVRUPA NÜKLEER ARAŞTIRMA KURUMU'NA (CERN'E) ASLÎ ÜYELİK ZARURETİ

PROF.DR. AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

Benazir Butto Kimdir?

21 Haziran 1953'te Karaçi'de doğan Butto, Pakistan eski başbakanı Zülfikâr Ali Butto'nun kızı. Babası da 1977 yılında General Ziya-ül-Hak'ın askeri darbesinin ardından yargılanmış ve 1979'da Ravalpindi'de idam edilmişti. Gençlik yıllarında ABD ve İngiltere'de eğitim gören Butto 1988-1990 ve 1993-1996 yılları arasında Pakistan Başbakanlığı görevini yürüttü. İlkinde Devlet Başkanı Gulam Ishak Han, ikincisinde ise Faruk Leghari tarafından görevden alındı. İkisi de hakkındaki yolsuzluk suçlamaları nedeniyle gerçekleşen iktidar kesintilerine rağmen ülke siyasetindeki etkin rolünü sürdüren Butto, 1998 yılında gönlüllü sürgüne gitti. Butto, evlendiği fabrikatör eşi Asif Ali Zerdari ile adları olağanüstü servet birikimleri, ölçsüz harcamaları nedeniyle hep gündemde oldu. 1980'de erkek kardeşi Şahnavaz Fransa'da öldürüldü, 1996'da ise diğer erkek kardeşi Mir Murtaza polis ateşleriyle öldürüldü. 1999'daki askeri darbeden bu yana ülkeye geri dönmüyordu zira 2006'da Interpol tarafından hakkında yakalama emri çıkartılmış ve yolsuzluk suçlamasıyla açılan davalar düşmemişti. Fakat aynı yıl ABD'nin de baskısıyla ülkeye dönüşünü garanti eden Müşerref'le anlaşmaları üzerine geçtiğimiz Ekim ayında Pakistan'a döndü. Coşkuyla yapılan karşılamada, Butto'nun konvoyuna düzenlenen saldırıda 139 kişi hayatını kaybetti. Hakkındaki davaların neticesi henüz kesinleşmemiş olsa da, Butto'nun 8 Ocak 2008'de yapılması planlanan genel seçimlere girmesinin önünde bir engel kalmamıştı.

“DOĞU’NUN KIZI”

BATI’NIN KIRDIĞI SON OYUNCAK MI?

Pakistan'ın ve Müslüman halkının başı sağolsun. 27 Aralık 2007 günü suikast sonucu öldürülen Benazir Butto'nun otobiyografisine verdiği isimdir; “Doğu'nun Kızı”. Son iki yüz yıldır Doğu'nun mukadder akıbeti midir bilinmez, tıpkı Sezai Karakoç'un Masal şiirinde yedi oğlunu batıda yitiren babanın hüznü hikayesinde olduğu gibi Batı bir biçimde yutuyor önüne çıkan, ona kaçan ve sığınan ne varsa...

Elbette bugün Pakistan zorlu bir dönemden geçerken kardeşimiz olan bu ülke halkına moral destek kadar yapıcı tavsiye ve eleştirileri de göz ardı edemeyiz. Hadisenin birkaç boyutu olduğunu ifade etmeliyiz:

Rivayetler doğruysa ‘İslamcıların başını ezmek’ için seferber olacağını ilan eden Benazir Butto, yine iddialar doğruysa el-Kaide tarzında bir örgütün hedefiydi. Butto'nun “reformist” uygulamalarını “*Pakistan'ın laik yapısını savunuyor ve koruyordu*”, biçiminde kuş kafalı bir bakışla yorumlayan devekuşu medyamıza rağmen –zira esas mesele toprak reformu vb. yollardan bölgenin feodal yapısının değişimidir- Butto'nun hiç değilse İslami yönetim taraftarı olmadığını söylemek mümkün. Batı yanlısı bir zihinle ülkesine yabancılaştığını dahi söylemek mümkün. Fakat hepsinin ötesinde büyük güçlerin İslam dünyasının bu en önemli ülkelerinden biri üzerinde tasarruf vasıtalarından biri olarak siyasi hareketler ve cinayetler bahsine değinmemek olmazsa olmazdır.

Birinci dünya savaşı öncesi ve sonrasında bölgede Afganistan üzerinden cereyan eden mücadele, İkinci dünya savaşını müteakip büyük oranda Hindistan ve 1947'de oradan ayrılarak kurulan Pakistan üzerinde yoğunlaştı. Soğuk Savaş'ın iki kutpunun güç mücadelesine sahne olan iki ülkenin hemen hemen benzer zamanlarda nükleer güce kavuşmaları bir rastlantının ötesinde anlamlıdır. Son on yıllık dönemde, bilhassa 11 Eylül olaylarının akabinde giderek şiddetlenen biçimde Pakistan siyasi ve toplumsal çalkantı yaşamaktadır. 1995'e kadar Afganistan'daki Taliban rejimiyle bir sıkıntısı olmayan ve Pakistan üzerinden askeri-mali yardımlarını esirgemeyen batılı güçler (başta elbette ABD), her ne olursa bu tarihten itibaren bölgedeki ve özelde Pakistan'daki medreseler, İslami hareketlerden ve o eksenli bir rejim olan Taliban'dan korkar oldu! Tabii hemen her İslam ülkesinde adetten olduğu üzere yönetici elitleri hiçbir zaman halkıyla barışamayan Pakistan'da darbeci Müşerref üçüncü kez başkanlığa gelebilmenin karşılığında eski sürgün ve muhalifleri affetti ve İslami yükselişin önüne ortak setler çekilmeye çalışıldı. Fakat bu defa huzursuzluk toplumsal karşılık buluyor ve Pakistan daha da zorlu bir dönemin içine çekiliyor. Teröre Karşı Küresel Savaş'ta ABD, öyle görünüyor ki sadık müttefiki Müşerref'e son bir şans daha veriyor ve demirden yumruğuyla ülkeyi demokratik bir geleceğe taşımasının yollarını açıyor; hem de temizliğe demokratik seçimlere katılacak politikacılardan başlayarak! Sonuç: Demokrasi havarisi ve kurtarıcı ABD, bu kez Pakistan'ın âli menfaatleri ve küresel dengeler (nükleer güç) nedeniyle yardıma koşacak...

DER SPIEGEL: "DÜNYANIN EN GÜÇLÜ KİTABI" " KUR'AN-I KERİM

Batı dünyası uzun süredir "medeniyetler çatışması"nı tartıştı; ardından diyalog eksikliğini "medeniyetler ittifakı"ndan söz edildi. Aslında soğuk savaş sonrasına damgasını vuran şey, Batı'nın 'düşman/tehdit' konseptini değiştirmesi ve İslâm'ı 'öteki' olarak seçmesi idi. 11 Eylül ile, bu yeni süreç kuvveden fiile geçti. Şimdi artık Batı'da "islamofobya" konuşuluyor. Merak edilen İslâm/Kur'an hem tanınmaya/tanımlanmaya hem de dönüştürülmeye çalışılıyor.

Almanya'nın en prestijli haftalık siyasi dergisi *Der Spiegel*'in, *Kur'an-ı Kerim*'i kapak konusu yaparak 20 sayfa yer ayırması bunun son örneği. 2007 yılının 52. sayısını kendi ifadesiyle "*Dünyanın En Güçlü Kitabı*"na ayıran dergi, kapsamlı bir analiz yaptı.

114 sureden oluşan, içinde şüphe barındırmayan Kur'an'ın Allah tarafından tüm insanlığa bir hayat rehberi olarak gönderildiğini vurgulayan dergi, tüm sure ve ayetleriyle dünyadaki 1.3 milyar Müslüman onu eksiksiz, kayıtsız ve şartsız bir *hayat yasası* olarak algılıyor dedi.

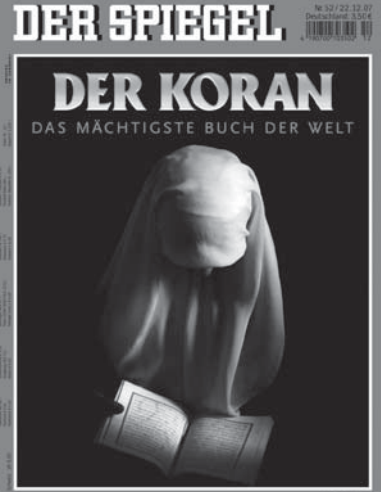
İslam dünyasındaki din bilimcilerden farklı seslere de yer veren dergi, gündemdeki *islamofobya* gibi olgulara, Kur'an'ın günümüze tercüme edilip uyarlanarak meydan okunabileceğini, ancak radikallerin buna karşı çıktığını, Allah'ın değişmez, ebedi eseri olan Kur'an'ın değiştirilemeyeceğini ve yeni anlamlar kazandırılmayacağını savunduklarını belirtti. Farag Foda adlı akademisyenin Kahire'de öldürülmesini bir tahammülsüzlük örneği olarak aktaran dergi, bu özgür düşüncenin önünde bir engeldir dedi. Kur'an'ın günümüze uyarlanması noktasında "*Kahire'nin Kafirleri*" tartışmasına ve El-Ezher Üniversitesi'ndeki ilahiyat araştırmalarına yer veren *Der Spiegel*, İslamiyet ile modernliğin bağdaşabilirliğine kanıt *Avrupa Birliği üyelik sürecindeki Türkiye*'dir dedi. Radikal örgütlerin eylemlerine yasalık kazandırma adına Kur'an'ın savaş ayetlerine atıf yapmalarının yanlışlığını vurgulayan dergi, "*hangi din, hangi kitap metro saldırılarına, masumların canlarına kıyılmasına göz yumabilir?*" sorusuyla, terörün bir din olgusu olmadığını; aksine İslam'ın *bir insanı öldüren tüm insanlığı öldürmüş gibidir?* anlayışını savunduğunu belirtti.

İslam dünyasındaki kadınlar devrim içinde yeşeren başka bir devrim olarak nitelendiren dergi, Nobel barış ödülüne layık görülen İranlı bayan avukat Şirin Ebadi'nin ve Faslı sosyolog Fatima Mernissi'nin, Kur'an'ın kötü ve yanlış yorumlanmasına karşı çıkarak bunu dillendirdiklerinden övgüyle söz etti.

İncil'in dünyada en çok basılan kitap olmasına rağmen Kur'an'ın onu geçeceği yorumunu yapan dergi İncil'le Kur'an'ın bazı *paralelliklerine* dikkat çekti. "Kur'an kuralları, ikazları, bilgi aktarımı, sürekli rehberlik özelliği ile İncil'den daha kapsamlı ve katıdır" diyen *Der Spiegel*, bu yaklaşımla 'objektifliğini' de ele verdi.

Kur'an'ın, İsa'yı, Musa'yı, İbrahim'i, Meryem'i övgüyle anması batılıları şaşırtıyor. İslam, dünyada merak konusu olmaya devam ediyor. Kur'an'ı batıya tanıtmaya çalışan *Der Spiegel*'in, İslam ve Batı Medeniyeti'ni birbirine yaklaştırma çabası öne çıkıyor.

11 Eylül, Batı'da ve ABD'de Kur'an'a ilgiyi artırıyordu. Kur'an ilgi odağı olmaya devam ediyor ve edecek. Umarız, içimizdeki 'batılilar' da Allah'ın Kitabı'na anlamaya yönelirler.

Der Spiegel: "Kur'an, Yaşamın Her Alanına Müdahale Ediyor"

Aralık 2007'deki 52. sayısını Kur'an'a ayıran ünlü Alman dergisi *Der Spiegel*, İncil'le Kur'an arasında bir karşılaştırma yaptı. İncil hikayelerle, kinayelerle, mucizelerle, entrika ve ikazlarla dolu iken, Kur'an'ın mesajının temel ontolojik kavramlar etrafında şekillendiğini; olayların kronolojik bir sıralama yerine belli bir anlam örgüsü içinde sunulduğunu belirten dergi, Kur'an'ı özet olarak şöyle betimledi: "Şiirsel anlatımı, bazen toleranslı bazen sert mizacı, hoşgörülü ve mükafat vaatleri ile bilmecelelerle dolu, çok güçlü, resimsel ve gizemli anlatımı olan, sade ama bir o kadar da net ve açık ifadeli, inananlara yaşamdan ölçüler aktaran, misaller veren, yaşamın her alanına müdahale eden, miras paylaşımından boşanmaya, çocuk paylaşımından hukuka kadar bir çok konuda yol gösteren bir kitap. Kuralları, ikazları bilgi aktarımı ile sürekli rehberlik özelliği taşıyan bir hayat kılavuzu."

Dhoruba Mücahid bin Vahad Kimdir?

Bir ABD vatandaşı olan Dhoruba Mücahid bin Vahad, eski adıyla **Richard Moore**, kabına sığmayan bir aktivist. Çocukluk ve gençlik yılları Bronx ve Harlem'de geçer. Kendini beyaz siyah çatışmasının ortasında bulan Moore, 1960'lı yıllarda, siyahların maruz kaldığı beyaz ırkçılığına karşı mücadele eden **Kara Panterler**'in (*Black Panthers*) önde gelen liderleri arasında yer alır. İki polisin öldürülmesinden sorumlu tutularak cezaevine konulur ve tam 19 yıl suçsuz yere hapisanede kalır. Bu esnada İslâm'ı tanıma fırsatı bularak Müslüman olur. O artık Dhoruba el-Mücahid bin Vahad'dır. **Dhoruba** yani 'fırtına'. Şu an Gana'da yaşıyor. Editörümüz Abdullah Yıldız, geçen yıl Gana'da kendisiyle görüşmüştü.

İSTANBUL'DA BİR "KARA PANTER": DHORUBA MÜCAHİD BİN VAHAD

HH İnsani Yardım Derneği, 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü'nde, ABD'deki siyahlara yapılan insan haksızlıklarını gündeme taşıması için Dhoruba bin Vahad'ı İstanbul'a davet etti.

Dhoruba düşüncelerini şöyle paylaştı:

"ABD Bir Korku İmparatorluğudur ve Eskisinden Daha ırkçıdır"

*ABD gerçek anlamda bir **imparatorluk** ve **Beyaz ırkçılığı/tekebbürü** temsil etmektedir. ırkçılığın olduğu her yerde ise, **'ötekiler'**in varlığı tehdit altındadır. C. Powel ve C. Rice gibi siyahların önemli görevlere gelmesi **Beyaz ırkçılığı** gizleyemez; ABD Beyaz üstünlüğüne dayalı ırkçı bir sistemdir ve bugün ırkçılık her zaman olduğundan daha canlıdır.

*ABD, bir **"korku imparatorluğu"**dur; dünyanın geri kalan kısmından korkmakta ve korku üreterek bu korkusunu gizlemekte ve ayakta kalmaya çalışmaktadır.

*ABD, siyahlara karşı adı konulmamış bir savaş yürütmekte ve gerçek anlamda **devlet terörü** uygulamaktadır. ABD'de Siyahlar kadar devlet terörüne uğrayan başka bir topluluk yoktur; hapisanelerde Siyahlar çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Devlet terörü özellikle Afrika kökenlileri hedef almakta; onlara adeta bir koloni hayatı yaşatılmaktadır.

***'Demokrasi ve özgürlükler ülkesi'** diye bilinen ABD tam bir **"polis devleti"**ne dönüşmüştür. 11 Eylül'den sonra bu büsbütün böyledir. İnsan hakları savunuculuğu yapan kurumlar sürekli baskı altında olup komplolara uğramaktadır. Bugün ABD'yi 'özgürlükler ülkesi' olarak görmekle, Nazi Almanyası'nı 'demokrasinin kalesi' olarak nitelemek arasında bir fark yoktur. İsrail Ortadoğu'da ne kadar 'demokrasi modeli' (!) ise, ABD de o oranda 'özgürlük modeli'dir.

*11 Eylül öncesinde de ABD'de **Gulag'**ı hatırlatan toplama kampları kurulmuş, ciddi insan hakları ihlalleri olmuştur. FBI'ın 'kont-gerilla' programı çerçevesinde **Siyah hareket** mensupları, özellikle **Kara Panterler** fişlenmiş, takibata uğramış, baskı ve işkence görmüş, hapse atılmış, öldürülmüştür. 1960-1970 yıllarında bir çok siyah lider katledilmiştir. Efsanevi siyah lider **Cemil el-Emin**, yine bu yöntem gereği cinayetle suçlanarak hapsedilmiştir. Bu programın siyasal ve yasal (Vatanseverlik Yasası gibi) dayanakları da oluşturularak insan hakları ihlal edilmiş ve faili meçhul cinayetler işlenmiştir.

*Küresel bir köyde yaşıyoruz; **'cemaat', 'aile', 'ulus'** gibi kavramların köklü bir değişimden geçtiği bu dönemde **'ümmet'** kavramı ve ümmetin bizzat kendisi tehdit altındadır.

*Küresel çağda savaş ve terör kârlı bir sektör haline gelmiştir ve bu sektör sadece oligarşileri palazlandırmaktadır. ABD yönetimi için "suç" kârlı bir ticarettir: bunun için de suç işleyecek siyah bedenlere ihtiyacı vardır ve onları sistemli olarak suça yönlendirmektedir.

Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarını, "ABD'de Siyahlara yönelik baskıların son bulması ve onlara insanca davranılması için çağrıda bulunmaya" davet eden Dhoruba, basın açıklamasını şu dua ile bitirdi: **"Cenab-ı Hak, adalet ve özgürlük mücadelesi verenlerin yardımcısı olsun."**

Editörümüz Abdullah Yıldız
Dhoruba'yla geçen yıl Gana'da görüşmüştü.

İHH'DAN ve FİLİSTİN'E ANLAMLI YARDIM

Malum medyamızda yenilerde 'Yakıt bitti, yola eşekle devam' şeklinde alaycı bir ifadeyle tasvir edilen insanlığın utanç tablosuna her yeni gün yeni bir fırça çalıyor siyonist işgal rejimi. Müslümanlar olarak bütün bu tarifsiz acziyetimiz ve fakat biriktirdiğimiz kinimizin ardından yüreğimize su serpenler de yok değil. Kendisiyle iftihar ettiğimiz İnsani Yardım Vakfı (İHH) Kurban Bayramı öncesi, İsrail ambargosu nedeniyle büyük sıkıntılar yaşayan Gazze'de 8 bin aileye çeşitli gıda maddelerinin yer aldığı paketleri gönderdi. Gazzeliler, ambargo sebebiyle bölgelerindeki bütün ticari faaliyetlerin ve işlerin durma noktasına geldiğini, bu sebeple geçimlerini sağlayamadıklarını ifade ettiler. Yakıtın tükenme noktasına geldiği Gazze'de ısınma problemi had safhaya ulaşırken gıda yetersizliği de bir başka sorun olarak çözüm bekliyor. Tüm dünyanın gözleri önünde Gazze'nin bir açık hava cezaevi haline getirildiğine dikkat çeken aileler, Türkiye ve diğer İslam ülkelerinden gelen yardımlarla ayakta durmaya çalıştıklarını belirttiler. Gazzeliler, yardımlardan dolayı hayırsever Türkiye halkına teşekkürlerini iletiler.

"HUKUK"UN KÖTÜ BİR ŞAKASI: ŞEMDİNLİ'DE "İYİ ÇOCUKLAR" KAZANDI

Şemdinli'de 9 Kasım 2005'te Seferi Yılmaz'a ait Umut Kitabevi bombalanmış, patlamada Mehmet Zahir Korkmaz adlı bir kişi hayatını kaybetmiş, iki kişi de yaralanmıştı. Bombayı attığı öne sürülen bir kişinin sığındığı otomobil halk tarafından durdurulmuş ve içindeki üç kişi (PKK itirafçısı Veysel Ateş ile astsubaylar Ali Kaya ve Özcan İlideniz) polise teslim edilmişti.

Şemdinli davasında Savcı Ferhat Sarıkaya'nın iddianamede, dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt'ın ismine de yer vermesinden dolayı Genelkurmay 20 Mart 2006'da muhtıra niteliğinde bir açıklama yapmıştı. Akabinde Savcı Ferhat Sarıkaya HSYK kararıyla meslekten ihraç edilmişti. Ardından Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nin sanıklar hakkında verdiği 39 yıl ceza kararı Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından bozulmakla kalmamış; ayrıca bu mahkeme üyelerinin görev yerleri hızla değiştirilmişti. Yeni mahkeme heyeti ise sanıkların askeri mahkemede yargılanmaları gerektiğine hükmetmişti. Ve nihayet beklenen son gerçekleşti ve Van Jandarma Asayiş Kolordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde dün (14 12 2007) başlayan davanın daha ilk duruşmasında 2'si astsubay, 1'i PKK itirafçısı 3 sanık tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldılar.

Ülkede esas güç merkezinin ne tarafta olduğuna dair son derece sağlıklı bir gözlem imkanı verdiği için, Şemdinli olaylarına ve geldiği noktaya bir turnosol kağıdı gözüyle bakabiliriz. Bu arada Şemdinli başta olmak üzere hukukun denetimi dışında kaldığı apaçık olan "askeri alan"larımızı -sivil ve kamusalardan sonra bir üçüncüsü- düzenli bir takiple göz takibinde tutan Özgür-DER'i de tebrik etmek gerekir.

Ahmet Altan: "Din Af-yondur Diye Yetiştirildik"

Ahmet Altan, Taraf Gazetesi'nde Cumhuriyet elitleri adına önemli bir itirafta bulundu:

"İttihatçıların dine ve dindarlara duyduğu kuşku olduğu gibi Cumhuriyete geçti. Bizler de, Kemalizm eğitiminin çocukları olarak o kuşkuyla derinliklerimize yerleştirdik. Sonra bazılarımız "solcu" olduk. "Din kitlelerin afyonudur" sözünü öğrendik. Ürkütücü bir şey olarak gördük dini. Onunla ilgimizi kestik...merak dahi etmedik. Sanki, onun yanına yaklaşırsak, baksak, inceleysek, Afrika'nın et yiyen çiçekleri gibi bizi kapıp içine alarak bir "gericiye" çevirecekmiş gibi hep uzak durduk. Bu çocukça korku, ben- ce bizi entelektüel açıdan epey zayıflattı. (...) Hemen hemen bütün entelektüellerimiz gibi yazarlarımızın da dini bilgileri azdır(...) Dinin şekil şartlarını hem "irtica" işareti gibi algılayan, hem bu şekil şartlarını modern hayatın hayhuyu içinde gerçekleştiremeyen, açık yüreklilikle söylersek hem de bu şekil şartlarına çok uygun bir yaşam biçimi olmayan insanları, dinle barıştırmanın en iyi yolu herhalde dinin "özüne", felsefesine dönmek, tasavvufu insanlara öğretmek." (Taraf Gazetesi, 'Dinden Korkmayın', 4 Aralık 2007)

Abdullah Yıldız: "Aklınızı Vahyin Emrine Verin!"

Dergimiz Umran'ın imtiyaz sahibi ve editörü Abdullah Yıldız'ın Altan'gillere çağrısı şu oldu:

"%99'u Müslüman bir halkın 'aydın'ları, İslâm'ın evrensel mesajını, Kur'an'dan başlayarak anlamak ve akıllarını vahyin emrine vermekte daha geç kalamaz, kalmamalı. Buyurun! İşte Kur'an!

"O azîz bir kitâbdır; ne önünden/geçmişte ne de arkasından/gelecekte onu geçersiz kılacak bir söz gelmez."(41/41-42) (Vakit Gazetesi, 25.12.2007)

Hakan Albayrak: "Ehlen ve Sehlen Devlet-i Osmaniyye"

Türkiye-Suriye Birliği tezini dillendiren Hakan Albayrak, birliği Devlet-i Osmaniyye'nin en geniş sınırlarına taşımakta kararlı.

"Lübnanlı tarihçi Ziyin, 1958 yılında hazırladığı doktora tezinde şöyle diyor:

"Halihazırda Türklerin, Arapların 'geri kalmışlığının' ve dört yüzyıl boyunca kültürel gecikmelerinin ana sorumlusu olduğu yolundaki popüler görüşü destekleyecek hiçbir tarihi kanıt yoktur. Bilakis, Arap yurtları öyle görünüyor ki Türk hakimiyetinden kârlı çıkmıştır... Bütün hakkaniyetle şu da söylenmelidir ki Türkler Arapları, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908'de iktidara gelişine kadar asimile etmeye ya da Türkleştirmeye çalışmamışlardır." (Kaynak: Zeine N. Zeine, Türk-Arap İlişkileri ve Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu / Gelecek Yayıncılık 2003) Arap şovenizminin tavan yaptığı bir dönemde kaleme alındığı için o zamanlar pek iltifat görmeyen bu hakikat, artık Arap ülkelerinin başkentlerinde düzenlenen uluslararası tarih kongrelerine damgasını vurarak şovenist literatürün canına okuyor, elhamdülillah."

(Yeni Şafak Gazetesi, 24.12.2007)

Beyaz Türkler ve "Gardrop Devrimciliği"

Geçen ay, piyanist Fazıl Say'ın gidererek İslâmîleşen Türkiye'de yaşamak istemediğine dair beyanı uzun süre tartışıldı. Say'a en ilginç tepkilerden biri ünlü modacı Cemil İpekçi'den geldi:

"Bunlar Türkiye'yi Nişantaşı'ndan ibaret zanneden 40 bin kişilik, içinde benim ailemin de olduğu Beyaz Türkler; 65 milyonluk Türkiye'yi görmüyorlar..." Türkiye'de işlerin belli bir azınlığın isteklerine göre yürüyemeyeceğini söyleyen İpekçi, **"Kıyafet kanunu bir Mao'nun Çin'inde olmuş, bir de bizde. Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şey yok."** diye devam etti. (Zaman Gazetesi, 16.12.2007)

İNSAN HAKLARI HERKESE LAZIM!

Türkiye'nin önde gelen sivil toplum kuruluşu olan MAZLUM-DER, Genelkurmay Başkanı Büyükanıt'ın SAREM'deki konuşması ve ardından gazetecilere verdiği beyanını konu edinen bir açıklama yaptı geçtiğimiz günlerde. Yaşar Paşa; "1982 yılından beri yapılan terör mücadelesinde insanlığın yüksek değerlerini elimizden kaçırdık... İnsan hakları, demokrasi, özgürlükler, barış..." Sahi Paşa'nın sözünü ettiği değerleri karşı tarafın kullanışlı araçları haline getiren süreç nasıl gelişti? Bir de bunun üzerine kafa yorulmalı ya, belki o zaman itirafçı emekli paşaların aldıkları gazın ötesinde bu ülkede hakiki bir özeleştirilme gündeme geçilebilir...

MEHMET ÂKİF'İ ANMAK

Rahmetli İslam mütefekkeri, şair ve veteriner Mehmet Âkif'in vefatının üzerinden 71 yıl geçti. Ve fakat hakkında ve etrafındaki tartışmalar sona ermedi. Milliyet'ten Taha Akyol, 27 Aralık 2007'de Âkif'in, özellikle günümüz konjonktüründe yeniden keşfine dair haklılığı son derece başat bir dille özetledi:

"MİLLÎ şairimiz Mehmet Âkif 27 Aralık 1936'da vefat etti. Devlet bu vefatı işitmedi, görmedi; cenazesini millet kaldırdı.

Âkif'e Türkçülük yapmadı diye saldıranlar, Fikret'in tek mısraında bile "Türk" kelimesinin geçmediğini, siyasi kimlik olarak sadece "Osmanlılık" kavramını yücelttiğini düşünmediler...

... Âkif bu şiirlerinde Kosova için, Prizren, Yakova ve Selanik için gözyaşları döker. Bugün etnik milliyetçilik dediğimiz kavmiyetçiliğin felaketlerini anlatır.

"Arnavud'um... işte perişan yurdum" derken yaptığı şey, Arnavutçuluk değil, Arnavut milliyetçiliğine eleştiridir.

Âkif aynı dönemde "Yurdu baştan başa viraneye dönmüş Türk'ün" diye ağlayan şairimizdir.

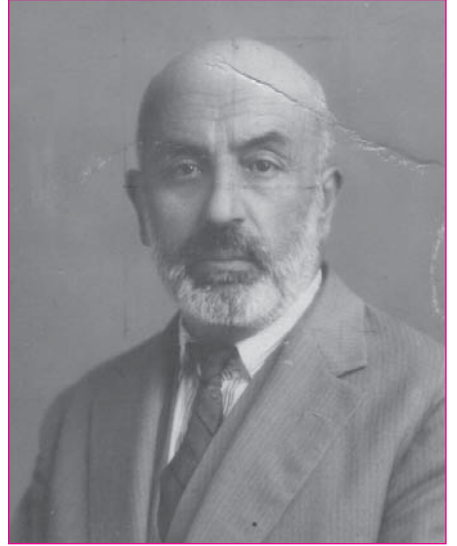
1921'e gelindiğinde, Sakarya savaşı günlerinde bestelenip cephede söylenen "Ordunun Duası" marşının yazarı Âkif'tir: "Türk eriyiz, silsilemiz kahraman / Müslümanız hakka tapan Müslüman."

Âkif'i Çanakkale ile Bedir Savaşı'nı mukayese etti diye eleştirmek de müthiş bir anlayışsızlıktır.

Bir müminin kalbinde "Bedr'in arslanları"nın manevi mertebesinin ne olduğunu bilenler, Âkif'in Çanakkale şehitlerini Peygamber'in yanı başında bir manevi mertebeye gördüğünü anlamakta zorluk çekmezler!

Âkif elbette bütün ömrünce etnik milliyetçiliğe karşı oldu. Tarih kurultaylarında söylenen "brokisefal Alpin ırk" zırvalarına itibar etmedi; Milli Mücadele ruhunun şairi oldu; İstiklal Marşı'nı da bu sayede yazdı zaten.

Yeniden etnik sorunlarla karşılaştığımız bu dönemde, Âkif'i anlamaya daha çok ihtiyacımız var."

RESMÎN(İN) DİĞER YÜZÜ:

TÜBİTAK'TAN TEVHİDE'YE ZİGZAGLAR ZİNCİRİ

Bu ülke hakikaten bir garip, hemen herkesin aklı karışık. Hele de, 'değiştik, dönüştük' deyip hükümet olan devletlularımızinki! Tübitak'ın ödül verdiği "başörtülü" lise öğrencisi kızcağıza ödülünü takdim eden ve töreni düzenleyen müsteşear yardımcısı ve diğer yetkililer hakkında soruşturma başlatacağını söyleyen Milli Eğitim Bakanı'na mı bakarsınız; yoksa geçtiğimiz haftalarda ödülü gaspedilen ve kürsüden indirilen bir diğer öğrencimiz Tevhide'yi telefonla arayan Başbakanımıza mı? Anlayan varsa beri gelsin; zira bu ülke bu türlü bir zihin karışıklığı, irade zayıflığı ve mantık hatalarıyla çok gitmez...

SEZAL KARAKOÇ:

"İNSANLIĞI KURTARACAK OLAN İSLÂM"

Büyük mütefekkir ve şair Sezal Karakoç'un başkanlığını da yürüttüğü ve pek çok bakımdan siyasal sistemimizde özgün bir yere sahip Yüce Diriliş Partisi adına kaleme aldığı basın bildirilerinden 13.sünün başlığıdır yukarıdaki. Üstad'ın geleceğe dair büyük bir ümit ve ufukla söylediklerinden alınacak dersler var; işte bazıları:

"Eğer, islâm dünyası halkları uyanıp, genlerinde ve şuuraltılarında bulunan Abbasi, Selçuklu, Osmanlı devletlerinin çağdaş versiyonu olacak olan büyük ve birleşik İSLÂM DEVLETİ'ni kurarlarsa –ki gelecek zamanın en olumlu, en büyük devrimi bu olacaktır–, durum değişir ve insanlık bu katastrofik kıyamet senaryosundan kurtulur...

İslâm, Hakikat Dini, Medeniyeti ve İdeolojisi olarak, dünyanın sürüklendiği bu tarihî intihardan insanlığı korumak ve kurtarmak, görev ve sorumluluğunu, kudret ve iradesini, ilâhî emir ve lütuf kaynağından almakta ve beslemektedir."

ENGİN ARDIÇ:

"RAKİ İÇMEKLE BATILI OLUNUR MU?"

Engin Ardıç kendine has üslubuyla zaman zaman ilginç iğneler yapıyor. İşte onlardan biri: **"Türk seçkinleri, şapka giyip kravat takınca, namaz kılmayıp rakı içince, alfabeyi değiştirip tatili de Pazar gününe alınca Batılı olacaklarını sandılar."** Ardıç devamla "...Kabir tavafı' mı vardı Batı'da? O kabir anıt da olsa... Din kitaplarının yanısıra bir de 'seküler' kutsal kitapları mı vardı?" diye soruyor. (Akşam Gazetesi, 29.11.2007)

Prof.Dr. Erik-Jan Zürcher:
"İttihatçılar ve Kemalistler
Anadolu'yu Bilmez"

Türkiye'nin yakın dönem tarihi üzerine araştırmaları ile tanınan Hollanda Leiden Üniversitesi Tarih Profesörü E.Zürcher Zaman gazetesinden (22.12.2007) Ali Çimen ve Yasin Yağcı verdiği röportaj'a şunları söyledi:

"Bence Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet arasında büyük bir devamlılık var. Liderlik tarzı ve elit kadro aynen devam etti. Cumhuriyet'in liderleri de eski İttihatçı... *Devletin ideolojisi mi değişti sadece?*

Değişikliklerle birlikte, ideolojide devamlılıklar var. Cumhuriyet'le birlikte bu uluslaşma gündeme geldi. Türk milliyetçiliği yani. ...

Bu süreçte halk nerede? 'Biz Osmanlı'yı kaldırıyoruz, siz ne diyorsunuz ey ahalî?' gibi bir durum söz konusu oldu mu peki?

Yok, yok, hayır. Tamamen tepeden inme bir durum. Yani Kemalist kadro, İttihatçılar gibi pozitivist. Ve pozitivistler genellikle halka pek güvenmiyorlar... *Bu güvensizlik neden?...*

Kısmen pozitivistizmden kaynaklanıyor. Avrupa pozitivistizminde de aynı şey söz konusuydu. Halka pek güvenilmez... Bir yanı bu. Öte yandan Anadolu gerçeği var. Söz konusu kadronun büyük bir kısmı Avrupalı, çoğu Rumeli'den gelmiş. Ya da Ege sahillerinden, adalardan ya da İstanbul'dan. Kemalist cumhuriyetin kadrosuna baksak, üçte ikisi, Ege Bölgesi'nden. Anadolu onlar için yeni bir memleket.

Cumhuriyet'i kuranların Anadoluluğu çok azdı o halde?

Evet, çok az. Anadolu'yu pek bilmiyorlar. Mesela İttihat ve Terakki, Meşrutiyet döneminde, bilimsel araştırmalar yaptırtıyor. Aleviler, Kürtler, aşiretler hakkında. Çünkü bilmiyorlar. ... Söz gelimi Atatürk ilk kez 1916'da, 35 yaşındayken Anadolu'ya geliyor. Bu çoğu için geçerli. İnanılmaz bir uçurum var bu Egeli kadro ile Anadolu halkı arasında. Bir yabancılaşma durumu var...

Bu kadronun Osmanlı'nın dağılışının faturasını İslamiyet'e kestiği ve yeni ulus inşası sürecinde İslam yerine Türk-lüğ ikame ettiği söylenir. Buna katılıyor musunuz?

Bu biraz karışık ama dini, modernleşmenin engeli olarak gördükleri kesin.

“DEVLET DAHİ HALK İÇİNDİR” “DEVLETİN MİLLETİ”NDEN “MİLLETİN DEVLETİ”NE

Cevat ÖZKAYA

Türkiye 2007 yılından itibaren yeni bir döneme girmiştir; yeni dönemin iyi kavranması için eski dönemin özelliklerinin doğru tahlil edilmesi gerekir.

Tanzimat döneminden itibaren girdiğimiz batılılaşma sürecinde yerel mekanizmaların iktidarlarını sınırlandırarak hatta yok ederek merkezi güçlendirme ve iktidarı tamamen merkezde toplama süreci başlatıldı. Merkez iktidarı elinde topladı ama iktidarı oranında sorun çözme yeteneğini geliştiremediğinden sorunlar çözümsüz kaldı. Sorunları şu veya bu biçimde çözebilen yerel mekanizmalar da yok edildiği için sorunlar üstüste yığılmaya ve büyümeye başladı. İnsanlar iktidarı merkezleştirenlerden sorunun çözümünü talep ettiklerinde otoriter bir tavırla karşı karşıya kaldılar. Sorun çözemeyen iktidar, otoritesini güvenlik güçlerini kullanarak, yani zor kullanarak topluma kabul ettirmeye çalıştı. Bu durum, zor kullanan iktidar erki yani bürokrasi ile zora maruz kalan sivil halk yığınları arasındaki mesafeyi giderek açtı.

Bu iki unsurun ilişkisi bir hizmetin devreye sokulması olmaktan ziyade, zora dayalı otoritenin insanları sindirmesi şeklinde ortaya çıktı. Yaşlı bir kadının bir valiye, "az daha okusan da jandarma olsaydın ya öğlum" sözü durumu bütün açıklığıyla ortaya koyar.

İttihatçı Tarz-ı Siyaset

Tanzimat sonrası dönemde ne geleneksel devlet tarzının meşruiyetine sahip olan, ne de özendiği batı devletleri gibi olamayan garip bir yapı olarak ortaya çıktı devlet. "Olması gereken yerde olmayan, önündeki tüm boşlukları yapay olarak şişirdiği otoritesiyle doldurmaya çalışan, ne geleneksel ne çağdaş olabilen, alabildiğine dağınık, başıboş, belirsiz, keyfi, hemen her konuya yasakçı esprisiyle yaklaşan, rüşvetçi, kayırmacı, kısaca bozuk işleyen mekanizmalarıyla az gelişmiş ülke devleti, tam anlamıyla beyin yoksulu ve hantal yapıli dinozorlar gibidir; ür-kütücü fakat kof."¹

Meşrutiyet döneminde modern anlamda kurulmaya çalışılan ordunun vesayeti altına girer siyaset. Hiyerarşisi bozulmuş ordu içindeki grupların at oynattığı alandır siyaset sahnesi. İttihat Terakki Partisi bu dönemin sivriyen siyaset kurumudur. Nitekim Osmanlı Devleti onların iktidarı döneminde yıkılıcağıdır; ama İttihatçı anlayış yeni kurulan cumhuriyette de etkisini devam ettirecektir.

İttihatçı anlayışa göre, bir grubun iktidarı önemlidir ve bu grup, iktidarını yönettiği halka değil, sınırlı bir kadroya ve bürokratik elite borçludur. Onun için iktidarı devam ettirmek büyük kitlelere hizmet götürmekten değil, bürokratik eliti memnun etmekten geçmektedir.

Bu tarz-ı siyaset, kitlelerin her hizmet talebini otoritesini sarsmaya yönelik bir isyan olarak algıladığı için, hizmet üreterek meşruiyetini sağlama yerine otoritesini tahkim ederek kitleleri susturma yolunu tercih etmiştir. Yani yeterince kamu hizmeti üretemeyen ve halkının taleplerini karşılayamayan devlet hem yetersizliğini hem de yetersizliğin doğurduğu hoşnutsuzlukları yasakçı zihniyetiyle önlemeye çalışmıştır. Dolayısıyla halkın dillendirdiği her talep devlet otoritesine yönelik bir eylem olarak algılanmış ve öyle muamele görmüştür.

Çok Partili Siyaset ya da Halkın Siyasete Müdahalesi

Türkiye'nin çok partili hayata geçiş sürecinde bu anlayışta bir kırılma meydana geldi. Bir nevi elit içi çatışma diyebileceğimiz sürecin sonunda DP kurulunca, kitleler otoriter devletin temsilcisi konumundaki CHP'nin karşısında yer alan DP'ye yöneldi. Böylece ilk defa halk kitlelerinin nisbi de olsa siyasete müdahil olduğu bir dönem başladı.

Türkiye bürokrasisi ilk defa kitlelerin kendi iktidarlarını sınırlayabileceğini gördü. Bu, bürokratik elit için tam bir şoktu. Önce iktidarı teslim etmek istemediler; 'hasolar memolar' diyerek DP'ye oy vermiş kitleleri küçümsediler ama nihayetinde 10

yıllık DP iktidarı döneminde ciddi bir rövanşa hazırlandılar. 27 Mayıs darbesi bu anlamda bir rövanş niteliğindedir; akabinde yapılan anayasa ise bürokrasinin 1950'deki gibi bir duruma düşmesini önleyecek tedbirleri içinde barındıran bir metindir, yani milletin siyasete müdahil olmasını engelleyecek mekanizmalar ihdas etmiştir yeni anayasa. Bu anayasa ile Anayasa Mahkemesi gibi, MGK gibi, Yargıtay gibi kurumlar egemenliğin ortağı haline getirilmişlerdir. Onun içindir ki Celal Bayar 61 Anayasasını 'milletin elinden iktidar çalma anayasası' olarak nitelendirmiştir.

1960 Darbesi sonrası dönem, bürokratik hakimiyeti pekiştirmeye ve kitlelerin siyasete müdahalesini kısıtlamaya yönelik darbeler ve düzenlemelerle geçmiştir. Bu süreçte siyasal iktidarların cari yapıyı kırmaya dönük girişimleri olmuştur ama, bunda başarılı oldukları söylenemez.

Yeni Dönem: "Devletin Milleti"nden "Milletin Devleti"ne

Türkiye Temmuz 2007 seçimlerinden itibaren yeni bir süreç girmiştir. Cumhurbaşkanı seçimi sürecinde devlet bürokrasisinin hukuku ve kuralları ihlal etmek pahasına gösterdiği direnç, değişime giden sürecin başlangıcıdır. AKP iktidarının seçimi erkene alması ve 22 Temmuz'da AKP'nin oyunu 10 puanın üstünde artırarak %47'lik oy oranı ile iktidara tekrar gelmesi, bürokratik elitin direncinin zayıflatılmasını sağlayan en önemli olaydır. Akabinde Cumhurbaşkanı'nın Meclis tarafından seçilmesi, bu direnci biraz daha zayıflatmıştır. Bürokratik hakimiyetin bu nisbi zayıflaması, onun doldurduğu alanların millete ve onun temsilcilerine açılmasını sağlamıştır. Bu, milletin ve temsilcilerinin iktidarı belirleme sürecine girdiklerinin işaretidir. Buna uygun bir zemin teşekkül etmiştir. Ancak bu yeterli değildir, zeminin tahkim edilmesi gerekmektedir. Sürecin konjonktürel olmaktan çıkılıp bir sistem haline getiril-

mesi gerekmektedir.

AKP iktidarı ciddi bir halk gücünü arkasına almıştır. Bu güç ona çok büyük bir görev yüklemektedir. Bu görev devletin dönüştürülmesi görevidir. Yani devleti bir grubun, kliğin, bir anlayışın devleti olmaktan çıkarıp *milletin devleti* haline getirme meselesidir. İktidarın önünde duran en önemli mesele budur. *Bürokratik devletin demokratik bir devlete dönüşme süreci, kolay bir süreç değildir.* Bürokrasi bu değişime direnir; elindeki bütün güçleri kullanarak direnir; nitekim direniyor da. Bu direnç karşısında bir klik mücadelesi mantığıyla durulamaz. Bir kliğin değil, milletin kendisinin temel kurucu irade olduğunu savunarak ve bunu gerçekleştirmeye çalışarak bu mücadele verilmelidir.

Bu bağlamda;

1-Yeni bir anayasa yapılmaya başlanması hem önemlidir hem de doğru bir girişimdir. ***Yeni anayasa devletin yeniden yapılandırılması demektir. Eski yasalarla yeni bir yapıyı sürdürmek mümkün değildir. Devletin milleti anlayışından, milletin devleti anlayışına geçiş yeni anayasayla sağlanmalıdır. Milleti kontrol eden değil, milletin kontrol ettiği bir yapılanmaya geçilmelidir. Milletin kurucu irade olduğu lafzen değil hukuken teminat altına alınmalıdır.***

2-Milletin iktidarına ortak kılınmış anayasal kurumların, kendi tabii alanlarına döndürülmesi ertelenemeyecek bir gerekliliktir. Anayasa Mahkemesi'nden YÖK'e kadar, bütün bu kurumların kuruluş kanunlarının kendi görevlerini icra edebilecekleri hale getirilmeleri zorunludur. Sadece başkanını değiştirmek gibi konjonktürel değişiklikler sorunun çözümünü ertelemekten ve sorunu büyütmekten başka sonuç vermez.

3-Türkiye'de siyaset, üretilen korkularla devletleştirildi. ***Bu korkularla siyasetin müdahil olmadığı bürokratik hakimiyet alanları ihdas edildi. Onun içindir ki hangi parti iktidar olursa olsun, temel konularda bürokratik iktidarın söylediklerine***

tabi olmak zorunda kaldı. Siyasi iktidarları sorumlu kılabilmek için bu yasa ve korkulu alanların siyasete açılması gereklidir. Kürt sorunu ve irtica sorunu siyasi alanın bürokratik iktidar tarafından işgalini sağlayan iki önemli korkudur.

Bu ülkede "gerçek iktidar" olmak isteyen siyasi partinin, hükümetin, Kürt sorununu çözmek mecburiyeti vardır. Bu sorunun sadece *gücün diliyle* çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Sorunu temel insan haklarını baz alarak sosyal siyasal ve toplumsal tüm dinamikleri kullanarak çözmek ülkemizin sağlıklı bir sürece girmesini sağlayacaktır. Siyasi mekanizmanın bu sorunu çözmesi, Türkiye'nin siyasetinin siyaset dışı güçlerin hakimiyetinden kurtulmasını sağlayacak önemli bir sonuç üretecektir.

4- Son otuz-kırk yıllık süreç milletin tarifinin yeniden yapılması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu ülke insanlarının tamamını kapsayan bir tarif yapabildiğimiz ve bunu içselleştirdiğimizde birçok sorunun daha rahat bir biçimde halledildiğini göreceğiz. Bütün unsurları kardeşlik bağı ile bağlayan bir anlayışla milleti tarif ettiğimizde tek milletin daha güçlü bir şekilde ortaya çıktığını göreceğiz. "Millet olmak birlikte var olmak, gelecekte de birlikte var olmaya karar vermek demektir." Bu milletin tarihinde böyle bir tarifi ve birlikteliği mümkün kılacak hem teorik hem de pratik birikim mevcuttur. Yeter ki bundan yararlanmasını bilelim.

Ezcümle 2007 yılı Türkiye acısından önemli bir değişim sürecinin başlangıcı olmuştur. 2008 yılı bu sürecin milletin gücüne (ABve benzeri kurumların değil) dayanarak devam ettirme dönemi olmalıdır.

Sözümüzü "devletin bekası için gerekirse bütün halkı feda ederim" diyen 4. Murad'a Nef'i nin verdiği şu güzel cevapla bitirelim. ***"Devlet dahi halk içindir padişahım."***

¹ Cemil Oktay, Siyaset Yazıları, s. 2.

TÜRKİYE’NİN DENGESİNİ BOZAN GİZLİ GÜÇ

Prof. Dr. Burhanettin CAN

*“Bence bütün mesele kendi kararımızı kendimizin uygulamasında.
Biz başkalarının kararlarını uyguluyoruz.”*

Org. Necati Özgen

İtihat Terakki’den günümüze dek birçok sivil ve askeri bürokrat ile aydın, bilim adamı ve siyasetçinin hata yaptık şeklinde itiraflarına şahit olmaktadır. Bunca hayati hatanın yapılmasına ilişkin değişik zamanlarda yapılan bu hayati itirafların, niçin etkili olamadığı, bir sonraki neslin niçin gerekli dersi alamadığı, benzer hataları tekrarlayıp durduğu, bugün üzerinde en çok durulması ve düşünülmesi gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. **Çünkü hata yaptık diyenler, görünürde gücün ellerinde olduğu varsayılan insanlardır.**

Bugün niçin siyasetçilerle askeri bürokrasi, birçok sorunun çözümüne ilişkin görüşlerini medya üzerinden birbirlerine iletmektedir? Türkiye şunu yapmalı, bunu yapmalı tarzında açıklanan ko-

nular, niçin ilgili kurullarda konuşulmamaktadır? **Yapma gücünü elinde bulundurduğu varsayılanların, bilinmeyen, görünmeyen üçüncü şahıslara hitap ederek konuşmaları ne anlama gelmektedir? Görünenlerin ötesinde Türkiye’yi idare eden başka bir güç mü vardır? Diğer taraftan medyanın kurumları birbirine düşürücü ve zor durumda bırakıcı yayın yapmalarını nasıl okumalıyız?**

Bu çalışmada amacımız, bu soruları ayrıntıya girmeden sorgulamak ve herkesi bu konuda düşünmeye ve cevap aramaya davet etmektir.

‘Taşıma Suyla Değirmen Döndürmek’

Irak operasyonu, değişik medya gruplarında değişik nitelemelerle verilmiştir. Bunlardan en dikkatimizi çeken, **‘Savaşan Şahinler Kandil dağına yerle**

bir etti’ / ‘Komşularımız elimizin ne kadar ağır olduğunu gördüler’ şeklinde verilen haberlerdi. Bu habere, teröre karşı elde edilen başarı pence-resinden bakıldığında sevinilmesi lazımdır. Ancak haberin içeriği açısından bakıldığında üzülmek gerekmektedir. Çünkü **Savaşan Şahinler** denilen F-16 ve F-4’ler Amerikan malıdır. Tanker uçaklar Amerikan malıdır. Gece görüş sistemleri Amerikan malıdır. Uydu sistemleri Amerikan malıdır. Bombalar Amerikan malıdır. İstihbarat Amerikan malıdır. Irak hava sahasına girme izni Amerikan malıdır. Bizden olan, yerli olan sadece planlar ve pilotlardır. Eğer anlık değil de geleceği düşünerek sorgulama yaparsak, sevinmek yerine üzülmemiz gerek-

“

Savaşan Şahinler denilen F-16 ve F-4'ler Amerikan malıdır. Tanker uçaklar Amerikan malıdır. Gece görüş sistemleri Amerikan malıdır. Uydu sistemleri Amerikan malıdır. Bombalar Amerikan malıdır. İstihbarat Amerikan malıdır. Irak hava sahasına girme izni Amerikan malıdır. Bizden olan, yerli olan sadece planlar ve pilotlardır. Eğer anlık değil de geleceği düşünerek sorgulama yaparsak, sevinmek yerine üzülmemiz gerekmektedir. Halk arasında bu konuları en güzel açıklayan özlü bir deyiş vardır:

'Taşıma suyla değirmen dönmez.'

Şu soruları sormak ve tartışmaya açmak hakkımız değil midir?

Amerikan silahları, Amerikan izni ve Amerikan istihbaratıyla operasyon yapmak sevinilecek bir durum mudur?

Niçin bizim yerli savunma sanayiimiz (harp sanayiimiz) yoktur?

Niçin var olanlar etkin bir şekilde çalıştırılmamakta ve geliştirilmemektedir?

”

mektedir. Halk arasında bu konuları en güzel açıklayan özlü bir deyiş vardır: **'Taşıma suyla değirmen dönmez.'**

Şu soruları sormak ve tartışmaya açmak hakkımız değil midir?

Amerikan silahları, Amerikan izni ve Amerikan istihbaratıyla operasyon yapmak sevinilecek bir durum mudur?

Niçin bizim yerli savunma sanayiimiz (harp sanayiimiz) yoktur?

Niçin var olanlar etkin bir şekilde çalıştırılmamakta ve geliştirilmemektedir?

ABD malı silah, araç ve gereçler ne derece güvenilirdir? İçlerinde uyuyan elektronik bombalar olmadığına emin miyiz?

ABD istihbaratı ne derece güvenilirdir? En merhametsiz alan istihbarat alanıdır? Verilen istihbaratla Türkiye'ye bir tuzak kurulup kurulmadığından emin miyiz?

Türkiye'nin kaç istihbarat örgütü vardır? Bunlar ne yaparlar? 30 yıldır savaştığınız ve yanı başınızda olan bir terör örgütüne karşı gerekli bilgi ve istihbaratı niçin toplayamamaktalar?

Bu ve buna benzer soruları çoğaltmak mümkündür. Amacımız sa-

dece soru sormak değil, sebeplerini ortaya çıkarıp izale edilebilmesi için çalışmak, toplumsal duyarlılığı geliştirmektir. Toplumun kendi geleceğine sahip çıkması için gerekli duyarlılığı ortaya koymasını sağlamaktır. Sorunun bir parçası olmak değil çözümün bir parçası olmaktır.

Niçin Türkiye'nin Harp Sanayii Yok

Türkiye'de 1940'larda, o günün koşullarında devletin elinde silah sanayinin ve özel sektörün elinde uçak sanayinin olduğu bilinmektedir. Tarihi sürece bakıldığında ne devletin elindeki silah sanayii geliştirilmiş, ne de özel sektörün elindeki uçak sanayii, muhtemeldir ki devletçilik ilkesinden dolayı desteklenmiştir. **Türkiye'yi yönetenler, İkinci Cihan Savaşı'na girmeme avantajını, savaş boyu geliştirilen silahları Türkiye'de üretilebilmenin yollarını aramamakla kaybetmişlerdir.** Yöneticiler, niçin **'vatanında yerli malı kullan'** derken, devletin kendisine yabancı uçakları ve silahları alıp yerli sanayi kurulmasını ve gelişmesini engellemişlerdir?

Yoksa bunu gizli bir güç mü yapmıştır? Böyle bir güç varsa kimdir?

1940-1950 arasında genç su-

bayların İnönü hükümetlerinden en önemli şikâyetlerinden birisi de askerin ekonomik durumu ile ordunun modernizasyonudur. Bu ve buna benzer sebeplerden dolayı genç subaylar İnönü iktidarına karşı içten içe örgütlenmişler ve hatta 1950 seçimlerine hile karıştırıldığı takdirde darbe yapmayı bile planlamışlardı¹.

Menderes iktidarının ilk döneminde ordunun modernizasyonu üzerinde ciddi bir şekilde çalışma yapılmıştır. Milli Savunma Bakanı Albay Seyfi Kurtbek, **'Ordu Reformu'** raporu hazırlayıp hem Cumhurbaşkanı Bayar'a hem de hükümete sunarak oy birliği ile kabulünü sağlamıştı. Albay Kurtbek, ordu reformunun gerekçesini, topyekün savunma esası üzerine oturtmuştu. Bayar, hazırlanan rapor için, **"Bu bir kati operasyon planıdır. Muhalefet edenler olsa da bu plan muvaffak kılınmalıdır."** derken; Menderes **'Bu bir İkinci Nizam-ı Cedit planıdır. Tahakkuk etmek, iktidarımızın şerefi olacaktır.'** demiştir. Böylesine önemsenmiş ve benimsenmiş bir reform programı (3 Mayıs 1953) aradan dört ay geçmeden açıklanmayan bir sebeple rafa kaldırılmıştır (27 Temmuz 1953). Neden?

Bu kadar önemsenen ve övgü kazanan bir reform programını, bilinmeyen, devletin derinlerine nüfuz etmiş bir güç mü engellemiştir? Böyle bir güç varsa kimdir?

Daha sonra NATO'ya girildiğinde ordunun elindeki silahlar, NATO tarafından, mevcuda nazaran daha gelişkin olan ve İkinci Cihan Savaşı'ndan kalan silahlar ile değiştirilerek iyileştirilmiştir. Soğuk savaşın oluşturduğu psikolojik ortamda NATO silahları ile yetinmenin yeterli olduğu anlayışı, hem siyasetçilerde hem de sivil ve askeri bürokraside hakim bir düşünce haline gelmiştir. Daha ekonomik olduğu gerekçesi ile yerli üretim yerine ithal etmek tercih edilmiştir. Alınan silahlar, satan ülkenin son teknolojisi ürünü olmaktan ziyade eski teknoloji ürünü silahlar olmuştur. Birçok hayatı birim, bütünün içerisinde konmayıp ayrı bir paket olarak sunulmuştur. Ana birimi ucuz, yardımcı birimleri çok daha pahalıya satma şeklinde bir tuzak kurulmuş Türkiye'ye.

1960 sonrası İnönü hükümetinde Kıbrıs olayları patlak verdiğinde ABD başkanı Johnson'ın yazdığı meşhur mektupta, ***'bizim silahlarımızı kullanamazsınız'*** hakaretinden Türkiye'yi yönetenler gerekli dersi alamamışlar, NATO silahlarına bağlı kalmayı sürdürmüşlerdir.

Demirel zamanında Kıbrıs'a mü-

dahale edebilmek için çıkartma gemilerimizin olmamasının meydana getirdiği ciddi sıkıntıdan da gerekli ders alınamamıştır. ***Üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkenin 1965'lerde çıkartma gemisinin olmaması, bunun görülmemesi, bunun görülmesi nasıl mümkün olmuştur?***

Bunun görülmesini engelleyen devletin derin katmanlarında başka bir güç mü vardır? Varsa kimdir?

Bu anlayışla 1990'lı yıllara gelindiğinde PKK terör örgütü karşısında demode silah ve teçhizata sahip bir ordu vardır ortada. Gerek dönemin Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş'in gerekse o dönemde görev almış diğer komutanların şikâyetleri bu merkezdedir³⁻⁵.

Bu şikâyetleri yapmış olmalarına rağmen Erbakan hükümeti zamanında tankların modernizasyonu, askeri bürokrasi ile Erbakan hükümeti arasında ciddi sorun olmuştur. Erbakan modernizasyonun Türkiye'de ve Türkiye tarafından yapılmasını isterken; Çevik Bir'in başını çektiği bir cunta modernizasyonun İsrail tarafından yapılmasını istemiştir. Ayrıca D-8'ler kapsamında yapılması öngörülen zirai donatım uçakları projesi, Erbakan sonrasında Türkiye tarafından destek bulmamıştır. Böyle milli bir projenin rafa kaldırılmasını nasıl yorumlamak gerekir?

Türkiye'nin bu ve buna benzer projelerini gerçekleştirmesini engelleyen devletin derin katmanlarında bir güç mü vardır? Varsa kimdir?

Siyasi İktidarlara Yaptırtamadıklarını Askeri İktidarlara Yaptırtan Güç Kimdir?

Askeri bürokrasi, soğuk savaş yıllarında NATO'nun verdiği silahlardan ziyade NATO ile ilişkilerden, genellikle, şikâyetçi olmuş ve sivil iktidarları eleştirmiş hatta bazıları bu ilişkileri darbe gerekçesi yapmaya bile kalkmıştır.

Siyasi iktidarların hem NATO'ya hem de ABD'ye tavizler verdiği doğ-

rudur. Bugün birçok gizli antlaşmanın mahiyeti kamuoyu tarafından bilinmemektedir. Askeri bürokrasi, sadece NATO ile ilişkiler üzerinde değil, aynı zamanda da NATO silahları ile bir savunmanın imkânsızlığı üzerinde de durulmalıydı. ***Ayrıca şikâyetçi olunan tavizleri, sadece siyasi iktidarlar değil; aynı zamanda askeri darbeciler/iktidarlar da vermiştir.*** 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül darbelelerinden sonra darbecilerin, ABD'ye ve NATO'ya bağlı kalacaklarına dair güvence vererek işe başladıkları da unutulmamalıdır:

27 Mayıs 1960 Darbesi Bildirisi:
"Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadıqız. NATO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız."⁷

12 Eylül 1980 Darbesi Bildirisi:
"Türkiye Cumhuriyeti, NATO dahil tüm ittifak ve anlaşmalara bağlı kalarak başta komşularımız olmak üzere bütün ülkelerle"⁸

Siyasi iktidarlar zamanında NATO'dan ve ABD'den şikâyetçi olup da askeri iktidarlar zamanında bağlılık yemini yapmak ne manaya gelmektedir?

Yoksa bunun böyle olmasını isteyen, devletin derin katmanlarında görülmeyen başka bir güç mü vardır? Varsa kimdir?

ABD ve NATO'nun sivil iktidarlara yaptırmadıklarını, askeri iktidarlara yaptırdığı da bir başka acı gerçektir. Menderes ABD baskısını Sovyetler Birliği ile dengelemeye çalışmış, bu amaçla Sovyetler Birliği'ne ziyaret öngörmüştür. Bu ziyaret ABD'de ciddi bir huzursuzluk meydana getirmiş ve NATO çevrelerini kaygılandırmıştır. Bu endişeleri gidermek için ABD Milli Güvenlik Danışmanlarından Oramiral E.B. Grant-ham 1959 Nisan ayında Kongre'de yaptığı bir konuşmada, Türkiye'de askere güvendiğini ifade ederek Kongre'yi sakinleştirmiştir:

"Türk ordusunun son derece güvenilir olduğunu, siyasi düşüncelerle

“

1960 sonrası İnönü hükümetinde Kıbrıs olayları patlak verdiğinde ABD başkanı Johnson'ın yazdığı meşhur mektupta, *'bizim silahlarımızı kullanamazsınız'* hakaretinden Türkiye'yi yönetenler gerekli dersi alamamışlar, NATO silahlarına bağlı kalmayı sürdürmüşlerdir.

”

hareket etmediğini... ne olursa olsun, Türkiye'nin izlediği politikada herhangi bir değişiklik olmayacağını belirtmiştir."

Menderes'in ABD'yi dengeleme açısından Sovyetlerle diyalog arayışı, 27 Mayıs darbesi ile sonlandırılmıştır. Benzer bir durumun 12 Mart muhtırasında yaşandığını görmekteyiz. 7 proje için batıda (Avrupa ve ABD) kredi arayan Demirel umduğunu bulamamış ve bu amaçla Sovyetler Birliği'ne başvurmuştur. Seydişehir Alüminyum Tesisleri, Iskenderun Demir Çelik ve Ali Ağa Rafinerisi Sovyet kredisi ile yapılmıştır. Bunun bedeli, Demirel'e 12 Mart'tır. 12 Eylül öncesinde Yunanistan'ın NATO'ya dönüşüne siyasi iktidarlar yeşil ışık yakmamışlardır. 12 Eylül sonrasında askeri cuntanın; Yunanistan'ın NATO'ya dönmesine müsaade etmesi, bunun karşılığında istediklerini alamaması, bazı şeyleri NATO Genel Sekreteri genaral Rogers'in asker sözüne endeksleyerek yapması nasıl yorumlanmalıdır?

Sivililerin karşı çıktığı isteklere askeri bürokrasiye evet dedirten güç kimdir? Devletin derin katmanlarında bilinmeyen, görülmeyen bir güç mü vardır?

Ayrıca 27 Mayıs darbesi sonrasında MBK Başkanı Cemal Gürsel'in dönemin ABD Büyükelçisinden memur maaşlarını ödeyebilmek için para istemiş olmasının, askeri bürokrasinin ABD'ye bakışını göstermesi açısından önemli olduğu kanaatindeyiz:

"Gürsel bizi yalnız kabul etti. Kendisini daha önce görmüştüm ama iyi tanıımıyordum.

Orgeneral Gürsel söyleşinin sonunda esas konuya girer. Sorumluluk taşımadığı geçmiş yönetimin cuntaya(komiteye) felaket bir mali miras bırakmış olduğunu söyler. Maliye bakanlığı müsteşarına 1 Haziran'da kaç paraya ihtiyaç olduğunu sorar, 'elde 23 milyon var; fakat devlet memurlarının maaşını ödemek

“

Milli Savunma Bakanı Albay Seyfi Kurtbek, **'Ordu Reformu'** raporu hazırlayıp hem Cumhurbaşkanı Bayar'a hem de hükümete sunarak oy birliği ile kabulünü sağlamıştı. Albay Kurtbek, ordu reformunun gerekçesini, topyekün savunma esası üzerine oturtmuştu. Bayar, hazırlanan rapor için, **'Bu bir kati operasyon planıdır. Muhalefet edenler olsa da bu plan muvaffak kılınmalıdır.'** derken; Menderes **'Bu bir İkinci Nizam-ı Cedit planıdır. Tahakkuk etmek, iktidarımızın şerefi olacaktır.'** demiştir. Böylesine önemsenmiş ve benimsenmiş bir reform programı (3 Mayıs 1953) aradan dört ay geçmeden açıklanmayan bir sebeple rafa kaldırılmıştır (27 Temmuz 1953). Neden?

Bu kadar önemsenen ve övgü kazanan bir reform programını, bilinmeyen, devletin derinlerine nüfuz etmiş bir güç mü engellemiştir? Böyle bir güç varsa kimdir?

”

için 180 milyon lazım.' Warren şu yanıtı verir: Bunun askeri idare ya da geçici hükümet açısından ne kadar önemli olduğunu anlıyorum ama mali yardımı ele almadan önce bazı hususların aydınlığa kavuşturulması gerekir. Bununla birlikte bana söylediklerinizi aklımda tutacağım ve zamanı geldiğinde bana verdiğiniz bilgileri kullanacağım."⁶

ABD ve NATO'dan şikâyetçi olan bir kadronun başının, bir büyükelçi ile ilişkisi bu düzeyde mi olmalıydı? Memur maaşları için ABD büyükelçisinden para talep etmek, akabinde ABD'den emir almayı beraberinde getireceği unutulmamalıydı. Bu mali yardım karşılığında ABD'ye verilen tavizler nelerdir?

Menderes İktidarının bir dönemi ne kadar MIT elemanlarının maaşları; keza Ecevit iktidarının bir dönemi-

ne kadar Özel Harp Dairesi'nin maaşları, hükümetlerden habersiz bir şekilde ABD tarafından doğrudan ödenmiştir.

Hükümetlerin haberi olmadan ABD ile bu denli içli dışlı olan güç kimdir? Ve Türkiye'de ne yapmak istemektedir?

Dördüncü Murat'ın, **'Rus Çanna da Lehistan Kralına da yardım edile. Yardım almaya alışanlar zamanla buyruk almaya alışır.'** öngörüsü, tarihin her döneminde geçerliliğini korumuştur. Nitekim Türkiye-ABD ilişkileri bu çerçevenin dışına çıkamamıştır.

ABD ve Avrupa, Türkiye'nin kendi ayakları üzerinde durmasını, bağımsız politikalar üretmesini hiç istememiştir.

Türkiye'de siyasi iktidarların bağımsız politika arayışları genellikle

“ **Sivil ve askeri bürokrasi ile siyasetçiye, bütün bu hataları yaptırtan, bütün kurumları birbirine düşüren ve hatta kurum içi kavgaları körükleyen gizli bir gücün var olup olmadığı açıklığa kavuşmadan, alınacak tedbirler ve gerçekleştirilecek yapılanmalar isteneni vermeyecektir.** ”

askeri cuntalar aracılığıyla engellenmiştir. Bu engellemeyi yaptıran Türkiye'deki gizli güç kimdir?

Uzun Vadeli Devlet Politikası Yapılmasını Engelleyen Güç Kimdir?

Bütün siyasi iktidarlar ile sivil ve askeri bürokrasi, bir önceki dönemde yapılanları hatalı, eksik ve hatta günübürlük olmakla eleştirmişlerdir. Siyaset neredeyse baştan beri bu mantık üzerinde yürümüştür. Bu tür eleştirilere, 'siyasetten söylenmiş sözler' olarak bakmak alışkanlığı geliştirilmiştir. Ancak son zamanlarda komutanların hem kendi dönemleri ile hem de eski dönemlerle ilgili 'hata yaptık' tarzındaki açıklamaları üzerinde özellikle düşünülmesi gerekmektedir. Fikret Bila'nın komutanlar ve Demirel'le yaptığı röportajlarda, Türkiye'nin değişik bir fotoğrafını yakalamak mümkündür. Bunları, ilgili şahısların sözlerinden alıntı yaparak verme yer darlığından mümkün olamamaktadır. (Fikret Bila'nın *Komutanlar Cephesi* kitabının okunması yararlı olacaktır.)

Yapılan bu açıklamalardan hareketle Türkiye'nin sıkıntılarını özet olarak ortaya koymak mümkündür.

- **Türkiye'nin sınırları zamanında yanlış çizilmiştir. Irak ile olan sınır düzeltilmelidir.**
- **Türkiye'nin uzun vadeli ve kalıcı politika ve stratejileri yoktur.**
- **Türkiye gücünün farkında değildir.**
- **Türkiye değişik şartlara ve ortamlara hazırlıklı değildir. Anında tepki verme yeteneği düşüktür. Soğuk Savaş döneminin bitip çok boyutlu çok eksenli politikaların uygulandığı bir dünyanın varlığını**

görememektedir.

- **Türkiye'nin ekonomik, teknolojik alt yapısı zayıftır. Türkiye milli harp sanayiini kuramamıştır.**
- **Türkiye, çok ciddi istihbarat zaafı yaşamaktadır. Çok hızlı bir şekilde istihbarat yeniden yapılandırılmalıdır.**
- **Geleceğe dönük sıhhatli öngöründe bulunulamamaktadır.**
- **Birçok sorunu zamanında algılayamamaktadır. Sorunlara yanlış teşhis koymaktadır. Sosyal istekler bile yıkıcı faaliyet olarak değerlendirilmektedir.**
- **Askerin aldığı eğitim eksik ve yanlışlar içermektedir.**
- **NATO, AB ve ABD, Türkiye tarafından yanlış değerlendirilmiştir. Düşmanca tavırlar sergilemektedirler.**
- **Türkiye'nin dost-düşman ayırtı yapmakta sıkıntıları vardır.**
- **Kuzey Irak politikasında tutarlılık olmamıştır. Çekiç Güce ve 36. Enlem uygulamasına destek vermek yanlış olmuştur.**
- **Kuzey Irak'taki yönetimin oluşmasına önemli katkıda bulunarak hata yapmıştır.**
- **'Biz başkalarının kararlarını uyguluyoruz, kendi kararlarımızı değil.'**
- **Türkiye'de farklı kurumlar arasında koordinasyon yoktur. Kurumlar arasında bir güven bunalımı vardır.**
- **Türkiye'de halkı hor ve hakir gören bir zümre vardır. Bu, ciddi kırılmalara ve fay hattı oluşmasına sebebiyet vermektedir.**

Öncelikle askeri bürokrasinin böylesi bir değerlendirmeye gitmiş olmasının, bir anlamda kendi özeleştirisini yapmış olmasının son derece yararlı olduğu kanaatindeyiz. Bu özeleştirici uzantısında sorunların çözümünde de gerçekçi olunmalıdır.

Son 150 yıldır nesilden nesile ak-

tarılarak gelen hatalar yumağının iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu hatalar, rastlantısal mıdır? Bunlar, Türkiye'yi yönetenlerin sadece şahsi kifayetsizliğinin bir ürünü müdür? Yoksa çok daha ciddi, büyük başka organizasyonların stratejilerinin, politikalarının bir ürünü müdür?

Görünürde **devletin işleyişinden herkes şikâyetçidir.** Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İlker Başbuğ, devletin bir bütün olarak hareket edemediğini yaşanan sorunların kaynaklarından biri olarak görmektedir:

“Tabii önemli nedenlerden birisi ise, güvenlik, ekonomi, sosyokültürel ve psikolojik hareket alanlarında **devletin paralel, eşzamanlı ve etkin bir mücadele anlayışına ve bu mücadeleyi koordineli ve etkin olarak yürütebilecek profesyonel bir yapılanmaya sahip olamamasıdır.**”¹⁰

Burada sorulması gereken ana soru, niçin kurumlar bir ve bütün olarak çalışmamaktadır? Bu, kurumların birbirine güvenmemesinden mi, yoksa yapısal eksiklikten mi olamamaktadır? Yoksa kurumların birbiri ile uyumlu çalışmasını engelleyen içerde ve dışarıda görünmeyen başka bir güç mü vardır?

Sivil ve askeri bürokrasi ile siyasetçiye, bütün bu hataları yaptırtan, bütün kurumları birbirine düşüren ve hatta kurum içi kavgaları körükleyen gizli bir gücün var olup olmadığı açıklığa kavuşmadan, alınacak tedbirler ve gerçekleştirilecek yapılanmalar isteneni vermeyecektir. Hasta- lığa konan teşhis tam ve doğru olmalıdır ki tedavi de isabetli olmuş olsun. Bunun için Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt;

“Bugün ürettiğimiz çözümler **yanırlara sorun olarak yansayacaksa, bu büyük bir yanılgıdır. Bugün karşımızda bulunan birçok sorunun, geçmişin yanlış çözümleri olduğuna inanıyorum.**”¹⁰

derken haklıdır.

Türkiye'nin Kimyasını Bozan Gizli Güç kimdir?

27 Mayıs darbesini organize eden, başlatıp yürüten güçlü ekip (14'ler), ani bir operasyonla (13 Kasım operasyonu) daha başka bir güç tarafından yurt dışına gönderilerek tasfiye edildi:

"Talat Turhan: 13 Kasım'da gerçekleşen operasyon bir anlamda geriye kalan 23 Komite üyesini memur konumuna düşürmüştü; çünkü 14 MBK üyesini darbesel bir eylemle sürgüne gönderme kararı alabilen güç, arta kalanlar için de her zaman benzeri uygulamada bulunma cesaretini kendisinde bulabilirdi... 14'leri sürgüne gönderme kararını alan ve uygulamaya koyan politik ve askersel güçler, güçlü olma konumunu elde etmiş olmuyorlar mıydı?"¹¹

Bu operasyon, cuntalar arası veya cunta içi bir operasyon muydu, yoksa daha derinde olan başka bir gücün, yeni mevziler kazanmak için yaptığı bir operasyon muydu? 27 Mayıs darbe sürecinde '6 Haziran olayı' diye adlandırılan olayla ilgili Albay Talat Aydemir, arkadaşına yazdığı mektupta, gittikçe kuvvetlenen Masonik bir hâkimiyetten şikâyet etmektedir:

"Hava Kuvvetleri komutanının, emir subayının (Gürsel'in emir subayı Agasi Şen) marifetiyle tayininden sonra iş patlak verdi. Emir subayı Agasi Şen, Mason cemiyetine girmişti, diğerleri de onun izinden yürüyorlar, tesir altında kalıyorlardı. Bugün devletin beş bakanı da Masondur, sen hükmünü ver..."¹¹

İttihat Terakki'nin kurucuları ve üyeleri içerisinde çok sayıda ve etkin masonlar vardı. İttihat Terakki ile masonlar ordunun içerisine sızarak imparatorluğun tasfiye edilmesinde çok etkin rol oynamışlardır. Bunlar bilinen gerçeklerdir. Osmanlı'da Emanuel Karasu ile başlayan hareketin, Cumhuriyet döneminde nasıl seyrettiği hakkında fazla bilgi bulun-

mamaktadır. Mustafa Kemal mason localarını kapatmıştır. Ancak bu Masonların faaliyetlerini bıraktıkları anlamına gelmemektedir. Legal alandan illegal alana faaliyetlerini kaydırarak çalışmalarına devam etmişlerdir. Burada amacımız, Masonluğun Türkiye'deki çalışmalarını, gücünü ve etkisini araştırmak değildir. **Türkiye'de yönetimde gözükken insanların hata yapmasına sebebiyet veren, devletin bir bütün olarak hareketini engelleyen ve halkla devleti karşı karşıya getiren bir gizli gücün olup olmadığını dikkat çekmek ve bunun**

üzerine insanların düşünmesini sağlayabilmektir. Bu nedenle Talat Aydemir'in ifadelerini önemsiyoruz.

Masonlar, arka planda birbirlerinden haberli ön planda birbirleri ile mücadele, çatışma halinde görülmektedirler. Masonları tehlikeli kılan, birbirlerine zıt, karşıt olan cemiyetler, yapılar içerisinde kolaylıkla faaliyet gösterebilmedeki yetenekleridir:

Atilla İlhan: "... Atatürk masonluğu yasaklamıştı. Şimdi bakın, iki büyük Mason. Birisi Selanikli maliyeci Cavit Bey'dir. İttihatçılar zamanında Maşuk-ı Azam oydu. Yenildiler hepsi

“

Erbakan hükümeti zamanında tankların modernizasyonu, askeri bürokrasi ile Erbakan hükümeti arasında ciddi sorun olmuştur. Erbakan modernizasyonun Türkiye'de ve Türkiye tarafından yapılmasını isterken; Çevik Bir'in başını çektiği bir cunta modernizasyonun İsrail tarafından yapılmasını istemiştir. Ayrıca D-8'ler kapsamında yapılması öngörülen zirai donatım uçakları projesi, Erbakan sonrasında Türkiye tarafından destek bulmamıştır. Böyle milli bir projenin rafa kaldırılmasını nasıl yorumlamak gerekir?

”

“

Demirel zamanında Kıbrıs'a müdahale edebilmek için çıkartma gemilerimizin olmamasının meydana getirdiği ciddi sıkıntıdan da gerekli ders alınamamıştır. Üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkenin 1965'lerde çıkartma gemisinin olmaması, bunun düşünülmemesi, bunun görülmemesi nasıl mümkün olmuştur?

”

kaçtı, ama o İstanbul'da idi. İşgalciler geldiler, Hürriyet ve İtilafçıların içerisinde masonların en kıdemlisi de Filozof Rıza Tefvik Bey'di. İnanılmaz bir şey... Biri itilafçı, biri ittifakçı; birbirlerine kedi köpek gibi düşman olmaları lazım gelen bu adamlardan birincisi Maşrık-ı Azamdı. Maliyeci Cavit Bey İttihatçıların Avrupalı adamıydı, Avrupalıların menfaat ve fikirlerini savunuyordu. Filozof Rıza Bey de Sevr maddesini imzalayan adam. Masonlar bunlar. ... Gazi bunlardan birini astı birini sürdürdü.”¹²

Türkiye'de ordu ile halkı en keskin bir şekilde karşı karşıya getiren ve halkın temel değerlerine doğrudan cephe alan bir darbe özelliğindeki 28 Şubat postmodern darbesi Atilla İlhan'a göre Sabetayist Masonik kadronun eseridir:

“28 Şubat Sabetayist bir darbedir; ekonomiyi batırmak ve halkı devletten soğutmak için yapılmıştır. Bakın Çevik Bir Amerika'nın adamı, tasfiye edildi, onu tasfiye ettiler. Çevik Bir, Doğan Güreş olacaktı, onun için yetiştirilmişti. Bilmediğiniz bir

şey de söyleyeyim; Sabetayisttir, dönmedir. Son zamanlarda dönmelere çok cesaret verdiler... Çevik Bir, Türk askerinden çok bir Amerikan subayına benziyordu. Amerika desteğiyle parlatıldı ama bir de baktı ki en önemli yer olan Genelkurmay Başkanlığı yolu kendisine kapalı... Amerika'nın kontrolü, Çevik Bir'in tasfiyesinden sonra kayboldu...”

Türkiye'deki kilit noktalarda masonların bulunmuş olması ve Türkiye'deki Sabetayist Masonik kadronun, ABD-İsrail ile içiçeliği Türkiye'nin ana sorunudur:

Atilla İlhan: “Bakın ben 28 Şubat sürecinde de yazdım, Türkiye'de hiç lafı edilmeyen bir takım başka tarikatlar da vardır, Silahlı Kuvvetler bunları görmüyor mu? Soru buydu. Ve isimlerini sıralamıştım; masonlar, rotaryenler, lionslar, bunların hepsi tarikat, bu tarikatların aynı şekilde ilişkileri servetleri, aynı şekilde fırıldakları vardır.”

O zaman ses çıkarılmıyordu bunun da iki sebebi vardı; birincisi yüksek kumanda kademesinde mason-

lar vardı. Öyle olunca tabii dokunulmaz oluyorlar. Demek ki biraz ondan oluyor... Bana sorarsanız, 12 Eylül yani Turgut Özal'dan İsmail Hakkı Karadayı'nın Genelkurmay Başkanlığına kadar olan dönem içerisinde yönetim tamamıyla dış merkezliydi.”⁽¹³⁾

Masonluğun gücü, sadece sivil ve askeri bürokrasi içerisinde kazandığı mevzilerden kaynaklanmamaktadır; aynı zamanda medya ve ekonomi üzerinde de önemli mevziler kazanmışlardır:

“Atilla İlhan:...Çünkü büyük basının yarısından çoğu mason olduğu için bunları yazmadılar...Türkiye laiktir ama Türkiye'de laikliği din aleyhtarlığı, dine karşı gelme gibi yorumlayan bir kesim vardır. Bazı iş çevreleriyle masonlar ve farmasonlardır. Asıl ordadır bunların başı.”¹³

Büyük basın veya kartel medya-sı denilen medya gruplarının, belli zamanlarda yaptıkları yayınlara baktığımızda Atilla İlhan'a hak vermemek mümkün değildir. Tüm darbelerin öncesi ve sonrasında yaptıkları yayınların birbiri ile taban tabana zıt bir muhteva içermesi, Türkiye'nin kimyasını bozan gizli gücün kimliği hakkında bize bilgi vermektedir.

27 Mayıs darbesi için gerekli psikolojik ortamın hazırlanmasında çok önemli bir rol oynayan medya ile ilgili, 27 Mayıs'ın güçlü isimlerinden Orhan Erkanlı'nın İhtilal günlerinde yaptığı değerlendirme çok açıklayıcı olsa gerekir:

“Yassıada sanıklarına hak veriyordum. Bizim basın dünyada eşi olmayan, bir gün alkışladığını ertesi gün taşıyan, beyaza siyah siyaha beyaz demekten hiç çekinmeyen, iktidarların dümen suyunu sadakatle takip eden bir tutum içindeydi. Neler yazdılar neler?”¹⁴

Bu, sadece 27 Mayıs'a özgü değildi. Bu, Türkiye'nin bütünleşmesinin ve kalkınmasının engellenmek istendiği bütün dönemlerde böyle ol-

muştur. 12 Mart, 12 Eylül ve 28 Şubat'ta benzer şeyler olmuştur. Ecevit'in DSP'sini bölerken Ecevit'e karşı açtıkları kampanya, hâlâ hafızalarda tazeliğini korumaktadır. Kenan Evren, bu oyunu zamanında göremiştir. Daha sonraları önce kendisini öven, sonra da yeren gazetecilerin yazdıklarını ibret-i âlem olsun diye bir kitapta toplamıştır.¹⁵

Çünkü **kaos** uluslararası gizli bir gücün özel bir politikasıdır; kaos içersinde iradelerin çözülerek toplumların teslim alınması amaçtır.¹⁶

Sonuç: Türkiye'nin Vücut Kimyasını Bozan Gizli Güç Siyonizm'dir

Masonik medyanın ülkede kaos meydana getirecek bir politika uygulaması, sadece Türkiye medyasına özgü bir özellik olmayıp Siyon Önderlerinin Protokollerinde öngörülen genel bir hareket tarzıdır:

"Şimdiki zamanda bile, sadece Fransız basınını ele alın, parola ile işleyen masonik dayanışmayı açığa vuran haller vardır: Bütün basın organları mesleki gizlilik içinde birbirlerine bağlıdırlar. Onlardan hiçbirisi kendi malumat kaynaklarının sırrını bunların bildirilmesi kararlaştırılmadıkça dışarıya vermezler.

Gazetecilerin hiçbirisi kendi tüm mazisi içinde yüz kızartıcı bazı yaralar ve buna benzeyen şeyler bulundukça basın mesleğine kabul edilmeyeceği için onlardan hiçbirisi bu sırrı ifşa etmek tehlikesine girmeyecektir. Çünkü bu yararlar derhal açıklanır. Bu sırlar birkaç kişi arasında kaldığı müddetçe gazetecinin şöhreti memleket çoğunluğunu çeker, avam onu şevkle takip eder.

... Bugünün basını tarafından oynanan rol nedir? O bizim için lüzumlu olan hisleri kamçılar ve alevlendirir veya partilerin egoistçe amaçlarına hizmet eder. O çok defa tatsız, haksız ve yalancıdır ve halkın çoğunluğu basının gerçekte hangi

gayelere hizmet ettiğine dair en ufak fikir sahibi değildir."⁽¹⁷⁾

(Burada yer alan basın yerine medya kavramı konularak değerlendirme yapılmalıdır.)

Orhan Erkanlı ile Kenan Evren'in göremedikleri bu boyuttur. Yapılan her şey **gizli bir stratejiye** göre icra edilmektedir. Yeri ve zamanı geldiğinde hedefe varmak için önceden alınan kararlar uygulanmaktadır. 27.1.1965 tarihli Latin Kilisesi Kurultayı'nda, Cizvit Tarikatı Papazı Peder Pedro Arrupe bu ince stratejiye dikkat çekmiştir:

*"Bu... Tanımsız cemiyet (komplo şebekesi) cemiyetin üst kademelelerinde fevkalade etkili bir şekilde işlerini yürütmektedir. Bu cemiyet, elinde olan ilmi, sosyal ve ekonomik araçların hepsini kullanmaktadır. Bu cemiyet, ince dokunmuş bir strateji takip etmektedir. Bu cemiyet, uluslararası teşkilatlar, finans çevreleri üzerinde ve kitle iletişim sahasında (basın, sinema, radyo ve televizyon) neredeyse tam bir hâkimiyete sahiptir."*¹⁸

İnsanlar bu kadar da olmaz derken onlar, karanlıkta, perde gerisinde ve fakat etkin kilit noktalarında bulunarak para ve medyanın gücü ile tüm dünya insanlığını ifsat etmeye devam etmekte, insan neslinin fitratını bozarak kendine yabancılaştırmaya, yalnızlaştırmaya ve güdülmeğe uygun sürü haline getirmeye çalışmaktadırlar:

"Şeytan ve müritleri yüzyıllar boyunca özellikle de 20. yüzyılda, insanların zihinlerini kontrol etmek için çok detaylı teknolojiler geliştirdiler. Şeytani ruhların, işbirlikçi aydınların ve medyanın yardımıyla bu amaçlarına ulaştılar (televizyon, filmler, gazeteler, dergiler, müzik, sanat).

"Toplumsal görünmeyen mekanizmasını işleten kişiler, ülkemizin gerçek yönetici gücünü meydana getiren görünmeyen hükümeti oluşturuyorlar.

*Adını hiç duymadığımız kişiler tarafından zihinlerimize şekil verildi, zevklerimiz biçimlendirildi, fikirlerimize etki edildi."*¹⁹

Evet, bunlar **şeytanın yolundan gidenlerdir.**

Mücadelemiz, **şeytan ve şeytanın yolundan gidenlere karşı sınırsız ve topyekündür.** Onun için bu mücadeleye, halkın bütün halinde iştirakinin sağlanması gerekir.

Müslümanlara düşen en temel görev; bu gizli şeytani şebekenin varlığını, bu ülkenin her kesimine anlatarak toplumsal uyanışı, toplumsal dayanışmayı sağlayıp topyekün bir mücadelenin ortaya çıkmasını temin etmektir.

**Sabırla,
Yılmadan,
Bikmadan ve
En güzel bir tarzda.**

KAYNAKLAR

- 1-Yavi, Ersal, *İhtilalci Subaylar*, Yazıcı yayınevi, İzmir, 2003.
- 2-Yavi, E., Age., S:173
- 3- Bila Fikret, *Komutanlar Cephesi*, Detay yayınları, İstanbul, S: 39
- 4- Bila F., Age., S: 55-65
- 5- Bila F., Age., S: 134
- 6- Yavi, E., age., S:50-70
- 7- Yavi, E., Age., S:275
- 8- Evren, Kenan, *Kenan Evrenin Anıları*, Milliyet yayınları, İstanbul, 1990 Cilt 1 S:553.
- 9-Sönmez, Köksal., *Milliyet*, 23.11.2007
- 10- Bila, F., age., S: 298-315
- 11- Yavi, E., age., S:385
- 12- İlhan, Attila: 28 Şubat da, Son Operasyonlar da Cumhuriyet'in Savunma Refleksi, *Yeni Şafak* 24.04.2001
- 13- Coşkun, Muharrem – Çakmak, Necmettin, Attilâ İlhan'la Çeşitli Konulardan... Röportaj *Milli Gazete* 22-23-24.03.2003
- 14-Yavi, E., age.,S:359
- 15- Ardıç, Engin, 'Hayır, Asla Güvenmiyorum!' *Akşam* 22.09.2007
- 16- Mars, Texe, *İlluminati, Entrika Çemberi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2002,S:100-120
- 17- Varsden, Victor, *Siyon Liderlerinin Protokolleri*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, S: 59-60
- 18- Gary Allen, *Gizli Dünya Devleti*, Milli Gazete, 1996 İstanbul, S: 8
- 19- Mars, Texe, age, S:175.

Bir Olağanüstü Dönem Kalıntısı BAŞÖRTÜSÜ YASAĞI KALKMALIDIR

Doç. Dr. Mustafa AYDIN

Türkiye gerçekten de büyük bir değişimin eşiğindedir. İçinde bazı seçkinlerin (seçkincilerin değil) bile yer aldığı geniş bir toplumsal kesim, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel tüm alanlarda bir değişimin ve bir yeniden yapılanmanın gerekliliğine inanmaktadır.

AKP nin güçlenerek yeniden iktidara gelmesi. Sayın Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesi, dış politikada ciddi gelişmeler, kapsamlı bir Anayasa değişikliği beklentisi ve belki daha önemlisi de sosyal potansiyel, toplumdaki değişim ve yeniden yapılanma arzusunun en belirgin göstergeleridir. Artık toplum bir kuruluş aşamasında ortaya konan kurumların kendisine dar geldiği ve bunların genişletilmesi gerektiği kanaatinde. Esasen bu açıdan bakıldığında bir kabuğunu kırma arzusu ve kısmen de çabası rahatlıkla gözlenmektedir.

Ne var ki sistemi tekelinde, toplumu vesayetinde gören bir seçkin kesim, bir geçiş dönemi yapılanmasını nihai bir durum olarak almakta ve ondan sonraki tüm gelişmeleri toplumsal bir sapma ve hatta bazı kereleler bir iç tehdit olarak görebilmektedir. Bu kesim elinde bulundurduğu medya gibi imkanlarıyla bir direnç göstermeye çalışmakta, söylem alanı bir hayli daralmış olmakla birlikte

“şariat geliyor” gibi içeriksiz, başörtüsü yasağı gibi toplumun geneli bakımından hiçbir zaman meşruiyeti (ki meşruiyetin kaynağı yöneticiler değil halktır) onaylanmamış temalarla işi götürmeye çalışmaktadır.

Hızla eridiğini gören seçkin muhalefet, yoğun bir direnç gösteriyor. Söz konusu muhalefetin en önemli yönü de genel geçer bir mantık düzlemine sahip olmayışı ve özellikle halk katlarıyla bir diyalog kuramayışdır. Çünkü yaptıkları açıklamalar toplum geneli tarafından onaylanmayacak şeylerdir. Kullandıkları en önemli argümanlara iyim-

ser bir gözle bakılırsa ülkenin mevcut dönüşümünü anlayamadıkları söylenebilir. “Şariat geliyor, dinci AK Parti modern Türkiye'nin kazanımlarını yok ediyor, başörtüsü yasağının kalkması rejimin ortadan kalkması demektir...” gibi laflar hiçbir gerçekliğe denk düşmemektedir.

Belirtildiği üzere seçkin yapı, topluma karşı olan muhalefetini belli temalar üzerinden yürütmektedir ki son zamanlarda bunların başında **başörtüsü yasağı** gelmektedir. Başörtüsü yasağı seçkinciliğin toplum geneline karşı yürüttüğü bir siyasal mücadelenin simgesidir. O başörtüsünü kendi varlığıyla özdeşleştirdiği sistemin karşısına koymakta, onu bertaraf edebilmeyi varlık şartı olarak görmektedir. Yani onunla mücadelede başarılı olduğu oranda hem sistemi hem de kendi varlığını ikame etmekte olduğuna, yoksa pek çok şey kaybedeceğine inanmaktadır.

Özellikle merkez medya ve onun etkisindeki basın yayın organları başörtüsünün ne denli tehlike olarak pusuda beklediğini gösterebilmek için her Allah'ın günü bir olay ortaya çıkarmakta, mümkün olduğunca yapay bir haber oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Hatırlanacağı üzere konu yeni anayasa çalışmalarına karşı bir or-

tam oluşturmak amacıyla bundan birkaç ay önce mahalle baskısı tartışmalarıyla başlatılmış, bir kamuoyu araştırması kuruluşunun son zamanlarda başörtülülerin dört katına çıktığını iddia eden bir araştırmasıyla alevlendirilmişti. Buna göre yakın bir gelecekte toplumdaki kadınların bütününe yakını başörtülü hale gelebilecekti. Halbuki aynı araştırma kuruluşu çok kısa bir süre önce, yasağın uygulamaya konulduğu zamana nispetle başörtülülerde dikkat çekici bir azalma olduğunu belirtiyordu.

Bu çerçevede arka arkaya bir seri olay meydana geldi. Bir ilçemizde kompozisyon yarışmasını kazanan başörtülü bir kızcağzın ilçenin garnizon komutanı tarafından ağlayarak kürsüden indirilmesi yasakçılığın çirkin yüzünü bir kere daha ortaya koydu. Yine yakın tarihlerde İstanbul'da Tüketiciler Birliği çerçevesinde düzenlenen "Özürlüler 2007 Kongresi" ne başörtülü bir temsilcinin salonu inisiyatifli altında bulunduran askerlerce alınmaması bir başka skandal olarak yerini aldı. Hastanelerde bile hasta ve yakınlarının başörtüsü sorunu yaşaması ve benzeri olaylar bu utanç tablosunun düzeltilmesi konusunda insaf noktasına çekmeye yetmedi. Hiçbir şey olmuyormuş gibi televizyon kanallarında sergilenen otumlarda belli çevrelerin sözcüleri yasağın kalkmasının mümkün olmadığını ispatlamaya çalıştılar.

Türkiye'nin daha bir insanca yaşanabilir ülke haline getirilebilmesinin önüne engeller çıkartabilmek için uğraşan seçkinci muhalefetin tipik ve sembolik bir teması olan başörtüsü yasağını bir kere daha ele almaya ve çözüm önerimizi kısaca belirtmeye çalışacağız. Konu üzerinde duran bazı yazarların sıkça belirttikleri gibi artık bıkkınlık verdiğinde şüphe yoktur ama sorun devam ettiği sürece sosyal politik ortamda hep gündemde olacak demektir. Kaldı ki

“

Başörtüsü yasağı seçkinciliğin toplum geneline karşı yürüttüğü bir siyasal mücadelenin simgesidir. O başörtüsünü kendi varlığıyla özdeşleştirdiği sistemin karşısına koymakta, onu bertaraf edebilmeyi varlık şartı olarak görmektedir. Yani onunla mücadelede başarılı olduğu oranda hem sistemi hem de kendi varlığını ikame etmekte olduğuna, yoksa pek çok şey kaybedeceğine inanmaktadır. Özellikle merkez medya ve onun etkisindeki basın yayın organları başörtüsünün nedenli tehlike olarak pusuda beklediğini gösterebilmek için her Allah'ın günü bir olay ortaya çıkarmakta, mümkün olduğunca yapay bir haber oluşturmaya çalışmaktadırlar.

”

başörtüsü, yasak sorununun dışında da Müslüman inancının bir sembolü olarak her zaman gündeminde olacak bir sorundur. Namaz nasıl İslâm güncelliğinden çıkmayacak bir konuya tesettür ve başörtüsü de böyle bir konudur.

Başörtüsü Yasağı

Bilindiği üzere üniversitelerdeki başörtüsü yasağı 1980 li yılların sonlarında merkezi seçkinci yapının, çevrenin önünü kesmek üzere oluşturduğu barajlardan birisi olarak ortaya konmuştu. Böylece en azından toplumun bir kesimi çevreden aldığı değerlerde kendini merkezde konumlandıramayacaktı. Sistem açısından başörtüsünün kendisi bir önem taşımıyorsa da toplumsal dönüşümün önünü kesmek isteyen statükoculuk açısından büyük bir işleve sahipti. Daha basit bir ifadeyle başörtüsü yasağı erkin bir ispatıydı, dolayısıyla da başörtüsünü takanlar açısından değil ama yasakçılar bakımından bir siyasal sembol haline geldi. Ne var ki yasakçılık başından beri açıklayıcı genel geçer bir mantığa sahip olmadı, yasak konusunda bir meşruiyet yolu bulamadı.

Gerçi yasağı savunanlara göre burada anormal olan hiçbir şey yok-

tu. Bu konuda söyledikleri şöyle özetlenebilir: "Başörtüsü (ki bir uzlaşmaya sahip olamadıkları için bazıları yine aynı kesimlerce türetilen türban ifadesini kullanmayı yeğliyorlar), bir kere Cumhuriyetin temel felsefesine aykırıdır, çünkü o bir muhalif siyasal simgedir. Bunu anayasal çerçevede çözmek isteyenlere karşı da Anayasa Mahkemesi son sözünü söylemiş ve onu ebediyen gündemden çıkarmıştır. Avrupa insan Hakları Mahkemesi de bu durumu onaylamıştır. Sonra kılık - kıyafet genelgesi (söylemdeki asıl adıyla mevzuatı) da bunu yasaklamaktadır. Kaldı ki yasaklanan başörtüsü değil, türbandır. Her şeye rağmen eğer türban serbest bırakılacak olursa bu durum türbansızlar üzerinde bir baskı oluşturabilir...vb"

Hayret vericidir ki hiçbir önermesi gerçek olmayan bu söylem her türlü basın yayın organında, herhangi bir insani - etik kaygı taşımaksızın, milyonların gözünün içine bakarak tekrarlanıp durmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse, bir kere türban ve başörtüsü diye açık bir ayırım ve fiili bir tanım yasakçılar tarafından da yapılmamıştır. Eğer bu yapılmış olsaydı ve mesela "çenenin altında düğümlenen başörtüsüdür" densey-

di (ki böylesi bir keyfilik de onaylanamaz) başörtülü öğrencilerin önemli bir kısmı örtülerini bu şekilde alarak kurumlarına girip derslerine devam edebileceklerdi. Böyle bir ayırım hiç yapılmadı, seçkinciler nenelerine izafe ettikleri bin yıllık başörtüsünü de siyasal varlıklarının karşısına diktiler. Esasen karşı oldukları şey, inanç gereği başa alınan her şeydi. Bundan dolaydır ki bazı üniversitelerdeki yöneticiler inancı kamufler ettiğini tahmin ettikleri peruka da karıştılar.

Başörtüsünün cumhuriyetin temel ilkelerine ters düştüğü iddiası asılsız bir iddiadır. Yasakçıların Cumhuriyet rejimi için referans aldıklarını

ise konuyu kendi bağlamının dışında karara bağlamış, “Laik Cumhuriyet üniversitelerini tercih eden bir vatandaşın, onun koyduğu başörtüsüz olma ilkesine uymak durumunda olduğunu, bir üniversiteye başörtülü olarak devam etmek istediği takdirde özel üniversitelere gitmesi gerektiğini” belirtirken Türkiye’de o anlamda bir özel üniversitenin (hatta bir özel okulun) olmadığını göz önünde bulundurmamıştır. 1980 yılında bir ihtilal hükümetinin kılık- kıyafet genelgesinin memuru da aşarak öğrenci ve neredeyse bütün bir toplumu kapsamasını düşünebilmek, ilk tipik zihniyet çalışmalarıyla tanınan H. Levy-

lamadıkları başörtüsü takmaya zorlanmaları durumundaki ıstırabı düşünmeye davet etmişlerdir. Kendi muhayyel rizikosu için milyonların fiilen sıkıntıya sokulmasında bir sakınca görmeyen bu bağnaz seçkinci mantığı yakından tanıdığım için ben şahsen böylesi bir empatiyi hiç tavsiye etmedim.

Kanaatim odur ki “neme lazım bir gün birileri bir baskı ortamı yaratabilir ve biz bir sıkıntı çekebiliriz” düşüncesi baskıcı mantığın bir bilinç altı tezahürüdür. Çünkü insanlar çoğu kere kendinden pay biçmekte, kendi yaptıklarının benzerinin yapılabileceğini düşünmektedirler. Yine erk sahipleri haksız olduğundan emin olduğu durumlarda tabir caizse bir rövanş beklemektedir. Ancak böylesi tutum Müslüman’ın işi olamaz. Çünkü Başörtüsü inanca bağlı iradi bir eylemdir. İnanmayana bir getirisi olmadığı gibi dayatana da vebalden başka bir şey sağlamaz. Böylesi dayatmacı fanatizmle mücadele etmek de Müslüman’ın görevidir.

Ancak biz burada ilerde ne yaşanabileceğinden değil, nelerin yaşanmakta olduğundan söz ediyoruz. Başörtüsü ile mücadele sürecinde yüz kızartıcı durumlar yaşana gelmiştir. Uygulamada işe hakim olan sadece bir hukuksuzluk değildir. Bu bağlamda gerçekten unutulması mümkün olmayan iç karartıcı tablolar yaşanmıştır. Başörtülü öğrenciler önce disiplin yönetmeliğine göre, “öğrenci vakarına yakışmayacak hal ve tavırları” dolayısıyla kısa vadeli olarak okullarından uzaklaştırılmışlar, ikinci keresinde “kılık ve kıyafetleriyle eğitim ve öğretimi sabote etmek” suçundan daha uzun süreli uzaklaştırma cezalarına çarptırılmışlar, üçüncü kere yargılanışında kurullarıyla ilişkilerini kesebilmek için “bölücü PKK ile işbirliği yapmak” gibi gerçek dışı ağır ithamlarla kapı dışarı edilebilmişlerdir.

“

Sistem açısından başörtüsünün kendisi bir önem taşımıyorsa da toplumsal dönüşümün önünü kesmek isteyen statükoculuk açısından büyük bir işleve sahipti. Daha basit bir ifadeyle başörtüsü yasağı erkin bir ispatıydı, dolayısıyla da başörtüsünü takanlar açısından değil ama yasakçılar bakımından bir siyasal sembol haline geldi. Ne var ki yasakçılık başından beri açıklayıcı genel geçer bir mantığa sahip olmadı, yasak konusunda bir meşruiyet yolu bulamadı.

”

iddia ettikleri dönemler de dahil başörtüsü hiçbir zaman yasaklanmadı, hatta kadın kıyafetiyle ilgili bir düzenleme yapılmadı. Bilindiği gibi işlem erkekler için şapka, ve genelde dini kisvelerle sınırlı kaldı. Mevcut anayasa ve yasalarda da başörtüsünün yasaklayan herhangi bir madde yoktur ve bir anayasal düzende anayasada yazılı olmayan bir sistem ilkesi olamaz.

Bu bağlamda Anayasa Mahkemesinin başörtüsünü yasakladığına ilişkin iddia ise hukuk devleti için bir skandaldır. Çünkü söz konusu mahkeme Anayasaya uygun bulmadığı bir yasayı iptal eder, ama onun yerine bir yasa koymaz, bu durum anayasada apaçık bir hükümdür. AIHM

Bruhl’un ilkel mantık çözümlemele- riyle bile açıklanamaz.

Şüphesiz bütün dayanaksız gerekçelerin daha hayret verici olanı, milyonların fiilen burnundan gelen bu dayatmanın kalkması halinde başörtülülerin başörtüsüzler üzerinde kurabilecekleri muhayyel baskıdır. Bir baskı ihtimalinin yaygın bir dayatmanın sürekli kılınmasına gerekçe yapılmasıdır ki böylesi bir mantık, insanlık, hukuk ve benzeri hiçbir yüksek değerle bağdaştırılmaz.

Bazı sağduyulu yazarlar zaman zaman yasakçıları bir empati yapmaya ve mesela kampus girişlerindeki duvarlar önünde göz yaşlarıyla başörtülerini çıkarma seanslarını izlemelerini ve kendilerinin hiç de onay-

Sonuç olarak yasakçılık, toplum vicdanında onaylanabilir bir meşruiyet gerekçesi, genel geçer bir mantıki açıklama üretememiştir ve hep kaba bir siyasal tavır olarak kalmıştır.

Başörtüsü Yasağının Asıl Sebebi ya da Siyasal Boyutu

Başörtüsü yasağının sebebi ile ilgili olarak söylenenlerin en önemlisi şüphesiz onun bir siyasal simge oluşudur. Bu gerekçe her ne kadar bir güncel siyasetin ve özellikle belli bir siyasal partinin sembolü anlamında doğru değil ise de daha derin bir siyaset için (tabir caizse negatif) bir sembol olduğunda şüphe yoktur. Yani başörtüsü bin yıldan beri onutan Müslüman açısından bir siyasal sembol değil, güncel siyasette eğilimi ne olursa olsun bütün bir toplumun inanç sembolüdür.

Genel bir kimlik ve kişilik sorunu olarak ele alındığında başka türlü değerlendirmek de mümkün değildir. Kılık - kıyafetin ilk bakışta öze ilişkin olmayıp şekilsel olduğu söylenene bilirse de bu bakış doğru değildir. Özün yansıması olan bir şekil hep önemli olmuştur. İnsanlar bütün giysilerinden arındırılıp kılıksal olarak da üzerlerinde herhangi bir işlem yapılmadığında yani çıplak adamın) kendine ve grubuna özgürlük de ortadan kalkar. Bir ortak kılık ve kıyafetle bir topluluğa özgürlük gerçekleşir. Bu gerçekten hareketle tarih boyunca belirgin inanç sistemleri şöyle yada böyle giysiye dayalı bir şekil de belirleme durumunda olmuşlardır. Belki de bu temel espriden hareketle Çarlık Rusyası ve Türkiye gibi ülkelerde, insan tipini, hayran kaldıkları Batı toplumlarına benzetmek için zorlayıcı düzenlemeler yapmışlardır. Türkiye’de şapka devrimi bunun bir örneğidir. Bir mensubiyet duygusu içinde benimsemelerinin ötesinde İnsanlara kıyafet dikte etmek tartışmaya açık-

sa da yukarıdaki yargımız bağlamında kıyafetle bir tip belirleme açısından anlamlıdır.

Ancak Türkiye’deki (veya bir başka ülkedeki) börtüsü yasağı daha farklı bir gerekçeye sahiptir. Çünkü giysisizlik bir gösteren değildir. Daha açık söylemek gerekirse başı açıklık belli bir din, ideoloji veya siyasetin sembolü değildir. Asıl bağlamında bir seçkinlik vurgusuyla laik Cumhuriyetin simgesi de değildir. Esasen yukarıda da belirtildiği üzere tarihsel olarak kadın giysisi üzerine hiçbir düzenleme yapılmamış, börtüsü de yasaklanmamıştır.

Kanaatimce börtüsü yasağı, geldiği noktada toplum nezdindeki erkenden şüpheye düşen merkezi seçkinlik yapının, bir erkini ispatlama yolu olarak ortaya konmuştur. Geleneksel siyasal algımızla devlet babadır, ne isterse o olur. Bunun içindir ki olağanüstü dönemlerin aşmaya çalışıldığı günümüzde seçkinlik çevre karşısında erkinin bir zaafı olduğunu hissetmekte ve gücünü ispatlamaya çalışmaktadır. Kendini sistemle özdeşleştiren merkeziyetçi yapının börtüsü yasağını bir sistemi koruma sorunu olarak görmelerinin sebebi de budur. Yoksa börtüsünün sistemi ırgala-

yan bir tarafının olmadığını, aksine sisteme kan kaybettiğini, toplum potansiyelinin gereksiz yerlerde tüketildiğini herkes görüp bilmektedir.

Başörtüsünün Sosyal/Psikolojik Boyutu

Börtüsü yasağından hareketle bu giysi üzerine çok şey söylenmiş; dini, siyasi, kişisel, tarihsel boyutlarıyla ilgili pek çok şey yazılmıştır. Gerçekten yukarıda da belirtildiği üzere güncel bazı argümanların kullanımı bıkkınlık verir hale gelmiştir. İşte bundan dolayıdır ki ben bu yazımda karşı tarafı daha insani bir algılamaya davet etmekten çok yine de duyarlılık sahiplerine yönelik olarak onun dini sosyal psikolojik tarafı üzerine bir kaç not düşmek istiyorum.

İşin gerçeği börtüsü (tabi genel olarak tesettür), yalnızca bir inancın gereği olarak yaşanabilir. O Allah’ın bir emridir. Kim onu hangi düzeyde algılasa algılasın İslâmî bir ilkedir. Herkes kendi dini duyarlılık düzeyinde onu nereye yerleştirirse yerleştirsin (ki bu ne devletin ve ne de diğer Müslüman’ın bileceği bir iştir) sonuç budur. Esasen tarih boyunca da İslâm toplumları bu konuda duyarlı olmuş;

“İşin gerçeği başörtüsü (tabi genel olarak tesettür), yalnızca bir inancın gereği olarak yaşanabilir. O Allah'ın bir emridir. Kim onu hangi düzeyde algılasa algılasın İslâmi bir ilkedir. Herkes kendi dini duyarlılık düzeyinde onu nereye yerleştirse yerleştirsın (ki bu ne devletin ve ne de diğer Müslüman'ın bileceği bir iştir) sonuç budur. Esasen tarih boyunca da İslâm toplumları bu konuda duyarlı olmuş; uygulama ülkelere, bölgelere ve zaman aralıklarına göre az çok farklılıklar gösterse de yaşana gelmiştir. Osmanlı'nın son yüzyılı ve Cumhuriyet dönemine kadar da insanların bu özlük alanına hiç karışılmamıştır.”

uygulama ülkelere, bölgelere ve zaman aralıklarına göre az çok farklılıklar gösterse de yaşana gelmiştir. Osmanlı'nın son yüzyılı ve Cumhuriyet dönemine kadar da insanların bu özlük alanına hiç karışılmamıştır.

Tarih boyunca hemen tüm kadim kültürlerin benimsediği yaratılış felsefesine göre kadın yaratılışın tecelli ettiği bir varlıktır. Bağlantı yeri Allah'ın da bir ismi olan rahimdir. Dolayısıyla insanın nispeti de onadır, temel insani bağ, karabet-i rahimdir. Tüm yaratılış sahalarında gördüğümüz yaratılışın gizemliliği kadın için de geçerli görüle gelmiş, hemen bütün toplumlarda kadın daha bir örtülü olmuştur. Sosyal Antropolojik tespitler de bunu göstermektedir. Buradan hareketle (yerleri ve miktarı erkek ve kadına göre değişiyorsa da)

örtünme, insan fitratının bir gereği olarak düşünülmüştür.

Ancak ben, örtünmenin insan fitratıyla bir bağlantısının olduğunu kabul etmekle birlikte pratik ile fitrat arasında zorunlu bir bağın olmadığını, tesettürün tüm diğer ibadetler gibi iradi olarak gerçekleşen bir iş olduğunu ve hatta uygulama zorlukları taşıdığını düşünüyorum. Daha açık bir ifade kullanmak gerekirse, örtünmemek daha kolay bir iştir.

Kur'an'a göre şüphesiz insan takva ve fücür dengesi üzere yaratılmıştır, yani iki yöne de gidebilme donanımına sahiptir. Vahy insanı takvaya, nefis ise fücra çekmektedir. Ne var ki insanı fücra çeken şeytan ve dünyanın albenisi gibi daha nesnel etkenler vardır ve bundan dolayı dünyevi fiziki eylemler özel olarak iradi

bir çaba göstermeksizin gerçekleştirilebilmektedir. Bu yargıdan hareketle denebilir ki açıklık nefes yatkın bir olgudur, engelleyici politik yapay bir ortamla karşılaşmadığı süreci ekstra bir sıkıntı getirmez. Sosyolojik olarak tabii ki toplumsal ortamlar böylesi sosyal olguların yaşanmasını az çok yaygınlaştırır veya daraltabilir.

Evet tesettür sıkıntılı bir iştir, bir külfettir. Esasen bütün dini emir ve yasaklar insana bir tekliftir, iradi olarak üstlenilmesi istenen bir mükellefiyettir. Hatta sıradan örtünmeden farklı kendine özgüllükleri vardır. Geleneksel örtünme ile dini örtünme bazen çakışmalar bile bu noktada birbirinden ilkece ayrılırlar. Başörtüsü de soğukta sıcakta, içeride dışarıda ancak bir inanç gereği olarak çekilebilir. Ağzının tadını bilmezlik olarak görmek yalnızca inanmanın değil, olaylara asgari insanca bakabilmenin yoksunluğunu gösterir. Hele birilerinin özlük alanındaki bir dayatmada görsel bir zevk tatmini aramak insanlıkla bağdaştırılmaz.

Bu açıklamalar açısından denebilir ki araya Cumhuriyet adına yapılmış tesettürü kısıtlayıcı girişimler olmasaydı, sonuç belki zamana yayılırdı ama yine de toplumda belirtilen sebepler ve kültürel etkilerle kadınların büyük bir kısmı kendi iradeleriyle açık olacaktı. Osmanlı'nın son zamanlarındaki sokaklardaki dekolte kıyafetleri yasaklayıcı fermanlar da bu temelde açıklanabilir. Burada İs-

lâm için önemli olan iradi olarak örtünme veya açılmadır. İradi olmayan bir eylem İslâmî olamaz; tıpkı zorla başı açtırılan bir kadının laik devrimci bir kadın olduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi.

Bu noktadan hareketle şu notu da düşmekte yarar vardır: Eğer başörtüsü yasağı kalkarsa her kadın örtünecek değildir. Birileri tabir caizse spontane olarak başörtüsüzlüğü tercih edecek, birileri iradesiyle başörtüsünü takacaktır. Şüphesiz bu süreçte toplumsal etkileşimlerin bir rolü vardır. Ancak bu sosyal etkileşim ortamı iki yönlüdür. Hem başörtülüğe hem de başörtüsüzlüğe katkıda bulunabilir. İki etkileşim sürecine bir yasadır ve taraflı bir güç müdahalesi olmadığı sürece kendi doğal dengeğini bulur. Bunu da herkes kabul etmek durumundadır. Devlet denen aygıt ve örgüt de bu doğal etkileşim ortamını sağlamak için vardır, bu konuda tarafsız bir hakemdir, şimdi olduğu gibi bir tarafın baskı aracı olmamalıdır.

Yine tarih boyunca bir tarafı örtünme ile gerçekleşen kılık ve kıyafet, insanın en önemli özlük alanlarından birisidir. İlk bakışta dışta şekilsel bir olgu ise de insanın kimlik ve kişiliğinin ilk görünümüdür. Bireyin kimlik ve kişiliğini seçkinlikle belirlenen yarı yapay bir kolektif oluşum içinde izole etmekten çekinmeyen modern ulus devlet olguları bu kimliklere de müdahale etmişlerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere ülkemizdeki başörtüsü yasağı da sosyal gerçekliğin bir ürünü değil, toplumsal gerilim ve sıkıntıların üzerine oturtulmaya çalışılan seçkinliğin topluma rağmen bir iktidar pekiştirme girişimidir. Ancak toplum geldiği noktada artık daha insanca yaşamının yollarını aramakta, bir yeniden yapılanma talebini seslendirmektedir. Bu bağlamda başörtüsü dahil tüm yasaklar kalkmalıdır.

Çözüm Yolu Anayasal Düzene Dönmektir

Görüldüğü kadarıyla toplumuz yeni bir dönemin eşiğindedir. Yaşatılan militarizm destekli yasaklar dönemi bitme noktasındadır. Esasen yeterince meşruiyet taşımayan bu tür uygulamalar, adına yapıldığı iddia edilen sistem ile de bağdaşmamaktadır. Toplumun enerjisi yok yerde harcanırken sistem de hep kan kaybetmektedir. Artık durumdan vazife çıkarıp sistemin kutsallarını kullanarak buradan yarar sağlama yolu kapanmalıdır. Bu tür işler mükafat değil, istismardan dolayı cezalandırma sebebi olmalıdır.

Bu noktada sözü daha fazla uzatmadan belirtmeliyiz ki bu gün birilerinin ısrarla sürdürmeye çalıştığı başörtüsü yasağı İslâmî olmadığı gibi (ki bu yasağı sürdürmek isteyenlerce dini içerikli olması yeterli bir sebeptir) insani, hukuki ve hatta ahlaki değildir. Şüphesiz bir anayasal düzen içerisinde en önemlisi de hukuki olanıdır.

Bu noktada hukukçular başörtüsü yasağının hiçbir hukuki dayanağının olmadığını ısrarla belirtmişlerdir. Hatta bundan dolayıdır ki işin çözümü için Anayasa ve yasalarda hukuki bir düzenlemeye ihtiyacın olmadığını, yürütme ekinin ciddi bir şekilde devreye girmesiyle bu keyfi

uygulamaya son verilebileceğini belirtmektedirler. Ancak kronikleşen bu keyfilik yine de hukuk yoluyla aşılabılır gözükmektedir. **“Kaynağını anayasa ve yasalardan almayan, ve çoğu olağanüstü dönemlerde oluşturulmuş keyfi uygulamalar kaldırılmıştır, durumdan kişisel veya kurumsal görev türetmeye çalışan kişiler hakkında gerekli kovuşturma yapılır”** şeklinde tek maddelik bir yasal düzenleme getirilebilir ki bu yasa pek çok yerdeki benzer keyfilikler için de gereklidir. Ötesi yürütme erkinin kararlı tutumuna bağlıdır.

Şüphesiz ülkemizin bu ve benzeri pek çok sorunun çözümü için yenden yapılanmaya ihtiyacı vardır. Bundan kimse kaygı duymamalıdır. Sistemin işleyişiyle ilgili bu düzenlemeler bir rejim değişikliği değildir. Hele doğrudan dinsel bir gelişme hiç değildir. Şüphesiz her kesimin olduğu gibi Müslümanların da pek çok sorunu vardır. Başörtüsü bunlardan sadece birisidir. Ama herkes için öncelikli iş, kültürel çerçevesi içinde insanca yaşayabileceği bir ortamın inşa edilmesidir. Bu ise öncelikle yasakları kaldıran yeni bir sosyal politik yapılanmayı gerektirmektedir. Bunun toplumsal potansiyel desteği de mevcuttur. Toplum siyasilerinden ve sağduyulu seçkinlerinden bu konuda icraat beklemektedir.

BAŞÖRTÜSÜ DEĞİL KARA ÇARŞAF

Haşmet DEMİREL

Umrans okurları genel olarak Türkiye'deki "modern" kesimin "estetik incinme" olgusuna karşı tavrımı bilirler. Bu modernist batıcı mahcup tazeler karşısında ben, bodoslamadan paça kasnak girişmekten özel bir haz duyarım. Sistemin dışladıklarına sahip çıkmak ise beni rahatlatır. Çünkü ortak düşmanımızın midesine oturulmasından hazzederim. Mideye oturanlara özel bir sevgim vardır. Mesela herkes ucubelerden, sakatlardan kaçır, tabii sakat derken kastım öyle "neşe dolu", "hayatla barışık güzeller" biçiminde değil; sakat kavramının içerdiği yeraltı dilini de içeren bir hali de kapsayan, yani sistemin pek sevmedikleri.

"İnadına İsyar, İnadına Başkaldırır" diyen ve bu başkaldırırı özellikle de sistemin sembolik kodlarına yapanlar daha hoşuma gider. Malum şu post modern kapitalizm ya da pan kapitalizm dedikleri rejim, kültür üzerinden kendini ürettiğinden onun kültürel kodlarını alt üst eden, onun görsel rejimine ters düşenler birer potansiyel isyancıdır.

"Ötekilik"lerin de kendi içinde bir hiyerarşisi vardır. Mesela sistemin en altında kara çarşaflılar yer alır. Bu kara çarşaflılar sistemin estetik kodlarına amaçları o olmasa bile fiili bir saldırı durumundadırlar. Çünkü onlar "çirkin"dir. İşte benim de mese-

leyi kökten ele alacağım asıl nokta bu olacak. Güzellik ve çirkinlik ikiliği. Dahası modern görsellik rejimi, bu rejim içinde bedenlerin moda, kozmetik, cinsellik kodları içindeki konumlanışı ve bu kapsamda kara çarşafın insanın yüreğine ferahlık veren ters düşme hali.

Hemen en başında belirteyim kara çarşaf karnaval beden değil, çileci bedendir. Bu hali ile çok şey ima eder. O yüzden önce modern beden rejimi içinde içselleşmiş otorite olgusunu ele alarak başlayacağım işe. Ama bunların tümünden önce bana bu yazırı yazma zevkini aşırılan olayı aktarmam gerekiyor. Bu olay geçenlerde basına yansıdı: Cumhurbaşkanı'na atfedilen bir bilgi notunda YÖK'ün rektör adaylarından birinin eşinin "kara çarşaflı" olduğu belirtilmiş, daha sonra söz konusu adayın bırakın eşinin çarşaflı olmasını, onun henüz evli bile olmadığı anlaşılmış. YÖK bu olay üzerine mor renkli şallarla en bayramlık giysilerini giyerek laikçiler için dayanılmaz cazibesi ortaya dökülünce, hemen açıklama yaparak kendilerine sözü edilen şekilde bir bilgi notu ulaşmadığını ifade etti. Cumhurbaşkanı da yaptığı açıklamada söz konusu bilgi notunun YÖK'le ilgisinin olmadığını açıklamış oldu. Böylece her iki tarafta "kurumları yıpratmama" adına olayın üzerini örttü. Tıpkı YAŞ karar-

larının bu yıl Cumhurbaşkanı sıfatı ile şerh düşmeden imzalanması gibi bir "karşılıklı ağırlama" durumu söz konusu oldu.

Uzun zamandır AKP nedeni ile suskunluk içinde olanlar da bu olay ardından bak işte YÖK'ün sabıkası ortada, adamın eşi çarşaflı filan değilmiş canım tavrında oldular. Böylece İslâmi işletmelerde başlayan örtülülerin sayısını azaltma, vitrine koymama tavrı, örtülü eş yanında örtüsüz ikinci eş gibi kimi farklılaşma halleri bu olayla da bir üst sıraya daha sıçramış oldu. AKP dönemi ile örtünme olgusunun olabildiğince estetik ve light bir hal alması nedeni ile kara çarşaf ebedi sürgüne yollanmıştı. Böylece Fatma Karabıyık Barbarasoğlu hanımefendinin o nefis eleştirel üslubunun ifadesi ile "imaj", "takva" karşısında bir mevzi daha kazanmış oldu.

Daha önceki yazılarımda örtünme eyleminin artık "takva" olmaktan, bir aksesuara doğru evrilme sürecinde olduğunu belirtmiştim. Bu olayla bu olgu bir kez daha teyit edildi. Oysa gönül isterdi ki, herkes Abdullah Gül ile YÖK arasındaki gizli savaşa malzeme kılınan ve böylece bir kez daha nesneleşen çarşaf karşısında sözü edilen adayın eşinin kara çarşaflı olmasının bir olumsuzluk değil manevi bir meziyet olduğunu, bunu ifade eden sistemin duruşu-

nun ve “görüş”ünün bozuk olduğunu söylesin... Yine, kapitalizmin di-kizci görsel rejimi, pornografik (por-nografiyi içerdiği teşhir anlamından öte esas olarak gözü merkeze alma-yı öne çıkaran bir görsel düzen anla-mında kullanıyorum) estetiği ve haz-cıl bedenselliği, kültürel, arzusal ekonomisini yani bir başka yazımda derinliğine değinmediğim libido ekonomisini/ zampara kapitalizmi masaya yatırıp Müslümanların bu kültürel kodlara teslim olmaları sor-gulansın... Ama İslami kesimin bü-yük bir bölümü AKP ile birlikte (hep-si nemalandığından değil, çoğu as-lında sonuçta AKP’nin Müslüman duruşlu bir partinin iktidarı olduğu-nu düşünerek düşmanı sevindirme-adına susmayı, eleştirilerini farklı kanallardan el altından yaptıkların-dan) kol kırılır yen içinde kalır mantı-ğı içinde bunları dillendirmiyor. Ama benim sırtımda bir yumurta kefesi olmadığından ben bu kestaneleri ateşten almaktan çekinmem. AKP de dâhil hiçbir iktidar, Stirnerci* bir ifade ile ‘Ben’im ‘Erkim’ olmadığından ve bütün iktidarlar (yani büyük ya da küçük iktidar alanları) benim için aynı derecede tiksincil olduğundan benim dilimin kalemtraşısı eksik olmayacaktır.

Bu kısa iğne-çuvaldız operasyo-nu sonrası devasa çuvaldızımızı esas olarak AKP’nin de eklemeli olduğu Kü-resel Sistem ve onun başlıca fobisi olan kara çarşafa yönelik dışlayıcı tavra batırabiliriz.

Kara çarşafın *karnaval beden* de-ğil, *çileci beden* olduğunu söylemiş-tim. Karnaval beden Bakhtin’in *kar-naval* kavramına göndermede bu-lunsa da, onun çağımızdaki acı veri-ci evcilleştirilmesini ortaya koyar. Karnavalın temelinde zamanı askıya alma ve otoriter kısıtlamaların askıya alınması vardır. Bakhtin’in “Rebelais ve Dünyası”nda dile getirdiği görüş-ler, günümüz post modern kapitaliz-minde -Ortaçağ’da taşıdığı- direniş ve devrimci başkaldırı niteliğini kay-bederek, tüketim şenliğinin bir par-çası haline gelir. Beden de karnaval-

“

Modern giyim anlayışı ikinci deri olarak giysiyi bakı-rşın sunağında onun egemenliğinin bir teyidi olarak kurban eder. Modanın hegemonyası bedeni ele geçirir ve ona kendi damgasını vurur. Oysa çarşaf bedeninin İlahi olana sunuldu-ğu, onun egemenliği altında hiçbir beşeri otoritenin başta da moda ve kozmetik endüstrisinin tahakkümü altına girmeyen bir reddediş haline gelir. Çarşaf bedeni düzenin hegemonya-sına sokmayı reddeder ve bedeni aşkınlığın bir tezahür saha-sı haline getirir.

”

da olduğu gibi disipline edici pratik-lere karşı doğanın, eski zamanların panteist doğa tasavvurunun uzantısı olan düzenlenmemiş, kültür tarafın-dan tam anlamı ile evcilleştirilmemiş doğanın bir uzantısı olmaktan çıkıp düzenlenen, ele geçirilip tüketim pratiklerince bir ambalaja dönüştü. İşte bu noktada çarşaf bu hazcıl be-dene karşı çileyi, kendi kendini aşkın bir otoritenin elinde dönüştüren bir mekân haline gelişi temsil eder. Post modern kapitalizmin zıvanadan çık-mış hazcılığına karşı çarşafın görün-mezleştirdiği beden düzenin elinden kaçan, onun tarafında evcilleştirile-meyen bir yabansılığı temsil eder.

Post modern beden pratiği ve bu düzenin bakışın merkezde olduğu ‘scopic (dikizci/izleyici)’ rejim olgusu ve bunların tüketim kültürü ile irtiba-tı, bu bağlamda başörtüsünün bu kültür tarafından nasıl evcilleştirildiği ne yazık ki yerim olmadığı için sade-ce değinmekle yetineceğim konular.

Ama şunu söylemekle yetineyim: Modern/postmodern kapitalist top-lumlarda bakış ve göz bir egemenli-ği ortaya koyar. Görsellik hiç de ma-sum ve kendi başına bir anlam içe-ren pratik değildir. Bakışımız, neyi nasıl gördüğümüz başlı başına bir kültürel inşadır. Modern bakışta ay-dınlanma döneminden beridir gö-zün her şeye nüfuz ettiği, gözün merkezde olduğu bir kültürel pratiği bu pratik içinde her şeyin açıklığı kavuştuğu bir düzeni oluşturdu.

İşte çarşaf tam da bu noktada bir

kez daha elden kaçır ve ele geçirile-mez bir direniş örgütler. Çünkü si-yah çarşaf bakışın nüfuz edemeyip üzerinden kaydığı yabansı beden olarak bakışa direnir, onu bozunu-ma uğratarak kodlarını alt-üst eder. Tıpkı ucube gibi, çarşaf da görsel re-jimi akamete uğratan bir pratiktir.

Kemalist rejim de modern bir pratik olarak bir görsel rejim inşa et-miştir ve bu rejim içinde çarşaf en altta yer alan bastırılan bir ötekiliktir. Kemalist rejim terk edilmek istenen (bunun psikanalitik bir okuması bek-liyor ve boynuma bir borç olarak du-ruyor) bir baba figürü olarak libida-nal yatırımı içinde yeri olmayan çar-şafı bir bilinçaltı figür olarak unutul-muşluğun ambarına iter. Onun gör-sel rejimi içinde çarşaf bir kara leke, bir bozucu, sabote edici tehlikedir.

Kişilerin giydikleri kıyafetleri be-denleri sanmalarının veya bedenleri-ni onunla özdeş saymalarının aslında bir 18. yüzyıl inancı olduğunu biliyo-ruz. Sosyolog Richard Sennett’in da belirttiği gibi modern dünyada be-den artık kostümler için salt bir çatı işlevi görür ve narsistik edimlere tem-el oluşturur. Bu anlamda ‘giyimsel sergilemenin verdiği haz... Bir tür narsistik yatırımdır.’ Buna göre gi-yim, derinin modeli olarak adlandır-dığı “bedensel ego”yu temsil eder. Bu bağlamda modern giyim anlayışı, ikinci deri olarak giysiyi, bakışın su-nağında onun egemenliğinin bir te-yidi olarak kurban eder. Modanın hegemonyası bedeni ele geçirir ve

ona kendi damgasını vurur. Oysa çarşaf bedeninin ilahî olana sunulduğu, onun egemenliği altında hiçbir beşeri otoritenin başta da moda ve kozmetik endüstrisinin tahakkümü altına girmeyen bir reddediş haline gelir. Çarşaf bedeni düzenin hegemonyasına sokmayı reddeder ve bedeni aşkınlığın bir tezahür sahası haline getirir.

larla dalga geçen, kiralık arabayla çarşıyan arabacılık oynayan, kendilerini kanalizasyon çukuruna atan, her türlü ahlak ilkesinden azade bir dolu gencin bu saçmalıklarını saatler boyu yadırgamaksızın izleyip kahkahalarla gülecek, ne var ki bu esnada ne düzenin sarsıldığını ne de birilerinin sistemin dışına çıktığını gören duyan olmayacaktı.”¹

rafından eskitilememiş ebedi kalma telaşındaki bedeninin bir yansımasıdır. Ucubelik ise güzelliğin bu mitini bozar ve kusuru, eksikliği ve elbette iğrenç olarak ölümü temsil eder.

İşte çarşafın post modern toplumda yerinden edici bir direniş olarak sahneye çıktığı yerlerden biri de budur. O ölümü, kusursuzluk, eksiksizlik anlayışı karşısında eksikliği, kusurlu olan beşeriliği temsil eder. Dahası bizzat rengi ölümün bir simgesidir. İşte tam da bu yüzden post modernitenin korku ile bastırmaya çalıştığı bir ötekilik, neşe, sevinç gibi yine aslında ölümsüzlükle ilişkili değerler karşısında acıyı, çileyi ortaya koyar. Günümüz toplumunda hazı temsil eden her şey kolayca ele geçirilip evcilleştirken çarşaf henüz nüfuz edilememiş bir ötekilik olarak ölümün, acının, çilenin, Ortaçağ'da *Karnaval*'ın temsil ettiği yer olarak direnişin odağıdır.

“İşte çarşafın post modern toplumda yerinden edici bir direniş olarak sahneye çıktığı yerlerden biri de budur. O ölümü, kusursuzluk, eksiksizlik anlayışı karşısında eksikliği, kusurlu olan beşeriliği temsil eder. Dahası bizzat rengi ölümün bir simgesidir. İşte tam da bu yüzden post modernitenin korku ile bastırmaya çalıştığı bir ötekilik, neşe, sevinç gibi yine aslında ölümsüzlükle ilişkili değerler karşısında acıyı, çileyi ortaya koyar. Günümüz toplumunda hazı temsil eden her şey kolayca ele geçirilip evcilleştirken çarşaf henüz nüfuz edilememiş bir ötekilik olarak ölümün, acının, çilenin, Ortaçağ'da *Karnaval*'ın temsil ettiği yer olarak direnişin odağıdır.”

Hazza Karşı Çile

Çağımızın Heidegger'den sonra Alman Felsefesinin en büyük isimlerinden biri olan Peter Sloterdijk, Aydınlanmacı aklın iddiası olan dünyayı özgürleştirmek yerine bir tür konformizm ürettiğini ve alaycılığın bu konformizme karşı bir itiraz niteliği taşıdığını belirterek “Kinik Aklın Eleştirisi”ni yazar. “Sloterdijk, içinde sevinç ve eğlenceyi barındıran kinikliğin, yeniden canlanabileceği mecralar olarak değerlerin nispeten daha değişken ve geçişken olduğu karnavalları, üniversiteleri ve bohem bir yaşantıyı göstermişti. Ne var ki, çok geçmeden, ne gösterdiği bu mecraların ne de kinikliğin bu çağ için hiç de umduğu düzenin, hiyerarşinin ve otoritenin dışına çıkma potansiyeli taşımadığını görecektir ve tezini geri çekecektir. Nitekim 2000'li yılların MTV izleyicileri de Sloterdijk'in sezdiklerini somut olarak gözlemlene imkânı bulacak, Jackass adlı bir programda süper marketlerde çınlıplak dolaşan, yaşlı-

Aslında tüketim toplumunda direniş içe alınarak etkisizleştirilen ve muhalefet bir ikona (tasvire) dönüştürerek dönüştürülerek içeriğinden boşaltılıp bir tür karikatüre dönüştürülen bir şeydir. Tüketim toplumu hazdan, özgürlükten yola çıkan her muhalefeti dönüştürebilecek totaliter bir demokrasi düzenidir. Yani yaşadığımız çağda demokrasi denen şeyin kendisi bir totaliterliktir. Bu nedenle artık içerisi dışarı kalmadığından düzenin dışına çıkmak olanaklı değildir ama tümüyle çıkışsız da değildir.

Tüketim toplumunda evcilleştirelemeyen iki şey var: Ölümü çağırıştığı için acı ve ucubelik.

Ucubelik tüketim toplumunun güzellik yüceltimine onu merkeze koymasına karşı bir direniştir. Çünkü ucubelik nüfuz edilmeyen bir ötekiliktir. Güzellik bir kusursuzluk arayışı olarak tezahür eder ve yansıdığı noktada yaşlı bedeninin ölümcüllüğü karşısında bir gençlik, bir bozulmamışlık, henüz zaman ve ölüm ta-

Bu yüzden Protestanlaşmaya başlayan, muhafazakârlaşan İslami camianın çarşafı ve onun temsil ettiği değerleri utangaç bir mahcubiyetle gizleme çabası, muhafazakârlaşmış Müslümanların düzen tarafından nasıl evcilleştirildiğinin bir sembolü adeta. Oysa Çarşaf has be has metafizik bir sembol olarak haz ve dünyevilik tapınısına düşmüş düzen karşısında otantik, sahici dinin hakikat olarak direnişidir. Ve bu direniş ihaneti değil sahiplenmeyi hak ediyor.

Dipnotlar

* Alman Anarşist Max Stirner ne yazık ki hâlâ dilimize kazandırılmayan *Biricik ve Mülkiyeti* adlı eserinde kendi gücü dışında hiçbir gücü kabul etmediğini belirtir. Anarşist hareket açısından Siyasal İktidar aslında bireyi ya da insan tekini güçsüz kıldığı için kötüdür. Ben de bu anlamda kendi Erkim ya da kendi İktidarım dışında hiç bir beşeri iktidarı kale almadığımdan her tür iktidara her tür eleştiriyi getirebilirim.

¹K.Murat Güney, ‘Sinik Aklın Eleştirisi’nden ‘Siborg Manifestosu’na: 21. Yüzyıl İçin Siyaset Arayışları <http://www.davetsizmisafir.org/index.php/2007/02/18/sinik-aklin-elestirisinden-siborg-manifestosuna-21-yuzyil-icin-siyaset-arayislari/>

İSLAM'A KARŞI SON NUMARA: 'İSLAMOFOBİYA'

Tevfik EMİN

Bu yazıya vesile geçtiğimiz ayın ilk haftasonunda cereyan eden bir konferans oldu. Uluslararası İslam Dünyası STK'lar Birliği'nin (İDSB) düzenlediği 'Uluslararası İslamofobia Konferansı', 8-9 Aralık'ta Grand Cevahir Kongre Merkezi'nde gerçekleştirilince soluğu iki günlük programda aldık. Aynı anda Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı'nın (TGTV) ve İDSB'nin kurucu üyesi olan Araştırma ve Kültür Vakfı'ndan dostlarımızla izlediğimiz konferanstan beklediğimiz *beyin fırtınası* bulamasak da, payımıza düşenleri ve düşündürdüklerini burada paylaşmaya gayret edeceğim. Elbette adetten olarak, ilk elde konferanstan bazı aktarımlarda bulunarak başlayacağım.

Açılış konuşmalarının en renkli simalarından biri, kuşkusuz İngiliz araştırmacı ve akademisyen *Karen Armstrong*'du. İslam dünyasına karşı son dönemlerde tartışılan bu olgunun kökenlerini Haçlı Seferleri'nde bulabileceğimizi ifade etti. Ardından *Cihad* kavramının İslami literatürdeki karşılığından kısaca bahsetti, tabii tahmin edeceğimiz üzere 'tasavvuf' penceresinden bir bakışla. Özetle, dünyanın yeni(den) karşı karşıya kaldığı çatışma haline çıkış yolunu tarihin bundan önceki safhalarında olduğu üzere tekrar Müslümanların bulacağını ve fakat bunun için daha fazla anlayış, çaba ve üretime gerek olduğunu vurguladı. Bir başka bakış açısını ise TGTV Başkanı

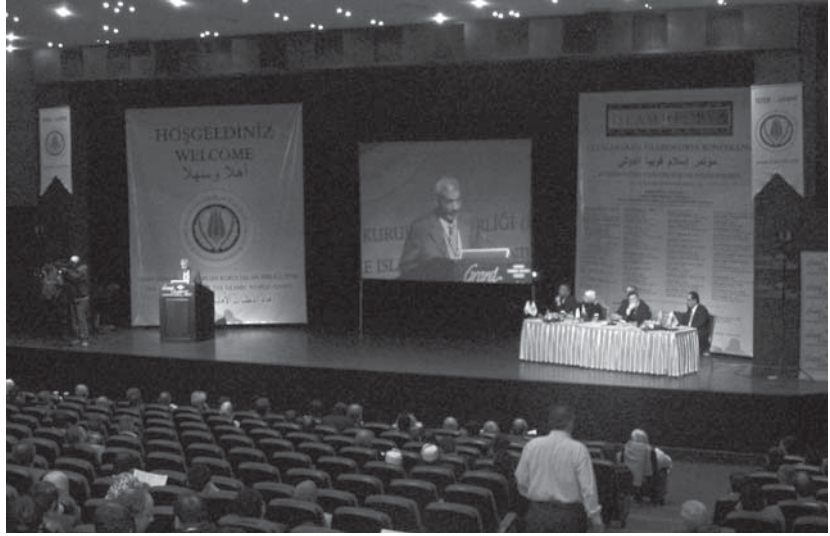
Necati Ceylan getirdi: "İslamofobia yalnızca Batılı veyahut İslam dünyası dışındaki ülkelerde cereyan eden bir vakia değildir, fakat tıpkı Türkiye'deki başörtüsü yasağı ve dinin *kamusal görünümüne* duyulan hazımsızlık gibi, İslam dünyasının farklı diyarlarında da vardır." İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) Genel Sekreteri *Ekmeleddin İhsanoğlu* ve İDSB Başkanı *Necmi Sadıkoğlu* ise genel bir perspektif sunduktan sonra İslamofobia dalgasına karşı alınabilecek tedbirler üzerinde duran konuşmalar yaptı.

Farklı oturumlarda başörtüsü yasağı ve Türkiye'deki Müslüman kadının sorunları özelinde değerlendirmeler de söz konusuydu. Ayrımcılığa Karşı Ka-

“

Elbette, söz konusu kavram *İslamofobyaya* olunca, kısaca 'İslam korkusu' şeklinde çevrilebilecek bir terimden öte anlamlar yüklenen ve dünyayı anlamaya yönelik bir araçtan bahsediyoruz demektir. Zira kavramın neşet ettiği coğrafya İngiliz konumlandırmasına ve dünya görüşüne göre halen 'biz doğulular'ın batısıdır. Batı ile İslam dünyası arasındaki tarihi gerilimler, çatışma ve savaşlarla dolu bir hafıza (her ne kadar biz büyük bir kısmını yitirmiş olsak da!) halen mevcuttur. Bu bakımdan Batı'yla olan, özellikle son iki yüz yıllık münasebetlerin dosdoğru tespiti ve tahliline muhtacız. Aşağıdaki alıntı, bu ilişkiler tarihine kısa bir bakış mahiyetinde olacak: "Reform hareketleri ve modernleşme serüvenine kadar Batı dünyasının kalbi olan Avrupa'da, özellikle ortaçağ kıta Avrupa'sındaki İslam algısı öncelikli *tehdit* şeklinde olmuştur. Bizans'a ait Suriye ve civarının Müslümanların kontrolüne geçmesi ile Hristiyan dünyasının dikkatleri kutsal topraklara ve dolayısıyla Müslümanlara çevrildi. Haçlı seferleriyle Kudüs'ün yeniden ele geçirilmesi ve kısa ömürlü de olsa bir Latin Kudüs devleti kurulması süreci, karşılıklı tehdit algılamasını derinleştirdi... Ardından yaşanan coğrafi keşifler, sömürge hareketleri ve bunlara dinamizmini veren teknolojik gelişmeler Batı'nın İslam coğrafyasına, sonrasında ise dünyasına (sosyal, beşeri ve kültürel dokusunu da içine alarak; bütün halinde) bakışında da köklü değişikliklere yol açmıştır. Hadiseyi değerlendirmede iki temel sacayağından bahsedebiliriz: Batı içerisinde

Osmanlı ve İslam dünyasına yaklaşımlar ve Osmanlı dünyasında [dolayısıyla İslam dünyasında] yaşanan zihinsel, yapısal değişim. Batı'nın yaklaşık 200 yıldır Batı dışı, geri, üçüncü dünya ve sair tanımlamalarla tasvir ettikleri topluluklara yönelik tutumlarında özü bakımından herhangi bir değişimden söz edemeyiz. Elbette bu zaman zarfında yöntem ve araçlar değişti, yaklaşımlarda -küçük nüanslarda da olsa- farklılıklar ortaya çıktı ancak temel eğilim olarak ifade edebileceğimiz tahakküm, zorlama ve aşındırma siyaseti karakterinden ödün verilmedi."²

Yukarıda aktarılan tarihsel vakıa doğru okunmalıdır. Bugün *İslamofobyaya* kavramı etrafında geliştirilen tezlerle her zamanki gibi ancak vahyin bizlere sağladığı eman ve iman berrak bakışı ile doğru yaklaşabiliriz. Birkaç noktayı nazardan asla kaçırmamakla yola koyulabiliriz: 1) İslamofobyaya kavra-

mı'nın ortaya atılışının ve tarihsel süreçte gelişiminin doğru okunması olmazsa olmaz şarttır; 2) Bu kavramın *İslamcılık*, *İslami Fundamentalizm* ve *Siyasal İslam* gibi batı menşeli önermelerin kullanışlı bir aracı olduğu veya olabileceğini gözden kaçırmamalıyız (hatırlayabildiğim ilk kullanımı 1991'de ABD'li Insight dergisindedir); 3) Dolayısıyla, kavramı bir insan hakları meselesi çerçevesinde ele alarak tarihi mücadelelerden soyutlayarak indirgeyemez ve tümüyle sahiplenemeyiz; 4) Elbette Batı dünyasında, 11 Eylül saldırılarını müteakip başlatılan *Teröre Karşı Küresel Savaş*'ın esas muhatabının Müslüman insan unsurunu olduğuna tespitten bigane kalamayız fakat bu kavrama sığınarak kendimizi zavallı, aciz ve acınası bir konuma hapsedemeyiz; 5) Nihai olarak, İslam dünyasındaki eksiklikler, zaafılar ve imaj meselesi üzerine kafa yorarken diğer yandan neo-oryantalist tasvir ve tasavvurların etkisine karşı mücadeleye girişmeliyiz.

Dipnotlar

¹ Konferansın düzenlenme sebebi ve tartışmaların sonucuna dair değerlendirme özeti olan 'Sonuç Bildirisi' için şu web adresini tıklayınız:

www.islamophobiaconference.com/press_

² Umran dergisinin 117. Sayısında (Mayıs 2004) yayımlanan *Anglo-Osmanlı Dünyasına [Mı] Doğru: İlimli Muhafazakar İslam Ülkesi Olarak Türkiye*, adlı makalem-den alıntı.

BAUDRILLARD VE İMAM

Dilaver DEMİRAĞ

O lağan şartlarda pek de yana yana düşmeyecek bu iki kişi, farklı noktalardan hareket etseler de aslında aynı olguya dikkat çekip, aynı meseleyi gözümüze sokma olgusunu gerçekleştirmişlerdir.

Malum, Isparta'daki Uçak Kazasının da ki kaza olgusu akla bir başka düşünür Virilio'yu getirmekte, hızlandırılmış hakikat ve bu hakikatin akamete uğraması gibi-hayatını yitiren Prof. Dr. Engin Arık'ın cenaze namazı esnasında imamın Arık'ın fotoğrafını ters çevirerek namazı kıldırması irtica dedektifi ana akım medyamızın duygularının harekete

geçmesi için yetti bile. Bu olayın hemen ardından türbanlıların sayısının arttığı, gündelik yaşamda despotik bir muhafazakârlaşmanın gündemde olduğu yönünde bayat bir anket, Doğan Grubunca yayına sokuldu ve böylece bir kez daha laikçi kamuoyuna irtica paniği yaşama fırsatı bahşedilmiş oldu.

İmamın fotoğrafı ters çevirerek kıldırması ana akım medyanın kanına dokunmuştu. Yaşadığımız zamanda artık surete tapınma olgusunun ortadan kalktığını, imamın gösterdiği hassasiyetin anlamlı olmadığı yönünde yorumlar arka arkaya geliverdi.

Radikal Gazetesinin demokrat gündelik yaşam yorumcusu Nur Çintay bu olayın ardından şunları yazarak meseleye dair ana bakışı ortaya koymuş oldu:

“‘Dinimizce hoş değildir’ ne demek bir kere? Bunun haber yapılması merhumeyi niye üzsün? Vefat etmiş birinin üzülp üzülmeyeceğine, kim nasıl, nereden karar verebiliyor?” Böyle ilk etapta akla gelen soruları, hadi koyduk bir kenara...

Namaz kılınırken hemen karşıda bir resim/fotoğraf olmasının tercih edilmediğini diyelim, bu ülkede yaşayanların çoğu bilir. Hatta bu konuda titiz olanlar resmi indirir, çevirir, üstünü örter ki, fotoğraftakine tapınıyor gibi bir durum akla gelmesin. *Ki bu bile tuhaf. Kimin aklına gelecek? Sonuçta Allah'la kul/Tannı'yla kişi/seninle onun arasında bir şey bu ve tamamen niyetle ilgili değil mi?*

Cenazedeysse, putlaştırma niyeti olmadı, iyice aşikâr. Ölenin fotoğrafını taşımak küçük bir sevgi, saygı, bağlılık ifadesi sadece. Ondan geriye kalan ufak bir anı.”¹

Tartışmaların ana odağı bu: Niyet ve niyetlerde bir putperestlik alameti olmadığı. Hatta Vatan Gazetesi, Fatih'in İstanbul'un Fethi sonrası Meryemana İkonu önünde namaz kıldığını başlıktan vererek uzman görüşüne başvuruyordu. Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi Prof. Dr. Saim Yeprem:

“Cenazelerde yakaya olsun, tabutun üzerine olsun fotoğraf koyma 15–20 yıllık bir adet. Ancak cenaze namazı kıldırmanın şu hususu unutmama-

sı gerekir. Cenaze namazı duadan ibarettir. Ruku ve secde yoktur. Dua da her yerde yapılır. Fatih Sultan Mehmet Aya-sofya'da ikonların önünde namaz kıldı. Cenaze namazında da önünüzde merhumun fotoğrafının olması ya da yakarlarda fotoğraf bulunmasının dinen bir mahsuru yok. **Çünkü kimse namaza fotoğrafa tapmak için durmuyor.** Gereksiz hassasiyet göstermiş namazı kıldırın imamlar. Cenaze imamlarının da dini bilgilerini ve derinliklerini arttırmaları şart", diyordu.

Görüldüğü gibi biri demokrat, diğeri ise din konusunda uzman kabul edilen bir hocanın görüşü aynı minvalde birleşiyor. **Kişinin niyeti resme tapınmak değilse, resim önünde dua edilebilir/ya da namaz kılınabilir.**

Benim temel itirazım da bu noktada başlıyor: Ya yanılıyorsanız, ya aslında biz surete tapan bir toplumsak, ya içinde yaşadığımız medeniyet insanların surete tapmasını talep eden onu merkeze alan bir toplum/ medeniyetse.

İddiam şudur: Modern çağın insanı, hele de post-modern bir kapitalizm evresinde yaşıyorsa, surete tapmada öyle ileri boyutlara varmış bir halde ki; Mekke müşrikleri bu çağın insanı yanında bayağı dindar kalır. Çünkü sonuçta Mekke Müşriği günümüz insanı gibi maddeci değildi, onun için **kutsal bir değer bir anlam** ifade ediyordu.

Sonuçta İbn Arabî'nin deyimi ile 'Put Tapan' da Allah'a tapıyordu. Yani Müşrik söz konusu suretin taptığı varlığın bir yansıması olduğu kanısındaydı. Müslümanla en önemli fark buradadır. Putperest için bilinç ve dünya parçalanmış ve parçacıl bir dünyadır.

Müslüman içinse gerçeklik ve tüm her şey bölünmemişlik taşır. Müslümanlık bir bütünlük inancıdır: Allah'tan başka bir hakikat, onun dışında bir başka kutsal güç olmadığı inancı.

Müşrikse Lat, Mena, Uzza'da Ulûhiyeti parçalayarak ondaki bütünlüğü ayırtmış oluyordu. Diyelim şans, talih, istekleri gerçekleştirme gücü A Tanrısının işiydi. Ama örneğin aşk, evlilik gibi olgulardan ise bir başka Tanrı sorumluydu. Bu anlamda Müşriklik bir parçalanmayı ifade eder. Parçalanma bir ayırma halidir ve ilkin bilinçte başlar. Ve sonra çağ-

daş putperest medeniyette olduğu gibi hayatın her boyutuna yansır. Mesela din ayrı, siyasal yönetim ayrı ifadesi bu ayırışmacılığın bir yansımasıdır. Müslümanların buna itirazları ise hayatlarının ve bilinçlerinin bir bütünlük içermesi nedeniyle bu bölünmeyi kabul etmemesidir. Müslüman bilinç bir tamlığı ifade eder.

Dolayısıyla bizim modern dindarlara sandığı gibi puta tapma eyleminde kasıt suret değildi. Müşrik de suretin kendi başına bir Hakikat olmadığını biliyordu. Ama o Suretin bir cisimleşme olarak Kutsalın onda tezahür ettiğini, o suretin asla ulaşan bir vasıta olarak dilek ve isteklerinin gerçekleşmesinde bir haberci rolü oynadığını düşünüyordu. Böylece hakikatin vasıtasızlığını, onun benzersizliğini kabul etmeyerek Allah'a ait olan güçleri bir başka nesneye atfederek onda simgeleşen değerlere tapınılıyordu. Böylece bir kutsal varlık ve onun sureti biçiminde iki ayrı varlık alanı orta-

ya çıkıyor, nesnenin kendisi de dolaylı olarak kutsallık taşıyordu.

Günümüz insanı da imajlara, o imajların içerdiği değerlere tapınıyor. Bu arada tapınma eyleminin bir yüceltme, değerlerinin merkezine koyma, ona aşırı önem verme anlamına da geldiğini, isteklerimizin onun aracılığıyla gerçekleşebileceğine duyulan inanç olduğunu da ifade etmiş olalım. İşte tüketim toplumunun insanı da nesnelere, imajlara, onlarda cisimleşen anlamlara tapınıyorlar. Bu bakımdan Mekke müşrikleri ile aynı noktada birleşmiş oluyorlar.

Suret Tapımında Birleşiyorlar

İşte İmamla çağımızın en kayda değer düşünürlerinden Jean Baudrillard'ın birleştiği alan da burası; sûret tapınısına itiraz. Baudrillard günümüz insanının gerçeklikle olan temasının kökten değiştiğini, sûretlerin kendi başına bir hakikat kazandığını belirtir. Yine tüketim

kültürü ile ilgili analizlerinde insanların nesneleri değil; onlarda içerilmiş anlamları, onlarda yatan özlemlerinin gerçekleşme umudunu tüketmekte olduğunu ifade eder. Yine bu çağın insanı görmeden inanmayan (ne ilginç ki Müşrikler de Peygamber'e aynı nedenle inançsızlık gösterip, görüp de inanacakları kanıtlar istemişti) bir yapıya sahiptir. Baudrillard da imajların bir gerçeklik haline gelerek gerçekle olan bağımızı belirlediğini söyler. Medyadan yansıyan görüntüler birçok şeyden daha gerçektir.

Gerçekliğin yitirildiği bu dünyada simülasyon modeller gerçeğin yerini almaya ve bizi bunları sahiden yaşamış tecrübelermiş gibi algılamaya yöneltmektedir. Bu durum o kadar ileri gitmiştir ki simülasyonlar da yeterli gelmeyip orijinali olmayan kopya anlamına gelen simulacrum terimiyle ifade edilen gerçeklik sanırısı ile gündelik hayatımız yeni baştan kurulmuştur.²

Fotoğraf ve Fetiş

Emanuel Levinas, yüzü davetle özdeş kılar. Yüz sizi kendine mecbur ederek sizi sorumlu olmaya davet eder. Bu yüzden fotografik bir imge olarak yüz ile Levinas'ın sözünü ettiği yüz arasında derin bir uçurum vardır. Her şeyden önce bizi davet eden yüz canlı ve anlam akışı olan bir yüzdür. Oysa fotoğraf, yüz değil fetiş. Çünkü fotoğraf canlı olan imgeyi, anı dondurmak üzerine kuruludur. Dahası fotoğraf kameranın önündekini ehlileştirmektedir de. Onu elde tutulabilir bir hale so-

karak sabitlemek, anı, akışı mülk edinmektir. Oysa yüz ve onun temsil ettiği öteki sahiplenilip mülk edilemez, tersine o size anlamlar ileterek önünüze etik bir değer koyar. Kameranın arkasındaki göz, gücü elinde tutan ve dolayısıyla dünyayla arasına mesafe koyan taraftır. Fotoğraf bir görme biçimini dayatmak, gerçekliği eğip bükmek ve ona makyaj yapmak üzerine kuruludur.

Her şeyi bir kenara koysak bile fotoğrafla ölümsüzleştirme çabası da aslında metafizik bir tutkuyu ortaya koymaz mı? Kaybı kabul etmemek, ölüm gerçekliğini reddederek yaşamı dondurmak... Fotoğrafın bu çağa ait her şey gibi metafizik ya da dini bir nitelik taşıması ve Müslümanların fotoğrafla, görüntüyle ilgili kaygıları hiçte yersiz bir şey değildir.

Fotoğrafın özü, temsil ettiği nesneyi, kişiyi, mekânı ve olayı onaylamaktır. Her fotoğraf belli bir zaman dilimi içinde orada bulunmanın bir sertifikasıdır. Yitirilmiş olanın fotoğrafik görüntüsü, artık varolmayanın bir zamanlar var olduğunu onaylamasının yanında, onun yerini tutma görevini de üstlenmiştir aslında. Fotoğrafın yok olanın yerine geçmesi, ama aynı zamanda sürekli eksikliğini anımsatması; fetiş nesne olabilme koşullarını da fazlasıyla yerine getirmektedir.

Fotoğrafın, nesnenin veya kişinin yerine geçmesi durumunda bir fetişin varlığından söz edilebilir. Nesnenin ya da kişinin 'varlığına rağmen' kendi varlığını kabul ettiren bir fotoğraf, fetişizmin ilgi alanı içinde bir yerlere kaymıştır artık.

Fetiş nesne hem bir kaybı (eksikliği), hem de kayba karşı bir korumayı içerir.³

Yani fotoğraf tam da yukarıda ifade ettiğim nedenlerden tam bir puttur ve cenazede fotoğrafı, yasin önüne koymak da kaybın olgunlukla karşılanması ve ölüm gerçeği ile hesaplaşarak bilincin onun kabul etmesi anlamına gelen yas deneyimini iptal etmektir.

Oysa her din gibi İslam da ölüm gerçeğini bastırmak yerine ölüm gerçeğini kabul etmeye dayalıdır ve benlik bilincinin ölümsüzlük arzusu kazanma çabasına karşı ölümden yana yapılan bir müdahaledir. İslam yası önemser ama kaybımızı fetişleştirerek onu ölümsüzleştirme, temsil mekanizmaları ile ölüm gerçeği ile hesaplaşma çabalarına karşı tersine insanın "Her Nefis Ölümü Tadacaktır" kudsi sözünde (ayet) olduğu gibi insanın ölümlü olduğu ve bu gerçeklikle kibrin yerine tevazuyu koymaya yönelik bir eylem olarak önemser. Ölüm gerçeğini kabul eden bir bilinç yeryüzünde Tanrılık taslamaya kalkışmaz ve böylece ölümü içe alarak yaşamı onaylamış olur.

İşte modern dindarlığın batıdan apartma yas biçimleri ile kendi arzularını her şeyin önüne koyma girişimine karşı İmam, Baudrillard'dan, Sontaga'ya ve hatta Roland Barthes'e uzanan ve batı uygarlığının görüntü tapınısını ifşa ederek gözün egemenliğine bayrak açanlarla birleşmiş oldu. O yüzden modern dindarların "şık bulmadığı" imam o niyetle hareket etmese de aslında bayağı anarşizan bir hamle ile tahakkümün façasını çizmiş oldu. O nenenle laikçi modern dindarların taşıdığı o imam benim gibi bir anarşistin isyan simgesi oluvermiştir. Bu asiye yürekten selamlıyorum.

Dipnotlar

¹ Nur Çintay. A: Yakada fotoğrafla cenaze namazı dinimizce 'hoş' değilmiş! Radikal Gazetesi, 04.12.2007 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=240577>

² Ali Murat Yel, Jean Baudrillard yaşıyor! Yeni Şafak/ 12.03.2007, <http://www.yenisafak.com.tr/yorum/?t=12.03.2007&c=12&i=33844>

³ Cengiz Engin <http://www.sanatmerkezi.org/modules.php?name=News&file=article&sid=361>

KEMAL HABİB: “İSLAMİ HAREKETLERDEN BAŞKA ALTERNATİF YOK”

Konuşan: Abdullah YILDIZ

Tükçesi: Turan KIŞLAKÇI

Mısırlı yazar **Kemal Habib**'i Ortadoğu'daki ve tüm dünyadaki İslâmî Hareketler üzerine yaptığı çalışmalarla tanıyoruz. Uluslararası İslamofobyası Konferansı vesilesiyle Türkiye'ye gelen Habib, **Umrân**'ı ziyaret etti; Genel Yayın Yönetmenimiz **Cevat Özkaya**'dan Umrân hakkında bilgi aldı. Kendisiyle İslamî hareketlerin dünü, bugünü ve geleceği üzerine konuştuk. Röportajı organize eden ve Türkçe'ye aktaran Dünya Bülteni Haber Portalı (www.dunyabulteni.net) editörü **Turan Kışlakçı**'ya teşekkür ediyoruz.

İnsanlığa “evrensel değerler” diye sunulan Batılı hayat tarzı ve bu değerler üzerine kurulu “küresel sistem” karşısında mevcut İslâmî Hareketler, alternatif hayat tarzı veya nizam vaatleme potansiyeli taşıyor mu? En azından bir ‘nizam tasavvuru’na sahipler mi?

Önce, İslâmî hareketlerin Marksist ya da Sosyalist hareketlerden çok farklı olduğunu vurgulamalıyım: İslâmî hareketler bir nizam fikri taşımakla birlikte genel olarak kültürel/fikri ağırlıklı hareketlerdir. Bu durum, yakın zamana kadar eleştirilen bir özelliği ve bir eksiklik olarak görülüyordu. Fakat bugün Marksist ve Sosyalist hareketlerde de önemli bir değişim bariz olarak gözleniyor ve onlar da giderek kültürel boyutu önceler hale geldiler...

Kültürel boyuttan söz ederken şunu mu demek istiyorsunuz: Eskiden İslâmî hareketler ya da Marksist-Sosyalist hareketler öncelikle siyasal, ekonomik vb. projeler ileri sürerlerken yahut eylem boyutunu öncelerken şimdi kültürel boyutla yetiniyorlar.

Hayır. Bütün bu alanlara (ekonomi,

siyaset, eğitim, ahlak...) yönelik nizam iddialarını sürdürmekle birlikte önceliği kültürel/fikri alana kaydırdılar.

İslâmî hareketlerdeki önemli değişim ise şu: Eskiden İslami hareketlerin genellikle toplumun alt katmanlarında ve gelir düzeyi düşük kesimler arasında yayılabildiği söylenirdi; bu bir ölçüde doğrudur da. Ama şimdi toplumun alt kesimlerinde, orta kesimlerinde ve hatta üst kesimlerinde de revaç bulabilmektedir. Ve entelektüel kesim arasında hızla yayılmaktadır.

İslâmî hareketlerin genellikle fakir alt tabaka arasında yayıldığı görüşü, sanırım daha çok Batılı gözlemcilerin ve oryantalistlerin görüşü idi. Onların İslâm'ı ve İslâmî hareketleri sağlıklı algılayabildiklerini ve doğru okuyabildiklerini söyleyebilir miyiz?

Bunlar elbette Batılıların yorumları. Onlar, İslâm'ı hep fakir-fukaranın dini olarak gördüler; zira sosyal olaylara genellikle materyalist kriterler açısından bakabiliyorlar; bu yüzden İslâmî hareketleri imani, fikri, kültürel vb. boyutları ile bir bütün olarak anlayıp kavramaları mümkün değil. Oryantalistler olaylara kendi bulundukları yerden bakıyorlar.

Bu bağlamda, yıllardır "Siyasal İslâm'ın yükselişi"nden söz eden Olivier Roy'un, son yıllarda "Siyasal İslâm'ın iflas ettiğini" söylemeye başladığını biliyoruz. Peki, "Siyasal İslâm" neydi?

"Yükselen" neydi? "İflas eden" neydi?

"Siyasal İslâm" tabiri elbette onların tanımlaması idi. Gerçekte ise olup biten şu idi: İslâm dünyasında Batılılaşma hareketlerinin yaygınlaşması ile birlikte Müslümanlar asli kimliklerini hatırlayarak kendi özlerine dönmeye başladılar. Esasen bu bir ihyâ hareketi idi. Ve İslâmî hareketler sadece siyasal taleplerle yani İslami Devlet talebiyle ortaya çıkmadılar; hayatın bütün alanlarını kuşatacak bütüncül bir İslâmî Nizam fikri ile seslerini yükselttiler. Açıkçası bu, siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel, ahlaki tüm alanları kapsayan bir tecdit hareketi idi ve bugün de bu boyutları ile yaygınlaşarak devam ediyor...

Yani biten, iflas eden bir şey yok; İslâmî hareketler umut olmaya devam ediyor.

Evet, aynen öyle. Lakin, burada şu sosyolojik gerçeğin altını tekrar çizmeliyim; İslâmî hareketler, öncelikle kendilerini düşünce, kültür ve medeniyet planında ifade ediyorlar. Hatırlarsak, üstad Malik bin Nebi'nin "*Düşünce Problemi*" diye bir kitabı vardı. Sonuçta her şey düşünce planında başlıyor ve bitiyor. Bütün İslâmî hareketler de muhataplarını bir tek şeye yani Kur'ân'a davet ediyorlar ve onlara bir tek örneği sunuyorlar; Asr-ı Saadet...

İslâmî dirilişin Batılılaşmaya karşı bir tepki olarak geliştiğini söylediniz.

Yani İslâmî hareketler 'tepkisel' hareketler midir?

İslâmî hareketlerin, Batı ile ve Batılılarla karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdı. Zira iki zıt hayat tarzı söz konusu idi. Bakınız, Laisizmin, Modernizmin ve Postmodernizmin Din'den asla hazzetmediği çok açık: dünyanın her tarafında -Türkiye'de de öyle- laikçi çevreler Din'den rahatsız olurlar. Gerçi, Din'le inatlaşmanın anlamsızlığını ve Din'i toplum hayatından dışlamanın imkansızlığını giderek gördüler ve bunun bir hata olduğunu artık dillendirmeye başladılar; ama bu refleks devam ediyor. 'Tepkisel' Din karşıtları için söylenebilir. Dini hareketler ve özellikle İslâmî hareketler ise kadim geleneğin günümüzdeki uzantılarından ibarettir. Gilles Kepel'in, "*Din'in Dönüşü*" ya da "*Tanrı'nın İntikamı*" derken kaçırdığı nokta bu. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyet insanlığın en köklü geleneğini temsil ediyorlar ve bugün sadece İslâmî hareketler değil, bütün dini gelenekler yeniden canlanıyor.

Yani, aslî olan Dinî gelenek, arızî olan ise Laisizm, Marksizm, Sosyalizm ve diğerleri.

Ve bugün yaşanmakta olan şu: Laikliğe, Kapitalizme, Materyalizme aşırı vurgu insanların yeniden Din'e sarılmalarına yol açtı ve batılı yazarlar bunu "Din'in Dönüşü" olarak okudular.

"Dönüş" ya da "yenilik/tecdit/ihyâ" diyelim; peki bu hareketler modernizmin ya da diğerlerinin etkisi altında kalmadılar mı? Burada bir kırılma yaşanıyor değil mi?

Bence, İslâmî hareketler açısından söylersem, Din'i modern hayatın içinde yaşamının ve yaşatmanın imkanlarını arıyorlar. Bu bağlamda Kepel, "modernizmi müslümanlaştırmak"tan söz ediyor; "İslâm'ı modernleştirmek"ten değil. Tabi ki, onların arzularını, İslâm'ın özünden, aslından uzaklaşması. Ama İslâmî hareketler, İslâm'ın özünden kopmadan, taviz ver-

Kemal Habib, Turan Kışlakçı, Abdullah Yıldız

meden bu çağda Müslümanca bir hayatı hakim kılmak istiyorlar.

Sorumun ikinci kısmını tekrarlamak ve açmak istiyorum: İslâmî hareketlerde şöyle bir kırılma gözlemliyor musunuz? “İslâmî devlet” fikri başta olmak üzere, İslâm’ın siyaset, iktisat, kültür nizamına daha önce sıklıkla yapılan vurgu, son yıllarda zayıflamadı mı?

Evet, sözünü ettiğiniz vurgu, 1970’lerde çok belirgindi; özellikle Mısır’da ve Arap âleminde bunu gözlemliyorduk. O yıllarda hızla gelişen İslâmî hareketler, hep o büyük soruların cevaplarını arıyorlardı; ama şimdi aramıyorlar.

Neden?

Zira o soruların cevaplarını büyük oranda buldular, ama tabii olarak bu cevaplar teorik planda kaldı. Bir de o soruların cevabını arama süreci, zaman zaman onları şiddete yöneltti. Bu ise çıkmaz bir sokaktı. Şimdi ise, daha çok toplumsal sorunlara yöneldiler ve çözüm yollarını aramaya yoğunlaştılar; bir bakıma hayatı бүтünüyle İslâmîleştirme çabası bu.

Devlet fikrine gelince: Mısır’dan örnek vereyim; İslâmî hareketler ilk başta “İslâmî Hilafet” düşüncesini savunuyorlardı, sonra “İslâm Devleti” fikri revaç buldu, şimdi ise “İslam Medeniyeti”ne vurgu yapılıyor. Bence bu bir kırılma değil. Daha kuşatıcı bir söylem.

Şöyle anlayabilir miyim: İslâmî hareketler, daha önceleri siyasal öncelikli ve ‘tepeden inme’ bir değişimi öngörüyorlardı ve bu yüzden de bazen şiddete yöneliyorlardı; ama şimdi tabandan yukarı doğru bir değişimi daha sağlıklı ve kalıcı buluyorlar?

Evet, evet, aynen öyle. Şöyle açıklayayım; büyük soruların cevabını aradıkları yıllarda pek de ayakları yere basmayan bir retorik ürettiler ve kimi şiddet eylemlerine başvurdular; bu yüzden de halktan kopuk dar örgütlenmeler düzeyinde kaldılar. Şimdi ise daha yaygın, daha sivil, halkı daha çok kucaklayan, giderek devlet teşkilatına

“

Kepel ve Roy gibiler “iflas”tan söz ede dursun, bugün birçok İslâm ülkesinde İslâmî hareketler ya iktidardalar ya da en güçlü muhalefeti temsil ediyorlar. İşte Mısır, Ürdün, Fas, Pakistan, Filistin ve diğerleri. Ve İslâmî hareketlerin işbaşına gelenleri (Türkiye’de olduğu gibi) hem çok başarılı oldular hem de önemli tecrübeler kazandılar. Kaldı ki, İslâm dünyasında İslâmî hareketlerin dışında başka alternatif hareketler ve fikir akımları da kalmadı.

”

da hakim olan bir genişliğe ve kuşatıcılığa sahipler.

Ve özgür seçimler olsa, İslâmî hareketler her yerde işbaşına gelebilecek durumdalar.

Evet. Kepel ve Roy gibiler “iflas”tan söz ede dursun, bugün birçok İslâm ülkesinde İslâmî hareketler ya iktidardalar ya da en güçlü muhalefeti temsil ediyorlar. İşte Mısır, Ürdün, Fas, Pakistan, Filistin ve diğerleri. Ve İslâmî hareketlerin işbaşına gelenleri (Türkiye’de olduğu gibi) hem çok başarılı oldular hem de önemli tecrübeler kazandılar. Kaldı ki, İslâm dünyasında İslâmî hareketlerin dışında başka alternatif hareketler ve fikir akımları da kalmadı.

Yani Sosyalizmin, Laisizmin ya da Ulusalçılığın çözüm olmadığını artık herkes anladı.

Bu tür görüşler zaten Müslüman halklar arasında geniş bir taban bulamamıştı; sadece azınlık bir yönetici-aydın zümreyi etkilemişti. Bu akımlara kapılıp halkına yabancılaşan entelektüeller de bunların derde deva olmadığı-

nı gördüler ve kendi köklü geleneklerine yani İslâm’a yöneldiler. Sosyolojik bir gerçeklik olarak da Müslüman toplumlar kendi aslı köklerine dönmek zorunda ve bu durum, İslâmî hareketler için parlak bir gelecek vaad ediyor. Ayrıca, İslâm dünyasındaki dikta rejimleri ancak Batı’nın ya da ABD’nin desteği ile ayakta kalabiliyorlardı ve bunun diyetini İslâmî hareketleri bastırarak ödüyorlardı. Ama şimdi ABD ve Batı bu zorlamanın ilâ-nihaye gitmeyeceğini anlamaya başladı; artık İslâmî hareketlerin işbaşına gelmesine izin vermek zorunda kalıyorlar; en azından tarihi ve sosyolojik süreç bunu zorluyor.

Burada da “İlimli İslâm” gibi projesi devreye giriyor. Öyle değil mi?

Tabii ki, İslâm’ı ve Müslümanları dönüştürmek, ehliştirmek, böylece kendi çıkar egemenliklerini sürdürmek istiyorlar. Ama kadim İslâmî gelenek İslâm dünyasında öylesine güçlü ki, bunu başarmaları mümkün değil. İslâm o köklü aslı mecrasında ilerlemeye devam edecek. Ama Müslümanların çok dikkatli ve müteyakkız olmak lazım.

Teşekkürler.

KAHRAMANIM CHAVEZ

Mesut KARAŞAHAN

Onu en çok Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 20 Eylül 2006 günü yaptığı konuşmayla takdir etmiştim. Dünyanın müstekbirleri veya onların temsilcileri önünde sisteme meydan okuyordu. Noam Chomsky'nin "ABD'nin Emperyalist Stratejisi" altbaşlığını taşıyan kitabını BM kürsüsünden tüm dünyaya tanıtıyor, okunmasını hararetle tavsiye ediyordu.

Chavez, Amerikalılara "tehdit evinizde; şeytan evinizde" diyerek kendi devlet başkanları George W. Bush'u hedef gösteriyor, hatta "Dün şeytan buraya geldi (...) Şeytan dediğim ABD Başkanı burada dünyanın sahibiymiş gibi konuştu." sözleriyle ağır bir üslubu benimsemekten kaçınmıyordu. İran İslam Devrimi'nin lideri Ayetullah Humeyni'nin "Büyük Şeytan" adlandırmalarını hatırlatan bu müthiş sözlerinin ardından Chavez, Bush'a hitaben "değerli dünya diktatörü, hayatınızın

geri kısmını kâbul olarak yaşayacaksınız; çünkü (...) Amerikan emperyalizmine karşı ayaklanıyoruz." diye ilan etti. Amerika'nın Afganistan ve Irak'ta, İsrail'in Filistin ve Lübnan'da işlediği cinayetleri ve bunlara engel olamayan BM sisteminin nasıl çöktüğünü anlattı; BM'nin yeniden kurulması talebini dile getirdi.

Amerikan karşıtlığının gittikçe arttığı bir dünyada Chavez'in sert ve keskin söylemi çok farklı coğrafyalarda geniş kitlelerin sempatisini çekiyordu kuşkusuz. ABD'nin hedef tahtasındaki ülkelerden İran'ın Devlet Başkanı Mahmud Ahmedinecad ile sarmaş dolaş kardeşçe görüntüleri, iki liderin davalarındaki samimiyete yoruluyordu. Hizbullah'ın 2006 yazında İsrail'e karşı elde ettiği zaferi kutlamak için düzenlenen gösterilerde açılan pankartlarda Nasrallah ile Chavez'in fotoğraflarını yan yana görmek şaşırtıcı gelmiyordu.

Hugo Chavez, Venezüella Devlet

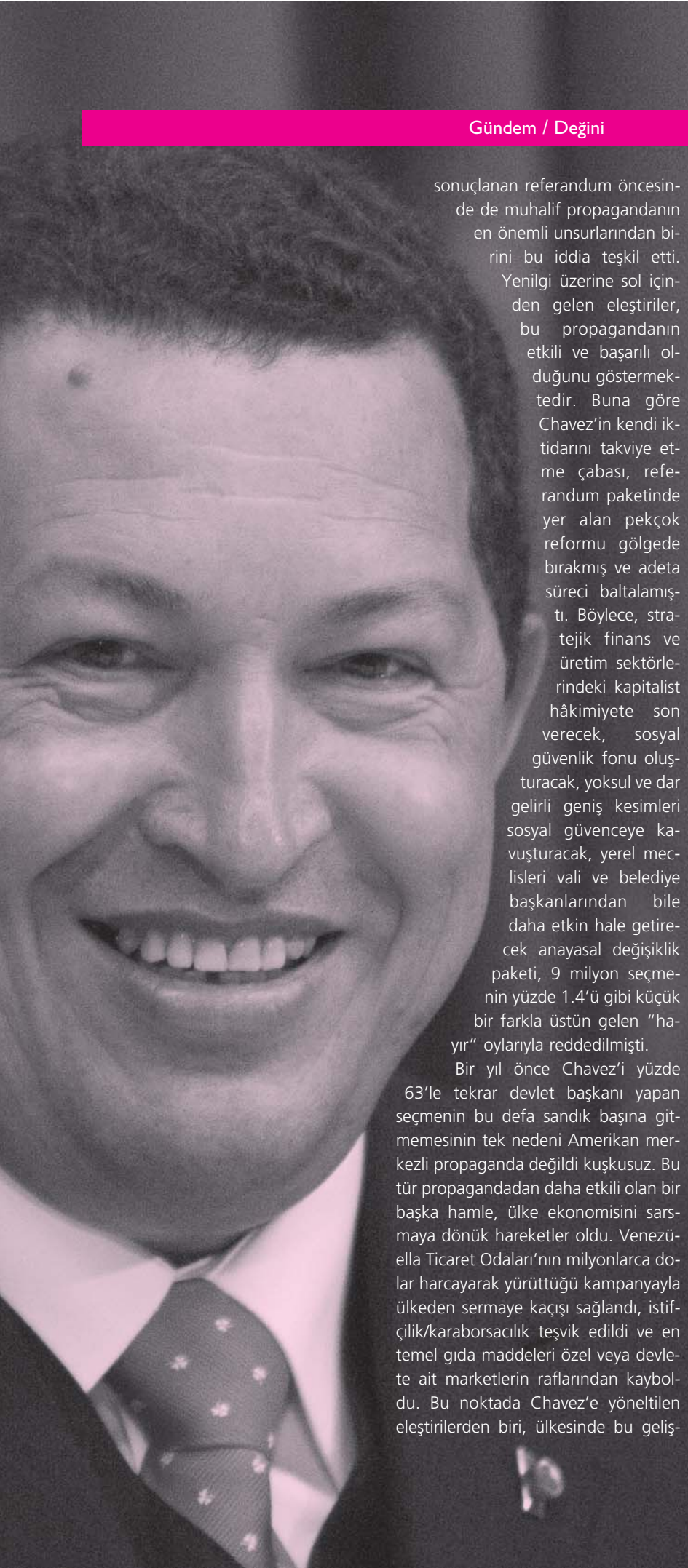
Başkanlığı görevine 1998'de geldi. Gerçi bu konudaki aceleciliği, onu 1992'de 38 yaşında bir yarbay iken askeri darbeyle iktidarı ele geçirmeye yöneltmişti. Fakat darbe girişimi başarısız olmuş ve hapse atılmıştı. Chavez iki yıl hapis yattıktan sonra Devlet Başkanı Rafael Caldera tarafından affedilince Beşinci Cumhuriyet Hareketi'ni kurdu ve 1998'deki başkanlık seçimlerinde oyların yüzde 56'sını alarak devlet başkanı oldu..

BM kürsüsünden Bush'a "dünya diktatörü" diye hitap eden Chavez, iktidarının ilk gününden itibaren Venezüella'ya diktatörlüğü getirdiği / getirmek üzere olduğu yolundaki muhalif propaganda karşı karşıya kaldı. Bolivarcı Devrim'i tatbik koymak için attığı her adım, yerli elitler ve ABD yönetiminden yükselen "işte diktatörlük!" feryatlarıyla karşılandı. Chavez'in çeşitli icraatlarının ve özellikle kararnamelerle düzenleme yapma ve tekrar tekrar seçilebilme yetkisi arayışının ne ölçüde diktatörlüğe doğru atılan adımlar olduğu, ayrı bir tartışma konusu. Fakat bu tür iddiaları sağlıklı değerlendirebilmek için hangi odaklardan kaynaklandığını göz önünde bulundurmalı veya en azından "demokrasi", "özgürlük" ve "insan hakları" deyince kapitalizmi kasteden bir propaganda sisteminin dünyaya ege-men olduğunu unutmamalıdır.

2 Aralık 2007 günü gerçekleştiren ve Chavez cenahının yenilgisiyle

“ Amerikan karşıtlığının gittikçe arttığı bir dünyada Chavez'in sert ve keskin söylemi çok farklı coğrafyalarda geniş kitlelerin sempatisini çekiyordu kuşkusuz. ABD'nin hedef tahtasındaki ülkelerden İran'ın Devlet Başkanı Mahmud Ahmedinecad ile sarmaş dolaş kardeşçe görüntüleri, iki liderin davalarındaki samimiyete yoruluyordu. Hizbullah'ın 2006 yazında İsrail'e karşı elde ettiği zaferi kutlamak için düzenlenen gösterilerde açılan pankartlarda Nasrallah ile Chavez'in fotoğraflarını yan yana görmek şaşırtıcı gelmiyordu.

”

sonuçlanan referandum öncesinde de muhalif propagandanın en önemli unsurlarından birini bu iddia teşkil etti. Yenilgi üzerine sol içinden gelen eleştiriler, bu propagandanın etkili ve başarılı olduğunu göstermektedir. Buna göre Chavez'in kendi iktidarını takviye etme çabası, referandum paketinde yer alan pek çok reformu gölgede bırakmış ve adeta süreci baltalamıştı. Böylece, stratejik finans ve üretim sektörlerindeki kapitalist hâkimiyete son verecek, sosyal güvenlik fonu oluşturacak, yoksul ve dar gelirli geniş kesimleri sosyal güvenceye kavuşturacak, yerel meclisleri vali ve belediye başkanlarından bile daha etkin hale getirecek anayasal değişiklik paketi, 9 milyon seçmenin yüzde 1.4'ü gibi küçük bir farkla üstün gelen "hayır" oylarıyla reddedilmişti.

Bir yıl önce Chavez'i yüzde 63'le tekrar devlet başkanı yapan seçmenin bu defa sandık başına gitmemesinin tek nedeni Amerikan merkezli propaganda değildi kuşkusuz. Bu tür propagandadan daha etkili olan bir başka hamle, ülke ekonomisini sarmaya dönük hareketler oldu. Venezüella Ticaret Odaları'nın milyonlarca dolar harcayarak yürüttüğü kampanyayla ülkeden sermaye kaçı sağlandı, istifçilik/karaborsacılık teşvik edildi ve en temel gıda maddeleri özel veya devlete ait marketlerin raflarından kayboldu. Bu noktada Chavez'e yöneltilen eleştirilerden biri, ülkesinde bu geliş-

meler yaşanırken uzun yurtdışı gezilerine çıkmış olmasıydı (İbero-Latin Amerika zirvesinde İspanya Kralı Juan Carlos ile olan atışması, bu dönemde, Kasım ayı ortalarında dünya gündemine oturmuştu).

Referandum mağlubiyeti için öne sürülen bir neden daha var ki, bu, Chavez cephesindeki hiçbir demagogik popülizmin telafi edemeyeceği bir durumdur: Ülke sathında kötü ve beceriksiz yönetim, yoksul kesimleri en temel sorunlar içinde çaresiz, kendi başına bırakabilmektedir. Mesela iki yıl önce sel felaketi ve toprak kaymaları sonucu evini yitirmiş insanlara verilen konut sözü hâlâ yerine getirilmemişti. Bu tür başarısızlıklar, okur-yazarlığın yaygınlaşması, işsizliğin azaltılması, bebek ölümlerinin önlenmesi ve sosyal hizmetlerden geniş kesimlerin yararlandırılması yönünde Bolivarcı Devrim'in elde ettiği başarıları gölgede bırakmaktaydı.

Chavez'in yaşadığı bu ilk seçim yenilgisinin, hareket için bir eleştirisi, muhasebe ve toparlanma imkanı sağlayabileceği öne sürüldü. Venezüella'nın Latin Amerika'daki lider konumu, özellikle de Bolivya ve Ekvator üzerindeki etkisi (ve hatta petrol desteğiyle Küba ekonomisini ayakta tuttuğu iddiası) düşünüldüğünde, bu tek kahramanın başarısızlığı, son yıllarda önemli bir canlanış gösteren Latin sol hareketlerini ciddi bir çıkmaza sürükleyebilir.

Fakat belki en önemlisi, kapitalist sömürüden kurtuluş vaadeden her hareketin, nihai başarı diye kapitalizmin öngördüğü aynı hedefleri (adı konulmamış biçimde) paylaşıp paylaşmadığına dikkat etme mecburiyetidir (Chavez'in referandum paketindeki düzenlemelerden biri, cinsel sapkınların sözde ayrımcılıktan korunmasına yöneliktir!). İnsanoğlunun salt maddi istek ve arzularını tatmin etmek gayesindeki her hareket, ya kapitalist Batı tarzı bir tüketim toplumunu ya da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin başarısızlığını tecrübe etmek seçeneğiyle karşı karşıya kalabilir.

PARANOYAK TEZAHÜRLER

Atasoy MÜFTÜOĞLU

İçerisinde yaşadığımız dönemde, Ortadoğu ülkelerinde ve Türkiye’de yaşanan sorunların/olayların, tek odaklı sorunlar/olaylar olmadığını bilmek gerekir. Türkiye’yi içerisine alacak şekilde, bölgemizde; pek çok militarizm, pek çok ırkçılık/milliyetçilik, pek çok çıkarıcı birbiriyle çatışıyor. Her tür ırkçı mücadele, her tür ideolojik mücadele, her türlü çıkar mücadelesi; yapıları/içerikleri ve amaçları gereği ahlak’ı reddeder. Ahlaki bir mücadele de, ırkçılığı ve çıkarı reddeder, reddetmek zorundadır. Militarist, çıkarıcı mücadeleler ahlak ihtiyacı duymadıkları gibi, sağduyuya ve vicdana ihtiyaç duymazlar.

Günümüzde Türkiye’de izlenebileceği üzere, bütün Ortadoğu toplumları, ideolojik klişelerle, ırkçı ve devletçi klişelerle birörnekleştiriliyor, basmakalıplaştırılıyor. Birörnekleştirilmeye çalışılan toplumlarımız, bu yolla düşüncesizleştiriliyor. Düşüncesizleştirilen toplumlar, spekülasyonlarla, hamasetle, klişelerle çok daha kolay yönetilebilir hale getiriliyor. Spekülasyonlara/hamasete boğulan toplumlar, düşünme/araştırma/sorgulama/ yetenekleri yok edildiği için bu noktaya geliyor ve paranoyak tezahürler göstermeye başlıyor. Manipülasyonlarla kontrol edilen toplumlar, ancak popüler sloganlarla tatmin edilebiliyor.

Bugünün tarihinin, siyasal ve ekonomik sistemlerinin, modern hayat tarzlarının, kurumsal, felsefi ve ahlaki yasa-

ları bulunmadığını açıkça görebiliyoruz. İçerisinden geçtiğimiz olaylar, modern dünyanın evrensel akli ilkelerinin bulunmadığını gösteriyor. Hayatın her alanında ortaya çıkan bencil hazlar/çıkarlar bütün bir insanlığı denetlenemeyen süreçlerle karşı karşıya getiriyor. Bütün bir Ortadoğu, bir kez daha Batı’nın stratejik çıkarlarına olarak biçimlendirilmeye çalışılıyor. Bu amaca ulaşabilmek için, İsrail’in daha güçlü hale getirilmesi, Filistin’in mücadelesinin ve Filistin halkının haklarının yok sayılması, bütün dünyadaki İslami hareketlerin ne pahasına olursa olsun etkisizleştirilmesi gerekiyor. Ortadoğu’nun Batı’nın çıkarlarına hizmet edebilecek şekilde yapılandırılması için etnik rekabetlerin/ çatışmaların, mezhep rekabetlerinin ve çatışmalarının da sürekli kışkırtılması gerekiyor.

Hiçbir anlam içermeyen bugünün tarihi ve siyasal sistemi ve yalnızca kötülük üretebiliyor. Bugün, bütün dünyada laik ve ırkçı kavramların/kurumların yokluğunu, güçsüzlüğünü ve etkisizliğini bütün boyutlarıyla müşahade edebiliyoruz. Bugünün tarihi akıldışı ve ahlakdışı güçlerin etkisi altındadır. Bugünün tarihi hiçbir anlam içermeyen, ahlaki sınırla-

rı olmayan bir özgürlük anlayışına sahiptir. Modern dünya, askeri güç küstahlığı ile İslam toplumlarına yeni kabuslar yaşatmaya hazırlanıyor.

Bugünün dünyasında, hem küresel

anlamda, hem de yerel anlamda, bütün militarizmler; düşmanlar, korkular, tehditler icat ederek kendilerini meşrulaştırmaya çalışıyor. Bütün militarizmler toplumsal duyarlılıkları sömürüyor, ırkçı gazeteciliğin, şiddet gazeteciliğinin bir şekilde desteğini alıyor. Manipülasyonlarla kontrol edilen toplumlarda nitelikli/derinlikli/kuşatıcı çözümlemeler yapılamıyor. Spekülasyonlara boğulmuş toplumlar hiçbir şekilde geçmişleriyle yüzleşmeyi başaramıyor, buna ihtiyaç duymuyor. Eleştirel bilinci gelişmemiş, kalıplarla düşünen toplumlar, hiçbir şekilde karşı karşıya bulundukları sorunlar etrafında ciddi analizler yapamıyor. Güncel politik ve ideolojik hesaplar uzun vadeli çözümlemeleri engelliyor.

Yozlaşmalar, yabancılaşmalar hepimizi kuşatıyor.

Yabancılaşmaların, yozlaşmaların

“

Bütün bir Ortadoğu, bir kez daha Batı'nın stratejik çıkarlarına olarak biçimlendirilmeye çalışılıyor. Bu amaca ulaşabilmek için, İsrail'in daha güçlü hale getirilmesi, Filistin'in mücadelesinin ve Filistin halkının haklarının yok sayılması, bütün dünyadaki İslami hareketlerin ne pahasına olursa olsun etkisizleştirilmesi gerekiyor. Ortadoğu'nun Batı'nın çıkarlarına hizmet edebilecek şekilde yapılandırılması için etnik rekabetlerin/çatışmaların, mezhep rekabetlerinin ve çatışmalarının da sürekli kışkırtılması gerekiyor.

”

bulaşıcı etkilerine karşı gereği gibi korunamıyoruz, bu konuda hiçbir çalışma yapmıyoruz. Temel İslami kavramlar, kurumlar, tevhide yaklaşımlar hayatımızdan çıkıyor. Bugünün tarihinin biz Müslümanlardan beklediği sorumlu tavırları alamıyor, bugüne özgü anlamlar/içerikler/eylemler geliştiremiyoruz. İslami cemaatler, aydınlar iktidara eklenilerek, iktidarların belirlediği sınırları kabul ederek çalışmalarını sürdürüyor. İslami kesimlerde bir yanda modernleşme yönünde değişim yaşanırken; bir diğer yanda yoğun bir avamileşme, lümpenleşme ve köylüleşme yaşanıyor. İslami çevrelerde kurumsal ve kavramsal boşluklar oluşuyor. Dinî hayat; mitolojiye, efsanevi ve mitsel bilgiye daha çok ilgi duyuyor. Bu bilgilerle, Müslüman kitlelerin masalsi bir dünyada yaşamaları sağlanıyor. Müslüman kitlelere; zihinleri ve ruhları yönlendirme gücüne ve aşkınlığına sahip olduklarına inanılan, mucizevi güçleri ve iradeleri olduğu iddia edilebilen, kendileri için ayrıcalıklı statüler/konumlar icat eden cemaat liderleri, hoca efendiler gizemli bir dil ve söylemle hitap ediyor, bu çevreler duyguları ve duygusallıkları sömürerek kurumsallaştırıyor. Sözünü ettiğimiz gizemli dil ve söylem İslami çevrelerde algısal bir kötürümleşmeye yol açıyor. Bu dil, çok bulanık düşünce ve yorumlar üretiyor. İslami çevreleri edilgenleştiren bu bulanık dil aracılığıyla, neonurculuk örneğinde izlenebileceği üzere, küresel bütün iktidarlara işbirliği yapılabiliyor. Bu dil küresel iktidarlara-

rın onayını alabilmek için, din'in psikolojik işlevi, ahlaki işlevi ile sınırlı, baylıtıcı, sarhoş edici ve çok sınırlı bir yorum geliştiriyor. Sözünü ettiğimiz neonurculuk akımı dünya ölçeğinde bütün İslami hareketleri, mücadeleleri, direniş hareketlerini bütünüyle yok etme mücadelesi veren küresel unsurlarla dayanışma halinde çalışmalar yürütüyor.

Günümüzde herkes yalnızca kendi cemaatinin/hizbinin söylemiyle, etkinlikleriyle, ilgi ve yorumlarıyla sınırlı bir dünya yaşıyor. Hiç kimse bu etkinliklerin, yorumların mahiyetini sorgulamıyor. Herkes kendi hizbine hizmeti İslam'a hizmet sanıyor. Bütün bu cemaatler/hizipler cemaat/hizip liderinin perspektifi ile sınırlı tek merkezli bir perspektife sahip. Bu tek merkezli perspektifler sebebiyle her cemaatte kavramsal yanlışlar ve keyfi tanımlamalar yapıldığını görüyoruz. Sürece dahil olan işbirlikçi cemaatler temel İslami kavramları yozlaştırıyor.

Hayatın her alanında, her konuda bir sahihlik ve eğretilik sorunu da yaşıyoruz. Düşünce hayatımız, dini hayatımız, entelektüel hayatımız kendi bağımsız kimliğini bir türlü kazanamıyor. Bağımsız bir kimliğe sahip olmadığımız için, birleşip tek özne gibi hareket etmeleri gereken Müslümanlar bir irade oluşturamıyor.

İslam ve İslami kaygılar hayatımızın/varoluşumuzun tam merkezinde değil. Hemen her kesim kendi hizbinin gündemini hayatının merkezine koyuyor. Ümmet bilincini, ümmet dayanışmasını savunan radikal yönelişler, modern-laik cahiliye hareketleriyle işbirliği yapılarak marjinalleştiriliyor, küçük alt kültür gruplarına dönüştürülüyor.

ÜNLÜ SOSYOLOG ANTON C. ZIJDERVELD İLE ÇALIŞMALARI VE SOSYOLOJİDEKİ GELİŞMELER HAKKINDA BİR SÖYLEŞİ

Konuşan: Dr. Kadir Canatan*

Anton C. Zijderveld, 21 Kasım 1937 yılında Endonezya'nın Malang şehrinde doğmuştur. Utrecht Üniversitesi'nde teoloji ve sosyoloji okudu. Altmışlı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde ünlü din sosyologu Peter L. Berger'in asistanlığını yaptı. 1966 yılında Leiden Üniversitesin'de doktorasını yapan Zijderveld altmışlı ve yetmişli yıllarda sosyoloji dalında New York'ta profesör asistanı, Montreal'da doçent, Tilburg'da profesör olarak çalıştı. 1985-2002 yılları arasında Rotterdam Erasmus Üniversitesi'nde görev yaparken aynı zamanda Montreal, Osaka ve Münih'te misafir hoca olarak dersler verdi. 2002 yılında emekli olan Zijderveld'in İngilizce ve Hollandaca dilinde 18 kitabı bulunmaktadır. Birçok kitabı Japonca, Almanca ve Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu kitap yazarın Türkçe'ye çevrilmiş ikinci kitabıdır. (Soyut Toplum, Pınar Yay.) Zijderveld, bazı dergilerde köşe yazarlığı yanında birçok sanat kuruluşunda yöneticilik görevi yapmış ve yapmaktadır. Amatör olarak piyano ve çello çalan Zijderveld 4 çocuk babası ve iki torun sahibidir.

Sayın hocam, çalışmalarınızdan hareketle sizinle sosyoloji ve sosyoloji alanındaki gelişmeler hakkında konuşmak istiyorum. Türk okuyucusu sizi *"Soyut Toplum"* adlı kitabınızla tanıdı. Bildiğim kadarıyla bu kitap sizin 1970 yılında yayınlanmış doktora teziniz. Bu sizin aynı zamanda ilk kitabınız oluyor. Bu kitabın alt başlığı *"zamanımızın kültür eleştirisine değin bir analiz"* adını taşıyor. Genel olarak bu kitapla neyi amaçlamış olduğunuzu öğrenebilir miyim?

Türkçeye *"Soyut Toplum"* olarak çevrilen *'The Abstract Society'* (1970) adlı kitabım benim ne ilk kitabım ne de doktora tezimdir. Benim doktora tezim, *"Kurumsallaşma – Sosyal Bilimlerde Metodolojik Bir Dilemma"* (1966) adını taşıyor. *"Soyut Toplum"* da kültür sosyolojisi açısından 1968'lerdeki protest hareketlerin bir analizini ve eleştirisini yaptım. Bu hareketleri, kendilerini aşırı bir şekilde önemseyen karşı-kurumsal ve öznel bir modun ifade biçimleri olarak görüyordum/görüyorum. Bu hareketlerin liderleri (öğrenciler ve genç aydınlar) bir onluk (on yıl) sonra toplumda, siyasette ve özellikle medyada yönetim düzeyinde güçlü pozisyonlara geldiler. Bu hareketlerin aşırı bir bürokratikleşmeye yol açtıkları-

nı ve liderlerinin oldukça otoriter olduklarını söyleyebiliriz.

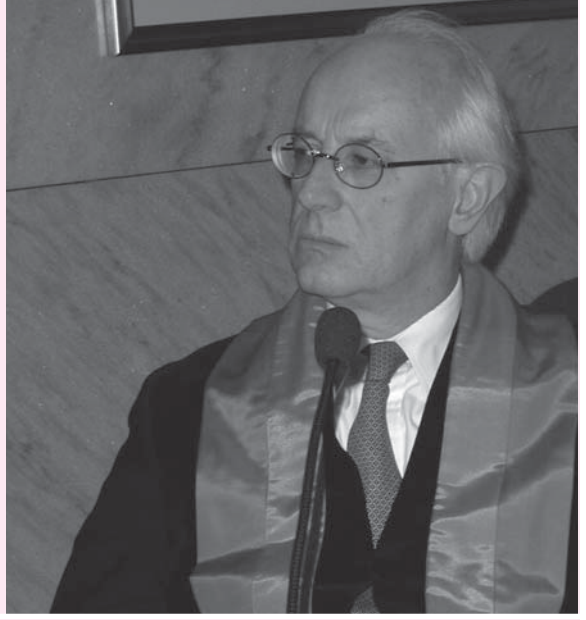
Yetmişli yıllarda birçok kitapla sesi-nizi duyurdunuz. Bu kitapların bazılarını anmak istiyorum. *"Soyut Toplum"* kadar bir diğer kitabınız da kültür sosyolojisi açısından önemli: *"Sosyolojide Delilik"*. Bu, bana Erasmus'un *"Deliliğe Övgü"* kitabını hatırlatıyor. Bu kitap nasıl ortaya çıktı?

Ben 1967 yılında ilk kez İngilizce olarak mizah konusunda sosyolojik bir teori formüle etmiştim. Bu makaleyi daha sonra Hollandaca olarak *"Deliliğin Sosyolojisi"* (1971) olarak genişlettim. Bu başlık bana yayıncı tarafından empoze edildi. Aslında ben kitabı *"Mizahın Sosyolojisi"* olarak adlandırmak istemiştim. Buna rağmen yayıncıyı izledim, çünkü soytarılık (halk soytarıları, saray soytarıları vs.) mizahtan daha fazla bir şeydir. Soytarılar hakkındaki bölümleri daha sonra İngilizce (*'Reality in a Looking-Glass'* (1982) ve Hollandaca (1985) olarak yeniden yazdım. Mizah hakkındaki bölümleri ise *'The Sociology of Humour and Laughter. Trendreport for the International Sociological Association'* (ISA) (1983) adıyla yeniden yazdım. Bahsettiğiniz kitapçık (*Sosyolojide Delilik*) sosyoloji

“

Yetmişli yıllardan bu yana sosyolojideki metodolojik gelişmelere bakılacak olursa oldukça zayıf kuramsal, ampirik, istatistiksel siyasa sosyolojisi hüküm sürmektedir. Siyasa hakkında ve siyaset için araştırma hükümet için yapılmakta ve para getirmektedir. Bizim 'girişimci' üniversitelerimiz için temel mesele budur. Teori, 'soyut' ve 'kullanışsız' algılanmaktadır. Başka bir deyişle para getirmemektedir.

”

çalışmalarındaki bazı gariplikleri eleştirmek için yazılmış küçük bir çalışmadır.

Diğer kitaplar (*Kurumsallaşma – Sosyal Bilimlerde Metodolojik Bir Dilemma, Bilgi ve Gerçekliğin Göreceliliği: Bilgi Sosyolojisine Giriş, Sembolik Etkileşimciliğin Teorisi*) metodolojik meseleler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu kitaplardan sizin metodolojik meselelere çok fazla ilgi duyduğunuz anlaşılmaktadır. Bize, yetmişli yıllardan bu yana sosyolojideki metodolojik meseleler hakkında bahseder misiniz?

Benim kurumsallaşma hakkında yazdığım doktora tezim hakikaten metodolojik bir çalışmaydı. Fakat “*Sembolik Etkileşimcilik Teorisi*” (1973) ve “*Bilginin ve Gerçekliğin Göreceliliği*” (1973) böyle değiller. Bunlar tarihsel ve teorik çalışmalardır. Sonuncu kitap bilgi sosyolojisini, diğeri ise Amerikan sosyolojisinde önemli bir akımı ele almaktadır. Bilgi sosyolojisine ait kitap, özellikle 19. ve 20. yüzyıl Avrupasındaki felsefi-sosyolojik düşünürler, sembolik etkileşimcilik ise nitel, ampirik sosyoloji ve sosyal psikoloji hakkında-

dır. Her ikisi de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika ve Avrupa'da egemen hale gelen tekyanlı nicel ve işlevsel sosyolojiye karşı çıkmaktadır. Benim eleştirim gerçekte metodolojik niteliklidir. Ayrıca sembolik etkileşimcilerin tekyanlı tümevarımcı metodolojilerini eleştiriyorum. Ben daha çok Max Weber'in tümdengelimci 'ideal tipik' yaklaşımının taraftarıyım.

Yetmişli yıllardan bu yana sosyolojideki metodolojik gelişmelere bakılacak olursa oldukça zayıf kuramsal, ampirik, istatistiksel siyasa sosyolojisi hüküm sürmektedir. Siyasa hakkında ve siyaset için araştırma hükümet için yapılmakta ve para getirmektedir. Bizim 'girişimci' üniversitelerimiz için temel mesele budur. Teori, 'soyut' ve 'kullanışsız' algılanmaktadır. Başka bir deyişle para getirmemektedir.

Bu metodolojik tartışmalara sizin katkınız ne oldu?

Demin ortaya koyduğumuz sorun öylesine köklü bir şey ki, benim teori ve ampirik araştırma, tefekkür ve uygulama, nitel ve nicel yaklaşımlar arasında daha iyi bir denge

kurulması yönündeki savunularım pek fazla bir sonuç vermemiştir. Fakat son onluk içinde belki de bir işlevim oldu, çünkü bugün akademik sosyolojinin 'kafa saymak' ve para kazanmaktan daha fazla bir şey olduğu anlaşılmaktadır.

Siz sosyoloji yanında teoloji de okudunuz. Üstelik ünlü Amerikalı din sosyologu Peter L. Berger'in asistanı olarak çalıştınız. Dikkatimi çeken şu: Buna rağmen din sosyolojisiyle ilgili konulara açık bir ilgi göstermiyorsunuz. Bu nereden kaynaklanmaktadır? Bu tür konuları kültür sosyolojisi çerçevesinde ele almaktan mı yoksa süreç farklı mı işledi?

Spesifik anlamda din sosyologu olmadığım doğrudur. Bu benim çok genelci/globalist olmamdan kaynaklanıyor. Sanat, siyaset, din, ordu, okul, aile ve akrabalık gibi konulara eğilen uzmanlık sosyolojilerine karşı fazla sabırlı değilim. Bu sektörleri, daima kültür sosyolojisi açısından ele alıyorum.

Türkiye'de hemen hemen hiç kimse sizin sağcı bir sosyolog oldu-

ğunuzu ve Hollanda Hristiyan Demokratik Partisi CDA ile entelektüel anlamda bağlanınız olduğunu bilmiyor. Bir kültür eleştirmeni olarak bu parti ile ne zaman temas kurduunuz ve bu partide sizin rolünüz tam olarak nedir?

Ben kendimi 'sağcı bir sosyolog' olarak görmüyorum. Ben bayağı ilerici (Amerika'da 'liberal' derler) sayılırım. Fakat toplumda (anlamli) kurumların, değer yapılarının ve geleceklerin önemini vurguluyorum. Ben kendimi bazen 'ilerici muhafazakâr' olarak adlandırıyorum. Eğer otobanda araba kullanıyorsanız ilerlemek ('ilerici' tutum) istiyorsunuz, ama sürekli olarak da arka aynaya ('muhafazakâr' tutum) bakmalısınız. Ya değilse kazalar olabilir. Bu demek değildir ki, frene basacaksınız ve geriye doğru ('gerici', 'sağcı' tutum) süreceksiniz. Ben CDA'yı ('sol' ve 'sağ' arasında) ortanın demokratik partisi olarak, bu görüşlerime en iyi uyan bir parti olarak görüyorum. Bu partiyle karşılaşmam seksenli yıllarda oldu. Önce bir tez öğrencisi, sonra da meslektaşım olan Hans Adriaansens ile bir kitap (*Gönüllü Girişim ve Refah Devleti*, 1981) yazdık. Bu kitapta devlet ile yurttaşlar arasında aracılık yapan kurumların önemini vurgulamıştım. Bu tez, Tocqueville, Durkheim, Weber gibi kişilere aittir. Bu aracı kurumlar aile, okul, siyasal parti, sendikalar gibi kurumlardır. Burada değer ve normlar çok önemlidir. CDA, bunu savunuyor. "CDA için Bilimsel Kurum" (CDA'nın değil) bu konuda benden daha fazla şeyler anlatmamı istedi. Bu şekilde Jan Peter Balkenende ve Ab Klink ile sıkı bir ilişkiye girdim. Ama bir zaman sonra siyasetçi olmak için değil, eleştirel bir üye olarak kalmak için partiye üye oldum. Ben 'fikir adamı'yım ve öyle kalacağım.

“ Dini açıdan Protestan bir aileden geliyorum. Teoloji eğitimim boyunca aşamalı olarak dini dil benim için anlamını yitirdi. Dini dil, formül ve klişelerden ibaretti. 19. yüzyıl Almanyasında ifade edildiği üzere ben 'kültürel hristiyan' oldum. Bu konuda CDA'nın dergisinde, o zamanlar dikkat çekici olan "Eski ve yeni hristiyanlar" (1990) adlı bir makale yazdım. Kendimi inançlı bir Hristiyan olarak tanımlayamam, ben ateistlikten çok farklı olarak agnost biriyim. Agnostlar inanmak isteyen şüpheçilerdir, oysa ateistler fanatik bir şekilde kilise ve dine karşı mücadele eden ve hatta bunları kökünden kazımak isteyen inançlı kişilerdir. ”

Eğer bana müsaade ederseniz size kişisel bir soru sormak istiyorum. Hangi inancı izliyorsunuz ve neden?

Dini açıdan Protestan bir aileden geliyorum. Teoloji eğitimim boyunca aşamalı olarak dini dil benim için anlamını yitirdi. Dini dil, formül ve

klişelerden ibaretti. 19. yüzyıl Almanyasında ifade edildiği üzere ben 'kültürel hristiyan' oldum. Bu konuda CDA'nın dergisinde, o zamanlar dikkat çekici olan "Eski ve yeni hristiyanlar" (1990) adlı bir makale yazdım. Kendimi inançlı bir Hristiyan olarak tanımlayamam, ben ateistlikten çok farklı olarak agnost biriyim. Agnostlar inanmak isteyen şüpheçilerdir, oysa ateistler fanatik bir şekilde kilise ve dine karşı mücadele eden ve hatta bunları kökünden kazımak isteyen inançlı kişilerdir. Şu sıralar Peter L. Berger ile şüphe sanatı ve şüphenin önemi konusunda birlikte bir kitap yazıyoruz. Bu yılın sonuna bitmesi gerekiyor.

Son yıllarda Hollanda'da göçmenlere ve Müslümanlara karşı toplumsal ve siyasal bir sertleşme görüyoruz. Ülkede toplumsal barış ve entegrasyona dair İslam'ın rolü konusunda kötümser tartışmalar oldu. Bu konuda sizin görüşünüz nedir?

Gerek ülkemizde gerekse dışarıda, tüm Avrupa'da nüanslı olmayan ve çoğunlukla da rencide edici bir şekilde göçmenler ve daha özelden de Müslümanlar hakkında yazılıp konuşulmasına çok kızıyorum. Nüanssız genellemeler yapılıyor. Bir dindar kişinin, ki siz buna ortodoks Müslüman diyebilirsiniz, demokratik bir hukuk devletine uyum sağlamanın pekala mümkün olabileceğini ve terörist faaliyetlerden ve anti-demokratik düşüncelerden uzak durabileceğini göremiyorlar. Yabancı ve başka olanı anlamak ve saygı duymak konusunda karşılıklı (!) olarak bilgi ve irade eksikliği var. Burada daha da önemlisi, 'yeni Hollandalılar'ın kendilerini mağdur rolüne hapsedmemesi gerekiyor. Gençler için rol modeli olacak ileri gelen Müslüman Hollandalılara ihtiyacımız var. Bu bağlamda şu an ka-

binede devlet sekreteri olan Ahmet Ebutalip (Fas kökenli göçmen, K.C.) gibi kişiler aklıma geliyor. Kesinlikle Ayaan Hirsi Ali gibi kişiler değil! Öte taraftan ben salt bu nedenle Rotterdam İslam Üniversitesi'nin önemli olduğunu düşünüyorum ve üniversitenin Tavsiye Komisyonu başkanı olarak destek vermeye çalışıyorum.

'80'li yılların başında yeniden kültür sosyolojisi ağırlıklı birçok kitap yayınlandınız. Modern zamanlarda klişelerin toplumsal ve siyasal yaşamdaki rolü konusunda ilk önce İngilizce bir kitap yayınladınız. Sonra bu kitap 1982 yılında Hollandaca olarak "Klişenin Tiranlığı" adıyla yayınlandı. Bu kitap çok ilginç. '80'li yılların ikincisi yansında öğrencilik yıllarımda okumuştum. Şu an bu kitabı Türkçeye çevirmeye başladım. Kitabın Hollandaca başlığı klişeler konusunda oldukça olumsuz bir yargı içermektedir. Kitabın mesajı bu mudur?

Söz konusu kitap hakkında haklısınız. Hollandaca başlığı çok negatif görünüyor. Ben İngilizce başlığını daha iyi buluyorum. Basitçe: "Klişeler Hakkında". Ben sizden ve yayınevinden bu başlığı kullanmanızı istiyorum. Hollandaca başlık, kitabın iç kapağındaki Evelyn Waugh'ın sloganına da ters düşmektedir: "Klişelerden kaçınamayız fakat onlara da fırsat vermeyelim." Bu sloganı da muhafaza edin lütfen! Bu klişenin mesajıdır. Onlar çoğu durumlarda kullanışlı ve işlevseldirler, fakat kendimizi onlara kaptırmamalıyız. İlginç olan husus, klişelerden kaçınmayı ya da onları kırmayı olanaklı kılan mekanizmalardır. Profetik din, bu mekanizmalardan biridir, diğeri ise bilimdir.

İlgili kitaptan hareketle sosyolojinin konumu hakkında eleştirel bir

değerlendirme yapabilir misiniz? Sizce modern sosyoloji sosyal gerçeklik hakkında klişevari bir dil mi geliştirdi? Bilim olarak sosyolojinin krizi hakkındaki görüşünüz nedir?

Emekliliğe ayrıldıktan sonra özellikle felsefe ile uğraşmaya başladım. 9 Mart 2006 tarihinde, Leiden'deki ilk doktoramdan tam kırk yıl sonra Erasmus Üniversitesinde aynı gün ve saatte ikinci kez doktor oldum. Ama bu kez felsefe doktoru. Akademik sosyoloji ile artık ilişkim yok. Bunu oldukça sıkıcı ve bayağı klişevari buluyorum. Siyasa yönelimli dil hakikaten klişevari ve bu kamusal, siyasal tartışmaya da yansıyor. Güç ve otorite, entegrasyon ve asimilasyon, etik ve moral, seks ve erotik arasındaki ince ayrımlar ihmal edilmekte ve oldukça kaba bir şekilde kullanılmaktadır. Eğer sosyolojide bir kriz söz konusu ise bu hala temel, kuramsal çalışmaların yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Eğer bu oluyorsa bile kişiler, 'kurumsallık-ötesi network toplumu'nda ('postinstitutionele networksamening') olduğu gibi düşüncesizce çeşitli postmodernist anlamsızlıklar peşinden koşmaktadır.

Ne zaman bir disiplinde kriz söz konusu olursa alternatifler önerilir. Dünyada alternatif sosyolojiler var mı? Varsa, sizin yargınız nedir?

Alternatif sosyolojiler var. Fransız postmodernizmi bir alternatiftir. Bu önceki alternatif olan yeni-marksizmin yerine geçti ve şimdi bir nevi egemen ortodoksi haline geldi. Bunu kışkırtıcı bir içeriksizliğin kanıtı olarak görüyorum.

Bugüne değin kentsel gelişmele-re özel bir dikkat gösterdiniz. Bu alanda sizin ilk kitabınız "Kentleşmeyen Kentler: Bir Siyasa Sorunun Kültür Sosyolojisi Açısından İncelen-

mesi" (1983) başlığını taşıyor. Sonra kitabın İngilizce versiyonunu yayınladınız. Bu kitabın ana tezi nedir?

İlk kitap (*Kentleşmeyen kentler: Bir Siyasa Sorunun Kültür Sosyolojisi Açısından İncelenmesi*, 1983), ikincisi ('*A Theory of Urbanity. The Economic and Civic Culture of Cities*', 1998) için bir nevi ön çalışmaydı. Ana düşünce şuydu: Nasıl bir örgüt tipik bir örgüt kültürüne sahipse bir kent de tipik bir kültüre sahiptir. İstanbul, Ankara'dan tümüyle başka bir kültüre sahiptir; Amsterdamlılar Rotterdamlılardan farklıdır. Fakat bunu nasıl tanımlayacaksınız? Kentleşmeyi ('urbanity') ekonomik bir olgu ve burjuva kültürü olarak görüyorum. Tarihsel olarak özellikle Avrupa'da ticaret şehirleri geç Ortaçağ'dan bu yana kendi ekonomik, ticari kapitalist kültürünü geliştirmişlerdir. Bu aynı zamanda bir burjuva kültürüydü. Örneğin Kuzey Avrupa'nın Hanze şehirleri.

Bu tezlerinizden hareketle bir ara İstanbul Büyükşehir Belediyesi sizi bir konferans vermek üzere İstanbul'a davet etti. Batı dünyasının şehir deneyimini anlattınız. İstanbul'u yakından gördünüz, geliştirmekte olan ülkelerdeki birçok büyük kenti de görmüşsünüzdür. Batılı kentler ile geliştirmekte olan ülkelerdeki kentler arasında bir paralellik görüyor musunuz?

Bu soru ilginç bir soru. Türk kentleri tarihsel olarak bir kent kültürü geliştirdiler mi? İki kısa ziyaretten sonra bu soruya cevap vermek çok zor. Bu konuda tarihsel ve çağdaş ampirik araştırmalar yapılmalıdır. Ankara'yı tanımıyorum. Ankara, kendine özgü tipik bir şehir kültürüne sahip midir? Bu başkentin sakinlerinin ekonomik ve toplumsal düşüncesini, duyusunu ve davranışlarını tipik kılan nedir?

Yabancı ve başka olanı anlamak ve saygı duymak konusunda karşılıklı (!) olarak bilgi ve irade eksikliği var. Burada daha da önemlisi, ‘yeni Hollandalılar’ın kendilerini mağdur rolüne hapsetmemesi gerekiyor. Gençler için rol modeli olacak ileri gelen Müslüman Hollandalılara ihtiyacımız var. Bu bağlamda şu an kabinde devlet sekreteri olan Ahmet Ebutalip (Fas kökenli göçmen, K.C.) gibi kişiler aklıma geliyor. Kesinlikle Ayaan Hirsi Ali gibi kişiler değil! Öte taraftan ben salt bu nedenle Rotterdam İslam Üniversitesi’nin önemli olduğunu düşünüyorum ve üniversitenin Tavsiye Komisyonu başkanı olarak destek vermeye çalışıyorum.

Güç ve otorite sosyolojide önemli kavramlar. Siz bu kavramlara olağanüstü bir ilgi gösteriyorsunuz. Bu nedenle olsa gerek ki “Güç ve otoritenin dinamiği” 1985 yılında yayınlandı. Bu ilgi, Weber sosyolojisinin ilham kaynağı olan verilerinden mi kaynaklanıyor?

Sözünü ettiğiniz kitapçık, bir kitap olarak düşünülüp yazılmadı. O benim Erasmus Üniversitesine profesör olarak atanırken yaptığımız bir konuşmanın metnidir. Güç ve otorite arasındaki ayrım çok önemlidir, fakat bu kavramlar sosyoloji, siyasetbilim ve idari bilimlerde birbirine karıştırılarak kullanılmaktadır. Güç, Weber’in tanımıyla, başkalarının iradesine karşı bir kişi veya bir grubun kendi iradesini gerçekleştirmek için sahip olduğu fırsattır. Nihai durumda çoğunlukla şiddet kullanımı zorunludur. Şiddet kullanımı demokrasilerde devlete özgüdür. Otorite aynı fırsattır, ama burada insanlar iradeyi izlemeye hazırdırlar. Weber üç otorite temeli ayırt etmektedir: Karizma, gelenek ve rasyonel yasallık. Buna bir de uzmanlık eklenmiştir. Bir devlet başkanı (monark ya da başkan) çok az bir güce sahiptir, etki bakımından özellikle otorite, ikna

ve uzmanlığa sahip olmalıdır. Bir başkan güç sahibidir, fakat eğer hiç bir otoritesi yoksa erken yada geç gidecektir. Gücü bölüşebilir ve kaybedebilirsin, fakat otoriteyi bölüşemezsin. Bunu kaybetmezsin fakat harcarsın. Bu prestij kaybına yakın bir şeydir. Güç söz konusu olduğunda çekinme ve hatta bazen korku bir rol oynar, oysa otoritede daha çok saygı ve doğal, etkileyici ve büyüleyici ikna vardır. Konuşmamda önemli ayrımları bir gerilim ilişkisi içinde vermeye çalıştım.

1985 yılında çıkan “Kaçıklar ve Onların Yansıttığı Gerçeklik” adlı kitap, sizin 1974 yılında yayınlanan “Sosyolojide Delilik” adlı eserinizin yeni bir versiyonu mu? Deliler ve kaçıklar örneğinden hareketle bunların sosyolojideki yerini açıklayabilir misiniz?

Daha önce bahsettiğim gibi kaçıklar hakkındaki Hollandaca kitap, yanlış bir başlıkla yayınlanan “Sosyolojide Delilik” adlı çalışmanın mizahla ilgili bazı bölümlerinin açılmasındır. Konu beni yürekten ilgilendiriyor. Kitap da kaybolan delilik örneğinden hareketle rasyonalleşme (Max Weber’in sorunsalı) anla-

mında modernleşme süreci hakkında bir kavrayışa ulaşmaya çalışıyorum. Aynı zamanda modernleşmeye karşı çeşitli protest hareketlerde kaçık figürler ve davranışların geri dönüşünü görüyoruz. 1968’lilerde bu açıkça gözlemlenmektedir. Kaçıklığın özü ‘normal’ gerçekliği yansıtır. İngilizce bir deyimle ‘reality in a looking-glass’, yani aynadaki gerçeklik. Sol sağ, sağ da sol olmaktadır, yukarı aşağı, aşağı yukarı olmakta, uygar kaba, kaba uygar olmaktadır. Kaçıklar hakikatte devrimci değiller, en iyimser bir ifadeyle isyancı ve karşıt kişiliklerdir. Mesela Lenin, kesinlikle bir kaçık değildi! (Yani o bir devrimciydi.)

Doğrudan kültür sosyolojisi hakkında iki tane kitap yazdınız. 1988 yılında yayınlanan “Kültürel faktör” bir giriş kitabı görünümünde, oysa 1997 yılında çıkan “Kültürbilim Olarak Sosyoloji” kültür sosyolojisine metodik bir yaklaşımı öngörüyor. Bu kitap, söz konusu alanda yeni bir şeyler söylemeyi mi amaçlıyor(dı)?

“Kültürel Faktör”ü ben kendim için yazdım. Eğer kültür sosyolojisi-ndeki klasik düşünürlerin (Tocqueville, Durkheim, Weber, Simmel, Mannheim vs.) tüm zor cümlelerini ve atıflarını çıkarırsanız kültür sosyolojisinden geriye ne kalır? Bu kitap kurumsallaşma ve modernleşmenin merkeze alındığı kültür sosyolojisine bir giriş kitabı olarak yazıldı. Bir başlıkta işin metodolojik boyutunu da ele almak istemiştım. Ama bu arzum başka bir kitabın ortaya çıkmasına vesile oldu ve metodoloji ağırlıklı ikinci çalışma böyle ortaya çıktı. Burada temel düşünce Heinrich Rickert’e (1863-1936) aittir. Ona göre doğa bilimleri ile kültür bilimleri gerçeğe bakışın birbirini tamamlayan iki biçimdir. İlki, iki kere iki dört

eder şeklinde genel ifadelere ulaşmak için genelleştiriyor ve tarihselliğe itiraz ediyor. İkincisi ise tarihsel ifadelere ulaşmak için bireyselleştiriyor. Doğa bilimi "Eğer - o zaman" anlamında önermeler formüle ederken, kültür bilimi "Ne zaman - o zaman" şeklinde ifadeler formüle eder. Bir disiplin olarak sosyoloji gerek birini gerekse diğerini yapabilir. Ben özellikle ve her zaman kültürebilimsel sosyoloji ile meşgul oldum. "Kültürebilimi Olarak Sosyoloji"yi Rickert hakkında yaptığım inceleme-lerden hareketle yazdım.

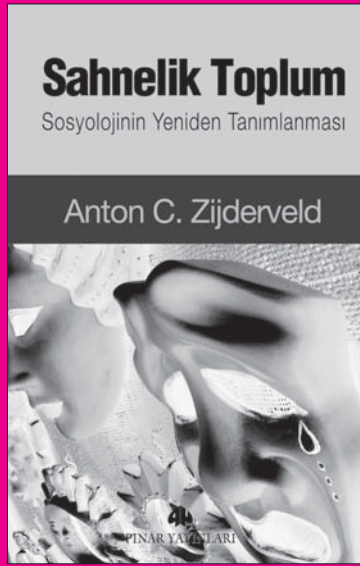
Sizi hala meşgul ve motive eden kültür sosyolojisindeki meseleler ve sorunlar nelerdir?

Şu an, sıklıkla çokkültürcülükle de karıştırılan çokkültürlülük sorunu en önemli sorunlardan biri olarak görüyorum. Çokkültürcülük bir dünya görüşü ya da bir ideolojidir. Bu dünya görüşüne mensup olanlar "binlerce çiçek açmasını sağlayın ve demokrasiyi tehdit eden akımlar hakkında endişe etmeyin" diyorlar. Bunlara karşı normatif bir tavır alabilirsiniz, almalsınız da. Oysa çokkültürlülük, çekim yasası gibi bir olgudur. Nasıl çekim yasasına karşı çıkmak anlamsızsa Hollanda'da çokkültürlülüğe karşı direnmekte o kadar anlamsızdır. Fakat ben şüphe fenomenini ve sorumlu şüphencilik sanatını da kültür sosyolojisi ve felsefesi açısından önemli buluyorum. Ben özellikle bu konuyla meşgulüm.

Söyleşimizin sonuna doğru gelirken sizin son yıllarda meşgul olduğunuz konulara gelmek istiyorum. 2000 yılında yayınlanan bir kitabınız "The institutional imperative" (Kurumsal zorunluluk) başlığını taşıyor. Bununla neyi anlatmak istiyorsunuz?

Bu kitapta kurumsallaşma hak-

kındaki ilk doktora tezime bir geri dönüş yapıyorum. Alman sosyolog ve filozof Arnold Gehlen'den etkilenerek doğuştan gelen içgüdüleri olmayan insanların yaşamak için kurumlara ihtiyacı olduğunu göstermeye çalışıyorum. Kurumlar, insanlara istikrar ve tutamaç veren geleksel (aktarılan) düşünme, duyma

Güç ve otorite, entegrasyon ve asimilasyon, etik ve moral, seks ve erotik arasındaki ince ayrımlar ihmal edilmekte ve oldukça kaba bir şekilde kullanılmaktadır. Eğer sosyolojide bir kriz söz konusu ise bu hala temel, kuramsal çalışmaların yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Eğer bu oluyorsa bile kişiler, 'kurumsallık-ötesi network toplumu'nda ('postinstitutionele network-samenleving') olduğu gibi düşüncesizce çeşitli post-modernist anlamsızlıklar peşinden koşmaktadır.

ve yapma kalıplarıdır. Fakat bunlar modernleşme sürecinde oldukça değiştiler ve daha çok bir iletişim ağı (network) karakterine büründüler. Geçmişte insanları çerçeveleyen ve sınırlayan 'kalın' kurumlar vardı. Şimdiler bunlar daha fazla özgürlük ve yaracılığa yer veren 'ince' kurumlar haline geldiler. Fakat insanlar kalıcı bir şekilde verimli kalmak istiyorlarsa kendi aralarında kurdukları iletişim ağlarını zamanla kurumsallaştırmak zorundadırlar. Bu anlamda kurumlar bir zorunluluktur!

En sonuncu kitabınız değerlerin ontolojik doğası ve epistemolojik işlevleri hakkında. Burada Rickert'in kullanışlığını açıklamaya çalışıyorsunuz. CDA lideri Balkanende tarafından gündeme getirilen değer ve normlar tartışması ışığı altında çokkültürlü toplum hakkında bize neler anlatabilirsiniz?

Rickert hakkındaki kitap oldukça ağır ve zor, dolayısıyla hiç bir zaman en iyi satan bir kitap (best-seller) olmayacaktır. Rickert örneğinde, değer ve normlar konusunu CDA içinde ve dışında ele alınan biçimiyle ve şu an klişeleşmiş biçimiyle değil çok daha köklü bir şekilde ele almaya çalışıyorum. Değerler, nelerdir ve ne yapmaktadırlar (onların ontolojik statüsü nedir?) ve bilgi dağarcımızda ne tür rol oynuyorlar (yani epistemolojik işlevleri nelerdir?). Bizim ahlaki davranışlarımız yanında bilişsel yeteneklerimizde değerlerle ilişkilidirler. Doğa bilimi gibi bir sosyolojide bu işlevsel değildir, fakat kültür sosyolojisinde bu köklü bir meseledir. Rickert, bu konuda anlamlı şeyler söyledi ve yazdı. Haksız bir şekilde unutulmuş olan bu düşünürü gündeme getirmeye çalışıyorum.

*** (Sosyolog/kültürel antropolog)**

“Güzel İnsan”

Sabahattin Zaim de Hakka Yürüdü

Abdullah YILDIZ

Hocaların Hocası”, “Vakıf İnsan”, “İktisadın Duayeni”... Bu sıfatlar o güzel insanı tavsif etmeye yeter mi? Doğrusu “**güzel**” in sandı, güzel insanlar yetiştirmişti Prof. Dr. Sabahattin Zaim. Önceki yıl **Araştırma ve Kültür Vakfı**’nda kendileriyle “Geçmişten Geleceğe Ko(nu)şanlar” dizisi çerçevesinde enfes bir sohbet gerçekleştirmiş ve **Umran**’da (Mart 2005) bu sohbeti satırlara dökmüştük. 10 Aralık 2007’de ise onu Fatih Camiinden Dâr-ı Bekâ’ya uğurladık. Allah gani gani rahmet eylesin, mekanı cennet olsun. Geride bıraktığı hoş sedası, yazılı ve canlı eserleri, sayısız hizmetleri ile hep anılacak olan Sabahattin Hocamızın güzel nasihatleri hala kulaklarımızda.

Umran’ın 127. sayısında yayınladığımız yazıdan özetle Sabahattin Zaim Hoca’nın hizmetlerini ve nasihatlerini tekrar hatırlayalım ve bilvesile ona dualar gönderelim:

“Güzel İnsanlar Güzel Duraklarda Buluşmalı”

Güzel bir amaç için bir araya gelmenin, İslâm’ın güzelliklerini konuşmanın, cemaat halinde olmanın önemini vurgulayan Hocamız, güzel nasihatlerle başladı sohbetine: İnsan hayatını uzun bir yolculuğa benzetti; binlerce durakları olan, insanların o durak-

larda beklediği, otobüslere bindiği: “Bu duraklardan bazıları güzel duraklar; güzel insanlar var orada ve güzel otobüslere binip güzel yerlere gidiyorlar. Kimileri de kötü duraklarda buluşuyor, kötü otobüslerle kötü yollara, yerlere gidiyorlar.” Bu hoş benzetmeden hareketle, yeryüzünde Hz. Adem’le başlayıp kıyamete kadar devam edecek olan “iyilik/iyiler” ile “kötülük/kötüler” arasındaki mücadeleye dikkat çeken Zaim, kötü insanların da iyi insanların da hep var olacağını, bu dünyanın bir imtihan dünyası olduğunu, asıl meselenin ise durduğumuz yeri, durağı doğru tayin etmek olduğunu belirtti: “Güzel insanların bir arada olduğu yerler ise, işte bu tür vakıfların, dergilerin oluşturduğu çatılardır, duraklardır. Bu yerlere girerek, cemaatleşerek, cemaat halinde olarak kendinizi kötü(lük)lerden muhafaza edebilirsiniz. Bu tercihinizden dolayı sizi tebrik ediyorum...”

Zaim Hoca, isteğimizi kırmayarak, o latif üslûbuyla hayat hikayesinden de kesitler sundu:

Konya’dan Balkanlara, İştîp’ten Fatih’e...

“Bendeniz, 1926 yılında, eski Osmanlı topraklarından Makedonya’nın İştîp kasabasında dünyaya gelmişim.

Üsküp’ün doğusunda Köprülü, onun da doğusunda İştîp yer alır... Biz bu bölgeye, Osmanlı fetihleri ile birlikte Konya yöresinden gelip yerleşmişiz. Baba tarafından ecdadım, 17. asırda sipahi olarak bölgenin fethine katılmışlar ve orada zeamet sahibi olmuşlar.”

“Zeamet sahibi” anlamındaki “**Zaim**” soyadının buradan gelip gelmediğini sorunca; “evet, soyadımız buradan geliyor” diyor Zaim Hoca; ecdadının tam üç asır boyunca burada yaşadığını belirtiyor ve dedelerinden kalma tarihi konağın, kendileri buraya göç edinceye kadar ayakta durduğunu hatırlatıyor, tahassürle... Ve anne tarafının şeceresine geçerek devam ediyor.

“Ana tarafım ise Kafkaslar’dan - muhtemelen Ahıska taraflarından-Balkanların fethine gelmişler ve Köprülü’ye yerleşmişler ve burada ‘âyânlık’ yapmışlar. (Âyanlık, sarayla halk arasında irtibatı sağlayan bir beylik düzeyidir.) Üç asır yaşamışlar...”

1934’te ise, baskılar sonucu Türkiye’ye gelmek zorunda kalmış Zaim ailesi. Fatih Çarşamba’ya yerleşmişler. Gençlik yıllarını geçirdiği Fatih semtinin “Müslüman İstanbul”un İslâmî karakterini yansıtan tarihi yapılarını, camilerini, Ramazanlarını, itikaf geleneğini, meşâyihini anlatırken, Sabahattin Hoca, yeniden o yıllara dönüyor sanki... Aile olarak intisaplı bulundukları

Prof. Dr. Sabahattin Zaim: Sakarya Üniv. İktisat Fak. Dekanlığı, Melik Abdülaziz Üniv.(Cidde) misafir profesörlük, Milletlerarası İslâm Üniv.(İslâmad) mütevellî heyet üyeliği, İslâm Kalkınma Bankasında müşavirlik, YÖK üyeliği ve en son deruhte ettiği Sarayevo Üniv. kurucu rektörlüğü dahil pek çok akademik, idari, ilmî görevlerde bulundu; Pancar Motor, Anadolu Cam Sanayii, Uzel Traktör Sanayii, TÜMOSAN gibi kurumlarda yönetim kurulu üyeliği veya murakıplık görevi yaptı; aynı zamanda ülkemizde İslâmî duyarlılığın yeniden inşasında büyük katkıları olan İlim Yayma Vakfı, Türkiye Milli Kültür Vakfı, İSAV gibi vakıf ve cemiyetlerin kurucu üyeleri arasında yer aldı; şu an çeşitli alanlarda hizmet veren bir çok bilim ve siyaset adamına hocalık yaptı.

Mehmet Zahit Kotku Hocaefendi'den geriye doğru **Abdülaziz Bekkîne** ve selefî **Hacı Hasip Efendi** silsilesini anıyor. "Başında beyaz sarığı, bembeyaz sakalı ve beyaz cüppesi ile pîr-i fânî bir zât idi" diye tasvir ediyor Hasip Efendi'yi... **Ekrem Hakkı** ve **Samiha Ayverdi**ler komşularıymış. Ahmet Rasim ortaokulundan sonra Vefa Lisesi'nde okumuş. **Sabri Esat Siyavuşgil** edebiyat, **Reşat Ekrem Koçu** tarih, **Nurettin Topçu** felsefe derslerine girmiş.

Sonra Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinden(1947) mezun olan Zaim; **Fatih**'te kaymakam muavinliği (1948), **Eyüp** (1949), **Kahta**, **Ayancık** ve **Abana**'da kaymakamlık yapar. 1953'te İstanbul Üniversitesi'ne döner; 1955'te doktor olur ve 1998'e kadar aynı üniversitede görevde kalır. Zaim 1993'te emekli olmak isterken, o arada Üniversite Kanunu'na bir madde eklenir ve Özal'ın açtığı 21 yeni üniversitede görev alacak hocalar için emeklilik yaşı 1998'e kadar 72 olarak belirlenir. Ek madde, tam da Sabahattin Hoca'yı tarif etmektedir. Böylece, Sakarya'da yeni açılan İktisat Fakültesi'nin dekanı olur... Sakarya'da yetiştirdiği öğrenci ve asistanlarından biri Cumhurbaşkanı **Abdullah Gül**, bir diğeri Tarım eski Bakanı **Sami Güçlü**, bir diğeri milletvekili Prof.Dr. **Mete Doğruer**'dir. Ve 1998'de emekli olur.

"Çölün Vahalanı"

Sabahattin Hoca, ilmî çalışmaları kadar İslâmî duyarlılığın yeniden inşası için kurulan çeşitli vakıf ve derneklerdeki faaliyetleriyle de öne çıkar:

"1950'de Demokrat Parti 'Yeter, söz milletindir!' deyip iktidara geldiğinde manzara şuydu: Müslüman halk fakir ve cahildi; ne ilim vardı ne de iktisadi güç! Dahası, gayri müslimler teşkilatlı ve organize iken Müslümanlar teşkilatsız ve dağınıktı. Çünkü Osmanlı/İslam devleti döneminde sırtını devlete yaslamış bulunan Müslüman halk, Cumhuriyetin laik anlayışı gereği bu destek çekilince ortada kalmıştı. Ne cemiyet, ne vakıf, ne şirket, ne ilim hiçbir şey yoktu... Bir polis memuru camide namaz kılsa hadise olurdu! Kur'an okumak yasaktı, basmak yasaktı, hacc gitmek yasaktı. İslâm ülkeleriyle hiçbir iktisadi münasebet hatta ulaşım imkanı yoktu; THY hiçbir İslâm ülkesine gitmezdi... Böyle bir ortamda iş başa düşmüş, millet teşkilatlanmaya başlamıştı... İşte, DP döneminde 'yer üstünde' kurulan ilk cemiyet **İlim Yayma Cemiyeti** oldu. Bir avuç insan tarafından kuruldu; sonra biz de cemiyete katıldık. O sıra adam bulmak zor, çok az sayıda insan var ortada... Bendeniz 1957'de İktisat Fakültesinde doçent oldum; Fakülte profesörler kurulunda

oruç tutan tek hoca bendim. Diğer fakültelerde de durum farklı değildi; **Ayhan Songar**, **Süleyman Yalçın**, **Selçuk Özçelik**, **Cevat Babuna**, **Salih Tuğ**, Teknik Üniversitede **Necmettin Erbakan**, **Osman Çataklı**, **Nevzat Kor..** çölde vâha gibi birkaç insan... Evet, Türkiye bu haldeydi..."

İslam Birliği: "Kesretten Vahdete"

Sabahattin Zaim Hoca, daha çok İslâm İktisadı, Faizsiz Bankacılık, İslam Birliği konularında yaptığı çalışmalarla tanınır ve o, **İslam Birliği** hedefinin ancak ekonomik ve kültürel işbirliğiyle sağlanabileceğini savunur. 1971'lerdeki Uluslararası İslam İktisat ve Eğitim konferanslarından Libya'daki Dünya İslam Gençlik Kongresi'ne kadar pek çok faaliyete katılır. Kaddafi ve Kral Faysal'ın "İslâm Birliği" çalışmalarına destek verdiklerini hatırlatan Zaim Hoca, Faysal'ın ABD tarafından öldürtüldüğüne dikkat çekiyor. Faysal'ın organize ettiği bir çok proje, ancak ölümünden sonra gerçekleşir: **1.İslâm İktisadi Kongresi** 1976'da toplanır. Sabahattin Hoca'nın nitelemesiyle, "Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra İslam ülkelerinin ilk kez akademik sahada bir araya geldiği" kongre budur. Kongre başkanlığını Cidde Melik Abdülaziz Üniv. Rektörü Prof. Dr. **Muhammed Ömer**

Zübeyir, başkan vekilliklerini de Pakistanlı profesör **Hurşit Ahmet** ile Prof.Dr. **Sabahattin Zaim** deruhte ederler. O günlere kadar birbirlerinden tamamen kopuk olan, telefon görüşmelerini bile Avrupa üzerinden yapabilen İslam ülkelerinin münevverleri ilk kez tanışıp görüşme fırsatı bulurlar. **1.Dünya İslam Eğitimi Kongresi** ve ertesi yıl yapılan **1.Dünya İslam Teknoloji Kongresi**ne Sabahattin Zaim dahil yedişer kişilik heyetlerle katılır Türkiye. Teknoloji Kongresine katılanlardan biri de merhum **Turgut Özal**'dır...

İlk "İslam İktisadı" ve "Faizsiz Bankacılık" Çalışmaları

Bilindiği gibi; İslam Konferansı Örgütü, 1969 yılında Siyonistlerin Mes-cid-i Akşa'yı yakması üzerine kurulmuştu. Türkiye bu konferansa yıllarca 'gözlemci' olarak katılmış; 1976'da ise Milli Cephe Hükümeti sırasında İstanbul'da toplanan İKÖ'ye Türkiye resmen üye olmuştu. Bu toplantıda üç teşkilatın Türkiye'de kurulmasının önemini vurguluyor Zaim Hoca: Kültür ve sanat faaliyetlerini yürüten IRCICA,

ekonomik ve istatistik araştırmaları yapan SERSTIC ve üye ülkeler arasında ekonomik işbirliğini koordine eden ISEDAK. Zaim'i yakından ilgilendiren "İslamî banka" konusunun da bu toplantıda tartışıldığını öğreniyoruz. Bu faslı şöyle özetliyor: "Toplantıda Müslümanlara kredi sağlayacak bir finans kurumunun kurulması meselesi tartışıldı ve fukahâ'dan 'İslâm'a uygun bir banka modeli nasıl olabilir?' sorusunun cevabı istendi. Fukahâ, dört esas üzerine (*murâbaha, mudâra, müşâreke, icâre*) çalışmak şartıyla böyle bir finans kurumunun kurulabileceği noktasında görüş bildirdi. Böylece **Milletlerarası İslâm Kalkınma Bankası** kuruldu. Türkiye de bu bankanın kurucu üyelelerinden biri oldu. Sonra bu banka modeli İslam ülkelerine yayıldı; Pakistan ve S.Arabistan bunu devlet eliyle, diğerleri de özel sektör eliyle yaptılar. Türkiye'de de Özal zamanında Suudi sermayesiyle Faysal Finans, Al-Baraka ve Kuveyt sermayesiyle de Kuveyt-Türk kuruldu; sonra Anadolu Finans, Asya Finans.. geldi."

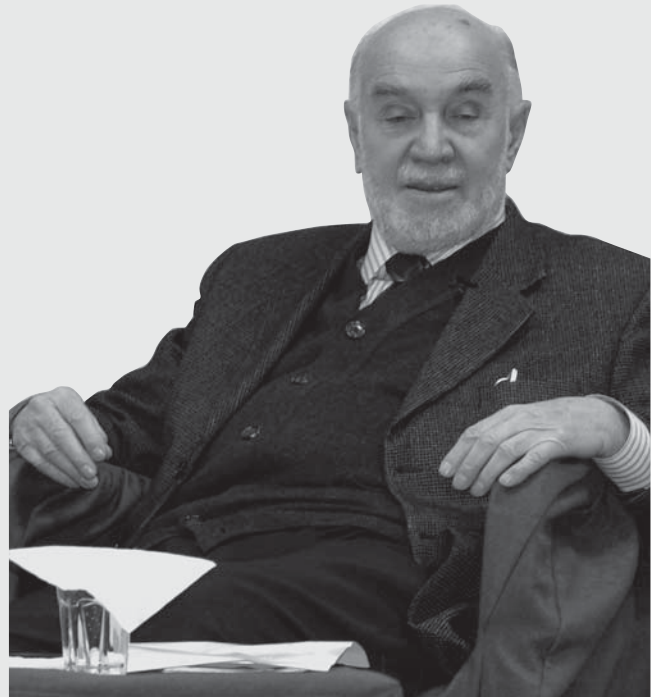
Sabahattin Hoca 1977-78 yıllarında İslâm Kalkınma Bankası Yöneticileri

Seçme ve Değerlendirme Komitesi Üyesi, 1981-1982 yıllarında da İslâm Konferansı İslâm Bankacılığı Temsilciliği yaptı. Türkiye'de "**İslâm İktisadı**" konusunda yapılan ilk çalışmalarda da onun imzası var. Bu konuda şunları öğreniyoruz kendilerinden: Bir kere, *İslâm İktisadı* mefhumu, ilk kez Hindistan'da ortaya atılır, Muhammed İkbâl zamanlarında; oradaki medreselerde, hem İslâm'ı hem de Batı kültürünü çok iyi bilen âlimler, İslâm'ın "iktisat modeli" konusunda çalışmalar yaparlar ve bu fikir giderek yayılır. Türkiye'ye de bu kavramı yine Hindistanlı âlim **Muhammed Hamidullah** getirir. Hamidullah Hoca, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak.ındaki İslam Araştırmaları Merkezi'nde yaz aylarında gelir, konferanslar verir. Bu konferanslar, "*Modern İktisat ve İslâm*" isimli bir kitapçıkta toplanır ve böylece İslam İktisadı mefhumu Türkiye'nin de gündemine girer. Sonra Sabahattin Hoca bu konularda çalışmalar yapar. '*İslam Ekonomisi*' başlıklı ilk konferansını Kadıköy Halkevi'nde verir. Bu konferans önce rahmetli İhsan Babalı'nın Çağaloğlu mecmuasında yayınlanır, sonra da MTTB tarafından ki-

“

Allahu Teala bizlere bu manada çok büyük lütuflarda bulunmuştur; ama biz bunların kıymetini bilemedik, o da başka mesele... Elbette insanız ve hata yapabiliriz; ama eğer bizler, nefsanîyete kapılmaz ve ihlaslı davranabilirsek, Allah bizi muvaffak kılar; '*üçüncü ortak*' olur. Fakat nefsimize uyarsak, şeytan bize musallat olur... Şeytan ve münkirler görevlerini yapıyor, ama acaba bizler yapıyor muyuz? Bu yüzden biz kendimize bakmalı, kendimizi ıslah etmeli, yetiştirmeliyiz. Kaliteli insanlar, muttaki insanlar olmalıyız.

”

tapçık olarak bastırılıp dağıtılır. Hoca-mızın *İslâm, İnsan ve Ekonomi* (1992), *Dünya İslam Ticaret Merkezi* (1993), *Türk ve İslam Dünyasının Yeniden Yapılanması* (1993) gibi eserleri ve "İslam Ülkeleri Arasında İktisadi İşbirliği İmkanları" gibi makaleleri bu cümleden olarak sayılmalı.

Zaim Hoca'dan Bugüne ve Geleceğe Nasihatler

Bütün bir ömrünü güzel hizmetlere, çalışmalara adayan Sabahattin Zaim Hoca, sohbetinin son bölümünde **geçmişin** engin tecrübelerini yansıtan nasihatleriyle adeta **geleceğe ko(nu)şuyor**: "Esas mesele '**güzel insan**' modelidir" diyor ve şöyle devam ediyor; "Güzel insanlar yetiştirmek, ihlas sahibi insanlar yetiştirmek zorundayız. Bu insanlar da böyle cemaatlerde, teşkilatlarda yetiştirilir. Onun için bu tür vakıfların, cemiyetlerin, mecmuaların kıymetini bilmek lazım. Türkiye'nin ve İslam dünyasının kalkınması bu güzel insanların yetişip kadrolaşmalarına, organize olmalarına ve işbaşına gelmelerine bağlıdır. Ve aslında, Allahu Teala bizlere bu manada çok büyük lütuflarda bulunmuştur; ama biz bunla-

rın kıymetini bilemedik, o da başka mesele... Elbette insanız ve hata yapabiliriz; ama eğer bizler, nefsaniyete kapılmaz ve ihlaslı davranabilirsek, Allah bizi muvaffak kılar; '**üçüncü ortak**' olur. Fakat nefsimize uyarırsak, şeytan bize musallat olur... Şeytan ve münkirler görevlerini yapıyor, ama acaba bizler yapıyor muyuz? Bu yüzden biz kendimize bakmalı, kendimizi ıslah etmeli, yetiştirmeliyiz. Kaliteli insanlar, muttaki insanlar olmalıyız."

Müslümanların uzun soluklu çalışmalar yapmaları gerektiğini vurgulayan Zaim Hoca, bir Çin atasözünü hatırlatıyor: "*Kırk bin kilometrelik yola dahi bir adımla başlanır.*" Ve sürdürüyor nasihatlerini: "O halde uzaktaki doğru hedefe varmak için doğru adım atmamız; karınca misali... Aksi halde Mekke'ye varamayız... Ve bu işler bir günde olmaz. Üç asırda bozulan bu millet, bu İslâm dünyası üç günde düzeler mi? Tabi ki düzelmez; bu bir sabır işidir, cehd işidir, gayret işidir. Bunun için de İslâmî eğitime önem vererek, sabırla iyi ve ahlaklı insanlar yetiştirmeliyiz. **Terbiye** ve **edep** her şeyin başıdır... Eskiden aileler, çocuklarına önce 'İlm-i Hâl' öğretirlerdi; bu ise Fıkıh ilminin imbikten süzölmüş, basitleştiril-

miş kaideleri demektir ve yeme içme âdâbından ticari, sosyal davranış kaidelerine kadar hepsini kapsar. Âdâb ve terbiye bilgiden önce gelir. Ne demiş şair; '*Girdim ilim meclisine ettim talep. Dediler; illâ edep, illâ edep*'... Kuru bilgi işe yaramaz. Bugünün insanı âdâbını kaybetti. Bakınız, şeytan en bilgin melekti; kötülüğü bilgisizliğin değil, kibrinden, isyanından, inkârından... Ahlakı bozuk insan keşke bilgisiz olsa; zira o insanın bilgisi nispetinde mazarratı da artar. Bir arabaya güç veren motordur ama direksiyonuna istikamet veren de rot'tur; direksiyon rot'tan çıkmışsa arabanın gücü ne işe yarar? İşte bu rot da âdâb'dır, terbiye'dir, iman'dır, ihlas'tır. Bunları öğretecek mektepler de **Umran**'dır, **Araştırma ve Kültür Vakfı**'dır, **İlim Yayma Vakfı**'dır, diğerleridir..."

Zaim Hocamız, sohbetini güzel gelenekle sonlandırıyor; bizden **Ve'l-Asr** tilaveti rica ediyor: "**Asra** (tüm zamanlara) **yemin olsun ki, muhakkak insanlık hüsrandır; ancak, gereği gibi iman edip salih/güzel ameller işleyenler ve birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.**"

Hocam

Prof.Dr. Sabahaddin Zaim

Prof. Dr. İ.Mete DOĞRUEK

Hocam, 9 Aralık 2007 Pazar günü Hakkın rahmetine kavuştu. Hocamla tanışalı yaklaşık olarak 37 sene olmuş. Geçen süre zarfında hatırlayamadığım birçok olay var. Bunu, İÜ İktisat Fakültesinden sınıf ve sıra arkadaşım, Hocamın çok sevdiği, kendi tabiriyle *birinci asistanı*, Tarım ve Köyüşleri Eski Bakanı Prof. Dr. Sami Güçlü ile Hocamın vefatını müteakip geçmişe yolculuk yaptığımızda, daha iyi anladım. Sami, tabiatı gereği, talebelik yıllarından beri düzenli olarak not tutar. Bende –maalesef- böyle bir alışkanlık yok.

Hocamı ilk defa 1971 yılında İktisat Fakültesi 5-6 sönestr’de *Çalışma Ekonomisi* dersine geldiğinde tanıdım. *Millî Türk Talebe Birliğı (MTTB) Sosyal İlimler Enstitüsü*’nde verdiği seminerler bu tarihten önce miydi, net olarak hatırlayamıyorum. Talebelik yıllarımda, Hocamın vakıf, dernek, cemiyet vb. birçok kuruluşta konferanslar ve seminerler verdiğini hatırlıyorum. Ancak, cemiyetçilik çalışmalarıyla fazlaca meşgul olmam sebebiyle, bu konferans ve seminerlerin çoğuna katılamadığımı da –üzüntüyle- hatırlıyorum.

1970’li yıllarda *Sosyalizm* ve *Ortak Pazar* konuları pek revaçtaydı. Konferanslar, tartışmalar, yazılar vb. çoğunlukla bu konular ve bunların çevresi üzerinde yoğunlaşırdı. Seza-i Karakoç’un 1967 yılında yayınlanan *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktü-*

rü ile Hocamın *MTTB* tarafından 1969 yılında yayınlanan *Modern İktisat ve İslâm* isimli kitapçıkları, İslâm’ın ekonomik görüşünün kitlelere, özellikle gençlere, iletilmesi açısından çok önemli bir başlangıç oldu. Bundan sonra konu tartışmaya açıldı ve birçok eser tercüme edilerek yayınlandı. *MTTB* tarafından 1970 yılında yayınlanan *Ortak Pazar Dedikleri* isimli kitapçık da, yine o yılların gündemindeki konularından birisine ışık tutuyordu. Bu kitapçık içinde Hocamın da *Müşterek Pazar ve Türkiye* başlıklı 12 sahifelik bir yazısı vardı. İktisat Fakültesi talebesi olmamız sebebiyle, Hocamızın görüşleri bizim için çok önemliydi; arkadaşlarla beraber yazıyı bir solukta okumuştuk. Ben, son sınıfta *İşletme-Maliye* bölümünü seçtim. Hocam, Fakülte’de *Sosyal Siyaset* disiplini içinde olduğu için, son sınıfta fazla irtibatımız olmadı. Sami Güçlü, hem son sınıfta *Sosyal Siyaset* disiplini içinde olduğu, hem de lisansüstü çalışmalarında *Sosyal Siyaset* dersleri aldığı için, Hocamızla irtibatı hiç kesilmedi.

1973’den 1977 yılına kadar Hocamla hemen hemen hiç irtibatım olmadı. Arkadaş toplantılarında kulağını çınlatıyorduk; ama kendisiyle sohbet ettiğimi hatırlamıyorum. Hocamla son günlerine kadar sürececek beraberliğim, 1977 yılında o zamanki adıyla *Sakarya Devlet Mühendislik ve Mimarlık Aka-*

demisi İşletme Mühendisliği Bölümü İktisat Kürsüsü’nde asistan olmamla başladı. Hocam, İşletme Bölüm Başkanı idi; yazılı ve sözlü komisyonlarda, komisyon başkanı idi. Benimle beraber İsmail Hakkı Biçer de İşletme Bölümünde, İşletme Kürsüsü asistanı olarak göreve başladı. Sami, bir sene önce İktisat Kürsüsünde asistan olarak göreve başlamıştı. Böylece, 1977 yılında üç eski arkadaş, İşletme Bölümünde çalışmaya başladık. Hocamız, 1978 yılının sonu veya 1979 yılının başlarında İşletme Bölümüne yaklaşık 15 asistan daha aldı. Bölümün yeni açılması sebebiyle, akademik personel eksikliğini hızla gidermeye çalışıyor ve Bölümün bir *fidanlık* olarak görüyordu; bu fidanlık büyüyecek, gelişecek ve her yerde hizmet edecekti. Hamdolsun sonuç, hocamın tahayyül ettiği gibi oldu.

Göreve başladığımızdan kısa bir müddet sonra bizi topladı ve kendisine, şimdi ismini hatırlayamadığım bir zat tarafından söylenen sözleri aktardı: *Bir iş; ya un (para), ya da ün için yapılır. Bu işte un yoktur; geçiminizi temin ederseniz, kimseye de muhtaç olmazsınız. Çok para kazanmak istiyorsanız, başka iş yapın!* O günden sonra ben de akademik hayata yeni başlayacak asistan (araştırma görevlisi) adaylarına, hocama atfen bu hatırlatmayı hep yaptım.

Asistan olarak işe başladıktan sonra İktisat Fakültesinde dondurmuş ol-

duğum Doktora çalışmama, Hocamın danışmanlığında devam etmeye başladım. Tez çalışmam sırasında, teslim ettiğim bölümlerde Hocamın konulara yaklaşımı ve yaptığı düzeltmeler, sonraki akademik hayatımda öğrencilerimin Yüksek Lisans ve Doktora tezlerini okurken hep gözümün önünde oldu.

Adapazarı ekspresinde yaklaşık dört sene boyunca haftada en az bir kere yapılan yolculuk sırasındaki sohbetler, bana hayatla ilgili çok şey öğretti. Trende Hocamla yalnız olduğum zaman, merakımı mucip olup da not ettiğim konuları sorardım; hiç bıkmadan, yumuşak üslubuyla sorularımı cevaplandırır. Diğer hocalarla beraber olduğumuzda da bir kenara oturur, sohbetlerini dinlerdim. Milletlerarası veya iktisadî bir konu gündeme geldiğinde, İTÜ’de Matematik hocası olan rahmetli Prof.Dr. Mahmut Tanrıkulu’nun, kendine has şivesiyle

Anlat Sabuhuddin, anlat.

deyişi, halâ kulaklarımdadır. Konuşmalarında Hocamın, konulara vukufiyeti açıkça görülürdü. Olayları dikkatlice analiz eder ve gayet anlaşılır bir şekilde anlatırdı. Bu sohbetlerde gerek Hocamdan, gerekse diğer hocalardan çok şey öğrendim. Tren sohbetlerine İstanbul’a dönen diğer asistan arkadaşlar da katılırdı.

Doktora sırasında Hocam sürekli olarak, çok çalışmamızı, tezlerimizi bir an önce bitirip akademik ünvanları almamızı ve hız kesmeden ilmî çalışmalarımıza devam etmemizi isterdi. En önemli ilk safha, *Doktor* ünvanının alınmasıydı. Bundan sonra da, gelecekteki ünvanlar için *yayınlar* ağırlık verilecekti. Biz de öyle yaptık. “İnsan, *işini* ve *eşini* iyi seçmeli” derdi. Bekâr olduğumuz dönemde,

“İşinizi seçtiniz; şimdi sıra iyi bir eş seçmeye geldi” derdi.

Hocamla irtibatım, son demlerine kadar hiç kesilmedi. Bazen görüşmemiz belki seyrekleşti; ama irtibatımdaki süreklilik hep devam etti. Çeşitli vesileler bulup, Hocamla bir araya gelmeye çalışırdık. Hiçbir davet, ziyaret ve

Göreve başladığımızdan kısa bir müddet sonra bizi topladı ve kendisine, şimdi ismini hatırlayamadığım bir zat tarafından söylenen sözleri aktardı: *Bir iş; ya un (para), ya da ün için yapılır. Bu işte un yoktur; geçiminizi temin edersiniz, kimseye de muhtaç olmazsınız. Çok para kazanmak istiyorsanız, başka iş yapın! O günden sonra ben de akademik hayata yeni başlayacak asistan (araştırma görevlisi) adaylarına, hocama atfen bu hatırlatmayı hep yaptım.*

görüşme talebini kabul etmediğini hatırlamıyorum. Düğünümüzde de yanıımızdaydı, cenazemizde de. Yaklaşık son on yıldır Hocamızla toplu görüşmelerimizi, İktisat Fakültesindeki asistanı Prof. Dr. Sedat Murat organize ediyordu. Böylece hem Hocamızı, hem de birbirimizi görmüş oluyorduk.

Bir derdimiz oldu mu, gidip Hocamıza anlatırdık, ne yapmamız gerektiği hakkında fikrini alırdık. Bu istişare geleneğimiz hep devam etti. Sessizce dinler, kibarca cevap verirdi. Hocam, kibarlık ve tevazu, Hocamın mümeyyiz iki vasfıydı. Bayramlarda, memlekete gitmediyse, mutlaka toplanıp ziyaretine giderdik. Bu ziyaretler uzar ve bir sohbet havasına dönüşürdü; hem memleket meseleleri, hem de şahsî meseleler konuşulurdu. 2007 yılı Ramazan Bayramında gene Sedat Murat’ın organizasyonu ile Bayramın ikinci günü (13 Ekim 2007) bir araya geldik. Sohbet uzadı; Hocamızı rahatsız etmeyelim diye, birkaç defa, istemeyerek de olsa, müsaade istedik. Yorulmadığını, bilakis çok memnun olduğunu söyledi ve uzun süre oturduk. Meğer bu, hep beraber son sohbetimizmiş.

2007 yılının Haziran ayında *Proje Yönetimi* isimli kitabım yayınlandı. Kitabımı, “*Bir neslin üzerinde büyük emeği olan muhterem hocam Prof. Dr. Sabahaddin Zaim’e ithaf olunur*” ifadesiyle, Hocama ithaf etmiştim. Seçim telaşından dolayı kitabı yaz aylarında Hocama veremedim. Bayramda da arkadaşlarla beraber olduğumuz için

vermek istemedim. Bayramdan sonra Hocama telefon ederek, müsaitse ziyaret etmek istediğimi söyledim; müsait olduğunu söyledi. Ziyaretine gittim ve kitabımı takdim ettim. Çok memnun oldu; evlatlığın sadece kan bağı ile olmadığını, bizlerin de kendisinin evlatları olduğumuzu ve bir hoca için böyle bir duyguyu yaşamının çok önemli olduğunu söyleyerek iltifat ve teşekkür etti. O gün, bir nebze olsun görevini yapmış insanın mutluluğuyla Hocam’dan ayrıldım. Bu, Hocamı dünyaya gözleriyle son görüşüm oldu.

Hocamın vefatından dört-beş gün sonra Sedat Murat telefon etti;

Mete hocam, öksüz kaldık, şimdi ne yapacağız?

dedi. Yüreğim yandı; cevap veremedim. Gerçekten öksüz kalmıştık. Bundan sonra hep beraber Bayramlarda kimi ziyaret edecektik? Başımız sıkıştığında kiminle istişare edecektik?

İktisat Fakültesi birinci sınıftayken, lise’de çok sevdiğim Kimya Hocam Ruhi Özden’in vefatını duymuş, çok üzül-müş ve hissiyatımı şiirle ifade etmeğe çalışmışım. Şiirin son kıt’asının son iki mısraı şöyleydi:

Senin ayrılıp gitmen bana acı geliyor,

Yattığın yer nur olsun, makamın cennet, Hocam!

Otuz sekiz sene sonra, sevgili Hocam Prof. Dr. Sabahaddin Zaim için de aynı teessürü duyuyor, aynı duayı ediyorum.

Müsamaha

“Hoşgörü” müdür?

Dr. Kerim BULADI

Bu yazımızda, yaygın olarak kullanılan bir kavramdan söz edeceğiz. Aslı Arapça olan bu sözcüğün, nasıl anlam kargaşasına kurban edildiğini anlatmaya çalışacağız. “Müsamaha” kelimesini ele alacağız. Türkçe’ye “hoşgörü” diye tercüme edilen bu kelimenin izahına geçmeden önce kısaca Kur’ân’da kavram kargaşası ile ilgili âyetlere değineceğiz.

Bir düşüncenin veya konunun anlatılmasında/ anlaşılmasında kelime ve kavramların, büyük önemi vardır. Kelime ve kavramların içerdikleri manalar iyi anlaşılırsa, anlatılmak istenilen fikir ve görüş daha da iyi kavranır. Aksi taktirde, o fikrin yanlış ya da eksik anlaşılması söz konusu olabilir.

Kur’ân, Arapların inanç, fikir ve hayat tarzında köklü değişiklikler yaptığı gibi, kullandıkları kelimelerin, özellikle anahtar terimlerin anlam sahalarında da önemli değişiklikler gerçekleştirmiştir.

Kur’ân, kavram kargaşasına müsaade etmemiştir. Her kelime kendi anlam bütünlüğü içinde değerlendirilmelidir. Kur’ân, kelimelerin bulundukları anlam çerçevesinden çıkartılarak kavram kargaşasına gidilmemesi konusunda mü’minleri uyarır:

“Ey iman edenler, ‘Râi’nâ’ (bizi gözet) demeyin, ‘unzurnâ’ (bize bak) deyin ve dinleyin.”¹

Müslümanlar Rasûlullah’tan (s.) bir şeyler öğrenirken, bizi biraz bekle,

acele etme manasına “râi’nâ” derlerdi. Yahudilerin de bekle, acele etme manasına gelen “râi’nâ” kelimeleri vardı. Müslümanların bu sözünü işitince, Peygamberimize kötü maksatla öyle hitap etmeye başladılar. Bunun üzerine “râi’nâ” demeyin, o manaya gelen “unzurnâ” deyin denildi ki, bizi bekle demektir.²

Bir başka açıklamaya göre, Yahudiler arasında birbirine sövmek için kullandıkları meşhur bir kelime vardı; “Râinâ”. Bu tabir Arapça “bizim çoban” demek olduğu gibi, İbrânî ve Süryânî dilinde “dinle a dinlenmeyesi, dinle a sözü dinlenmez herif” gibi hakaret ve alaya alma manası ifade eden bir kelime idi. Yahudiler, Müslümanların Hz. Peygamber’e “râi’nâ” demelerini fırsat bilip ağızlarını eğerek, bükerek, sövmek ve hakaret kastıyla “râinâ” demeye başlamışlar, Müslümanların da Hz. Peygamber’e bu şekilde hitap ettiklerini iddia etmişlerdi. Yukarıdaki âyet bunun üzerine inmiştir.³

Bir başka âyet, Yahudilerin bir kısım kelimeleri, bulundukları anlam çerçevesinden çıkartarak değiştirdiklerini şöyle anlatır: **“...kelimeleri yerlerinden değiştirdiler, dillerini eğip bükerek ve dine saldırarak (Peygamber’e karşı) “işittik ve karşı geldik”, “dinle, dinlemez olası”, “râi’nâ” derler. Eğer onlar “işittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet” deselerdi şüphesiz kendileri için daha**

hayırlı ve daha doğru olacaktı....”⁴

Yahudiler Hz. Peygamber’in huzuruna gelirler, bazı şeyler sorarlar, yanından çıktıkları zaman, O’nun sözlerini değiştirerek yaymaya çalışırlardı. İşte Kur’ân, bunların değiştirme şekillerine bu âyetle misaller getirmiştir. “İşittik” demişler ve hep tersini yapmışlardır. “Dinle dinlemez olası” diyerek, Hz. Peygamber’e sövmek ve onu tahkir etmek istemişlerdir.⁵

Kur’ân, kelimelerin yerlerini değiştirmeyi Münafıkların ve Yahudilerin bir alışkanlık haline getirdiklerini, bu konuda kötü niyetli davrandıklarını beyan eder. **“Ey Peygamber! Kalpten inanmadıkları halde ağızlarıyla “inandık” diyenler (münafıklar) ile Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlar (Yahudiler), yalan uydurmak için (seni) dinlerler, sana gelmeyen bir topluluk hesabına dinlerler. Kelimeler (ifade içindeki) yerlerini bildikten sonra yerlerini değiştirir ve şöyle derler: “Eğer size şu hüküm verilirse onu tutun. O verilmezse sakının...”⁶** Bu iki grubun iyi niyetli olmamaları sebebiyle Allah Teâlâ, onların kalplerini temizlemeyeceğini aynı âyetle vurgular ki, bu durum onların fesat çıkaran bozguncu topluluklar olduğunu gösterir.

Yahudilerin, kelimeleri yerlerinden, anlam çerçevesinden uzaklaştırarak kullanmaları diğer bir âyetle şöyle anlatılır: **“İşte, verdikleri sözlerini bozma-**

ları sebebiyledir ki, onları lanetledik, kalplerini de kaskatı kıldık. Kelimeleri yerlerinden kaydırarak (tahrif edip) değiştiriyorlar. Akıllarından çıkarmamaları istenen şeylerden önemli bir kısmını da unuttular. (Ey Muhammed!) İçlerinden pek azı hariç, onların daima bir hainliğini görürsün... ”⁷

Kelimeleri asıl manalarından kopararak kullanmak, bir kısım kelime oyunları ile sözcükleri tahrif ederek kargaşaya, fitne ve fesada sebep olmak, Kur’ân’ın tasvip etmediği bir durumdur. Bir kelimenin ifade ve delalet ettiği mana açıksa, onu başka türlü yorumlamak ya da anlam çerçevesinin dışına çekmek, doğru değildir. Kelimelerin değişikliğe uğraması, anlamlarının dışında ifade edilmesi, yorumlanması merhum Hamdi Yazır’ın belirttiği gibi, en fazla bir dilden bir başka dile yapılan tercüme sırasında meydana gelir: Tercüme işi, hem bir yetenek, hem de doğruluk işidir.⁸

Anlam değişikliğine uğrayan, ya da yanlış tercüme ile anlamının dışına çekilen kavramlardan biri de **“müsamaha”** kelimesidir. Müsamaha Arapça kökenlidir; yumuşak davranmak, itaat etmek anlamına gelen **“semeha”** kökünden gelen bu kelimeye, muteber Arapça sözlüklerinde **“Müşâhele, Tesâhül”**, anlamları verilir. **Tesâhül**, kolaylaştırmak, yumuşak davranmaktır. Düşmanlıkta, kavgada, sözlü mücadelelerde, genişlik ve kolaylık göstermek, müsamahakar davranmaktır.⁹

Ferit Devellioğlu, **Tesâhül** kelimesini, yumuşak muamele etmek şeklinde anlamlandırır.¹⁰ Türkçe sözlüklerde **“Müsamaha”** kelimesi, görmezliğe gelme, göz yumma, hoş görme, aldırış etmeme, savsaklama¹¹ manalarında zikredilmiştir.

Kur’ân’da **“müsamaha”** kelimesi geçmez. Ancak bağışlama, aldırış etmeme, güzel muamele etme anlamında çeşitli âyetlerde emir ve tavsiyeler bulunmaktadır.¹² Allah Teâlâ, Kur’ân’da, bağışlamayı, affetmeyi, güzel muamele etmeyi üstün davranışlardan kabul etmiş, inananlara affetmeyi

“ Kur’ân, adaletin ayakta tutulması, herkese dinine, mezhebine, ırkına, makam ve servetine bakılmaksızın hakaniyetle muamele edilmesi, esasını getirmiştir. İnsanın vazgeçilmez olan hakları, ancak adaletle korunur. Toplum adaletle ayakta durur. Hoşgörü kavramının, her ne kadar kulağa hoş gelse de, toplumun birliğini ve diriliğini sağlaması mümkün değildir. Hangi şey hoş görülecek? Hangi şeylere karşı hoşgörüsüzlük gösterilecek? ”

emir ve tavsiye buyurmuştur. İnsanın hayat hakkına karşı işlenilen suç, büyük günahlardan saymış, haksız yere kasten bir kişiyi öldürenin kısas yoluyla idamına hükmetmiştir. Diğer taraftan maktûlün ailesine, istediği taktirde kısas uygulamasının yerine diyet (malî tazminat) talep etme hakkını vermiş, dilerse hem kısastan hem de mali tazminattan vazgeçerek kâtili affetme

yetkisini vermiştir.¹³ Bu durum, affetmenin büyük bir erdemlilik olduğuna işaret etmektedir.

Hadislerde ise çeşitli türevlerde **‘müsâmaha’** anlamında ifadeler yer verilir. Ticaret yaparken, hakkını talep ederken müsamahalı davranan kimseyi Allah’ın seveceği, rahmet edeceği ve onu cennetine koyacağı belirtilmiştir.¹⁴ Peygamberimiz(s.), **“ben kolaylık dini olan hanif dini ile gönderildim.”**¹⁵ **“Allah Teâlâ’ya en sevimli din, kolaylık dini olan hanif dinidir”**¹⁶ buyurmuşlardır. Her iki hadiste de müsamaha anlamında sözcükler geçer. Bunlar, hadis literatüründe müsamahanın varlığını gösterir. Ancak hadislerde sözü edilen müsamaha’nın gerek içeriğine ve gerekse kelime yapısına bakıldığında, Arapça **müsamaha** sözcüğünün Türkçe’ye **“hoşgörü”** olarak tercümesinin yanlış olduğu, Kur’ân’da geçen **afûv** (affetme, bağışlama), **safh** (güzel muamele etme, aldırış etmeme) kelimeleri ve hadislerde geçen müsamaha (kolaylık gösterme, yumuşak davranma, düşmanlıkta ileri gitmeme) sözcüğü ile çeliştiği görülür. Makalemizin gayesi de bu çelişkiyi ortaya koymaktır.

İslâm literatürünü genel çerçevesi içerisinde incelediğimizde **“müsamaha”** kelimesinin kültürümüzde yerini aldığını ve pratik olarak fiil ve davranışlarımıza yansıdığını kolaylıkla görürüz. Ancak bugünün dilinde algılandığı şekliyle değil.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Kur’ân ve sünnette **“hoşgörü”** kavramı geçmemekte aksine müsamaha terimi bulunmaktadır. Kur’ân ve Sünnette kimin ve neyin hoş görüleceği en açık bir şekilde gösterilmiştir. Allah Teâlâ, neden razı olduğunu, neden hoşnut olmadığını Kur’ân’da açıkça belirtmiştir. Allah Teâlâ, işi gücü fesat olan, iki yüzlü davranan münafıklardan razı olmadığını şöyle beyan eder: **“Onlardan razı olmanız diye size yemin edecekler. Fakat siz razı olsanız bile Allah fasıklar topluluğundan asla razı olmaz.”**¹⁷ Bir başka âyetinde de Allah Teâlâ’nın küfürden razı olmadığı şöyle açıklanır:

“

Mebrûr Hac

Ömür Boyu Hac

Ömer Naci YILMAZ

Ötelere Yolculuk

"İnsanlar içinde hacı duyur; gerek yaya, gerekse uzak yollardan gelen yorgun düşmüş develer üstünde sana gelsinler." (22 Hac-27)

Ötelerden gelen bu daveti duyanlar hazırlıklarına çok önceden başlamışlardı. Kutlu yolculuğa çıkmanın vakti yaklaştıkça uykusuz geceler sarıyordu onları. Her yolculuk bir terkedişti zira. Anneyi, babayı, kardeşleri ve çocukları ardı sıra bırakmaktı. Birlikte yaşamaya alıştığınız ne varsa bir kenara bırakıp yola düşmekti. Ve vedalaşmak!... Büyük vedalaşmanın provasıydı bu aslında.

Havalimanı, ayrılık vaktini ve çizgisini ifade ediyordu. Hacı adaylarının gözleri yaşlı, elleri titrek, dilleri suskundu. Ve son vedalaşmalar titreyen kelimelerle yapılıyordu... Değer verdiklerinden ayrılanlar, onlara son kez kollarını dolayanlar, en değerli olana gittiklerinin sevincini yaşıyorlardı adeta... Yola çıkma vaktiydi ama mahsun olmaya gerek yoktu, çünkü yolculuk O'naydı...

Buz gibi rüzgarın içimizi titrettiği bir havalimanından, Cidde'nin insanı adeta nefessiz bırakan sıcaklığına iniş. Kutlu yolculuğun ilk durağındayız ve herşey aslında şimdi başlıyor. Kutlu Rasûl'ün(s.), "Ya Rabbi, hacı bana kolaylaştır ve benden kabul buyur." ifadesinin sırrı daha ilk adımda tecelli edi-

yor. Meşakkatli bir yolculukla 6 saatte Peygamber şehri Medine'de ulaşıyoruz.

Niçin Medine?

Ve gecenin çok ilerleyen saatlerinde Ravza'dayız. Kutlu Peygamberimizi selamlıyoruz önce; ardından hemen yanıbaşındaki Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'i... Dünyada olduğu gibi kabirleri de yanyana... Yola çıkmadan önce bize selamlarını yükleyen tüm dostlarımızın selamlarını arz ediyoruz Efendimize; ve haberdar etmesi için niyaz ediyoruz Rabbimize.

"Niçin Medine?" sorusunun cevabı ise şu kutlu hadiste buluyoruz:

"Kim beni vefatımdan sonra ziyaret ederse, o beni hayatımda ziyaret etmiş gibidir."

Mekke'nin bu aziz yetimine Hira ve Sevr sığınak olmuş, Medine ise bağrına basmış. Medineliler, kendilerini cehaletin karanlığından kurtaracak Son Elçiye coşkuyla karşılamışlar...

Medine'nin sokaklarında ve Mescid-i Nebevi'nin kubbesi altında bu coşkuyu teneffüs etmeye çalışıyoruz. Peygamberimize diyoruz ki: "Ey kutlu Elçi, biz yücelerden çok kutlu bir davet aldık. Davet sahibi bir yol ve imkan bahsetti de O'nunla yeniden ahdimizi yenilemeye geldik. İstedik ki bu tazelediğimiz sözleşmemizden senin de haberin olsun." Rabbimizden de niyazda bu-

lunduk; "Ey Rabbimiz, biz kardeşlerini görüp tanımadığı halde, biz o kutlu Nebi'yi çok seviyoruz. O'na olan sevgimizden ve senin davetine icabetimizden O'nu da haberdar eder misin?"

Bu hislerle Mescid-i Nebvî'yi ziyaret edenler Nebî aleyhisselama firarı olmadıklarını ve onun davasının düşmanlarını dost edinmediklerini gösterdiler. O'nun sancağından başka sancağı tanımadıklarını, O'nun aziz hatırasına ihanet etmediklerini ve O'nun yolunda her türlü bedeli ödemeye hazır olduklarını ilan ettiler.

Hayatın Merkezi: Kâbe

Medine'den sonra asıl yolculuk hayatın merkezine: Kâbe'ye. Tüm müminlerin fotoğrafına bakarak hayallerinde canlandırdıkları, günde beş kez yüzlerini döndürdükleri Beytullah'a...

İşte Kâbe'nin önündeyiz ve ayaklarımızı yerden kesilirken dilimizden şu dualar dökülüyor:

"Ey bu Kâbe'nin Rabbi olan Allah'ım! Sana iman eden mümin kullarını bağışla; onları affet; tevhid hakikatlerini anlamamızı nasip eyle."

Hayatın merkezi Kâbe'mizi kalbimizin yanına koyuyor ve tavafa başlıyoruz. Nûra uçan kelekler gibi. Yedi şavtla bir tavaf tamamlanıyor. "Yedi" rakamı Arap lügatinde sonsuzluğu ifade ediyor. Kâbe ile sonsuza dek sürecek bir ilişki ağı kuruyoruz. Bu ilişkinin bir ömür boyu sürmesi için dua ediyoruz. "Yaşayan Kur'an" olmak istiyoruz.

Biliyoruz ki, insan bedeni kalpsiz olamazsa, ruhu da Kâbe'siz ve Kur'an'sız yaşayamaz.

Tavaf bitince Makam-ı İbrahim'de

iki rekat namaz kılınır. Kâbe der ki: "Beni hayatın merkezine almanın olmazsa olmazı namazdır. Ben olmadan namaz, namaz olmadan ben olmayacağını bilin. Bunun aksini düşünmek yüreği parçalamak olur ve bu kabul edilemez."

Zemzem

Zemzem, o gün İsmail aleyhisselam için can suyu olmuştu; Hz.İsmail hayatını sürdürebilmek için ona muhtaçtı. Allah, Hz.İsmail'in susuzluğunu zemzem ile giderdi. Ona kavuşmak için Hacer annemiz üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmişti. Zemzem O'nun arayışının sonucu idi.

Peki, bugünün İsmaili zemzeme nasıl bakmalıydı? O gün İsmail'in susuzluğunu gideren zemzem, bugünün İsmailine ne diyordu? Hacılar zemzemi kana kana yudumlarken, dünyadaki milyonlarca İsmail susuzluklarını nasıl giderecekti?

Bir tek kaynak, berrak, arı-duru tek kaynak var ortada: Kur'an! Furkân olan Kur'an. Nûr olan, ruhları aydınlatan, susuzlukları gideren, kalpleri itminana erdiren Kitabullah! Zemzem beden için ne ise, Kur'an da gönüller için o. Ümmetin susuzluğunun Kur'an'sızlıktan geldiğini bilenler, o gün İsmail'i diriltten zemzem gibi, Kur'an'ın da bugünün İsmailini dirilteceğinin bilincindedirler. Kur'an pınarından kana kana içildiği gün, ümmetin de dirildiği gün olacak inşaallah.

Yakarışımız şu: Ey Rabbimiz! Bu dirilişi bizlere nasip eyle, bu yolda nefeslerimizin sayısını artır, bizi sensiz bırakma!

Soylu Bir Sefer: Sa'y

Sa'y inişi ve çıkışı bilmek. Safa ile Merve hayatın zirvelerini gösteren iki sembol. Hacer annemiz bu zirveleri inişi ve çıkışı ile, düzlüğü ile yaşadı. Hacılar, onun hatırasını yaşatarak sa'y yapar. Sa'y bizlere şunu öğretir: Ey müminler, bakın hayatın inişleri olduğu gibi çıkışları da var. Bunun yanı sıra düzlükleri de vardır. Bunları yaşayacaksınız. Ancak bulunduğunuz yerde kalmayacaksınız, aslolan yola devam etmektir. Bazen zirvelere çıkmak için aşağılara inmek gerekir, sakın aldatmayın. Mücadeleye devam ederseniz, hedefinize ulaşırsınız. Hatırlayacaksınız, bu yolun yolcularını yoldan çevirmek isteyen bir şeytan vardı. Hacer annemizi yolundan etmek için her türlü gayreti gösterdi. Buna mukabil Hacer annemiz bir an için yolundan dönmedi ve dönmeyi de hiç düşümedi. Yani şeytanı sevindirmede.

Öyleyse her mümin hayatın inişlerini ve çıkışlarını yaşarken, ne pahasına olursa olsun Rabb ile irtibatını kesmemeli. Bilmeli ki, bu irtibat kesildiği an, şeytanın zafer ilan ettiği an olacaktır.

Bu duygularla "Allah'ın şiarları" olan Safa ve Merve'ye çıktığımızda, gözümüzü ve gönlümüzü Kâbe'ye dönerek "Bismilahi Allahu Ekber" diyoruz. Duamız şu oluyor: "Ey Rabbimiz! Başımıza ne gelirse gelsin, hangi olumsuz yada olumsuz duyguyu yaşıyor olursak olalım ama sensiz kalmayalım. Bizleri sensiz bırakma Allah'ım, Kur'an'sız bırakma Allah'ım, namazsız bırakma Allah'ım."

Hac Arafat'tır...

Öyle buyurmuştu sevgili Nebi. Arafat'ı olmayanın hacı olmuyor. O nedenle hastalar bile ambulans ile Arafat'a taşıyor. Adem ile Havva annemiz bu topraklarda buluştular.

Hız. Adem burada anlamıştı ki Rabbin-den başka dostu yok, koruyanı yok. Onsuzluğa dayanamadı, tevbe ve istiğfarda bulundu. Rabbi de onun tevbesini kabul etti.

Adem peygamberimiz bizlere: "Ben aldandım, aldatıldım, ancak aldanıp aldatıldığımı farkettim. Benim haberim sizlere geldi. Yoksa duymadınız mı? Beni aldatanı ve sizi aldatacak olanı hala tanımadınız mı, bilemediniz mi, anlamadınız mı? Öyleyse benim yaptığımı yapın; Rabbinizin kapısına yönelin tüm benliğinizle ve anlayın ki artık ondan başka dost yok." diyor.

Anladık babamız, peygamberimiz, anladık. Anladığımız için buraya geldik. Seni burada mahsun bırakmayan Rabbimiz, bizleri de mahzun bırakmasın diye buraya geldik. "Adem babamızı mahzun bırakmayan Allah'ım, bizleri de mahzun bırakma.

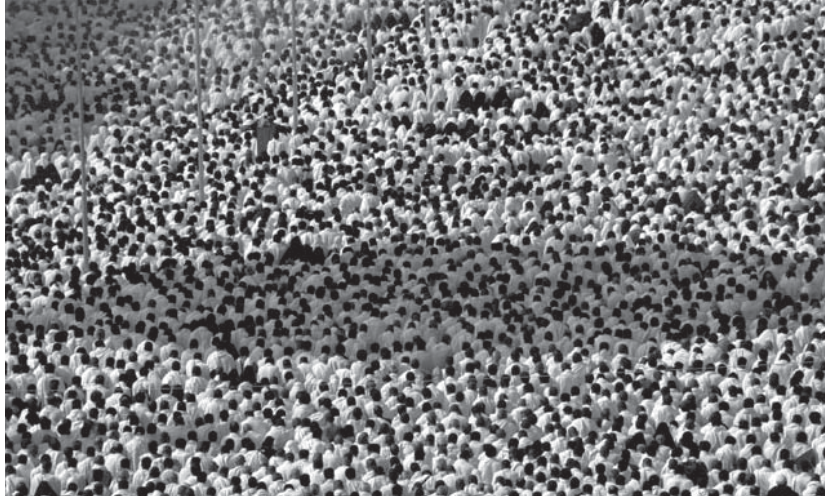
Arafat; 14 asır önce Muhammed'imizin(s.) veda hutbesini irad buyurduğu kutlu mekan. Orada o günlerin havasını hissetmeye çalışmak. Rasûlullah'ı(s.) duyar gibi olmak. Veda hutbesini düşünmek. O kutlu ashabın arasındaymış gibi hissetmek, onların hüznünlendiği gibi hüznülenmek. Bir tarihi anı yeniden yaşamak. Onun sünnetini yaşamaya/yaşatmaya bir kez daha yemin etmek. Arınılması gereken ne varsa, hepsinden temizlenmek, tüm günahlara tevbe etmek. İşte Arafat!

Burada tanınması gerekeni tanıdık, bilinmesi gerekeni bildik ve haddimizi de bildik.

Arafat bir hassasiyet, sorumluluk, bilinçlilik elbisesi... Nerede ve nasıl durulacağını gösteren en önemli işaret levhası. Arafat'ın da Rabbi olan Allah'ım, söz veriyoruz; sadece ve sadece senin yanında duracağız, senin tarafında olacağız. Bizleri Arafat'sız bırakma Allah'ım.

Müzelife'den Mina'ya...

Rabbimizin buyurduğu gibi, Meşari Haram'a akın başladı. Tüm ağırlıklar, dünyalıklar arkada bırakılarak yola dü-

şüldü. Haccın aynı zamanda bir terkediş olduğu, Müzelife'de bir kez daha anlaşıldı. Hiçbir şeyinden vazgeçemeyenler, her şeylerini orada bırakıyorlar. Artık büyük vedalaşma zamanı.

Ve Mina'da tüm günahlarımızı ve olumsuzluklarımızı taşıyoruz. Bir daha asla onlarla olmayacağımıza söz veriyor ve onlarla da vedalaşıyoruz.

Her taş atışta, "Bismilahi Allahu ekber, rağmen li's-şeytani ve hizbihi" sadaları yükseliyor: tüm şeytan ve taraftarlarına rağmen Allah tek büyük olandır. Ve ben Allah ile beraberim diyoruz; yeniden yalvarıyor ve yakarıyoruz Rabbimize.

Ey Rabbimiz! Şeytani düzenleri ve değerleri taşlamak için, sabırsız bir şekilde, yine burada taşıdığımız gibi ülkemize döndüğümüzde, burada terkettiğimiz günahlarımızın, olumsuz tavırlarımızın, şeytani düzen ve değerlerin bekçisi yapma bizleri.

Allah'ım! Bugün, şeytanın en zelil olduğu gün! Ey Rabbimiz. Ne olur bizim tüm günlerimizi şeytanın ve dostlarının zelil olduğu günler eyle.

Ey Rabbimiz! Tüm mümin kardeşlerimiz aleyhine şeytana ve onun dostlarına fırsat verme.

Ey Rabbimiz! Müminlerin arasında şeytani vesveselerin girmesine fırsat verme. Bunları farkedecek basireti bizlere bahşet.

Ey Rabbimiz! Burada kazandığımız tüm güzel hassasiyetleri hayatımızın sonuna kadar yaşamayı, yaşatmayı,

müminler arasında yaymayı bizlere nasip eyle.

Ey Rabbimiz! Seni seviyoruz. Resûlünü seviyoruz. Ne olur bizleri Kur'an'ın yolundan ayırma. Bizlere sensizliğin yetimliğini yaşatma. Bizleri senin düşmanlarının elinde oyun ve eğlence aracı yapma Allah'ım.

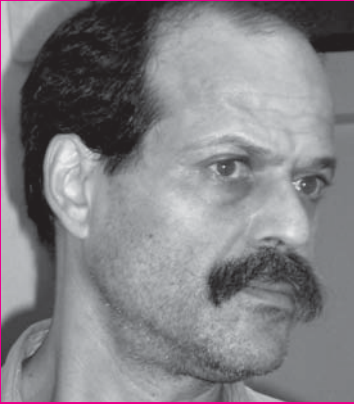
Yeniden Kâbe ve Tavaf

Şeytani ve dostlarını taşıdıktan ve büyük vedalaşmayı gerçekleştirdikten sonra yeniden Kabe'deyiz. Tavaf sonundaki namazla, Rabbimiz ile olan sözleşmemizi yineliyor, yeniliyoruz ve diyoruz ki: "Ey Rabbimiz, sözleşmemize sadık kalacağız, seninle olacağız, senin razı olmayacağın hiçbir yerde ve işte olmayacağız, senin rızanın peşinden koşmaya, son nefesimize kadar koşmaya devam edeceğiz. Bizleri tut Allah'ım, bizleri bırakma Allah'ım."

Sevgili Peygamberimiz buyurdular ki; "Mebrur bir haccın karşılığı cennettir." Rabbimiz bütün müminlere cennetini nasip eyle. Tüm müminlerin haccını mebrûr eyle. Ey Rabbimiz, yine sevgili Peygamberimiz buyurdular ki, "Allah'ım hac yapanların günahlarını bağışla, onların günahlarının bağışlanmasını dilediklerinin de günahlarını bağışla." Allah'ım bizlerin bağışlanmasını dilediğimiz bütün mümin kardeşlerimizi de bağışla. Hac yapan ve yapacak olan tüm mümin kardeşlerimizin haccını mebrûr eyle. Amin.

RONI MARGULIES: "HER YAHUDİ SİYONİST DEĞİL"

Konuşan: Asım Öz

Istanbullu, devrimci, şair, tercüman. 5/5/55 doğumlu. Robert Kolej'i bitirdi. Sonra İngiltere'de üniversiteye gitti. Uzun süre orada yaşadı, iktisat doktoru oldu, ama hiç iktisatçılık yapmadı. Daha güzel bir dünya istediği için, üniversite yıllarından beri örgütlü sosyalist. Dünyanın en iyi şairi olmak istiyor, ama bunun için geç kaldığını düşünüyor. Roni Margulies'le edebiyat, hayat ve siyaset odaklı bir söyleşi gerçekleştirdik. Bugüne kadar Margulies, yazdıkları, radyoda, televizyonda, toplantılarda konuştukları, genellikle İsrail hakkında, Siyonizm hakkında, İsrail'in siyaseti, Filistinlilere yaptıkları hakkındaki analizleri ile tanındı. Birkaç söyleşi dışında, Türkçe edebiyat ve özellikle şiir konusunda dile getirdiği eleştiriler ıskalandı. Biz bu söyleşide onun hem siyasal analizlerini hem de edebiyat anlayışını konuştuk.

Bugün Pazar Yahudiler Azar'dan bir cümle ile söyleşiye başlayalım: 'İstanbul'da doğdum büyüdüm, ana-dilim Türkçe, kendimi evimde hissettiğim yer İstanbul, ben burada kendimi yabancı hissedemem, ama hep yabancı olarak gördüğümü biliyorum'. Neden?

Yahudi bir ailenin oğlu olduğum için yabancı görülüyorum elbet. Oysa, hem sorununuzda belirttiğiniz nedenlerle, hem anne tarafım birkaç yüzyıllık Tireli, baba tarafım da 80 yıllık Istanbullu olduğuna göre, açık ki hiçbir anlamda yabancı değilim. Sorun şu ki, hem Türkiye devletinin resmi söyleminde hem halkın bilincinde "Türkiyelilik" kavramı yok. Türk ve Müslüman var, bunun dışında herkes yabancı.

Tevrat'la aranız nasıl?

Din ile, Tanrı ile hiçbir ilişkim olmadığı için, Tevrat'la da, diğer kutsal kitaplarla da aram yok. "Aram yok" derken, "aram bozuk" demiyorum, sadece yok. Okudum. Okusam da, hayatımı yönlendirecek, bana bugün ile ilgili bir şeyler söyleyecek kitaplar olarak değil, yazıldıkları günün dünyasını, toplumsal yapısını, düşüncelerini anlamama yardımcı olacak kitaplar olarak okurdum. Okurlarınızı kızdırmak, inançlarına saygısızlık etmek istemem, ama sordunuz, cevaplamamak olmaz. Ben Marksistim; benim için din, insan ile Tanrı arasında değil, insan ile insan arasında bir ilişkidir; ruhani değil, toplumsal ve siyasi bir olgudur.

Örneğin, günümüz dünyasının temel

mücadelelerinden biri Hristiyanlık ile İslam arasında bir "uygarlıklar savaşı" olarak gösterilmeye, anlatılmaya, yutturulmaya çalışılıyor, değil mi? Oysa açık ki, olup bitenlerin ne Hristiyanlıkla, ne Müslümanlıkla, ne de bunların arasındaki bir mücadeleyle ilişkisi var. Mücadele, emperyalizm ile emperyalizme karşı direnenlerin mücadelesi. Dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda yönetmeye çalışanlarla, başka bir dünya, eşitliğin ve adaletin hüküm sürdüğü bir dünya özleyenlerin mücadelesi. Beni bu mücadele ilgilendiriyor, mücadelenin üzerine çekilmeye çalışılan din cılası değil. İsrail'in de bu mücadelenin içinde önemli bir yeri var, ama bunun nedeni İsrail'in bir "Yahudi devleti" olmasından kaynaklanmıyor, siyasi nedenlerden kaynaklanıyor, dinle alakası yok. Kısacası, Ortadoğu'da bugün olanları anlamak için Tevrat okumak değil, 20. yüzyıl emperyalizmini anlamak gerekir. Benim derdim budur, Tevrat veya Kur'an, Yahudilik veya Müslümanlık değil.

Bugün Pazar Yahudiler Azar kitabının ana düşüncesini "bir Yahudi Yahudi olduğu için ille de Siyonist, ille de İsrail'i destekleyen biri, ille de zengin değildir, o da sıradan bir insandır" biçiminde özetliyorsunuz. Bu ayrım niçin yapılamıyor?

Bir insanın Yahudi olduğu için ille de Siyonist olduğunu varsaymak, insanın kimliğinden kaynaklanan düşünceler dışında hiçbir düşünceye sahip olamayacağını varsaymaktır. Böyle şey olmaz. Her insa-

Mücadele, emperyalizm ile emperyalizme karşı direnenlerin mücadelesi. Dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda yönetmeye çalışanlarla, başka bir dünya, eşitliğin ve adaletin hüküm sürdüğü bir dünya özleyenlerin mücadelesi. Beni bu mücadele ilgilendiriyor, mücadelenin üzerine çekilmeye çalışılan din cilası değil. İsrail'in de bu mücadelenin içinde önemli bir yeri var, ama bunun nedeni İsrail'in bir "Yahudi devleti" olmasından kaynaklanmıyor, siyasi nedenlerden kaynaklanıyor, dinle alakası yok. Kısacası, Ortadoğu'da bugün olanları anlamak için Tevrat okumak değil, 20. yüzyıl emperyalizmini anlamak gerekir.

nin kendi beyni, kendi etik değerleri, kendi düşünceleri vardır. Bir Müslüman, Müslüman olan herkesin her yaptığı desteklemek zorunda mıdır? Değildir elbet. Ben şöyle düşünüyorum: İsrail'in yerel halkı katledip dışlayarak etnik ve dinsel temeller üzerine kurulması da yanlış, bugün yaptıkları da yanlış. Nokta. Bunlar, yorum yapan kişinin kim olduğundan bağımsız olarak yanlış. Benimle aynı etnik kökenleri paylaşan insanların yaptıklarını başka, diğer insanların başka kıstaslara göre değerlendirmenin ne felsefî, ne etik, hiçbir haklılığı olamaz. Doğru ve yanlış, cemaate ve kimliğe bağlı değildir ve olmamalıdır. Nitekim, hem genel olarak Siyonizm hakkında, hem İsrail devletinin somut siyasetleri hakkında en acımasız eleştirilerin pek çoğu Yahudiler tarafından kaleme alınmıştır. Hem benim gibi İsrail'le alakası olmayan Yahudiler tarafından, hem de bizzat İsrail'de yaşayan Yahudiler tarafından. Ben bunda şaşılacak bir şey görmüyorum.

Ne var ki, özellikle Müslüman dünyada "Yahudi" ile "İsraili" veya "Siyonist" çok zaman aynı şeymiş gibi düşünülüyor maalesef. Ve üstelik İsrail devletinin yaptıklarının faturası bazen bütün Yahudilere çıkartılıyor. İstanbul'da kendi halinde yaşayıp giden Yahudi bir manav, örneğin, İsrail'in yaptıklarından nasıl sorumlu tutulabilir ki?

Yahudi düşmanlığı, Yahudilere kar-

şı ırkçılık hakkında Türkiye'de gerek akademik dünyada gerekse toplumsal düzeyde 1940'lı yıllara nazaran epeyce farklı bir bilinç gelişti. Bundan dolayı daha güçlü bir damar haline gelmesi gereken anti-siyonizm üzerinde durulm istiyorum. Türkiye'de geçmişten bu güne anti-siyonist konumlanış hakkın-

da neler düşünüyorsunuz?

Çok farklı bir bilinç geliştiğinden ben emin değilim. Yahudiler hâlâ yabancı olarak, "aslen İsraili" olarak görülüyor, "hepsi zengin" diye düşünülüyor, dünyayı ele geçirmekle ilgili komplo teorileri yaygın kabul görüyor. Bilinçli ve bilinçsiz ırkçılık hâlâ çok yaygın. Anti-siyonist olmakla Yahudi düşmanı olmak arasındaki fark hâlâ kalın çizgilerle çizilmiyor.

Anti-siyonist konumlanışa gelirse, Türkiye'de nüfusun büyük çoğunluğu kuşkusuz İsrail'in Filistinlilere yaptıklarını yanlış buluyordur, ama Türkiye devleti hem Erbakan ve Erdoğan hükümetleri dönemlerinde hem diğer dönemlerde İsrail ile dost ve yakın ilişki ve işbirliği içinde olmuştur, hâlâ da olmaktadır. Şaşılacak bir şey yok, Türkiye devleti kendi çıkarlarını gözetmiş, ezilenlerden yana değil, emperyalist güçlerden yana olmuştur hep.

Bir de Türkiye'de çok yaygın şekilde konuşulan, sabetaycılık meselesi hakkındaki düşüncelerinizi merak ediyorum. Kitabınızdaki 'Önsöz Yerine' bö-

lümünde Türk toplumu ve siyasetinde Yahudi etkisi üzerine sürekli yazıp konuşan Yalçın Küçük ve Soner Yalçın'a göndermede bulunuyorsunuz... Yalçın Küçük'ün başını çektiği dönme avcılığının çok ilgi görmesini neye bağlıyorsunuz?

Yalçın Küçük'ün yazdığı hiçbir zırvallığı bugüne kadar ciddiye alıp tartışmadım. Bilimsellikten bu kadar uzak, bu kadar ırkçı ve habis bir kitap yığının yazabilmek için, insanın ya yazdıklarının neye hizmet ettiğini kavrayamayacak kadar bunamış olması ya da bilinçli bir ırkçı olması gerek. Üçüncü bir şık yok. Soner Yalçın ise, Küçük'ün aksine, ne deli ne de bunak; ne yaptığı çok iyi biliyor. Para kazanmak için yazıyor ve yazdıklarının ırkçı zırvallıklar olması belli ki önemli değil onun için.

Normal koşullarda bu tür kitaplar azgın sağcıların, faşistlerin rağbet gösterdiği ama genelde ciddiye alınmayan kitaplar olurken, Türkiye'de zaten mevcut önyargılara denk düştükleri için çok okunan, inanılan, üzerine bastıkları önyargıları pekiştiren kitaplar oluyor. Örneğin, Tayyip Erdoğan ile Abdullah Gül'ün Yahudi olduklarını "gösteren" kitapların hiçbir inandırıcılığı olmaması gerekirken, "Yahudiler dünyayı gizlice ele geçiriyor" teorisine denk düştükleri için satış rekorları kırıyorlar!

Virgöl'deki bir yazınızda "Atatürk-çülükle hesaplasmadan milliyetçilikle

hesaplaşmak mümkün değil.” diyorusunuz. Atatürkçülük ile milliyetçilik ilişkisi nasıl bir ilişkidir?

Milliyetçiliğin Türkiye’deki adı Atatürkçülük’tür. Ve Atatürkçülük “saygın” bir düşünce olduğu için her türlü azgın milliyetçiliği mazur gösterir, meşrulaştırır. Avrupa’nın en büyük faşist partisinin Türkiye’de olması tesadüf değil, o da Atatürkçülüğün sağladığı meşruiyet şemsiyesi altında büyümüştür. Dahası, Atatürkçülük yabancı düşmanlığının da, Müslüman düşmanlığının da, anlamsız Batı hayranlığının da temellerini oluşturur. Bu temellerle hesaplaşmadan Türkiye’nin 21. yüzyıla taşınması mümkün değildir kanımca.

Sizinle gazete ve dergi söyleşilerinin yoğunlaştığı zaman dilimi, özellikle İsrail ile ilgili eleştirilere yoğunlaşan yazılarınızdan sonra oldu. Bu süreçte İslamcı yayın organları ile de ilişkileriniz oldu. Ama sizin İslamcı camia ile ilişkileriniz biraz daha eskiye en azından eleştirel bakımdan uzanıyor. Malcolm X’i İslamcı camianın sahiplenmesini niçin eleştiriyorsunuz? İslamcıların sosyal meselelerle, haksızlıklarla ilgilenmediğini düşünmek haksızlık değil mi?

İslamcıların sosyal meselelerle, haksızlıklarla ilgilenmediğini düşünmüyorum elbet, olur mu öyle şey? Gerçekten dindar olan bir kişi, ister Müslüman ister Hristiyan olsun, mutlaka haksızlıklarla ilgilenecektir. Yoksa dindarlığın ne anlamı kalır ki? Nitekim, Filistin’de Hamas, Lübnan’da Hizbullah gibi örgütler halkın toplumsal taleplerini dile getirdikleri ve haksızlığa karşı direndikleri için başarı kazanıyorlar. Sizin sözünü ettiğiniz “Malcolm X’in Paylaşılmayan Mirası” başlıklı yazımda, Malcolm X’in sadece Müslümanlığını öne çıkaranların yanıltıldığını anlatmaya çalışmış ve şöyle yazmıştım: “Dünyanın en azgın kapitalizminin en çıplak ırkçı uygulamalarına karşı, ezilen kitlelerin özgürlük ve eşitlik taleplerini dile getirirken öldü. Sosyalizme doğru el yordamıyla adımlar atarken ve biraz da bu adımları attığı için öldürüldü”.

Ulusal edebi kanonların oluşumunda bir bilinç teknolojisi aracı olarak dil

önemlidir. Roman ile milliyetçilik arasındaki ilişki, basılı yayınlar ile ulusallaşma arasındaki ilişkiye dair yoğun bir ilgi gösterilir. İsrail’in 2000 yıl önce ölmüş bir dili suni bir şekilde tekrar canlandırması neticesinde İbranice İsrail’in dili oldu. Bu dilde yapılan edebiyat ile Siyonizm arasında nasıl bir örtüşme vardır?

İsrail edebiyatı hakkında, bir iki şair dışında hiç bilgim yok. İbranice’nin dediğiniz şekilde canlandırılması tümüyle siyasi ve ideolojik amaçlı bir şeydi elbet; “Bu topraklar iki bin yıldır bizim” safsatasını pekiştirmek için yapıldı. Ama başarılı oldular, İbranice gerçekten de İsraililerin anadili haline geldi. Siyonistlerin bu dili ideolojik (ve olumsuz) amaçlarla canlandırmış olduğunu bugün doğan çocuklar bilmiyor bile olabilir. Dolayısıyla, bu dilde yazılan edebiyat ille Siyonist olacaktır diye düşünmemek gerek, her şey yazılabilir. Ve nitekim yazılıyor.

Amos Oz, Yehuda Amihay gibi edebiyatçılar hakkında neler düşünüyorsunuz? Yehuda Amihay’ın şiirlerini Türkçe’ye çevirirken ahlaki anlamda tereddüt yaşamazdınız nedenleri nelerdir?

Benim tesadüfen keşfettiğim ve birkaç yıl önce ölen Amihay’ın önemli bir şair olduğunu düşünüyorum, o nedenle çevirdim Türkçe’ye. Tereddüdüm ahlaki değildi, Amihay’ın şiiri hem Filistinlilere karşı hiçbir ırkçılık içermiyor, hem de savas karşıtı. Yani ahlaki bir sorun yoktu. Ama kitaba yazdığım Önsöz’de şöyle demişim: “Yahudi/İsraili/Siyonist kavramlarının genelde ayırıldığını bir ülkede, keşke başkası yapsaydı bu çevirileri. Tüm itirazlarıma rağmen Siyonist sanılmak kaygılandırıyor beni açıkçası. Ama n’apalım, bunu göze almaya karar verdim, çünkü Amihay’ın büyük bir şair olduğuna kaniyim”.

Türkiye’deki savaş karşıtı hareketin örgütlenme süreci içinde yer aldınız. Savas karşıtlığında sanatın katkıları nelerdir? İçinde yaşadığımız dünya hakkında, Türkiye hakkında, insanlığın sorunları ve sevinçleri hakkında ya da başka bir dünya isteyen küresel şebekeyi kurarken edebiyatın katkısı olabilir mi?

Doğrusu, sanatın, edebiyatın savaş karşıtı harekete, yeni bir dünya yarat-

maya çok büyük katkıları olduğunu düşünmüyorum. Keşke olsa. İyi edebiyat insanı düşündürür, düşünen insan adaletsizliğe, haksızlığa, sömürüye karşı daha duyarlı olabilir. Doğru. Ama şiir okuyup da devrimci olan, mücadeleye atılan kimseyi tanımıyorum ben. Sanat ile toplum arasındaki ilişki bu kadar bire bir, bu kadar doğrudan olmuyor. Ben İsrail’de duvarın inşası için köklerinden sökülen zeytin ağaçları hakkında bir şiir yazdım, çok sevdiğim bir şiirimdir; dostum Cahit Koytak’ın geçen sene İsrail’in Lübnan’a saldırısı hakkında yazdığı şiirlerin birçoğu çok çarpıcıdır; ama bu şiirlerden bir “katkı” beklemek ne kadar gerçekçidir, bilemiyorum.

Son yıllarda ‘80 şiiri üzerine ciddi tartışmalar yaşandı, bu dönem şiirine ‘hayatın içinde değil, yapay, sentetik’ gibi eleştiriler getirildi. Baki Asiltürk 1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası adlı kitabında 2000’lerdeki küreselleşmeyle birlikte başka bir şiirin yazılmaya başladığını ve yeni bir kuşağın doğduğunu söylüyor. Bu başka şiiri nasıl anlamlandırmak lazım?

Bu kuşak, 1980’ler kuşağı, şiir okuyuyla dalga geçen, kendini müthiş zeki zanneden bir yaramaz çocuklar kuşağı. Dalga geçen, çünkü söyleyecek ciddi hiçbir şeyi olmayan bir kuşak. Bu kuşağın şairleri, şiirlerine bakılırsa, içinde yaşadığımız dünya hakkında, Türkiye hakkında, insanlığın sorunları ve sevinçleri hakkında hiçbir görüşe sahip değil. Denbilir ki, şiir böylesi görüşlerin ifade edileceği alan değildir; şiir güzel söz, ses ve imge sanatıdır, fikirlerle ilişkisi yoktur. Kanımca, bu anlayış zaten söyleyecek bir şeyi olmayanların şiire ettikleri bir hakarettir, tümüyle yanlıştır.

Bu yaklaşım 1980’ler ve 1990’lar boyunca dünyada ve özellikle de Türkiye’de esen egemen rüzgârlardan kaynaklandı. Bir yandan, Stalinizmin çöküşünün “sosyalizmin ölümü” olarak ilan edilmesi, insanlığın geleceğinin yüzyıllar sürecek bir liberal piyasa kapitalizminden ibaret olacağını yaygın kabul görmesi ve başka türlü bir dünya düşleminin “modası geçmiş” bir hale gelmesiyle, her tür toplumsal/eleştirel düşünce ve eylem artık abes ve hatta yan-

İş olarak görüldü. Buna bağlı olarak, moda olan düşünce akımları, en başta postmodernizm olmak üzere, dünyanın bir bütün olarak teorize edilemez ve anlaşılabilir olduğunu savunan akımlardı; bütünlüklü dünya görüşlerinin (yani Hegelci ve Marksist görüşlerin) artık geçersiz olduğunu iddia eden akımlardı.

Bu rüzgârlar, bu akımlar Türkiye’de koca bir kuşağı etkiledi. Yukarda eleştirdiğim şairler postmodernist olmayabilirler, piyasa mekanizmasına ve yükselen değerlere inanmıyor olabilirler. Ancak, bu ortamın şairleri oldukları kuşkusuz. Görüşsüzlükleri, yaramaz zekâları, toplumsal vurdumduymazlıkları ve doyasıyla anlamsız şiirleri bu ortamdan kaynaklandı.

Şiir, Yahudilik Vesaire içinde edebiyat ve hayat ilişkisine odaklanan yazılar var. Siz kitapta ‘poetik’ anlamda konuşuz, konuşmaz şiir anlayışı ile hesaplıyorsunuz. Bu akımın Türkçe şiir içindeki yerini ortaya koymaya çalıştığımızda, fotoğrafını çektiğimizde nasıl bir sonuç ortaya çıkar? Sombahar dergisindeki bir yazınızda anlamsız kelimelerden oluşturulan anlamsız şiirleri eleştirdiniz. “Ne başı, ne sonu olan; hiçbir şey anlatmayan, hiçbir şey söylemeyen, ayakları hiçbir yere basmayan şiirler” in post modern zihni tutumla ve liberal piyasa kapitalizmi ile ilişkisi kurulabilir mi? Dertsiz, tasasız, amaçsız ve ‘kötü şiiri’ neyle açıklıyorsunuz?

Heyhat, piyasa kapitalizmine inananlar kötü şiir yazar, başka bir dünya özleyenler iyi şiir yazar diye bir kural yok. Dünyaya eleştirel bir gözle bakıp kötü şiir yazanlar olabildiği gibi, berbat bir insan iyi şiir de yazabiliyor. Dertsiz ve tasasız bir şiirin iyi şiir olma ihtimali çok düşüktür bence, ama bu dert ve tasa ille de daha iyi bir dünya isteme derdi olmayabilir; çok daha kişisel dertler ve tasalar olabilir. Dolayısıyla, işin bu tarafını fazla abartmamak gerek. Ama en genel düzeyde, durağan dönemlerde daha az, karmaşa ve değişim dönemlerinde daha çok iyi şiir yazılacağını bekleyebiliriz.

Eleştirmen Memet Fuat, sizin için, “Böyle bir şiir mi olur? Ama olmuş işte. Roni yaman” demişti. Siz bir şair ve eleştirmen olarak şiir ve düşünce ilişkisini nasıl anlıyorsunuz? Bu durum şiirinize nasıl yansıyor? Edebiyatta neleri önemsersiniz? Şiirinizi ‘beslenme kaynakları’ açısından değerlendirebilir misiniz?

Edebiyatta en önemseydiğim hatta belki de tek önemseydiğim şey “sahicilik”. Sahteliğe, ezberciliğe, rol kesmeye, oyunculuğa yer yoktur edebiyatta. Hemen anlaşılır. Şiirin beslenme kaynağı şairin kendi yaşamı, dünya ve toplum karşısında kendi duruşudur.

Söyleşi için teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim.

Zeytin Ağacı

*Zeytin ağacının ömrü normal koşullarda 1000 yılı aşar.
Duvar’ın inşası için İsrail devletinin şu ana kadar
8000 zeytin ağacını köklerinden söktüğü tahmin ediliyor.*

Her geçtiğimde yanından bir zeytin ağacının sormak gelir içimden: “Anlatsana ihtiyar, küçükken daha sen nasıldı bu topraklar, kimler geçer yanından, kimler giderdi?”

Fenikeliler getirmiş diyorlar buralara seni.
Tuzlu muydu Akdeniz’in suları o zaman da?
Yakıcı mıydı böyle yine ögle güneşi?
Neye benzer, neler düşündü Fenikeliler?

Uzun yaşamak kolay. Ya hatırlamak her şeyi?
Sallayıp gövdeni zeytin toplayan insanların değiştiğini görmek yaklaşık otuz yılda bir,
babadan oğula, izledikçe nesiller birbirini?”

Her geçtiğimde yanından bir zeytin ağacının, düşünmeden edemem: yaslanıp yaşlı gövdesine kimler dinlenmiş, kimler uyuklamıştır acaba ılık bir yel eserken yapraklarının altında?

Sorasım gelir her defasında: “Anlatsana ihtiyar, neler gördün, neler kaldı yüzyıllardan aklında?
Nasıl insanlardı Haçlılar? Eski Yunanlılar?
Korkunç muydu Aksak Timur denildiği kadar?”

“Evet” diye fısıldar yemyeşil yapraklar adeta:
“koca koca ordularıyla geçtiler önümden hepsi, gümüş kakmalı kılıçları, ipek takımlı atlarıyla.
Geçtiler... ve gittiler ama işte, yoklar artık hiçbirini.
Buradayım ben hâlâ.”

YAHYA KEMAL

GELENEĞE ADIM ATTIRAN ŞAİR

A. Vahap AKBAŞ

Tanpınar, Yahya Kemal'in bir krizin ortasında kendisini bulmasına ve buna devam etme kudretini göstermesine işaret eder bir yazısında. Bu devam etme kudretidir ki bir çözülme içinde olan şiirimize yeni ufuklar açmıştır.

Yahya Kemal'in dokuz yıl yaşadığı Paris'ten 1912'de döndüğünü biliyoruz. Bu yıllara baktığımızda, şiirimizin, hiç de iç açıcı bir durumda olmadığı görülür. Türkçenin yüzyıllar içinde eriştiği olgunluğa ve bu dille verilmiş eserlerin kazandığı irtifaya nispetle Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedide şairlerinin tecrübeleriyle gelinecek nokta, bir gerilemeyi ortaya koyar. Geçmişin olgun eserleriyle bağlar gittikçe koparılmış, eskilerin asırlar içinde edindikleri, ses,

eda, zevk tamamıyla terk edilmiştir. Önce eskiyi bozmak, sonra hal ile geçmiş arasındaki irtibatı bütünüyle kesmek yenilik olarak kabul edilmiş ve bu yolda gürültülü bir gayret gösterilmiştir. Milli Edebiyat hareketinin tepkisi de şiirimizin mecraından çıkmasında pay sahibi olmuştur. Mehmed Akif, devrinin sosyal şartlarına sırtını dönmemiş ve şiirini milleti uyandırmanın, ülkeyi kurtarmanın bir vasıtası yapmayı tercih etmiştir. Diğer bazı şairler de şahsi duygularıyla sınırlandırır kendini.

Yahya Kemal böyle bir ortamda İstanbul'a döner. Çocukluk, gençlik dönemlerinde aldığı dinî, millî terbiyeye Paris tecrübelerini katmış olarak... Paris'teki çeşitli fikir hareketlerini yakından takip etmiş, sindirmiş olarak.

Özellikle Albert Sorel gibi ünlü hocaların tesiriyle sağlam bir tarih fikri taşıyarak... Millet, vatan gibi kavramları zihninde vuzuha kavuşturmuş olarak... Ve en önemlisi, şiirine, şiirini oluşturmaya dair kesin kararlar vermiş olarak... Kendi ifadesiyle "Türk şiirinde yapılması lâzım gelen şeyler hakkında tavazzuh etmiş fikirleri, muayyen gayeleri" vardır.

İşte bu donanımı, ölçülüp biçilmiş fikirleri ve bu fikirleri uygulamadaki isticrarıdır ki onun şiirini doruklara çıkarır.

Şüphesiz Yahya Kemal'in şiir hakkındaki "muayyen gayeleri", Fransız şiirinde keşfettiği hususların bizim şiirimize uygulanması yönünde şekillenmektedir. Bu çerçevede yapılması ge-

reken şeyleri üç maddede sıralar. Bunların birincisi, Türk şiirinin herkesin lisaniyla yazılmış bir şiir olmasıdır. Arzusunu "Türk'ün hançeresine uygun bir ahenk içinde kullanılmış kelimelerle bir şiir yaratmak"tır. Zira Türkçe Servet-i Fünuncuların elinde "bir tatlısu lehçesi"ne dönüşmüştür.

İkinci gaye, "Türk şiirini halis olma-yan unsurlardan kurtarmak ve ona asıl unsuru olan 'ritm'i' bahşetmek"tir. Yahya Kemal, şiirleriyle bir dünya görüşünü telkin etmez. Bu yönüyle kendinden önceki ya da dönemindeki bazı şairlerden ayrılır. O, "şiirin asıl maddesi mana değil, sözdür" demekle beraber, şiirleri tamamen fikirden soyutlanmış değildir. Onun şiirinde ham fikir yoktur ancak. Fikir, yoğrula yoğrula sese, ahenge dönüşür adeta. Denebilir ki onun fikirleri bir ruh gibi bütün şiirlerine yayılmıştır. Dolayısıyla fikirlerini bir tarafa bırakarak şiirlerin künhüne inmek mümkün değildir.

Üçüncü gaye de "sentetik şiir yapmaktır. Yahya Kemal'e göre bizim şiirimizde gerçek manzume yoktur, beyitler vardır. "Gerçek manzume, muhtelif kısımları birbirini tamamlayan bir bütündür, bir bestedir."

Yahya Kemal'in, başta değindiğimiz "devam etme kudreti", bu gayele-

rin ısrarla, sabırla tatbikine ve edebiyatımızda, Tanpınarı'nın tabiriyle söylersek, onun bir "başübadel mevt şairi" olmasına yol açmıştır.

Fransız şiirini çok iyi bilen, anlayan Yahya Kemal'in klasik şiirimize vukufiyeti de derindir. Onun başarılı bir senteze ulaşmasında şüphesiz bu iki taraflı vukufiyetin etkisi vardır. Yoksa Fransız şiirinde gördükleriyle kuracağı şiirler belki taklitten öteye geçmez ve önekilerde olduğu gibi, bize yabancı bir şiir olurdu. Klasik zevkimizi bütün halinde kavrayan ve şiirin de eni sonu bir zevk meselesi olduğunu bilen Yahya Kemal, bu zevki bütün incelikleriyle şiire sindirmeyi başarır. Bu gayretler, şiirazi kopmuş şiirimizi derleyip toparlar ve gelenekle kopmuş köprüleri yeniden kurar. Eskinin ruhunu halde yaşıtır. Gelenekten kopmadan yeni şiirin nasıl olabileceğini gösterir. "Kültürümüzün kopan uçlarını birbirine bağlar."

Bunu başarmak şüphesiz kolay değildir. Büyük emek vermek ve en önemlisi esaslı bir tarih şuuruna sahip olmak gerekir. Yahya Kemal'in T. S. Eliot'tan, onun düşüncelerinden haberi var mıydı bilmiyorum. Ancak onun 1919'da yayımladığı bir makalesindeki (Gelenek ve Şair) gelenek, yenilik ve tarih şuuruna dair görüşlerle Yahya Kemal'in görüşleri ve şiiriyle yaptıkları neredeyse birebir örtüşmektedir.

"Gelenek, hemen bir önceki neslin başarılarını eleştirmeksizin körü körüne taklit etmek anlamında kullanılacaksa, kesinlikle ondan kaçınılmalıdır. (...) Gelenek bundan daha geniş bir anlama sahiptir. O hiçbir gayret sarf edilmeksizin edinilecek bir miras değildir." der Eliot. Ona göre geleneğe sahip olmak için, önce tarih şuuru geliştirmeye ihtiyaç vardır. "Tarih şuuru, sadece 'geçmiş'in geçmişliğini bilmek değil, fakat onun 'hal'de de var olduğunu anlamak demektir." Tarih şuuru olan bir şair, yalnız kendi zamanının şuurunu ifade etmekle kalmaz. Onun için bağlı olduğu medeniyetin bütünü ve onun içinde kendi milletinin edebiyatı aynı zamanda vardır ve bütün edebî eserler organik bir bütün oluştu-

rurlar. "Geçmişin hal içinde varlığını hissetmek kadar ebediyeti, sınırlı olan- da, yani bugünde bulmak, bu beraberliği hissedebilmek bir yazarı gelenekçi yapar."

İşte Yahya Kemal bu, diyorum. Zannımca onun kadar geçmiş halde yaşayan, yaşatan bir başka şair yok. Süleymaniye'de Bayram Sabahı'nı okuduğumdan beridir ki her bayram sabahı, namaz safları arasında geçmiş zamanların şehitlerinin, gazilerinin ruhlarının da bulunduğunu hissedirim. İftar, bayram topları atılırken Çaldıran'da atılan top seslerini duyarım. Onun bütün şiir macerasının da ebediyeti arama cehdi olduğunu düşünüyorum.

Bütün büyük şairler gibi Yahya Kemal de önceki şairlerle, şairlerin has olanlarıyla bir ruh ilişkisi kurmayı başardı. Onlarla çağdaş oldu, onları da bizimle çağdaş kılmayı başardı. Ve onların bıraktığı yerden başlayarak yeni ufuklara yol aldı. Yeniliği "geleneğe bir adım daha attırmak" olarak anladı. Bunun için, gürültü koparak eskilerin bıraktıklarını yok etmeye çalışmadı. Basit ama doğru yolu seçti: Eser verdi.

Sezai Karakoç, "Aslında yeni olmak 'eski'nin sırrını bulmaktır " der, "Çünkü: o 'eski' bir nevi ölmezlik kazanmıştır. Şair de zaten ölmezlik sırrının peşindedir."

Yahya Kemal, şiir vadisinde tuttuğu yolla ölmezlik sırrını yakalayan en-der sanatçılardandır.

MEHMET ÂKİF İNAN ŞİİRİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Asım ÖZ

V aléry şiirin fikirlerle yapılamayacağına savunur. "*Şiirin içinde fikir, elmanın içindeki gıda kadar saklı olmalıdır*" sözü de oldukça ün kazanmıştır. Şiirin, kültür ve edebiyat tarihi içinde farklı algılanmasının en önemli göstergelerindendir bu cümle. Bu açıdan bakılınca şiirin söyleminin nasıllığının çoğu kere şairin sanat anlayışının yansıması olduğunu ifade edebiliriz. Öte yandan da "... *şiirin dünyasında kesinlikler olmaz, şiir bir açık yapıt olması itibarıyla kendisiyle ilgili kesinliği ifade eden her ifade sahibini utandırmaya namzet bir halde beklemektedir*." (Aytaç; 1995:248-249) yargısı şiir konusunda genellemeler düzeyindeki her açıklamanın noksan kalacağı noktasında bizi donanımlı kılar. Her şairin belirgin bir dünyasının ve eğer o şairin şiir üzerine konuşulacaksa genel sözlerin, şairin konumlanışıyla ilişkilendirilerek derinleştirilmesi gerektiği ortadadır. Bu düşüncelerden hareketle burada bizim yapacağımız, M. Akif İnan şiiri hakkında bir yorum ortaya koymak olacaktır.

M. Akif İnan, hem bu yargıyı destekleyen hem de bunu dışlayan, tabir caizse militan şiirler kaleme alan ama her halükarda düşüncenin peşinde koşan bir şiir anlayışının özümسنerek yaygınlaşması noktasında çaba içinde olmuştur. Şiirinin özünü duygu ve lirizm değil, düşünce oluşturuyordu. Şiiri "**ak-
lin en sadık yoldaşdır, rehberi**"gören şair bir yandan edebiyatta ve şiirde ken-

disine belirlediği yol içinde beyit formunda vezinli şiirler ortaya koyarken öte yandan şiir anlayışını ifade eden yazılar kaleme almış, konuşmalar yapmıştır. (Özdenören: 1999: 128) Onun şiirinin en belirgin özelliği insani değerlerden, ölümsüz özlerden, yaşam koşullarından, çağını yansıtmaktan kopmazlığıdır. Onun şiiri çağının niteliği ile İslami duyarlılığın düşünce biçiminin dizgelerinin birbirlerini etkilemesiyle somut bir görünüme kavuşmuştur. İslami kavramlardan beslenmesi bakımından şiiri, düşüncenin düşünceyi somutlaması olarak da görülebilir. Bu bakımdan şiirinin anlaşılma güçlüğü söz konusu değildir. Şair, şiirlerinde somutluğu, açıkli-

ğı tercih etmiştir. Bu tercihten dolayı şiiri anlamak okuyucu için çok zor ve büyük bir uğraş gerektirmez. Şiirinin anlaşılma kolaylığına yol açan diğer bir etmen de şekille ilgilidir. Belli mısra dizilişleri ve gruplanışlarına sahip ve aynı zamanda kafiyeli, vezinli bir şiirin anlaşılma seviyesi ile mısra dizilerinde herhangi bir kuralın olmadığı, kafiyesiz, vezinsiz şiirlerin anlaşılma seviyesi arasında farklar vardır. Şiirlerinde açıklığı tercih eden şair açısından bakıldığında, kuralı şiir serbest şiire nazaran, anlamın derli ve açık olmasına daha yatkın bir şiir tarzıdır. İşte, M. Akif İnan şiiri de, bu üç unsurdan, yani hem vezinli şiir geleneğinden, hem şairin sanat anlayışından, hem de kullandığı dilden kaynaklanan bir anlaşılma kolaylığına sahiptir. Onun bazı şiirlerinin dillerden düşmeyişi şiir dilinin kitlelerin ruhuyla kurduğu bağdan kaynaklanır. Örneğin "**Her eylem yeniden diriltir beni/Nehirler düşlerim göl kenarında**" mısralarıyla dillerde dolaşan **Doğ Ey Güneş** şiiri bu noktada anımsanabilir. Şiirde ideolojik öğelerin belirmesi yani taşıdığı bildiri onu her zaman ufuklu kılmaz ama bir şiirin ufuklarını ve evrensele açılma gücünü belirleyen unsurlardan biri de her zaman bildirisi olmuştur. (Eroğlu: 1981,8) İnan şiirinin salt bir bildiri olan boyutları kadar, metin içinde sezdirilen evrensel bir hissi, olguyu, oluşu, düşünceyi imleyen boyutları da söz konusudur.

Olayların kuşatması altındaki insanı şiirin dengelediğini düşünen Akif İnan

şiiir işlevleri hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade eder: *"Tüm sıvrilikleri, abartmaları törpüleyen, düzleyen şiiir- dir. Ifrat ve tefritin medd ü cezirleri, hayr vasatına şiiirle girer. Hayrın vasatın- da, temkin üzere iseniz, yine de ge-rek- lidir size şiiir. Çünkü halinizi tekâmül et- tirmek, ye-teneklerinizi geliştirmek baş ödevinizdir. Şiiir hikmet erbablarının re- fikidir. Şiiir, ilim mensuplarının arkadaşı olmuştur."*

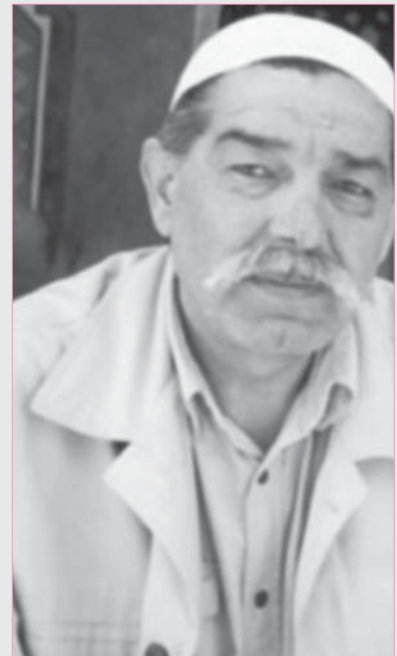
Cumhuriyet dönemi Türk şiiiri içinde Âkif İnan'ın yerini belirlemek için bu dönem içinde şiiir çizgisine genel hatla- rıyla değinmekte yarar vardır. Âkif İnan Yeni İslamcı Akım içinde kendi yolunu çizirken edebiyat geleneğinden bes- lenmiş bir şairdir. Bu nedenle onun şiiirinin yapısını anlama çabası Divan şiiiri, Halk şiiiri, Batı şiiirinin anlaşılmasına bağ- lıdır. Onun şiiiri ne bu kaynakları inkâr etmiş, ne de körü körüne taklit yoluna gitmiştir. Böylece, giderek, geçmişle bugünü kaynaştıran bir şiiir anlayışına ulaşmış ve senteze dayalı, orjinal bir kompozisyon meydana getirmiştir.

Onun şiiirini anlamada şu sözlerinin bu yargıyı anlamak bakımından önemli olduğunu düşünüyorum: *"Maraş'a gel- diğimde, ben gerek fikir, gerek sanat bakımından, kendimce bazı kararlara varmış biriydim. Yani ideolojik bakı- mdan kendi kendimi kaba hatları ile bile olsa belirlemiş durumdayım. Ve bu ide- olojik tavrıma uygun düşen, o zaman için yeni bir sanat anlayışı içerisinde- dim. Nasıl, yani daha çok klâsik zevke dayalı, eski Türk şiiirini seven, gerek di- van gerek halk, Özellikle divan şiiirini se- ven, gücü ölçüsünde de, işte bir şeyler yazan biriydim. Maraş'a geldiğimde bu arkadaşlarla tanıştım, bu arkadaşları- mın benim yenilikçi sanata da ilgi gös- termemde gerçekten çok etkileri oldu. (...) 1959'da Sezai Karakoç'un Körfez kitabı yayınlandı, ben Maraş'ta o kitabı da edindim ve okudum. Tabi hiç zevk almadım. Zevk almaktan öte bunları deli saçması olarak telakki ediyordum. Buna rağmen bir kaç defa okuduğumu zannediyorum; çünkü arkadaşlar Sezai Karakoç'un şiiirini önemsiyorlardı."* İnan'ın *"bu arkadaşlarım"* dediği Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Rasim Özde-

nören ve Alaeddin Özdenören ile bera- berliği Nuri Pakdil'in yönetiminde çıkan ve Cemal Süreya'nın *Diriliş*'in *'küçük kardeşi'* olarak gördüğü Edebiyat dergi- sine can verir. (Süreya:1982,62) Âkif İnan *Edebiyat* dergisinde Bir yandan in- celeme yazıları ve denemeler yazarken, bir yandan da şiiirler yayımlamaktadır. Türk şiiirinin yeni arayışlar içinde bulun- duğu altmışlı yılların sonunda Âkif İnan'ın yolunun *Edebiyat* dergisiyle ke- şişmesi onun çağına tanıklık yapan şiiir- lerinde etkili olmuş, sınırlı sözcük da- ğarcığı ile değişik duyarlıklara açılması o dönemin ustalarının dikkatlerinden kaçmamış, dahası takdirlerini toplamış- tır. Daha ilk şiiir kitabı *Hicret* yayımlan- madan edebiyat çevrelerinin dikkatini üzerine çekmiştir. Örneğin Ceyhun Atuf Kansu, o dönemde İnan'ın şiiirleri üzerine şunları yazacaktır: *"Edebiyat dergisinin Haziran 1974 sayısında Akif İnan'ın üç gazelinin okudum. Daha yola çıkarken ozan, gazelin ilk geleneğini geride bırakıyor, ad veriyor gazellerine. Akif İnan biçim açısından da gazel ku- rallarına uymuyor. Onun gazel adını ta- şıyan bu üç şiiirinin özünde, iç sesinde de bir değişiklik, gazelin geleneksel müziğine uzak düşen bir şeyler var. Bunlara kulağımı koyup dinlediğimde çağdaş yenilik şiiirimizden ve halk şiiiri- mizden sesler alıyorum. Bir türküyü çağdırıyorum. Türkü yabancı değildir bize, hiç eskimeyecektir, nice yeni tür- küler yakıldığı gibi, nice çağdaş türküler yakılacaktır. Akif İnan bir gazel yaza- yım, eski bir duyarlığı ve uygarlığı yenileyeyim derken, ister bilinçle, ister bilin- çaltı, halkının diliyle bir türkü geliştir- miştir, taze bir duyarlıkla. Bu duyarlığın gazel duyarlığıyla bir ilgisi yoktur. Akif İnan bir uygarlığa, bir duyarlığa bağlı olduğu için gazel adını vermiş şiiirlerine ama ister istemez yurdumuzun, ulusu- muzun yaşadığı değişimlerin, dil, du- yarlık ve uygarlık değişimlerinin etkisin- de kalmış. Bu gazellerden bir türkünün tazeliği, yaşama sesi geliyor. Halk dili ve halk duyarlığı baskın çıkmış ta on- dan."* (Kansu,1974:5)

Divan edebiyatı geleneği onda şiiiri beyit üzerine kuruşu, uyak vb. biçim özellikleriyle olduğu kadar, hatta daha

da çok, estetik anlayışında kendini gös- termiş; çağdaş edebiyat akımlarıyla kur- duğu ilişkiler aracılığıyla farklı bir anlayı- şa ulaşmıştır. Onun Divan şiiiri ile kurdu- ğu ilişki salt biçim benzerlikleri ile sınırlı kalmamıştır. Divan edebiyatı geleneği ile birleşme yolları araştıran Attila İlhan, Asaf Halet Çelebi, Turgut Uyar, Behçet Necatigil, Hilmi Yavuz gibi şairler imaj, çağrışım, disiplin, sesler ve sözcüklerle yaratılan müzikalite ile Divan şiiiri gele- neğinden yararlanırken Âkif İnan bu edebiyat geleneğini bütünüyle bize ait bir medeniyetin edebiyatı olarak gör- müştür. (İnan; 2006:65) Bu konuda o ne Behçet Necatigil gibi, asli kaynaklara dönmey, oradan alınacak motifleri gü- nün çağın motifleriyle kaynaştıran batı yönelimli edebiyatçıların biçimsel tu- tumlarıyla ne de Mehmet Kaplan gibi statükoyu koruduğu oranda, geleneğe ve eski kaynaklara dayanmayı ilke edi- nen muhafazakar sağcı edebiyatçıların araçsalcılığıyla bir arada düşünüle- mecek bir yaklaşım içinde olmuştur. Ama bu edebiyatı bütün olarak olumla- ması hatta onun sarayla dolayısıyla siya- setle ilişkisiz görmesi, temaları ve imge- leriyle bütün olarak İslam uygarlığına ait görmesi gibi noktalar itibarıyla eleş- tirilebilecek noktalar taşımakta- dır.(İnan:1984:10) Şiiirinde söylemek is- tediğini az bir sözcükle söylemeyi tercih

ederek şiirini fazlalıklardan arındıran tutumu onun divan edebiyatının söz mimarisinden etkilenmesinden kaynaklanır. Divan şairlerinin sözcükleri bir kuyumcu titizliğiyle işleyip şiir örgüsü içine çağrışımlara dayalı, çok ve zengin anlamlı bütünlükler olarak yerleştirmeleri noktasındaki estetik tutumlarını, biçime riayet hususundaki dikkatlerini o çağını görebilen bir yaklaşımla gerçekleştirmiştir. Onun şiirinde belirli temaların başat olarak ele alındığını görüyoruz. Sevgi, ülke, protesto, kabulleniş, reddiye, umut, ölüm, zaman, dostluk, tasavvuf, aşk onun belli başlı temalarını oluşturuyor. Biz burada onun daha çok çağ eleştirisine odaklanmayı yeğledik. Akif İnan, "Umut Gazeli" adlı şiirinde "*Bir zirha büründüm bu çağa karşı*" der.(İnan;2006:11) Bu çağ, insan olmanın yollarına tuzaklar kuran, insanlık haysiyetini ayaklar altına alan; aynı zamanda zulmün, sömürünün, yoksulluk ve sefaletin zirvede olduğu çağdır. Mehmet Akif İnan, çağa karşı zirhını büründükten sonra, "*Çağı kurtarmanın bir eylemidir/ Çağ dışı görünen ilimiz bizim*" diyerek insan haysiyetinin davacı olduğunu kararlı bir şekilde ifade eder. Çağın iyice anlamsızlaştırdığı, hırpaladığı insanı onarmak ister. Onu kap-kara bağlantılarından koparmak, içini ve dışını talan etmiş putları devirerek ucu özün gürlüğüne çıkacak olan yolunu açmak gerekir. Bir haber, ötelardan ötelere uzanan bir haberdur zamanı yineleyerek yenileyecek olan. Ne var ki çağ, insanın bu habere kulağını tıkamak için bütün kötülük odaklarını istihdam etmiştir: "*İnsanı kirlüten heykeller gördüm/ Güneşi karartan kıyamet gibi /.../ Ey yolda kaybolan ezilen haber /Aşarak zamanı yenile çağı*"

Yeni İslamcı akımın ürünlerine topluca bakılınca tam bir türdeşlik görünmese bile, gerçekten de yavanlığa tepki duyup "*yerlilik/İslami duyarlık*" ilkesinin kapısını zorlamaya çalıştıkları – kendileri bu kapıyı tam olarak kuramlaştıramamış olsalar da – özellikle belirtilmelidir. Yerli edebiyat düşüncesinin boy verdiği bir dönemde, bir yandan bu öze uygun eserler üretilirken, bir yandan bu kavramların oluşumu üzerinde

tartışılıyor ve konuşuluyor. Akif İnan bu kavramları şiirine de taşımıştır: "*Ve bir sofraya gibi sersem önüne /Yerli düşünce-nin ürünlerini*" Bu akım içinde Edebiyat dergisi yazarlarının dünyaya, eşyaya, hayata ve olaylara tanıklık ekseninde bakan yönleri Akif İnan'ın şiir dünyasının biçimlenmesinde önemli bir etki oluşturmuştur. Onun şiir hayatını, "hazırlık" ve "olgunluk" devresi olmak üzere iki döneme ayırmak mümkündür. **Edebiyat** dergisi çevresinde biçimlenen ama kökleri **Büyük Doğu**'ya onun çocuğu **Diriliş**'e dayanan yeni şiirin o şiirdeki inceliklerin, onun şiirini de yönlendirmiş bir dönemeç, bir durak olduğunu **Hilâl** dergisinde ve bazı taşra dergilerinde, özellikle de Urfa'da çıkardıkları **Derya** adlı dergide yayımlanan şiirlerini Hicret'e almayı bu kitaba sadece **Edebiyat** dergisinde yayımlanan şiirlerini almış olması kanıtlamaktadır.

Ahmet Haşim, Yahya Kemâl ve Necip Fazıl İnan'ın üzerinde bir şiir zevki oluşturmak bakımından etkili olmuştur. Necip Fazıl Kısakürek ise İnan'ın hem şiir bakımından hem de düşünce bakımından vazgeçemediği bir şairidir. Şöyle ki: "*Ahmet Haşim gibi İnan'ın da sözlük dağarcı sınırlıdır. Haşim gibi sınırlı sayıda sözcükle ve belirli temalarda şiir yazmıştır. Haşim gibi gözlem ve yaşantısını iç dünyasından geçirerek yer yer düşsel bir şiir dili kurmaya çalışmıştır. Ahmet Haşim'in şiirlerinde "düşünce" yoktur, İnan'ın şiirleri ise Yahya Kemâl'in şiiri gibi düşünceyle bütünleşir. Ama İnan'ın şiiri Yahya Kemâl'in şiiri gibi tarihi bir birikimden çok, daha kesin bir inanç çizgisinin üzerinde gelişir. Yahya Kemal'de "şanlı geçmiş"e karşı bir özlem söz konusudur. Oysa İnan tarihi karşı eleştirel bir yaklaşım içindedir. Geçmişe biraz daha mesafeli yaklaşarak onu özgürleştirir. Bu açıdan İnan'ın düşünsel etkileşimini Yahya Kemal'le değil, Necip Fazıl'la kurmak daha doğru olur."* (Soylu:2000) 'Necip Fazıl'ın **Büyük Doğu** yaklaşımı Akif İnan'ı büyük ölçüde etkilemiştir. İnan'ın bir şiirinde; "*Anamı sorarsan büyük doğudur/ Batı ki sırtımda paslı bıçaktır*"(İnan:2006 :62) diye söz etmesi onun hem "*batı*" karşıtlığını, hem **Büyük Doğu** mensubi-

yetini ortaya koyar.

Bir şiirin "*nedir*" liği, "*nasıl*" lığı kadar, o şiire bakan kişinin şiir kültürü, algısı, deneyleri, yorum gücünde önemlidir. Yani şiirin izlenimleri, yazarı kadar okuyucuyu da ilgilendirir. Son zamanlarda yazdığı **Tenha Sözlük**'in daha bireysel şiire yönelmesi, **Hicret**'in uzun yüzyılın kirliliklerine, gevezeliklerine, aşırılıklarına, isyan eden umutlu öfkeden, kendi iç derinliklerine yönelmesi de üzerinde durulması gereken bir başka yöndür.

Âkif İnan öykünmeden olabildiğince uzak durmayı yeğleyen, yazı yaşam dengesini kurabilen, kendi yetenek, beceri ve birikimiyle yepyeni duyarlıklara pencere açmaya yönelen şairlerden biri olarak yazın tarihimizde yerini almıştır. Üslubu ve edebi söylemi hakkında söylenenler gösteriyor ki Âkif İnan, yaşamı ile sanatını birleştiren sorumluluk sahibi bir şairdir ve şiir anlayışını kuran unsurlar arasında eylem insanı olmasının önemli bir yeri vardır. Şair, duygu ve düşüncelerini kendine has anırtımlarla ortaya koyarak, çağın sorunlarını ve bireysel kaçışlarını şiir sınırları içinde ele almayı başarmış ve 1960 sonrasında gelişen İslami duyarlıklı şiir anlayışında önemli bir yere sahip olabilmıştır.

KAYNAKLAR

- İnan, M.Âkif(2006), Hicret, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara
İnan, M.Âkif(2006), Tenha Sözlük, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara
İnan, M.Âkif(2006), Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara
İnan, M.Âkif(2006), "Sanat ve Siyaset" Açıkturum 1, Akabe Yayınları, İstanbul
Soylu, Korkut (2000), "Gelenekle Bağlarını Koparmamış Bir Şair", Hece dergisi s.39
Aytaç, Gürsel(1995) Edebiyat Yazıları III, Gündoğan Yay. Ankara
Eroğlu, Ebubekir(1981), Sezai Karakoç'un Şiiri, Bürde Yayınları, İstanbul
Özdenören, Alaeddin(1999) Unutulmuşluklar, İz Yayıncılık, İstanbul
Süreya, Cemal(1982), Günöbirlik, Adam Yayınları, İstanbul
Kansu, Ceyhan Atıf(1974), Barış Gazetesi, 22 Haziran

YANGIN KULESİNDE FERYAT EDEN ADAM:

CEMİL MERİÇ

Cemil Meriç'in 91. doğum yıldönümü münasebetiyle

Ahmet DAĞ

"Kimim ben?" Hayatını, Türk irfanına adayan, münzevi ve mütecessis bir fikir işçisi."

N e bulursam okuduğum üniversite yıllarımda Halil Cibran, W.F.Nietzsche, Ali Şeriatî ve Samuel Beckett gibi yazarların üslubu ve söyledikleri beni ciddi anlamda sarsmıştı. Bir de Cemil Meriç; en az onlar kadar sarsıcı ve düşündürücü, put kırıcı söylemleriyle bir deha. Onu ilk okuduğumda değerli bir hazineyi keşfetmiş edasındaydım. "Mağaradakiler" kitabını okudum ilk olarak; "çocukluktan beri mağarada gölgelerle oynayan şaşkınlar kafilesinden" bahsediyordu. Toplumdan kaçtığım yıllarda kışkırtıcı üslubuyla yalnızlığımı bitiren bir düşünür vardı karşımda. Doğudan Batıya seyr-ü sefer ettiği dünyada, kendisiyle beraber okurunu da dolaştırıyordu. Bitmeyecek olan bir hayranlıkla usanmadan okuduğum ve her okuduğumda yeniden keşfettiğim bir umman: Cemil Meriç.

Kütüphanesinde ve fildişi kulesinde münzevi bir yıldız. Makaleleriyle ve yazdıklarıyla fildişi kulesinden aşağıya inen bir 'adam'. Fildişi kule yangın kulesidir onun için.¹ Ne toplumuna yabancılaştığı bir kule ne de sefahat sürdüğü Hasan Sabbah'ın Alamut kalesi. O fildişi kulede olmakla şezlongnişin bir entelektüel de değil. Bilakis en şe-

dit sancı olan fikir sancısı çeken bir fikir işçisi. Düşünce dünyamızdaki yangın ve keşmekeşlik karşısında feryat eden bir adam. "Cumhuriyetimizin kıyıya çektiği aydın."² "Kucağında yaşadığı cemiyetin üvey evladı."³ "Başkaları için yaşayan, çakalların bile içmediği bir kaynak."⁴ Kızıldeliler arasında bir rahip, kilisesi olmayan, ömrünü düşünceye adayan, kendi kafasıyla düşünen, mabedi bezirgânlardan temizleyen bir put kırıcı.⁵ Düşünen, okuyan, temsil ettiği beşeri kıymetleri lekelememek için aç kalmaya razı olan vücudu kafası üzerinde yürüyen..., iktisaden kapıcıdan aşağı, şöhreti evinin sınırlarını aşmayan adam.⁶

Ümit Meriç'in ifadesiyle o, "İlim Çin'de de olsa arayınız" emrine uyup Fransız düşüncesinden Hint Felsefesi'ne, Rus romanından İran şiirine kadar dolaştı ve kendi ülkesinin irfanında karar kıldı. Ona göre Cemil Meriç, *az gelişmişlik* yaftasını Osmanlının göğsüne yapıştıran Avrupa'ya isyandır.⁷ Medeniyet torunlarının efendisinin ilacına tevessül etmesini kabul etmemiştir.

Tenkitsiz tefekkür olmaz önermesiyle hareket eden Meriç, Tanzimat'la beraber kronik bir hastalık haline gelen *batılılaşma* hayranlığını tenkit et-

miş, öncelikle '*kamus namustur*', '*keli-me haysiyettir*' diyerek kelimeleri maskeleyen ve mabedi kirleten bezirgânların maskelerini düşürmüştür. O fikir dünyasının tasvirini şu şekilde yapar: "Mefhumların kâh gülünç, kâh kokuşmuş maskelerle raksa çıktığı bir karnaval balosu."⁸

Analitik, eleştirel düşünme kabiliyeti oldukça yüksek olan düşünür, kendi ifadesiyle "yarım asır okuyarak çıraklık" yaptı. Bu okumalar abur cubur okumalar değildi. Köklü, sistematik okumalardı; ne fikir kabızlığına ne de fikir ishaline yol açan. Sorgulayıcı, kuşatıcı, meydan okuyucu okumalar. Kendi ifadesiyle "bütün hakikatleri

yoklayan, bütün yalanların maskesini sıyıran kalabalığa doğru yolu gösterme gayesinde olan" bir okuma serüveni.

Bir hakikat arayıcısı, engin bir mütecessis, hakiki bir fikir işçisidir Meriç. Amacı idrakimize vurulan zincirleri kırmak, yalanları yok etmektir.⁹ Yarım asırdan fazla zamanını, gözlerini, hayatını okumaya veren bir adam. Kendisini dinleyelim: "...İrfanı, toprağı dişle-rimle ve tırnaklarımla kazarak yedi kat yerin dibinden çıkarmıştım. Çölün kumlarında altın zerrelere arayan adam..."¹⁰

Ölmeden önce "Bedenimi toprağa, ruhumu Tanrıya, ismimi ve eserlerimi milletlere bırakıyorum" diyen F. Bacon teslimiyeti/ gönül rahatlığı yoktur Cemil Meriç'te. Yaşadığı yıllardaki keşmekeşlik içinde "*Cumhuriyetin Kıyısına Çektiği Aydın*" tanınmamış olmasından ve sonradan unutulacağı düşüncesinden dolayı tereddüt içindedir. Çünkü o kendi müthiş söylemiyle "düşüncenin kuduz köpek gibi kovalandığı" coğrafyanın ve bir "cemiyetin üvey evladıdır." Nitekim bir okul müdür yardımcısı ile konuşmamda bahsi geçen Cemil Meriç'i tanıyor musunuz? Sorusuna fıkralara meydan okurcasına "Hocam ben buralarda oturmuyorum, ben buralara yabancıyım, tanıımıyorum." bedbahtlığını gösteren bir neslin arkadan geleceğini sezmış ve bu tedirginlikle yaşamıştır Cemil Meriç... Üniversitede ders verdiği yıllarda derslerine karşı oldukça ilgisizlik vardır. Derslerine katılan öğrenci sayısı bazen 3-5 kadardır. Hatta ince bir serzenişte bulunur. "Ne yapsak, Hacıbekir lokumu mu dağıtsak, belki o zaman arkadaşlarınız bizi dinlemeye gelir?"¹¹

'Reyhaniye kahvelerinde ömür çürüten, vaktiyle lisede okuyan ve çalışan fakat istidadı olmadığı için vazgeçen basit, adi bir genç... ve gözlerini, hayatını hakikat uğruna feda ederek nesli-ati destanlarına bir zafer ve fedakar-

lık numunesi olacak, hakiki bir insan.'¹² diyecek kadar da havf ve reca içindedir Cemil Meriç... 'Ömrünü düşünceye adayan, Eflatun'dan Marx'a kadar her düşünce adamını sevgi ve saygıyla selamlayan, bütün dinlere, bütün mezheplere saygılı bir kimsenin herhangi bir kilisede barınabileceği nasıl düşünülebilir?'¹³ diyerek düşünceye karşı hürmetkar ve kendisinin âraftan olduğunu seslenen bir Cemil Meriç vardır karşımızda... Kendi ifadesiyle hayatının hülasası iki kelimedir: öğrenmek ve öğretmek.

'Tam istiklale kavuşacağımı umduğum anda gözlerimi kaybettim.'¹⁴ diyen düşünür o haliyle ölümü arayan bir müncidir artık.¹⁵ Ümit Meriç'in kendisine en çok benzeyen olarak nitelediği Kemal Tahir'i, "Ulu çamlar ırmağında yetişmiş. Kemal Tahir'i ıstırap yarattı."¹⁶ diye tasvir eder. İktisadi yokluklara, kadir-na-şinaslıklara gözlerinden yoksunluğu da ekleyen düşünür asıl ıstırapı bu yoklukla yaşar. Bir fikir adamı olan Cemil Meriç eğer gözlerinden yoksun olmasaydı denildiği gibi bir aksiyon adamı da olabilirdi. Ama kanaatimce, onu 'ulu çamlar' gibi yapan gözlerini kaybetme ıstırapıydı. Gönül ve fikir dünyasının zenginleşmesinin en büyük müsebbibi gözlerinden yoksunluğu olabilir. Yine onun,

gündemin ve malumatın içerisinde kaybolmasını engelleyen basit, alelade durumları görmeyip irfan dünyasına girmesini sağlayan görmeyen gözleri fakat gören kalbidir. O "gözlerini hayatını hakikat uğruna feda ederek nesli-ati destanlarına bir zafer ve fedakârlık numunesi olacak, hakiki bir insandır." Murat Belge'nin Türkiye'de tornadan çıkmayı reddeden bir kişi olarak nitelediği Cemil Meriç inancıyla, duygularıyla, hatalarıyla, sevaplarıyla bir insandır. "...İnanıp inanmadığımı bilemiyorum. Müslümanım, Müslüman bir çevrede doğdum. Ancak ne kadar inanıp inanmadığının cevabını mahşer günü bileceğim." diyen düşünürün nekahet döneminde koridorda yankılanan açık-seçik anlaşılan kelimeleri "Allah, Allah, Allah" ve "Muhammed sevgilimdir"¹⁷ sözleridir. Düşünür bu asil sözleriyle asil bir ölümü gerçekleştirmiştir. Cemil Meriç Yusuf Kaplan'ın sık sık değiştiği pergel metoformuna benzeyen düşünce serüveniyle, doğudan kalkıp batıya giden, tekrar doğuya dönebilen, kültürden irfana seyreden, uygarlıktan umrana dönebilen Türk düşünce tarihinin emsalsiz bir düşünürüdür. Mekanı Cennet olsun....

Dipnotlar

¹ Meriç, Cemil, Bu Ülke, İletişim yay. 2007 s. 9

² Cündioğlu, Düccane, "Cumhuriyetimizin kıyısına çektiği aydın: Cemil Meriç" *Yeni Şafak* 09/06/2007

³ Meriç, Cemil, a.g.e., s. 16

⁴ A.g.e., s. 41

⁵ A.g.e., s. 284

⁶ Aktaran; Cündioğlu, Düccane, (CM, Jurnal 1 s. 151) *Bir Mabel Savaşçısı Cemil Meriç*, Etkileşim yay. 2007 s. 27-33

⁷ Meriç, Ümit, *Babam Cemil Meriç*, İletişim yay. 2007, s. 8

⁸ Meriç, Cemil, a.g.e., s. 79

⁹ Meriç, Ümit, a.g.e., s. 8

¹⁰ Meriç, Cemil, a.g.e., s. 49

¹¹ Meriç, Ümit, a.g.e., s.105

¹² Meriç, Cemil, a.g.e., s. 36

¹³ Aktaran, Meriç, Ümit, a.g.e., s. 121

¹⁴ Meriç, Cemil, a.g.e., s. 47

¹⁵ Meriç, Ümit, a.g.e., s.79

¹⁶ Meriç, Cemil, a.g.e., s. 250

¹⁷ Aktaran, Meriç, Ümit, a.g.e., s.143

BİLGİYİ ANALİZ ETMEK

Nihal ÖZDEMİR

21. yüzyıl bilgi çağının yoğun bilgi bombardımanına tutulmuş insanları olarak, kendimizi yanlış bilgilerin tahribatına karşı koruyacak zırhları da kuşanmalıyız. Kitle iletişim araçlarının etkili bir biçimde kullanıldığı bir dönemdeyiz. Bizler bu araçların (tv, internet, dergi, gazete vb.) aktif kullanıcıları olarak doğru-yanlış birçok veriye maruz kalıyoruz. Bize sunulan bu bilgileri aralarında doğru-yanlış ayrımı yapmadan belleğimize alırsak tıpkı çevre kirliliği gibi zihin kirliliğine sebep oluruz.

Bu veri yığınları arasında doğru-yanlış ayrımını yapabilmemiz ise donanım sahibi olmamızı gerektirir. Aksi halde yanlış bilgiler edinerek hem kendi bilgi dağarcığımızın kirlenmesine yol açabilir hem de bu bilgilerin etrafa yayılmasına aracılık etmek durumunda kalabiliriz. Tıpkı bulaşıcı bir hastalığın yayılması gibi. Söylediğimiz her şeyin sorumluluğunu taşıdığımızı unutamayız. Sadece söyleyen değil, duyan ve araştırmadan inanan her insan da aynı sorumluluğu taşımaktadır.

Bilgilerimizi *doğru* ve *yanlış* bilgiler şeklinde analiz eden 19. yüzyılın ünlü filozof ve matematikçisi Bertrand Russell'ın bilgi teorisi, bizlere bu konudaki temel taşları göstermektedir. Kendisi işe bilginin tanımını yaparak başlar.

Russell'a göre **bilgi** "doğrulanmış inanç"tır. **Inanç** ise olaylar karşısındaki bedensel bir tavidir. İnsanların ve hayvanların ortak özelliğidir. Onaylanmak, beklemek, hatırlamak gibi davranışlar birer *inanç* örneğidir.

Inanmak eylemi ya da inanışlarımız, **dil** ve **düşünceden** önce vardır. Burnumuza gelen yanık kokusu ile bir şeylerin yanmakta olduğuna inanıp hareket etmemiz ve daha sonra "birşeyler yanıyor" diye dile getirmemiz gibi.

Bertrand Russell'ın bilgi öğretisinde **"doğruluk"** inanca bilgi olma özelliği kazandırır. Dolayısı ile "bilgi"yi açıklama şeklinde "doğruluk" merkezde olan kavramdır. Doğruluğun merkezde olmasının nedeni de bilginin bulanık bir kavram olmasıdır. Doğruluk bir inanca bilgi olma özelliği kazandırdığı için bilgideki bulanıklığı ortadan kaldırır. Böylece bilgi doğruluk kavramına dayanarak açıklık kazanmış olur. Bu kavram açıklık kazandığı zaman da neye bilgi diyeceğimizi biliriz. Bilgideki bulanıklığı giderecek olan kavram doğruluk kavramı olduğu zaman bilgi kavramı kadar doğruluk kavramı da önem kazanır.

Doğruluk zihnin üretimi olan önermelerle ilgilidir. Önerme doğru ya da yanlış olması mümkün olan bir sözdür. Bilgi için belirleyici olan ise o sözün **"doğru"** olmasıdır.

Doğru bilgi, düşüncemiz ile gerçe-

ğin uyuşmasıdır. Yani nesnenin hakkındaki şey nesnenin kendisine uyuyorsa doğru, uymuyorsa yanlış bilgidir.

Doğrulanmamış bilgiler bulanıktır. Bulanıklık bilgilerimizin çeşit çeşit olmasından kaynaklanır. Deneyimlerimiz, başkalarından edindiklerimiz, hatırladıklarımız, genel ilkelere ait bilgiler gibi. Bilgilerimizdeki bu bulanıklığı "doğruluk" kavramı giderir.

Bilgilerimiz bulanık da olsa sonuçta iki yargı içerir: Ya **"doğrudur"** ya da **"yanlış?"**. Peki, doğruluk nedir o zaman?

Doğruluk; inanç ile olayın birbirine uyup uymadığının araştırılmasıdır. Araştırma yapma amacımız da doğru bilgilere erişmektir.

Bir önermeyi doğru kılan; önermenin gösterdiği olay ile gerçekteki olayın birbirine "uygunluğudur". Uygunluk **"denetleme"** ile sağlanır. Doğruluğun denetlenmesinde Russell **"analiz"** yöntemini kullanır.

Denetleme ile ulaşılmak istenen şudur: Önermenin gösterdiği olay gerçekteki olay mıdır? Eğer öyleyse önerme doğru, değilse yanlıştır. Bir önermenin varlığı zihnimize, doğruluğu ise zihnimizin dışındaki olaylara bağlıdır. Russell'a göre bir önerme neyi denetleyeceğimizi kendisi söyler. Bir örnek verecek olursak: 'Bu kapı kapalıdır', dediğimizde önermeyi denetlerken bu önerme ile ilgisi olmayan olayları, söze gelişi odanın ısısı ya da duvarların rengini araştırmayız; önermenin gösterdiği anlama uyarak yerimizden kalkıp kapıyı yoklarız. Yani her önerme denetlemenin başvuracağı olayı gösterir. Önermeyi doğru kılan, önermenin gösterdiği olay ile gerçekteki olayın birbirine uymasındır. Denetleme ile açıklanmak istenen de bu uygunluğun olup olmadığının ortaya konmasıdır.

Russell *doğrulanmış inanca bilgi*

der. *Doğrulanmamış inanç* ise **yanlış inançtır**. Doğrunun ölçütü ise düşüncemizin gerçeğe uyuşmasıdır. Doğruluk anlayışının temelinde bir şeyin bilgi olup olmadığını araştırmak yatar.

Bir bilgi öğretisi her şeyden önce inanışlarla -ama rasgele inanışlarla değil- doğru inanışlarla uğraşır. İnanışları, güvenilirlikleri, sağlamlıkları bakımından sınıflayıp düzenlemek, doğru inanışlardaki dayanakları bulup ortaya çıkarmak kısacası bir inanışa neden bel bağlamak gerektiğini araştırmak; bütün bunlar bilgi öğretisine düşen görevlerdir.

Bizim herşeye bilgi demememiz açısından Russell'ın doğruluk öğretisi önem taşımaktadır. Hangi alanda olursa olsun araştırma, doğru bilgilere ulaşmak amacıyla yapılır. Her bilgi ya doğru ya da yanlıştır. Bizler bilgiye gereksinim duyarız ve fakat bilginin sınırları belirsizdir. Bu açıdan bize sunulanlara soru işareti ile yaklaşıp, doğruluğunu teyit ettiğimiz bilgileri hafızamıza almamız.

Russell başlangıçta bilgi saymayıp inanç dediklerini bir kıstasa göre doğrulama sürecine giriyor. İşte tam bu noktada acaba bizler de bize sunulanlar arasında bir kıstasa göre değerlendirme yapıyor muyuz, sorusunu sormalıyız. Ve eğer yapıyorsak, bizim değerlendirme sürecinde kullandığımız bu ölçüt nedir? Biz neye göre bir veriye doğru yada yanlış deriz.

Russell'ın bilgi teorisinde kullandığı bu doğrulamanın ölçüsü zihnimizdekilerin gerçeğe uyuşmasıydı. Ama bizler sahip olduğumuz inancın bu noktada bize asli bir ölçüt olabileceğini biliyoruz. Allah'ın sürekli olarak akletmemiz gerektiğini vurguladığı inancımızda düşünmek esastır. Sorgulamaya, akletmeye davet edilen bir inancın mensupları olarak belki de bilgi teorimizi gözden geçirmenin artık zamanıdır.

Bilgi teorisinin kaynağına göre bir dünya bakışı, eşyaya ve iş/oluşa anlam yüklemesi kaçınılmazdır. O halde referans teşkil eden bilgi kaynaklarına inancın bir sonraki aşamada bizden talebi bilginin hayatımızda doğruluğunun/yanlışlığının sınanması değil; bilgiye uygun bir davranışın yerleştirilip yerleştirilmediğine bağlı olarak kendimizi ve dış dünyamızı nasıl okuduğumuzdur.

DARAĞACINDAKİ HAYAT

Naci CEPE

Günler, aylar, yıllar ve mevsimler tüketilen zamanla birlikte hızla ilerliyor. Hayatın alanı ve zaman daraldıkça yeryüzünün nefesi tükeniyor. Ateş potasında lâl olmuş cevher lava dönüşürken pervasızlıkla her şeyi yakıp yıkarak yol alıyor. Görünen o ki yeryüzünü katledecek cellat darağacına götürdüğü hayatın ipini çekmekte sabırsızlanıyor.

İnsana bir defaya mahsus verilen sınırlı hayat, hırçın ihtirasların pençesi-ne takılmış savurganlıklarla tarumar ediliyor. Hayata dair ne varsa sorumsuzca yağmalanıyor. Evrende doğallığı sunulan her şey, eskisini aratacak hale geliyor. Doğallığın yerine yapaylığın ikame edilmesi "Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" endişesini güçlendiriyor.

Postmodernleşen dünya, doyum noktasını aşan nimetlerle, gözleri kör edebilecek varsılıklarla tanıştırdı insanı. Ne ki, lüks ve şatafata bezendirilerek, savurulan nimetler, insanlığı dönüşü olmayacak akibete sürüklüyor. Tarihte yaşanan kıtlıklar, toplumsal helakler ve mahrumiyetler insanın nankörce verdiği kararların sonucu değil mi?

İnsan türünün çılgın ve pervasız arzuları; havayı, suyu ve toprağı hoyratça zehirleyip kirletiyor. Ekosistem s.o.s. sınırını bile geçti; ekolojik denge altüst olmuş durumda. İnsanoğlu, bu hoyratlıklarla kendi hayatını darağacına taşıdığının farkında mı? Ekosistemin kendisi için, ontolojik yasa ile ne eksik ne fazla bir dengeye göre hassas bir şekilde ayar edilip programlandığının bilincinde mi? Oksijenin, azotun, hidrojenin vs. onun hayatının idamesi için verildiğinin ve oralandığının farkında mı?

Postmodern süreç, hazlarını tatmin etmekten başka bir şey düşünmeyen insan türüne öteki alemi ve hesap gününü unutturuyor. Kendisini merkeze aldıkça küstahlaşan, Allah'ın bahsettiği nimetleri ebedi sanan bu aciz ve zavallı yaratık; kendisini yaratan, yaşatan, yöneten, yok eden ve yeniden haş-redecek olan yüce iradeye meydan okuma cüretkarlığına sapabiliyor.

Bilim-perestlik bu meydan okuyamaya çanak tutabiliyor. Pragmatik düzlemde kurgulanan materyalist büyüye kapılan insan, kendi darağacını kendi elleriyle hazırlıyor.

O arada, insan türünü darağacından kurtaracak ölçülü-dengeli-adil tek ontolojik alternatif şeytani bir ustalıkla perdeleniyor; sözde çevreci eylemler, sahte ve palyatif çözüm önerileri ile fitrî arayışlar ve tepkiler yanlış mecralara kaydırılıyor.

Sınırsız açgözlülük değil gözü tokluk, israf ve tüketim çılgınlığı değil kanaatkârlık, sömürü değil adil paylaşım, hevâ ve heves merkezli hazcılık değil insani ihtiyaçların meşrû yollardan karşılandığı ölçülü-dengeli bir yaşam pek âlâ mümkündür. Ne Hint fakirleri veya Amerika'daki amish'ler gibi yaşamak ne de çılgın tüketimin kölesi olmak zorundayız. Rabbimizin bizim için koyduğu mizan-mikyâl-kıst temelli kozmik düzene uyalım yeter.

Her türlü ahlaksızlığın, soysuzluğun, seviyesizliğin yaşam biçimi haline getirilmek istendiği bir zamanda ancak fitrat'a, asl'a, asalet'e sadık kalarak hayatta kalabiliriz.

Gökler ve yer bize emanet ve bizim emrimize musahhar kılındı. Emanete ihanet etmeden, sorumluluk bilinci ve sorguya çekilme endişesi taşıyarak bu dünya hayatını yaşamak zorundayız. Aksi halde, kendi ellerimizle kuracağımız darağacında kendi ipimizi çekeriz.

ÜSKÜP KOSOVA HATTINDA HAYALDEN HAKİKATE BİR SEYRÜSEFER

Metin Önal MENGÜŞOĞLU

Türkiye Yazarlar Birliği'nin düzenlediği Türkçenin Uluslar Arası Şiir Şöleni'nin 7.si Makedonya'nın Üsküp şehrinde yapılacaktı. (Kasım 2007) O tarihe kadar gerçekleşen şölenlerin tamamına katılmıştım. Bu defa doğrusu pek istekli değildim. Yorgun ve zaman itibarıyla da imkânlarım kısıtlıydı. Hem Mehmet Doğan hem de Cahit Koytak aradı. Israrla katılmamı istediler. Bir bildikleri, bir düşündükleri mi vardı, bilmiyordum. Onları kıramazdım. Zira hayatta ne vakit onlarla beraber olduysam manen kazançlı çıkmıştım. Neticede Makedonya ve Kosova'daki gezi ve programlar, öncekilere

nazaran benim açımdan daha da kazançlı oldu. Zira Üsküp, Ohri, Struga, Piriştina gibi şehirleri gördüm, onlara dokundum, biraz oralarlı olduğumu hissettim. Bununla birlikte orada yaşayan ve bir kısmıyla daha önceden tanış çıktığımız insanlarla dostlukları pekiştirdim. Yetmedi, bana Ahmet Cevdet Paşa adına düzenlenen ve maddi değeri olduğunu da sandığım, ama manevi değeri benim nazarımda hayli yüksek bir ödül de kazandırdı bu seyahat.

Üsküp merakı ve hatta bildiğimiz kadarıyla hayallerimizi süsleyen hasreti, daha uçakta iken sevgili Cahit Koy-

tak'ın "Üsküp'e Varmadan Üsküp'te Olmak" başlıklı şiirini okuyarak çoktan kalbimizi yakmaya, ateşlemeye başlamıştı. Zira Cahit "Şehre dokun" diyordu. "İyileşmiş bir yaraya/ dokunur gibi/ Üsküp'e dokun." Bu mısraları terennüm ederek uçuyorduk. Arkasından şöyle mısralar geliyordu: "Sokaklarında kaybol/ Kaybol ki/ Dost olasın onunla." Siz olsanız ilk kez göreceğiniz, ama hakkında daha önceleri kimi şairlerin mısralarını hatırladığınız bu şehir üzerine ne düşünür, ne türden yakıcı bir merakla zamanın çabuk geçmesini, uçağın bir an evvel inmesini beklerdiniz?

Üsküp evvela Yahya Kemal'in doğduğu ve hakkında nice şiirler yazdığı bir şehirdi. Ayrıca Balkanların öteki ucu idi. Hem Balkanlar hem de Üsküp asırlardır toplum olarak bizim ilgi alanımızdan hiçbir vakit uzak kalmadı. Her ne kadar bugün oralarda bize yabancı devletler kurulmuş gibi olsa da. Oralarda yaşayan insan unsuru sanki bizden birer parçadır. Ayrıca Mehmet Akif'imizin de ata yurdu Balkanlardır. Bugün Kosova sınırları içerisinde kalmış bulunan küçük bir kasabaya bağlı İpek köyündendir, babası Temiz Tahir Efendi. Mesela eğer Kosova bu aylarda Sırp'ların baskısından kurtulup bağımsızlığını ilan edebilirse, Avrupa'da nüfusunun yüzde doksandan fazlası Müslüman olan yepyeni bir devlet kimliği kazanacaktır. Çünkü Arnavutlar ve Türklerin tamamı Müslüman. Geriye kalan Sırp nüfus ise azınlıktır.

Biraz daha ileri giderek Makedonya Televizyonunda günde iki buçuk saat Türkçe yayın yapıldığını ve orada Türkçe olarak gerçekleştirdiğimiz programda söylediklerimi de özetlemeliyim. Hissiyatımı daha sıhhatli ortaya koyabilmem için buna ihtiyaç duyuyorum.

Konuşmamı şöyle özetleyebilirim: *"Sevgili Üsküplü kardeşlerim; malumunuzdur ki insan oğlu topraktan gelmekte ve yine toprağa gidecektir. Toprağın bizim mayamızda ve hayatımızda mümtaz bir yeri vardır. Her doğan çocuğun anası ile arasındaki son irtibatı sağlayan göbek bağı, doğum esnasında kesilerek, doğumun gerçekleştiği toprağa gömülür. Yani ana ve çocuktan kopan ilk ölüm parça toprağa iade edilir. Sanıyorum kişilerin doğdukları toprağa olan bağlılığı yani adına sılayı rahim dediğimiz ve hatırladıkça burun kemiklerimizi sızlatan bu alaka, mayamızı, hamurumuzu oluşturan toprağa dönük bir alakadır. İlginç bir denk düşüş de şudur ki, Kur'an-ı Kerim Alak Suresi'nde **"insanı bir alaka'dan yaratmış"** der. Şimdi söylediklerimizi şöyle müşahhas hale getirebiliriz. Mesela Yahya Kemal'in annesinin kabri Üsküp'tedir. Kendisi ise İstanbul'da yat-*

maktadır. Yine Mehmet Akif'in dedesi İpek'te kendisi ise İstanbul'dadır. Demek ki Yahya Kemal'in hem annesi hem de doğumu esnasındaki göbek bağı Üsküp toprağına gömülmüştür. Şimdi soru şudur: Yahya Kemal İstanbul'da gömülü olduğuna göre O'nun sırası neresidir? İstanbul O'nun için sıla mı yoksa gurbet midir? Bu paradokstan çıkışın tek bir yolu vardır; o da şudur: anlaşılan odur ki Üsküplüler için İstanbul, İstanbullular için de Üsküp asla gurbet değildir. Üsküplüler İstanbul'da, İstanbullular da Üsküp'te gurbette değil sıralarındadırlar. Çünkü her iki toprakla da her iki tür insanın sılayı rahim irtibatı, alakası vardır. Ben kendimi Üsküp'te gurbette değil sılamda hissediyorum. İstanbul yahut Anadolu da siz Üsküplülerin sılasıdır. Esasen bütün yeryüzü müminler için bir mescittir ve Müslümanlara musahhar kılınmıştır. Biz Müslümanlar yeryüzünün her parçasında kendimizi sılamızda hissetmeliyiz. Zira topraktan geldiğine ve yine toprağa döneceğine hakkıyla inananlar bizleriz."

Bence insanın iki dili vardır. Birisi anasından öğrendiği beşeri dil diğeri ise insanlığını ve şahsiyetini oluşturan inancının dili. Bu iki dile kişi nerede rastlarsa, artık orada ecnebi yani yabancı sayılmaz, sayılmamalı. Nitekim Üsküp'te Makedon Televizyonunda Türkçe konuştuk. Söylediklerimiz, paylaşmak istediklerimiz ise inancımızın diliyle idi. Kosova'da ise Türkçeye rastlamak Üsküp kadar kolay değildi. Lakin orada da Arnavut Müslüman kardeşlerimizin diktikleri minarelerden işittiğimiz ses son derece tanıdık: *Alahü Ekber!* Demek ki Kosova'da da asla yabancı değiliz. Yüzümüze bön bön bakan Sırp'lar ise siyaseten kendilerine bağlı kalmasını istedikleri Kosova'ya bizden daha çok yabancı idiler. Kara siyasanın çizdiği yapay sınırlar, görülmektedir ki, insanlığımızın sahipsiz alakaları karşısında nasıl da çürük ve nasıl da dayanıksızdır. Bu çizgileri dağa, taşla, toprağa çizmek kolay, önemli olan insanların gönlüne, kalbine, ruhuna derin çizikler atabilmektir. İşte

analarımızın dili ile inancımızın dili biz insanların sinelerinde böyle emsalsiz derinlikte izler bırakmıştır. Bizi yüzlerce, binlerce kilometre ötelede, bazen beşeri dillerimizin bile anlaşılmadığı ortamlarda, bu sefer bir imanın dili etrafında toparlayabilmektedir.

Balkanların bir bölümünde seyrüsefere çıkınca gördüğüm oydu ki Osmanlılar Anadolu'dan çok Rumeli yahut Balkanlarda kalmış ve oraya önem vermişler. Anadolu'da göremediğimiz miktarda Osmanlı eseri var Balkanlarda. Cami, köprü, medrese, tekke, çarşı, han, hamam, kabristan ve türbe yani kültür ve medeniyetin fiziki yapı taşları, yılların tahribatına rağmen nasıl da böyle ayakta kalabilmiş? Gerçekten Anadolu'da daha çok Selçuklu eserlerine rastlıyoruz. Oysa Balkanlar Osmanlı mührünü hala taptaze korumaktadır. Padişah hanımlarının otuzdan fazlasının bu bölge kızlarından olması etken midir, bilemem. Yahut bu uzak görüşlülüğün sonucu bir siyaset mi? Şurası muhakkak ki bizler sürekli gözü batıda olan bir kavmin çocuklarıyız. Bugün bile, sahici batıcılar yerine, bize yakın yöneticilerin hala ve ısrarla batı kapılarını arşınlamasının başka bir açıklaması olabilir mi, bunu da çok iyi bilemiyorum.

Elbette Balkanların büyük bölümü Anadolu'daki kimi topraklardan, hatta İstanbul'dan da önce Osmanlı topraklarına katılmıştı. Bu da önemli bir faktör olarak düşünülebilir. Mesela Trabzon şehri bile Bosna'dan bir sene sonra fethedilmişti.

Fiziki görünüş itibarıyla Üsküp şehri altmışlı yıllardaki Bursa şehrine bir hayli benziyor. Elbette daha yoksul ve mütevazı. Yahya Kemal Üsküp'ü kucaklar gibi duran Şar Dağı ile Bursa'daki Keşiş Dağı (Uludağ) arasındaki benzerlikten yola çıkarak kim bilir ne hasretler yaşadı, nice şiirler yazdı. Balkanların Bursa ile benzerliği ve alakasının başka boyutları da var elbette. Mesela en çok sayıdaki Balkan göçmeni Bursa şehrinde yaşamaktadır. Buna Bulgar ve Yunan göçmenleri de dahil. Ve yine Üsküp'te sohbet ettiğimiz birçok Üs-

küplü, Türkiye'ye geldiğini özellikle Bursa'da bulunduğunu, Bursa'yı kendisine daha yakın gördüğünü söylüyordu. Çocuklarını Türkiye'ye okutmaya gönderenler Bursa'yı tercih ediyorlar. Çünkü Bursa'da kendilerine yakın bir ruh buluyorlar. Değil mi ki yerlisini yitiren Bursa şehri de neredeyse tamamıyla bir muhacir şehridir.

Osmanlının Balkanlara taşıdığı Müslümanlık daha ziyade derviş meşrep bir özellik arz ediyor. Bu yadırganacak bir durum değil elbet. Zira Osmanlı da esasen derviş meşrep bir Müslümanlığa daha yatkın bir inanış ve davranış içerisindeydi. Nitekim Osmanlı fetihlerini oralara taşıyan ilk kişiler, Horesan erenleri ve dervişlerdi. Halk Müslüman kimliğini elbette benimsemiş. Lakin bunu sürdürürken geleneksel, folklorik bir unsur gibi, sadece bir itiyat bir alışkanlık düzeyinde yaşıyor. Bütün bunlara rağmen söz gelimi Hristiyan nüfustaki soğukluk, donukluk ve bencillikten eser yok onlarda. Son derece sıcakkanlı, sevecen, merhametli ve cömertler. İşte bu durum, inananlar çok fazla derinlikli, bilgi ve bilinç yüklü olmasalar bile, İslâm'ın bir bereket ve kerametidir diye düşünüyorum. Ancak toplumların yeniden dirilişi ve silkinişi için asla yeterli bir nefha değildir. Yapılması gereken nedir? Bence, tıpkı Balkanların öteki ucundaki merhum

önder Aliya İzzetbegoviç'in dediği gibi, Yeniden İslâmî Diriliş, bunun yegâne reçetesi olan Allah'ın vahyini yeniden idraktan geçür.

Gözlemim odur ki Rumeli ve Balkanlar bizim için çok önemli ve çok değerli bir insan malzemesini barındırıyor. Ancak oralarda bize nazaran deşetli bir yoksulluk hüküm sürüyor. Bununla birlikte siyasal anlamda korkunç bir belirsizlik mevcut. Ne yapabiliriz, ne yapılabilir; konuşulmalı, düşünülmeli elbette. Bir de var ki düşünüyor ve kendi kendime soruyorum; biz yaşadığımız ülkede ne yaptık, neleri becerdik ki, onlara örnek teşkil edelim. Bunu hiç sormamışım gibi pişkin davranarak sadece susmayı seçiyorum.

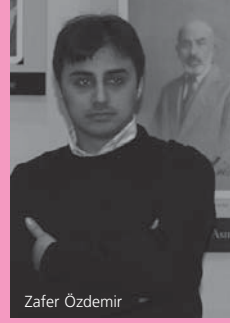
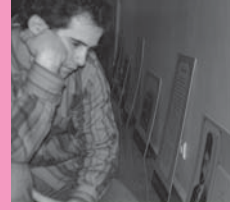
Özetleyecek olursam, derim ki Türkiye Yazarlar Birliği tarafından her iki yılda bir düzenlenen Türkçenin Uluslar Arası Şiir Şöleni küçümsenecek bir hadise değil. Bir kere Türkçenin ulaştığı her yerde çok sahih biçimde olmasa bile İslâm da var. Bu çok önemli. Ayrıca dilin "namus", yahut "varlığın evi" olduğunu söyleyen mütefekkirlerin bu isabetli teşhislerini bizzat müşahade etme imkânı buluyorsunuz. Ben kendi adıma anamdan öğrendiğim dili çok seviyor ve ona çok saygı duyuyorum. Ve her beşeri dilin ayrıca Allah'ın bir âyeti olduğunu düşünüyorum. Benim yaşamadığım uzak diyarlarda Allah'ın

bu aynı âyetini konuşan insan kardeşlerime rastlamam, onlarla tanış olmam ise işin en hassas ve en değerli bölümü. Ben şiire olan saygımdan ötürü uzak bir yerlere gidip sadece bir şiir okuyarak dönmeyi de asla küçümsemem, önemli bulurum, ama bu yaşadığımız hadise, onun çok ötesinde kazanımlar ve bir ruh taşıyor. Bir insanın ömrü boyunca uzak düştüğü, hasretini çektiği, erişmeye imkân bulamadığı sılasına, sılayı rahmine dönmeye, toprağına ayak basması, yüz sürmesi ne anlam ifade ediyorsa bu hadise işte böyle bir vuslatı gerçekleştirmeye benziyor.

Düşünün ki Üsküp çarşılarında sevgili Cahit ile dolaşırken yolunuz rastgele bir güzel insan tarafından kesildi. Omzunuza dokunarak size "Türk müsünüz" diye soruldu. Evet, elbet Türk yani Türkiye'dendik. Çünkü Türkçe konuşuyorduk. Üsküplü bu kişi evvela aradığınız yeri size tarif edecektir. Arkasından, uzun boylu bir tarife girişecektir. Kendisinin kunduracı olduğunu söyleyecek ve Cuma namazından sonra dükkânında çay içmeye çağıracaktır. Adamın hiç zorlanmadan bulduğunuz Üsküp Çarşısındaki minik dükkânında ancak on, bilemediniz on iki kadar bayan ayakkabısı vardır. Size güler yüzü ile birlikte harika çaylar ikram edecektir. Ayrıca Bursa'ya kadar geldiğini hatırlatır. Oylat Kaplıcalarında kaldığını söyleyecektir. Kendisi Arnavut olmasına rağmen çok güzel Türkçe konuşmakta ve sizi şaşırtmaktadır. İşte dil, Allah'ın bu âyeti, sizi o Müslüman Kardeşinizle böyle birbirinize bağlayacaktır. Üstelik siz oraya ulaştığınızda yanında bir başkası da vardır. O da bir Arnavut'tur, Müslüman'dır ama maalesef dilinizi bilmemektedir. Siz de onun dilini bilmemektesiniz. Onunla sadece bakışlarsınız ve inancınızın dili ile yani tek ortak dil ile kucaklaşırsınız. Ancak beriki kunduracıyla her iki diliniz ve gönlünüzün bütünlüğüyle kucaklaşırsınız. Türkçenin Uluslar Arası Şiir Şöleni bir kucak dolusu hasret gideren sevgidir, bir çeşit sevdadır kadrini kıymetini bilenler için.

“Asımın Nesli”ne

Ömer Katre

İstiklâl Marşı yazarı ve “Kur’an şairi” Mehmet Âkif Ersoy’un vefatının 71. yıldönümü. Mithat Cemal Kuntay, 71 yıl önce, 27 Aralık 1936’da vefat eden Mehmet Âkif Ersoy’un cenaze merasimini şöyle anlatıyor:

“Çıplak bir tabut geldi. ‘Bir fukara cenazesi olmalı’ dedim. O anda Emin Efendi Lokantası’nın sahibi Mahir Usta, elinde bir bayrakla cenazeye koştu. Sebebini anlamadım. Yine o anda yüzlerce genç peyda oldu. Üniversitenin büyük sancağına çıplak tabutu sardılar. Ellerimi yüzüme kapadım. Cenazeyi tanımıştım. Al sancakla siyah Kâbe örtüsüne sarılan tabut, üniversite gençlerinin bir ürperme manzarası alan elleri üstünde gidiyordu.”

Resminin arkasına “Rahmetle anılmak, ebediyet budur amma / Sessiz yaşadım kim beni nereden bilecektir.” diye yazan Âkif, sessiz yaşasa da, vefatı gazetelerde birkaç satırlık alelade bir haber olarak yayınlansa da unutulmadı.

Umran yayıncılık bünyesinde “Asımın Nesli” Genç Öncüler sloganıyla yayın hayatına başlayan aylık gençlik dergisi Genç Öncüler, beş yılı geride bırakmanın heyecanı ve gururuyla Mehmet Akif Ersoy’a sahip çıktı ve sahip çıkmaya devam edecek.

Mehmet Akif’i okuyan, onu anlayan ve bugüne aktarabilen bir gençlik yetiştirmek amacıyla olan Genç Öncüler, daha büyük kitlelerin Mehmet Akif’i yakından tanımasını ve anlamaları amacıyla vefatının 71. yılında bir haftalık bir program düzenleyerek onu bugüne taşıdı.

25 Aralık 2007 tarihinde saat 13.00’da Taksim Metro Kültür Merkezi’nde hazırlanan sergi, dergimizin editörü sayın Abdullah Yıldız’ın, Mehmet Akif Ersoy’un kişiliği, mücadelesi ve örnek kişiliği hakkında yaptığı konuşma ile açıldı. Abdullah Yıldız, konuşmasında özetle; “Mehmet Akif merhumun özlediği ‘Asımın Nesli’ olmaya aday Genç Öncüler’in düzenlediği bu sergi, onu rahmetle anmamıza vesile oldu. O’nun ifadesi ile ‘Doğ-

rudan Kur’an’dan ilham alarak asrın idrâkine İslâm’ı ulaştırmayı” misyon edinen Genç Öncüler’i, Akif’in mirasına sahip çıktıkları için tebrik ediyorum” dedi.

Daha sonra sergiyi gezen konuklar, Mehmet Akif’in hayat serüveniyle tarihin canlı şahitliğine tanık oldular.

Sergide Akif’in Safahat’ın eski yazı ile yedi kitap halinde basılmış ilk nüshaları, Sebilürreşad dergileri, Âkif’in yayınlanmış diğer kitapları, İstiklâl Savaşı yıllarında vermiş olduğu vaaz, hutbe ve konuşmaların basılı nüshaları, tercümeleri, Âkif hakkında yayınlanmış kitaplar, Âkif’in bazı resmî evrakları, hatıra paraları, hatıra zarfları, doğumundan vefatına kadar hayat serencâmının izlenebileceği tarihî fotoğraflar yer alıyor. Sergi, birinci el belgeler eşliğinde Akif’in dünyasına kapı arılıyor.

Sergi süresince gelen ziyaretçilerden son derece olumlu tepkiler alınan etkinliklerde, Yedi İklim dergisi sahibi Ali Haydar Haksal ve edebiyatçı-şair Mürsel Sönmez’in katıldığı panel, yoğun bir katılımcı ilgisi ile gerçekleştirildi. Konuşmacılar “Asımın Nesli” vurgusunun içeriği ve derinliğini ortaya koyacak, bir Safahat ve Mehmet Âkif okuması yaparak dinleyicilere ilgiyle izlenen iki saat yaşattılar.

25-30 Aralık 2007 tarihleri arasında Taksim Metro Sergi Salonu’nda Mehmet Akif’in anısına düzenlenen “Asımın Nesli”ne programında yer alan sergi ve panele basın temsilcileri ve her kesimden bir çok izleyici katıldı.

“DUR”MA, DÜŞÜNME VE DAVRANMA ZAMANI *Umran Toplantıları*

Umran yayın grubu bünyesinde çıkan Mecra dergisinin yeni dönem ve fakat uzun soluklu sloganı olan başlığımız çerçevesinde sırasıyla 28 Aralık 2007 Cuma günü Kağıthane’de, 29 Aralık Cumartesi ise Bağcılar’da icra edilen *Umran Toplantıları*’nda yeni dönemdeki sorumluluklarımızın farkındalığı şartı, kararlılık ve geleceğe umutla bakış gereği tartışıldı. Prof. Dr. Burhanettin Can’ın konuşmacı olduğu her iki toplantının, sırasıyla başlıkları ve ana hatları şöyleydi:

Küresel Saldırı Karşısında Müslümanca Duruş

İzleyenlerin büyük katılımı ve yoğun ilgisi sayesinde iki saati aşkın bir süre devam eden Kağıthane’deki toplantımızda, İslam dünyası ve Müslümanların Batı ve onun bölgesel- yerel işbirlikçileri tarafından hedef tahasına neden oturtulduğu; bu fenomenin kaynakları ve tarihsel seyri üzerinde duruldu. Ardından bir mücadele bilincini ve sorumluluk duygusunu kuşanmanın gereği vurgulandı. Prof. Can, konuşmasının son kısmında ise özetle umutsuzluğa yer olmadığını ve fakat fertten toplumsala kadar her aşamada bir çabanın sürdürülmesi zorunluluğunu ifade etti. Program sonrası karşılıklı sohbet

fırsatı yakalayan hocamız ile dinleyiciler arasında sıcak diyaloglar neticesinde sonraki *Umran Toplantısı* için farklı bölgelerden katılımcıların talepleri müşahade edildi.

Mayınlı Arazide Gençliğin Kimlik Arayışı ve Sorumluluklarımız

Beklendiği üzere sıkı bir izleyici kitleleriyle buluşan ikinci toplantımızda ise değerler sistemi üzerinden çatışma alanlarının varlığına işaret eden Profesör Can konuşmasında, bu çatışma ortamının merkezindeki geçliğin

çeşitli vasıtalar yoluyla yolundan sapıtırlmak istendiğine dikkat çekerek buna karşı alınacak tedbirlerin annabadan yine toplumsala kadar uzanan bir yelpaze içinde harmonize edilmesinin önemine vurgu yaptı. Gençliğin kendisini inşa eden ve varlık sebebi olan değerler sisteminin şemsiyesi altında korunabileceği ve geleceği inşa edebileceği mesajıyla sona eren *Umran Toplantısı*’nın bir sonraki durağı için izleyiciler hocamızdan yoğun talepte bulunmayı ihmal etmediler.

Ertuğrul Bayramoğlu

KUM ÜZERİNE DEĞİL KAYA ÜZERİNE YAZMAK

Çölde yolculuk eden iki arkadaş, yolculuğun bir aşamasında tartışır, biri ötekine bir tokat aşk eder. Tokadı yiyenin canı çok yanar; ama tek kelime etmez ve kum üzerine şu sözleri yazar: **“Bugün En İyi Arkadaşım Bana Bir Tokat Attı.”** Yıkabilecekleri bir vahaya rastlayana dek yürümeyi sürdürürler. Tokadı yiyen yıkanırken batağa saplanır, boğulmak üzereyken arkadaşı tarafından kurtarılır. Boğulmak üzere olan arkadaş tam selamete çıktıktan sonra bir kaya parçası üzerine şu sözleri kazır: **“Bugün En İyi Arkadaşım Benim Hayatımı Kurtardı.”** Tokadı vuran ve sonra en iyi arkadaşının hayatını kurtaran kişi ona şöyle der: “Senin canını yaktığımda bunu kum üzerine yazdın; ama şimdi kayaya kazıyorsun, neden?” Diğeri ona şöyle cevap verir.

“Biri bizi incittiğinde bunu kum üzerine yazmalıyız ki başışlama rüzgârı estiğinde onu silebilsin. Ama biri bize iyi bir şey yaparsa onu kayaya kazımalı ki onu hiçbir rüzgâr yok etmesin.”

Denilir ki: Özel birini bulmak bir dakikanızı alır, onu değerlendirmeniz bir saat içinde olur, onu sevmek için bir gün yeter; ama sonra onu unutmamak için bir ömrün geçmesi gerekir.

“ON ŞEY ZAYI OLMUŞTUR...”

Hazret-i Osman(r.a.) der ki:

“On şey çok zayı olmuştur: suâl sorulmayan âlim, amel edilmeyen ilim, kabul edilmeyen doğru görüş, kullanılmayan silâh, içinde namaz kılınmayan mescid, okunmayan mushaf, infâk edilmeyen mal, binilmeyen vasıta, dünyayı isteyen içindeki zühd ilmi, içinde âhiret yolculuğu için azık edinilmeyen uzun ömür”

GÜNAHLARI YIKAYAN İLAÇ!

Genç bir abid ile beraber Basra'nın Sokak ve çarşılarında gezerken karşımıza bir tabib çıktı. Bir kürsüye oturmuştu. Yanında erkek, kadın, çocuk birçok kişi vardı. Herkes elinde su dolu bir kap tutuyor, hastalığına deva olacak ilaç soruyorlardı. Yanındaki genç de ileri atılarak tabibe dedi.

–Ey tabib! Yanında günahları yıkayan ve kalp hastalıklarına şifa veren bir ilaç var mı?

Tabib:

–Var, deyince genç:

–Getir, dedi. Bunun üzerine tabib şunları söyledi:

–Benden şu on şeyi al:

Fakirlik ağacının köklerini.

Tevazu ağacının kökleriyle birlikte al.

İçine tevbe eriğini koy. Rıza havanına at.

Kanaat tokmağı ile döv. Takva tenceresine boşalt. Üzerine hayâ suyunu dök.

Muhabbet ateşi ile kaynat. Şükür bardağına dök. Ümit yelpazesi ile soğut.

Ham kaşığı ile iç. Bu söylediklerimi yaparsan, dünya ve Ahiret hastalık ve musibetlerine karşı sana faydalı olur.

TÜRKİYE’NİN YİRMİNCİ YÜZYILINDA BİR “HOCA”

Tevfik Emin

Türkiye İktisat Tarihi’nin belki de en görkemli miraslarından birisi, Aralık ayının ikinci Pazar günü vefat eden Sabahattin Zaim’e aittir. Bütün bir ömrünü ‘İnsanların en hayırlısı, insanlara en faydalı olanıdır’ hadisi-şerifi üzerine vakfetmiş ve ardından ‘hocaların hocası’ ve de ‘İktisadın duayeni’ denmiştir. Prof. Dr. Zaim’in elli küsur yıllık hocalık tecrübesini hayatın farklı boyutlarında üstlendiği öncü vazifelerle taçlandırması onu iktisat literatüründe olduğu kadar sosyal ve siyasal alanda da köşe taşı kılmıştır. Bir hayatın bütün yönleriyle anlaşılmasına dair en mühim kaynaklardan ikisi hiç şüphesiz biyografi ve otobiyografisidir, fakat ortaya koyduğu eserleri bizlere bir dönemin tanıklığını aktarır niteliktedir. Elbette onun eserlerinin en önemli tarafı, ahir ömründe bunların gerçekleştiğini görmüş olmasından öte her birinin başlı başına değer taşımasıdır. ‘Hocaların hocası’, kendi tabiriyle ‘bir fidanlık oluşturmuş ve burada yetişen fidanlar büyüyüp meyvelerini vermiştir.’ Bugün akademinin hemen her alanında doğrudan yahut dolaylı olarak onun rahle-i tedrisinden geçmiş hocaların yanısıra bürokrasi ve kendisi doğrudan hiç girmese de siyaset dünyasında yükselmiş insan üzerinde hakkı vardır.

İşte Sabahattin Zaim’in son derece verimli geçirdiği ömrüne sığdırdığı çalışmaları onun ve dolayısıyla kısmen de ülkenin içinden geçtiği fikri, toplumsal ve siyasi vecheleri okumak bakımından da kıymetlidir. İşaret Yayınları’ndan çıkan “Türkiye’nin Yirminci Yüzyılı” yalnızca bu bakımlardan dahi önemli hale gelmektedir. Zaim’in ‘Sosyal Siyaset’, ‘İktisat’, ‘Türk-İslam Dünyası’ ve ‘İslam İktisadı’ gibi alanlarda çığır açan makaleleri, sunuşları, konuşmaları ve değerlendirmelerinden oluşan üç ciltlik çalışma başta iktisat öğrencilerinin ve okuyucularının, ancak esas olarak hemen her alandan akademisyen, entelektüel ve meraklısına engin bir ufuk açacak bu kaynakta toplanmış durumda. Sosyo-politik tahlillerini, girişimci ve sanayici yönlerini, ‘milliyetçi-mukaddesatçı’ kadrolara emeğini bir kenara bırakarak yalnızca iktisatçı yönünü anlatmaya dahi bu sayfa kafi gelmez. O halde siz değerli okuyucularımızı, bilhassa ilk ciltteki örnek çalışmaları ve ‘İslam ekonomisi’ üzerine olan teorik girişlerinin bulunduğu metinleri vurgulayarak bu kıymetli eserle başbaşa bırakmanın tam zamanıdır.

Türkiye’nin Yirminci Yüzyılı
Sabahattin Zaim
İşaret Yay.

Masal Diyarı

Masal Salıncağı, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 1994 yılında çocuk edebiyatı dalında ‘Yılın Yazarı’, Çocuk Edebiyatçıları ve Yayıncıları Birliği tarafından 2003 yılında ‘Yılın şairi’ seçilen Bestami Yazgan’ın çocuklara yeni armağanı.

Yazgan, şiirsel bir dille kaleme aldığı Masal Salıncağı’nda bir ninni söylüyor, bir masal anlatıyor... İlginç kurgusu, okuru masalın içine çeken güzel üslubu ile Masal Salıncağı çocukların çok sevecekleri ve ilgiyle okuyacakları bir eser.

Masal Salıncağı

Bestami Yazgan, Timaş yayınları

Tarihin Külleri Arasında

Tarihin esrarını, olanca bilinmezliğiyle koruduğu yerlerden biri de hiç şüphesiz bizim ülkemizdir. Türkiye tarihinin geniş bir kesiti hâlâ gizemini muhafaza etmekte ve bitmeyen tartışmaların odak noktasındaki yerini korumaktadır.

Osmanlı’nın Gizli Tarihi, tarihçileri ve tarih okurlarını asırlardır meşgul eden Osmanlı’ya dair kimi karanlık hadisenin üzerindeki esrar perdesini aralama gayesiyle hazırlandı. Kitapta sizi, geniş bir yelpazeye yayılan, renkli ve ilgi çekici konular beklemekte.

Osmanlı’nın Gizli Tarihi’nin büyük bölümü Osmanlı’ya, Osmanlı-Batı ilişkilerine, Osmanlı’nın bilinmeyenlerine ve Osmanlı’nın son kahramanlarına ayrılmış. Bu bölümlerde Osmanlı’daki bir kısım hadisenin ve şahsiyetin saklı kalmış çehresi ile yakın tarihimizin tartışılan önemli bazı kesitleri aydınlığa kavuşturulmuş. Eserin son kısmı da Osmanlı’nın arka bahçesinde, yani Osmanlı’nın yokluğunda barış ve istikrara susayan, fırtınaların hiç durulmadığı mahzun coğrafya Ortadoğu’da süre giden olayların can alıcı kilometre taşlarına hasredilmiş.

Osmanlı bulmacasının eksik karelerini tamamlamak için eşi bulunmaz bir eser

Osmanlı’nın Gizli Tarihi
İsmail Çolak,
Nesil Yay.,

Siyaset Günlüğü
M. Naci Bostancı
Ufuk Kitaplar

Siyasetin Günlüğü

Bugünün kuşaklarına yakın geçmişte nelerin yaşandığını, hangi girişimlerin ne tür sonuçlar doğurduğunu, trendlerin karakteristiklerini aktarmak, yakın geçmişle gelecek bağlantısını kurmak bakımından büyük değer taşımaktadır. Siyasi ve toplumsal olarak nerede yer alırsak alalım, bizler aynı tarihselliği paylaşan insanlarız. Bizim aramızdaki mesafe zamana değil düzleme aittir. Belli bir tarihselliğin içinde yer alıyormak, egemen söylemler, muhakemeler, ideolojilerle olduğu kadar toplumsal gerçeklikle ilişkiler bakımından da benzerlikler olarak hepimizin hayatına yansır. Aynı tarihsellikten kaynaklanan benzerlik elbette kaçınılmazdır, fakat zayıf tarihsellik ve karakteristik muhakeme biçimi yaşananlardan dersler çıkartmaya ve tutumları değiştirmeye ciddi bir engeldir. Son beş yıl içinde sadece siyasette yaşananlar dahi bu manada birçok örneğe sahiptir. Siyasi partiler, bürokrasi, iktidarı paylaşan çeşitli güç merkezleri niyetleri, niyetleri doğrultusundaki eylemleri ve nihayet elde ettikleri sonuçları bakımından geçmişteki tecrübeden yeteri kadar faydalanamadıkları için en azından kendi iç akılları itibarıyla yanlışlar yapmışlar, muratlarının hilafına sonuçlarla karşılaşmışlardır. Bu tür olayları değerlendiren kısa vadede memnun olabiliriz ya da üzülebiliriz, fakat orta vade için bakıldığında aynı tarihsellik içinde yer almamız dolayısıyla zikredilen zincirin bağlantısını yitirmenin herkes için bir risk olarak karşımızda durduğunu unutmamamız gerekmektedir. Bu kitap, yukarıda belirtilen değerlendirmelerin ışığında, henüz tarih olmamış yakın zamanı yeniden hatırlatmak amacıyla hazırlanmıştır.

ARAP ROMANI'NİN SERÜVENİ

Izzet Tanju

Yazarın amacı: Arap romanının doğup gelişmesi konusunda geniş okur kitlesini aydınlatmak. Ne var ki yazar, çalışmasını, üzerinde durmağa en çok değen yazarlarla sınırlamış. Kitap, Tahtâvi'nin Paris gözlemlerini anlattığı 1834 yılından 2004'e uzanıyor.

Başlangıcında el yordamı ile güçlüklerle ilerlemiş olan Arap romanı bugün bir bol-luk dönemi yaşıyor. Şunu da unutmayalım ki, diyor yazar, her yaratı girişimi bir tarih içinde yer alır.

Nahda Romanı

n.h.d. kökünden türetilen *nahda*, uyanış demek. Çağını yakalamak için atılım demek. Napolyon'un 1798 Mısır seferi ile başlar, günümüze dek sürüp gider. Bonaparte, Mısırlı bir oyuncu gibi davranır ; başına sarık sarıp müslümanlar gibi giyinir, ulemaya dost görünür. Arapça yazılmış birçağı ile Mısırlıları, Osmanlı boyunduruğundan kurtulmağa çağırır. Bonaparte'ın Kahire'de bıraktığı Fransız bilginler de Mısırlılara geçmişlerinin büyüklüğüne dikkat çekip çağdaş bilimlerin yararlarını anlatırlar.

Çağdaş bir ordu isteyen Mehmet Ali, Avrupa'ya öğrenci gönderir. Döndüklerinde askerlik konusunda, sanayi alanında bilgiler getirmelerini beklerken, bir kültür atılımı, *nahda* gerçekleşir.

Avrupa'ya gönderilen öğrenci topluluğunun başına imam olarak getirilen Tahtâvi 1826-1831 yılları arasında Paris'te bulunur. Büyük bir hevesle edebiyatla, felsefeyle uğraşır. 1834'te yazdığı *Tahlis el-ibriz*'i roman değildir, yolculuğunu anlatır. Anıları, gözlemlere, özyaşamöyküsü de karışır. Tahtâvi, Fransızları cimri bulur. Erkekleri, kadınların sözünden çıkmıyor der ama, onların uygarlığına da hayrandır. Tiyatroları, operaları hem öğretici, hem de eğlendiricidir. Çatalla yemek parmakla yemenin yerini alır. Tahtâvi, Fransızların yaşantısının kimi yönlerini eleştirir de, Avrupa'yı neyin ileri götürdüğünü Mısırlılara anlatmayı görev bilir. Şu önemli mesajı verir: kimlik bağlarını koparmadan başkalarının bilgisinden esinlenmek gereklidir. Ancak bu yapıtı değil, sonraki çevirileri Arap nesrini ilerletecektir : Fenelon'dan Télémaque çevirisi. "PARIS GÖZLEMLERİNDE" Fransız Anayasasından bölümler aktarır. Arapları, insana daha uyan yaşama kuralları ile şeriatı bağdaştırmağa çağırır. Télémaque çevirisi bu bağlamda ele alınmalı. Bu romanda, iktidarın kullanılışına eleştiriler yöneltilir. Tahtâvi bu çeviri ile bir taşla iki kuş vuruyordu. Hem Mısırlılara - Télémaque gibi- şanlı geçmişlerini anımsatıyor, hem de haksız hükümların çevresinin yazarlara, düşünörlere kötü davranmalarını eleştirmiş oluyordu.

Bu çevirinin -dil kullanım açısından- başka bir yönü de var: dil yumuşamış, se-ciler azalmıştır. Yıl, 1867 dir ; ağır, tumturaklı cümleden yavaş yavaş uzaklaşmak-tadır. Bu başlangıç, sonrakilere örnek olur. Çeviriler önceleri birer uyarılma iken, sonraları çevrilen metnin lafzına da, ruhuna da uymağa çalışılır.

Türkiye'ye gelince, Yusuf Kâmil Paşa'nın *Télémaque* tercümesinin(1862) üslubu "eski inşa-ın lüzumsuz zamanda diriltmişti (TANPINAR a.g.e. s.287)." Kaldı ki, Fénélon' un eseri Paşanın ağır ve çok şarklı üslubunda bütün hüviyetini kaybeder. Paşanın eski inşa uğruna kaybettiği şey : periodlu ve ritmik klasik cümle idi(a.g.e. s. 438).

Buna karşılık, "Naci'nin Térése Raquin tercümesi..... Türkçenin içinde garplı sa-rahati rahatça verir" . "Dilin üslubuyla tam uyuştuğu bu tercüme ile, Kâmil Paşa'nın Télémaque'ıyla başlayan bütün tercüme faaliyeti kapanır"(a.g.e. s 608).

Tahtâvi'yi , Ali Mübarek (1823-1893) izler. O da El Ezher'de okur, Fransa'da bu-lunur. O da başka kültürörlere açıktır. Mısır'a döndüğünde. Tahtâvi gibi, bir şeyleri değiştirmek ister. Arap-müslüman düşüncesi ile döneminin Batı düşüncesinden yararlanmak ister. *Divan el Ma'ârif* te çalışır; bir tür Eğitim ve Kültür Bakanlığı. Hi-div kitaplığı ile bilimler evinin kurucusu olur. *Alam al-Dîn* başlıklı üç ciltlik bilimsel bir roman yazar. Kahramanı, hem inaçlı biridir, hem bilimlere de, başka kültürörlere de açıktır.

K.Cihad Hasan'a göre: Arap kültürünün büyük birikimi olmasaydı, yabancı öge-nin kıskırtması böylesine yoğun olmazdı(s.14). Bu sav, tartışılır.. Böyle olunca, *Rus romanı* nasıl açıklanır ? Nabokov açık açık söylüyor : Hemen hemen hiç edebiyat geleneği olmayan bir ölkede,yalnızca yüz yıl yani XIX. yüzyıl, İngiltere'nin, Fran-sa'nın şanlı şerefli yaratımlarıyla, sayıca olmasa da, sanat değeri ile, evrensel düze-yi ile, boy ölçüşen bir edebiyat ortaya koymağa yetmiştir.

YENİ ÇIKANLAR

Nabokov şunu da ekliyor: bir gün hesap ettim.. Ondokuzuncu yüzyılın başından bu yana Rusça yazılmış romanla şiirden en iyileri, aşağı yukarı yirmi üç bin sayfa tutuyor. Fransız ya da İngiliz edebiyatlarında bu kadar azla yetinmeyiz, bu kesin. Bir çok yüz-yılı kucaklayan bu edebiyatların başyapıtları sayıca şaşırtır. .. Rus nesrine tıpatıp uyan şu: Orta-çağdan kalma bir başyapıt sayılmazsa, Rus nesri bütünü ile yüz yıla sığar.

Dahası, bir Türk romanı, bir Halit Ziya nasıl açıklanır? Diye de sorulabilir. *Halit Ziya'ya kdar, romancı muhayyilesiyle doğmuş tek muharririmiz yoktur.*"(Tanpınar s.289. XIX.ASIR Türk Edebiyatı tarihi, 1985 altıncı baskı)

Kâzım Cihad HASAN'la sürdürelim.. Müveylîhî(186-1930), *İsa bin Hişam'ın hadisi* başlıklı romanını Afganî ile Muhammed Abduh' a ithaf eder. Modern edebiyatla eski yazı biçimini en iyi birleştiren kişidir. *Makâma*'yı sarakaya alır. Amacı : eğlendirmekti. *Makâma*, ilerde Avrupada picaresque denilecek edebiyata yakındır. Müveylîhî'nin çağdaşları, Mısır'ın yalnızca olumsuz yönlerinden söz ediyor diye kınarlar onu.Oysa bu tür, toplumun eleştirisine, alaya dayanır. Eski *makâmaların* etkisi konuşmalarda daha belirgindir . Secili uzun konuşmalar var ise de,cümleler daha kısadır. Seçtiği sözcükler, olağan sözcüklerdir.

Tahtâvî , Ali Mübarek, daha sonra da Müveylîhî için sorun : müslüman kalarak modern yaşama nasıl girebiliriz idi. Çağdaşlaşmak. Baka bir deyişle, ruhunu yitirmeden çağdaşlaşmak. Hristiyan Araplar,Avrupa ile bağlarını haklı göstermek zorunda değildiler. Onlar yeni Avrupa ile ilişkilerini nasıl yürüteceklerini bilmek istiyorlardı. Bu yeni Avrupa, işgalci, sömürgeci Avrupa idi. Bu durum onları Arap kültürüne köklü bir dönüşe götürecekti. Derli toplu sıkı bir çalışmayla bu başarıldı.

Corci Zeydan: Tarihi Roman

Corci Zeydan,Mısır'a gelmiş bir Lübnanlı. Arapçadan başka, İngilizceyi de, Fransızca'yı da çok iyi kullanıyor. Türlerin çoğunu dener. Ustalığını, tarihi romanda gösterdi. Konularını da,kişilerini de, Arap-müslüman tarihinden alır. Batının tarihi romanından ise, anlatı biçimlerini alır. Walter Scott ile Alexandre Dumas örnek aldığı yazarlardır. Yazdığı yirmiyi aşan romanlarında, Tarihi romanlaştırır, hikâye kurgulamaz. Bunun bilincinde olduğu için de yazdıklarını "tarihî-edebî" diye tanımlar. Müslüman-Arap tarihinden gerilim dolu anları seçer. Tarihin akışını etkileyen aşk düğümlerini ekler. *1904 tarihli Charles (Martel) ile Abdurrahman* adlı romanında, güney Fransa'ya gelen müslüman ordu-larının Hânî adlı bir komutanı ile Meryem adındaki bir Fransız kızın aşkını anlatır. Aşk, Zeydan için, göz yaşıyla, kanla dolu Tarihi "düzelten" bir olaydır. Bu yolla düşmanlar arasında köprüler kurar. Aşk olmadan atılamayan köprülerdir bunlar. Corci Zeydan'ın artıları : dili, sözdizimi, kurgudaki becerisi, kendinden öncekilerde olmayan yalınlıktır. Arap cümlesini çağın beğenisine yaklaştıran odur.

Arap romanında bolluk döneminden önce, özyaşamöyküleri yazılacaktır. Avrupada okuyup ülkelerine dönenler, biri doğdukları, öteki göçtükleri iki âlemin yol açtığı mut-suz bilinçlerini yenmeğe çalışacaklar. Burada önemli isimler : Tahâ Hüseyin ile Tefvik el-Hakîmdir. (BK. S.50).

Sıra Nobelli Necip Mahuz'a gelince, yazar coşup "NECİP MAHFUZ DESTANI" diye başlık atıyor. Yazar'a göre Necip Mahfuz, roman türünün Arap dilinde kök salmasını sağlamış kişidir. Bütün eserlerinde toplumsal bir boyut vardır. Eleştirel nitelik göze çarpar. Hem roman kurgusunu zenginleştirmiş, hem de gerçekle olan bağlantısını sağlamlaştırmıştır. Necip Mahfuz gerçek bir hümanizmden yola çıkar. Siyasal kaygılara göndermeler vardır. Necip Mahfuz, bir,parti adamı olmasa da, en yıkıcı eleştiriler yöneltten bir Arap yazardır

Yazar Kâzım Cihad HASAN bundan sonra, Suriye romanından Mağrip romanına uzanan bölümler sıralıyor.

Sonuç

Arap romanı yüz elli yılda kazanımların her türlüünü bir araya getirmeyi başarmıştır: *Tarihin uyrısına* etkili bir karşılık vermiştir. Eski tarihî yeniden okumuş, bunu yaparken günün en acı sorunlarına eğilmiştir..

Kırsaldan kente göçenlerin, yeni doğan kentlerin bunalımlarını, büyük kentlerdeki yalnızlığı dle getirmiştir,

Kişinin en gizli yaşantısını, iç düşüncelerini, düşlerini, saçmalıklarını, cinselliği, kadını edebiyata sokmuştur.

Çok sayıda romanın baş kişisi mekân olmuştur : deniz, çöl gibi.

Bu kitapta anlatılanların Türk romanı ile karşılaştırılması yararlı olur.

Arap Romanı, Kâzım Cihad HASAN, Sindbad ACTES/ SUD 2006

1. **Tanzimat Fermanı ve Dönemi**, Ahmet Cevat Eren, Derin Yayınları
2. **Osmanlı'yı Özlemek ya da Tarih Ta-sarlamak**, Salih Özbaran, Imge Kitabevi
3. **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Si-yasal İdeolojiler**, Birsan Örs, İstanbul Bil-gi Üniversitesi
4. **Ortaçağ İslam Dünyasında Siyasi Dü-şünce**, Patricia Crone, Kapı yay
5. **Osmanlı Belgelerinde İhtida Kavramı ve Mühtediler**, Mehmet Şeker, Ötüken Yay
6. **Toplumsal Yapı ve Değişme Kuram-ları**, Alev Erkilet Başer, Hece Yay.
7. **İslam Düşüncesinde Tevhid, Mevlüt Özler**, Rağbet Yay.
8. **Hatıralar**, Ali Ekrem Bolayır, Hece Yay.
9. **Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar III**, M. Ertuğrul Düzdağ, M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları
10. **İbn Rüşd'ün Felsefi Düşüncesi**, Nu-man Yusuf Aruç,Rağbet Yayınları
11. **Sema ve Nur**, Mehmet Okur, Nesil Yay.
12. **Hastalık ve Musibetlere İman Reçe-tesi**, Abdulaziz Hatip, Nesil Yay.
13. **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, Mustafa Ruhi Şirin, Kök Yay.
14. **Eleştiride Fenomenolojik Yaklaşım-lar**, Sevinç Ergiydiren, Hece Yay.
15. **Kur'an'ın Hz. Peygamberi Eğitmesi**, Murat Kayacan, Ekin Yay.
16. **Suyu Seveni Derin Batırın Irmağa**, Celal Fedai, Şule Yay.
17. **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Ba-kış**, Mustafa Ruhi Şirin, Kök Yay.
18. **İçimdeki Cennete Yolculuk**, Ümit Meriç, Etkileşim Yay.

“YEŞİM TAŞI”

Fahrettin GÖR

Çin’de ve Hint diyarlarında yüzyıllardır anlatılan bir hikâyede konu, öğrenmenin değişmeyen esasıdır...

Genç bir adam, değerli taşlara ilgi duymuş ve mücevher ustası olmaya karar vermiş. “Bu mesleği yaparsam, iyi bir mücevher ustası olmalıyım” diye düşünmüş ve ülkedeki en iyi mücevher ustasını aramaya başlamış. Sonunda bulmuş, yanına varmış, bir süre beledikten sonra usta tarafından kabul edilmiş. “Anlat, dinliyorum” demiş usta. Genç adam anlatmaya başlamış; taşlara ilgi duyduğunu ve iyi bir mücevher ustası olmaya karar verdiğini heyecanla anlatmış.

Yaşlı usta sesini çıkarmadan genç adamı dinlemiş, sözleri bitince de ona bir taş uzatmış, “Bu bir yeşim taşıdır” dedikten sonra genç adamın avucuna taşı bırakmış ve avucunu kapatmış. “Avucunu aynen böyle kapalı tut ve bir yıl boyunca hiç açma. Bir yıl sonra tekrar gel. Haydi şimdi güle güle” demiş ve şaşkın genç adamı öylece bırakıp kalkmış, odadan çıkmış.

Genç adam evine dönmüş, kendisini meraklayan annesiyle babasına neler olduğunu anlatmış. Anlatırken de kendisine çok anlamsız gelen bu hareketi ve soğuk konuşması nedeniyle kızdığı ustaya olan öfkesi artırmış. Günler geçmeye başlamış. Genç adam sürekli söyleniyor ama avucunu hiç açmıyormuş.

“Nasıl böyle budalaca bir şey yapmamı ister. Bir de ülkenin en iyi mücevher ustası olacak. Bu saçmalığa bir yıl boyunca nasıl katlanacağım, böyle bir eziyetle nasıl yaşarım. Bu ne biçim ustalık. Ustalık kaprisi yapacaksa, bari başından yapmasaydı.” diye devamlı söyleniyor, her

önüne gelene ustadan yakınıyor ama avucunu hiç açmıyormuş.

Avucu kapalı uyuyor, bütün işlerini diğer eliyle yapıyormuş. Ve bu duruma da giderek alışmaya, diğer elini çok rahat kullanmaya başlamış. Uyurken de yanlışlıkla avucu açılıp taş düşmesin diye hep yarı uyanık uyuyormuş. Böylece bir yıl geçmiş, her günü zorluklarla dolu, her gecesi de yarım uykuyla yaşanmış bir yılı tamamlamış. Ve o gün gelmiş. Genç adam tam bir yıl sonra, büyük ustanın karşısına çıkmış.

Usta bir süre beklettikten sonra yanına gelince, genç adam ne kadar saçma bulursa bulsun, bu sınavı başarıyla tamamlamış olmanın verdiği gururla elini uzatmış, avucunu açmış.

“İşte taşın” demiş, “Bir yıl boyunca avucumda taşıdım, şimdi ne yapacağım?” Yaşlı usta sakin bir sesle cevap vermiş: “Şimdi sana bir başka taş vereceğim, onu da aynı şekilde bir yıl boyunca avucunda taşıyacaksın.” Bu söz üzerine genç adam bütün sükunetini kaybetmiş, bağırıp çağırmaya başlamış.

Yaşlı ustayı bunaklıkla, delilikle suçlamış, mücevher ustalığını öğrenmek için gelen genç bir insana böyle eziyet ettiği için, hasta olduğunu bağıra çağıra söylemiş. Genç adam bağırıp çağırırken, yaşlı usta ona hissettirmeden bir taşı avucuna sıkıştırmış. Öfkeden yüzü kıpkırmızı genç adam, bir yandan bağırıp çağırırken avucundaki taşı hissetmiş. Durmuş, taşı biraz daha sıkırmış ve heyecanla konuşmuş:

“Bu taş, yeşim taşı değil usta!”

TÜRKİYE'NİN AVRUPA NÜKLEER ARAŞTIRMA KURUMU'NA (CERN'E) ASLÎ ÜYELİK ZARURETİ

TÜRK FİZİKÇİLERİ ile

TAEK, TÜBİTAK, TÜBA, VE YÖK YETKİLİLERİNE AÇIK MEKTUP

Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre

(Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Eski Başkanı)

“Türkiye'nin Avrupa Nükleer Araştırma Kurumu'na (CERN'e) aslî üye olması” meselesi 1961 yılındanberi 46 yıldır sürüncemede kalmış ve halledilememiş bir konudur. Bunun sebepleri: 1) konunun hükûmetler tarafından sâhiplenilmemesi, ve 2) konuyu sâhiplenen teknokratların da: ya A) resmî raporlarına i'tibâr edilmemesi, ya da B) bu teknokratların bürokratik ömürlerinin çok kısa oluşudur.

Kurulduğunda 12, 1985 yılında 14 ve 2005 yılında da 20 aslî üyesi olan **CERN'e aslî üye olmak Türkiye için hem ilmî ve hem de teknolojik bir zarûrettir.** Bu zarûretin idrâki zinde tutulmalı ve yetkililer ile ilgililer tarafından mutlakâ bugünkü hükûmete takdîm ve izah edilmelidir.

Aşağıda Türkiye'nin 46 yıldır CERN mâcerâmızda aslî üyeliğinin gerçekleşebilmesi için atılmış olan en kapsamlı ve en ciddî adım ile bu konuda Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun (TAEK'in) bendenizin 21.01.1985 - 06.04.1987 târihleri arasındaki Kurum Başkanlığım sırasında **almış olduğu ama akâmete uğramış, uğratılmış olan kararları ve teşebbüsleri** hakkında bilgiler bulacaksınız. **Bunların yorumunu fehâmet ve idrâklerinize bırakıyorum.**

Bu yoldaki müsbet adımlarınızın başına bundan öncekilerinkine benzer musîbetlerin gelmemesi temennisiyle bilgilerinizi saygılarımla ricâ eder, başarılar dilerim.

I. TÜRKİYE'NİN AVRUPA NÜKLEER ARAŞTIRMA KURUMU'NA (CERN'E) ASLÎ ÜYE OLABİLME- SİNİ İNCELEMELİK ÜZERE TEŞKİL EDİLMİŞ OLAN HEYET'İN 27 Kasım 1985 TÂRİHLİ RAPORU

HEYETİN TEŞKİLİNDEN ÖNCEKİ DURUM

Avrupa Nükleer Araştırma Kurumu (ANAK = CERN) 1 Temmuz 1953'de 12 Avrupa ülkesinin imzaladığı bir konvansiyonla teşekkül etmiştir. Hâlen 14 ülke bu kurumun üyesi bulunmaktadır. Türkiye ile Polonya ve Yugoslavya ise hâlen gözlemci statüsüne sâhiptirler.

Yaklaşık 24 senedenberi Türkiye'nin gözlemci üye statüsünden aslî üye statüsüne geçmesi Türkiye'de üniversitelerimizde, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nda (TAEK'de) ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nda (TÜBİTAK'da) tartışlagelmıştır. Bu konudaki yazışmalar ve şahıslardan alınmış olan raporlar [yalnızca TAEK'de] iki büyük klâsörü doldurmaktadır. Bu raporların ayrıntılı bir tetkikâta dayanmadığı, şahsî düşünce ve temâyülleri aksettiren ve teklif ettikleri sonuç bakımından birbirlerini nakzedilen raporlar olduğu müşâhede edilmektedir.

Buna karşılık Türkiye'de, ANAK'ın öncelikli konuları olan Nükleer Fizik ve Yüksek Enerji Fiziği konularında, yavaş yavaş etkin bir insan potansiyeli oluş-

muş ve bunların takriben % 60'ını teşkil eden 40 kişilik bölümüne TÜBİTAK tarafından “Yüksek Enerji Fiziği Desteklenen Ünitesi” ve daha sonra da “Temel Etkileşmeler Araştırma Ünitesi” adı altında bir statü kazandırılmıştır. Bu ünite mensupları son beş yılda 130 kadar orijinal çalışma yapmışlardır.

ANAK ile olan ilişkilerin târihî olarak Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nda yürütülegelmış olduğunu tesbit ve müşâhede eden TAEK Başkanı ANAK'ın faaliyetlerini yürütüldüğü Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi (Centre Européen de Recherche Nucléaire = CERN) ile olması iktizâ eden ilişkilerimizin nasıl geliştirilebileceğini ve bu merkezin imkânlarından nasıl istifâde edilebileceğimizi araştır-

mağa başlamıştır. Bu meyânda Dışişleri Bakanlığı'mızdan TAEK'e yazılan gizli bir yazıda ANAK'a aslî ya da gözlemci üye olmamalarına rağmen Hindistan, Pâkistan ve Finlandiya'nın özellikle teknoloji transferi bakımından büyük faydalar sağladıklarının istihbâr edildiğine temâs edilerek TAEK'in CERN'den yararlanılmasını temin edecek imkânları araştırmak üzere ilmî bir heyet teşkil edilmesi ve bu heyetin CERN'e giderek yerinde incelemeler yapıp ilgililerle temâs etmesi tavsiye edilmiştir.

TAEK Başkanı'nın "Nükleer Silâhların Yayılmasını Önleme Andlaşmasının Üçüncü Gözden Geçirme Konferansı"nda Türkiye'yi temsil eden heyet üyesi olarak Ağustos-Eylül 1985'de Cenevre'de bulunduğu sırada, Cenevre Birleşmiş Milletler nezdindeki Türk Delegasyonu Başkanı sayın Büyükelçi Ercümend Yavuzalp'ın takdîr ve emriyle CERN'in Genel Direktörü Prof.Dr. Herwig Schopper'den TAEK Başkanı için bir randevu alınmıştır.

TAEK Başkanı CERN Genel Direktörü ile bu görüşmesinde Türkiye'nin ANAK'daki gözlemci statüsünden aslî üyeliğe geçmesinin sağlayacağı faydaları yerinde tesbit maksadıyla 18-28 Kasım 1985 arasında bir Türk Heyeti'nin CERN'i ziyaret etmek istediğini bildirmiş ve Genel Direktör de böyle bir ziyâreti memnunlukla karşıladığını, söz konusu târihlerin ise uygun olduğunu ifâde etmiştir.

Genel Direktör, ayrıca, Türkiye'nin ANAK'a aslî üye olması hâlinde son olarak aslî üyeliğe kabûl edilmiş olan Portekiz'e uygulanmış olduğu gibi 10 senelik geçiş süresinin Türkiye'ye de tanınabileceğini; bu zaman zarfında Türkiye'nin aslî üyelik aidatını ilk yıl için sâdece % 10'unu; müteakip yıllarda ise her yıl bu aidatın % 10'unu ilâve etmek sûretiyle tadrîcen arttırarak ödemede bulunabileceğini, ve nihâyet 10. yıldan itibaren de her yıl tamamı ödemek durumunda olacağını; ancak her yıl, aslî üyelik aidatının tümü ile o yıl ödemiş olduğu meblâğ arasındaki

farkın Nükleer Fizik ve Yüksek Enerji Fiziği konularında Türkiye'deki alt-yapıyı tahkîm etmeğe mâtuf yatırımlarda kullanılmasının ANAK Konseyi tarafından talep edilebileceğini ifâde etmiştir.

HEYETİN TEŞKİLİ

Bunun üzerine TAEK Başkanı, Dışişleri Bakanlığı'nın mezkûr gizli yazısındaki iş'ar doğrultusunda, kendi başkanlığında aşağıdaki zevâtan oluşan bir heyet teşkil etmiştir:

Prof.Dr. Adnan Şaplakoğlu (Deneysel Nükleer Fizik); Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Danışmanı,

Prof.Dr. Muharrem Timuçin (Metalürji); Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektör Yardımcısı,

Prof.Dr. Dinçer Ülkü (Katı Hâl ve Malzeme Fiziği); TÜBİTAK Temel Bilimler Araştırma Grubu Yürütme Komitesi Sekreteri,

Prof.Dr. Alpar Sevgen (Teorik Nükleer Fizik); Boğaziçi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dekanı ve Fen-Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü Başkanı,

Prof.Dr. Sadrettin Sinman (Nükleer Elektronik, Plâzma ve Kontrollü Füzyon Fiziği); ODTÜ Mühendislik Fakültesi Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü Elektronik Anabilim Dalı Başkanı,

Doç.Dr. Metin Arık (Teorik Yüksek Enerji Fiziği); Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü Genel Fizik Anabilim Dalı Başkanı.

Heyetin masrafları, TÜBİTAK'ca karşılanan Prof.Dr. Dinçer Ülkü'nünki-ler hâric, TAEK Başkanlığı'nca karşılanmış ve Heyet 17 Kasım 1985 günü Cenevre'ye gitmiştir.

HEYET'İN CENEVRE'DEKİ TEMASLARI

Heyet'imiz Cenevre'ye muvâsalatının ertesi günü Cenevre Birleşmiş Milletler Ofisi nezdindeki Türk Delegasyonu'nda sayın Büyükelçi Ercümend Yavuzalp ve yardımcılara ayrıntılı bir briefing verdi; temaslarında tâkip ede-

ceği stratejiyi arz etti ve bu hususta sayın Büyükelçi ve yardımcılarının iş'ar ve tavsiyelerini önemle kaydetti.

Ertesi gün CERN'e giden heyetimiz Genel Direktör'ün Özel Kalem Müdürü-rü Guy Hentsch tarafından karşılandı ve Genel Direktör tarafından kabûl edildi. Heyet Başkanı'nın heyet mensuplarını Genel Direktöre takdiminden sonra Genel Direktör CERN'in gâyesi ve projeleri hakkında heyetimize 1,5 saat süren bir briefing verdi. Briefingi Heyet Başkanı'nın ziyaretlerinin maksadını bir kere daha dile getiren konuşması tâkip etti ve biâhare Heyet'imiz, Genel Direktör tarafından şereflerine verilen ziyâfete dâvet edildi.

Yemeğe BM nezdindeki Türk Delegasyonundan iki yetkili ile tahkîm edilen Heyet'imiz ile CERN'den Genel Direktör ve Özel Kalem Müdürü'nden başka CERN'in Araştırma Direktörlerinden Prof.Dr. R.Klapisch, CERN Teknik Direktörü Prof.Dr. G. Brianti ve Muhasebe Müdürü M. Lazanski de katıldılar. Yemek samimî bir hava içinde cereyân etti; sonunda Genel Direktör'ün yaptığı nâzik konuşmaya verdiği cevapta Heyet Başkanı, Türkiye'nin ANAK ve dolayısıyla CERN ile olan ilişkilerini tahkîm edip genişletmeğe ve müsmir bir işbirliğini gerçekleştirmeğe azimli olduğunu vurguladı; Genel Direktörü yakın bir gelecekte Türkiye'de görmekten duyacağı memnûniyeti dile getirdi ve kendisine Türkiye'den bir hâtıra takdim etti.

CERN'in defterinin imzâlanmasından sonra Heyet'imiz Guy Hentsch, R. Klapisch, M.Lazanski, Genel Direktör İdârî İşler Yardımcısı W.O. Lock ve Hukûkî İşler Büro Şefi Jean-Marie Dufour ile birlikte yaklaşık 3 saat süren bir toplantı yaptı.

Bu toplantıda Jean-Marie Dufour gözlemci statüsünün CERN'in çalışmalarını yakından tâkip etmek ve yayınlanan dokümanlara sâhip olmaktan başka hiçbir maddî veya mânevî avantajı olmadığını; hattâ bu statünün 1.7.1953 târîhli Paris Konvansiyonu'nda da, bu konvansiyonun biâhare

tâdil edilmiş hallerinde de zikredilmemiş; yalnızca ANAK Konseyi'nin iç tüzüğünde ifâdesini bulmuş olan siyâsî nitelikli bir statü olduğunu ifâde etti.

1968'de ANAK aslî üyeliğinden kendi isteğiyle çekilip 1983'de de gene teşkilâta aslî üye olan İspanya ve bu sene aslî üyeliğe müracaat edip kabul edilen Portekiz'in durumları hakkında da geniş bilgi veren Jean-Marie Dufo-ur bilâhare bu iki ülkenin aslî üyeliğe geçişleriyle ilgili müracaat ve karar evrâkının fotokopilerini Heyet Başkanı'na verdi.

Bu arada M. Lazanski'nin bürosu Heyet'in Devlet İstatistik Enstitüsü'nden temin etmiş olduğu 1983-1985 yıllarına ait gayri sâfi millî hâsıla (GSMH) rakkamlarına değil de OECD'nin 1981-1983 yıllarına ait neşrettiği GSMH rakkamlarına istinâden hesap etmiş oldukları ve Türkiye'nin ANAK'ın aslî üye olması hâlinde ANAK'ın bütçesinin kesri olarak ödemek zorunda olduğu meblâğın, 1986 için, ANAK'ın bütçesinin % 2,4 üne tekâbül eden 17 milyon FS¹ olacağını bildirdi. Bu, aynı yıl için Yunanistan, Portekiz, İspanya, Avusturya, Danimarka ve Norveç'inkinden daha yüksek çıkınca gerek Heyet'imiz gerekse BM nezdindeki Türk Delegasyonu'ndan Heyet'imize refâkat etmiş olan yetkililer hayretlerini gizleyememişlerdir.

CERN yetkilileri bu meblâğı tıpkı, Portekiz'in aslî üyeliğinde olduğu gibi, 10 yıl içinde tedricî olarak erişebilmek müsaadesinin ANAK Konseyi'nden istihâl edilebileceğini; ancak bir de ayrıca giriş aidatı altında bir meblâğ ödenmesi gerekeceğini; bunun da belirli bir sürede yıllık taksitlerle ödenmesinin mümkün olduğunu; Portekiz misâlinde bu meblâğın 6 yılda ödeneceğini ve yıllık aidatın cem'an 1,28 misli olduğunu ifâde ettiler. Bununla beraber ANAK Konseyi ile siyâsî kanaldan yapılacak temaslarda pazarlık kapısının dâima açık olduğunu da söylediler.

Müzâkerelerin bu safhasında CERN yetkililerinin pazarlık marjını geniş tutabilmek için işi bililtizam yokuşa sürmek-

te olduğu husûsunda Heyet'imizde bir kanaat tessüs etti. Genel Direktör Özel Kalem Müdürü Guy Hentsch'in, ziyâfette, Heyet'imizden Doç.Dr. Metin Arık'a Türkiye'nin ANAK'a aslî üyelik için resmen baş vurması hâlinde politik bâzı zorlukların çıkabileceğini imâ etmiş olması bu husustaki kanaatimizi pekiştiren bir işâret oldu. Bir devletin ANAK'a aslî üyeliği ANAK Konseyi'nin gizli oyu ve oybirliği ile mümkün olabileceğinden, Heyet'imiz, Guy Hentsch'in imâ ettiği zorluğu, ANAK'a aslî üye olan Yunanistan'ın oylamada olumsuz oy kullanmakla çıkabilecek zorluk olarak algıladı.

Ancak müteâkip günlerde CERN yetkilileriyle olan görüşmelerimiz Genel Direktör ile takımı arasında bâzı görüş farklılıklarının mevcûd olduğunu ve bâzı konularda bu takımın Genel Direktör'den daha tutucu düşündüğünü ortaya koydu. Bu, sırası geldiğinde, aşağıda zikredilecektir.

Müzâkerelerin bu safhasında CERN yetkilileri CERN ile işbirliğinin daha ziyâde tecrübî fizikçiler düzeyinde etkili olabileceğine, Türkiye'nin yüksek enerji fiziğinde yetişmiş 50-60 etkin teorik fizikçisinin bulunmasının muhtemel ve mutasavver işbirliğinin verimli olmasında yetmeyeceğini dile getirdiler. Bu meyânda Prof. Klapisch 1986'daki Yaz Okulu'na Türkiye'den iki kişiyi kabul edebileceklerini; bu jestin CERN'in de Türkiye ile işbirliğine ne kadar istekli olduğuna bir delil olarak kabul edilmesini beyân etti.

Toplantıda muhtelif zevât Türkiye'nin kısa zamanda tecrübî fizikçi yetiştirmeğe önem vermesi gerektiğini, CERN ile müsmir bir işbirliğinin ancak bu yönde bir potansiyel birikimi ve Türkiye'de bu konuda bir altyapı teessüs etmesinden sonra mümkün ve etkin olabileceğini; bu zamana kadar ise her değerli ve CERN'deki fizik projelerine katkısı bulunabilecek Türk fizikçisine kapının açık olacağı ve çeşitli destek ve burslar sağlanabileceğini ifâde ettiler.

Müzâkerelerin bu safhasında top-

lantıya katılan CERN Genel Direktörü kısa bir bilgi aldıktan sonra Heyet'imiz mensuplarına CERN'in kuruluşunun 25. yıldönümü dolayısıyla çıkarılmış olan hâtıra albümünden birer adet ve Heyet Başkanı'na da CERN'in hâtıra madalyasını takdîm etti.

Türkiye'nin ANAK'a aslî üye olması hâlinde yıllık aidâtının CERN'in yıllık bütçesinin % 2,4 gibi yüksek bir oran olması gerektiğine şaştığını ifâde eden Genel Direktör, ANAK Konseyi'nin özellikle Finlandiya'nın dürtüsü altında bir ara "refik üyelik" (associate membership) statüsü ihdâsını düşünmüş olduğunu; bu gerçekleşirse Türkiye'nin bir ara çözüm olarak bu tarz üyelik için resmî müracaatını yapmasının daha gerçekçi olacağını ifâde etti.

Toplantının hitâmında CERN Muhasebe Müdürü Lazanski Heyet Başkanı'na Türkiye'nin yıllık aidat payı olan % 2,4 oranının siyâsî yoldan çok daha aşağıya çekilebileceğini hafiyen ifâde etti.

HEYET'İN CERN'DEKİ İNCELEMELERİ

Bu müzâkereleri tâkip eden sabah Heyet'imize, önce, CERN'de BBC tarafından hazırlanmış olan ve W ve Z bozonlarının keşfini konu alan uzunca bir film gösterildi.

1. SPS (Super Proton Senkrot-ron)'un kontrol odası,
2. SPS'nin deney alanı,
3. SPS'nin UA1 diye isimlendirilen ve hüzmelerin çarpıştırıldığı yeraltı deney odası ziyâret ve tetkik edildi, bilgi alındı.

Öğle yemeği Guy Hentsch ve, UA1'i ziyâretimizde Heyet'imizle çok ilgilenen, Federal Almanya Aachen Üniversitesi IIIA Fizik Enstitüsü'nden Prof.Dr. Karsten Eggert ile birlikte yendi.

Bu yemekte, Guy Hentsch'in çok daha samimî ve ilgili davrandığı müşahede edildi. Prof.Dr. Karsten Eggert'in ise Heyet'imizden Prof.Dr. Adnan Şap-lakoğlu ile yapmış olduğu uzun hasbî-hâl esnâsında Türkiye'nin CERN'deki

projelerden en az birine katkısı bulunması gerektiğini; bunun için de bu konuda tecrübî fizikçi yetiştirmenin şart olduğunu ifâde ile, kendisinin hem CERN'in ve hem de Aachen Üniversitesi'nin adam yetiştirme imkânlarından yararlanmamız için elinden geleni yapacağını vaad etmiş olduğu öğrenildi.

Yemekten sonra:

4. Büyük Elektron-Pozitron Çarpıştırıcısı'nın (LEP: Large Electron-Positron [Collider]) az kayıplı radyofrekans kovukları,

5. LEP'in 27 km uzunluğundaki miknatis bileşenlerinin kalitelerinin test edildiği metroloji holü,

6. LEP'in enerji pikini arttırmak üzere tasarlanan niyobyum kaplı üstün-iletken radyofrekans kovuklarının prototiplerinin gerçekleştirilip test edildikleri lâboratuvar.

7. LEP'in miknatislarının içine yerleştirilecek olan vakumlu sistemin bileşenlerinin test edildiği metroloji hangarı, ve

8. LEP'de gerçekleştirilecek 4 deneyden birinde kullanılacak olan ALEPH isimli devâsâ detektörün tasarımı olduğu hangar ziyâret ve tetkik edildi, bilgi alındı.

Ertesi günü ise:

9. Alçak enerjili antiproton halkası (LEAR),

10. LEAR'deki deneyler,

11. CERN'in ana kompüter merkezi ve diğer 15 merkez ile komünikasyonları,

12. Kompüter yardımıyla tasarım (CAD: Computer Aided Design) bürosu,

13. LEP tüneline yerleştirilecek olan tek raylı iletişim ve taşıma araçlarının prototipleri,

14. ISOLDE isimli izotop ayırmaya mahsûs deney mahalleri gezildi, tetkik edildi, bilgi alındı.

O günkü öğle yemeğinin sonuna doğru CERN Genel Direktörü Prof.Dr. Herwig Schopper yanında Fransa Atom Enerjisi Komisaryası Yüksek Komiseri

Prof.Dr. Jean Teillac olduğu hâlde Heyet'imizin bulunduğu masaya geldi ve önce Prof. Teillac'ı Heyet Başkanı'na ve sonra Heyet Başkanı'nı Prof. Teillac'a takdîm etti. Ayakta cereyân eden bu tanıştirma faslından sonra Heyet Başkanı ile Fransa Atom Enerjisi Yüksek Komiseri arasında kısa fakat samimî bir muhâvere vuku buldu. Bu arada Fransa Atom Enerjisi Yüksek Komiseri Heyet Başkanı'nı ısrarla Fransa'ya dâvet etti. Heyet Başkanı ise ilk fırsatta bu dâvete icâbet edeceğini bildirdi.

Öğleden sonra CERN'in

15. Yüzey muamele atölyeleri,

16. Lâzer geliştirme lâboratuvarları,

17. SPS'nin soğutma sistemine aktarılan ısı enerjisinin yeniden değerlendirilmesine mâruf düzen, ve

18. Plâzma merceği lâboratuvarı gezildi, tetkik edildi ve bilgi alındı.

Heyet'imiz ertesi günü, önceden kararlaştırılmış olduğu vechile, ziyâret intibalarını bildirmek ve arz-ı vedâ etmek üzere CERN Genel Direktörü Prof.Dr. Herwig Schopper'i makamında ziyâret etti. Ziyârette BM nezdindeki Türk Delegasyonu'ndan Ertuğrul Apakan ile Guy Hentsch de hazır bulundu.

Heyet Başkanı, Genel Direktör'e, CERN'i ziyâretleri ve yetkililerle görüşmelerinin Heyet'i pekçok konuda aydınlatmış olduğunu ve tesbitlerini objektif bir raporla Türkiye'deki yetkili makamlara intikâ ettireceklerini bildirerek Heyet'in, mazhar olduğu hüsnûkabûlden ve CERN yetkililerinin müzâkereler esnâsında değindikleri bâzı konularda izhâr ettikleri zerâfet ve takt'dan mütehasıs olduğunu beyân etti; Türkiye'nin ANAK ile sıkı ve müsmir bir işbirliği başlatmasının her iki tarafın da hayrına olacağı husûsundaki (bu ziyâretin sonucu olarak daha da tahkîm edilmiş olan) kanaatini bir kere daha dile getirdi; Heyet adına Genel Direktör'e teşekkürlerini ifâde ederek kendisini ve yakın mesai arkadaşlarını Türkiye'de görmekten duyacağı bahtıyarlığı tekrarladi.

CERN Genel Direktörü, Heyet Başkanı'nın Eylül 1985'de kendisini ziyâretinden çok kısa bir süre sonra böylesine mütehasıs zevâtan terettüp eden geniş ve dirâyetli bir heyetle CERN'i ziyâret etmesinin kendisinde şaşkınlık ve hayranlık uyandırmış olduğunu; bunun, Türkiye'nin bu **konuya ilk defa ne kadar ciddi bir şekilde eğilmekte olduğunun** bir delili olarak kabul ettiğini; Türkiye'nin karar verip de ANAK'a aslî üyelik için resmen müracaat etmesi hâlinde kendisinin ve bir gün evvel kendisiyle bu konuyu konuşmuş olduğu Fransa'nın ANAK Konseyi'ndeki delegesi Atom Enerjisi Yüksek Komiseri Prof.Dr. Jean Teillac'ın da bu hususta hiçbir yardımı esirgemeyeceklerini ve Türkiye'nin aslî üyeliği için Konsey'in oybirliğinin sağlanacağını; fakat Türkiye'nin en kısa zamanda ve behemehâl CERN'deki araştırma ve geliştirme programlarına katılıp entegre olacak tecrübî fizikçileri yetiştirmesinin elzem olduğunu; kendisinin bunu sağlamak için CERN'in imkânlarını kullanacağını; ama bunun da ötesinde, bir gün önce Heyet Başkanı ile tanıştırmış olduğu Fransa Atom Enerjisi Yüksek Komiseri'nin kendisi aracılığıyla Heyet Başkanı'na *"Türk fizikçilerinin, istendiğinde, Fransa Atom Enerjisi Komisaryası'nın araştırma merkezlerinde gerekli deneyimi kazanmaları için her türlü kolaylığı göstereceğine"* dair bir mesaj göndermiş olduğunu beyân etti ve yakın bir zamanda Türkiye'nin potansiyelini daha iyi değerlendirmek üzere Türkiye'yi ziyâret etmekten de bahtıyar olacağını ifâde etti.

Genel Direktör Özel Kalem Müdürü Guy Hentsch'in ise, bilâhare, Heyet üyesi Prof.Dr. Adnan Şaplakoğlu'ya ziyâretin ilk günü Heyet'imizin CERN'i öylesine ziyâret etmek isteyen bir heyet gibi telâkki edilmiş olduğunu, ancak gerek müzâkereler esnâsında gerekse lâboratuvarların ziyâretinde Heyet'in ciddiyet, dirâyet, selâbet ve ilminin takdîr ve hayranlık uyandırmış olduğunu memnûniyetle ifâde etmiş olduğu öğrenildi.

HEYET'İN İNTİBALARI

1) Heyet'imiz CERN Genel Direktörü'nün tutumunu açık ve samimî bulmuştur.

2) Genel Direktörün ekibi başta işi biraz yokuşa sürer bir tavır takınmışsa da sonra olumlu davranmıştır.

3) Türkiye'nin ANAK'a aslî üye olması hâlinde siyâsî merciler devreye girince yıllık aidat oranı olarak ileri sürülen % 2,4 lük oran çok aşağılara çekilebilecek ve Türkiye'ye 10 senelik bir geçiş dönemi tanınabilecektir.

4) Aslî üyeliğimiz hâlinde ödediğimiz aidatın bir kısmının CERN'in ihâlelerini kazanmak sûretiyle Türkiye'ye etkin bir teknoloji transferi de mümkün; zirâ CERN bu gibi ihâlelerde müteahhitlere teknoloji transferi hususunda her türlü yardımı yapmaktadır.

5) Aslî üye olmasak bile CERN'den istifâde yolları vardır; bunlar ancak iyi bir tecrübî fizikçi kadrosu yetiştirmek sûretiyle fevkalâde verimli kılınabilir.

6) Heyet'imiz itibâr görmüş ve çok iyi bir intiba bırakmıştır.

7) CERN Direktörü'nün Fransa Atom Enerjisi Yüksek Komiseri'ni âşikâr bir şevk ve heyecan ile Heyet'in masasına kadar getirip Heyet Başkanı ile tanıştırması, Heyet Başkanı'nın bu zât tarafından Fransa'ya dâvet edilmesi ve bilâhare Yüksek Komiser'in CERN Genel Direktörü aracılığıyla Heyet'imize Türk tecrübî fizikçilerinin Fransa Atom Enerjisi Komisaryası'nın araştırma merkezlerinde yetiştirilmesinin mümkün olduğu mesajının iletilmesi ise Heyet'imiz tarafından fevkalâde câlib-i dikkat bulunmuştur.

8) Türk tecrübî fizikçilerinin yüksek enerji fiziği konusunda Aachen Üniversitesi'nin imkânlarından yararlanarak deneyim kazanabilmeleri de mümkün görünmektedir.

HEYET'İN TEKLİFLERİ

1) Türkiye ANAK'a aslî üye olmayı hedef seçmelidir.

2) Türkiye ANAK'a iyi bir yüksek enerji fiziği tecrübî fizik grubu yetiştirdikten sonra aslî üye olmalıdır.

3) Böyle bir tecrübî fizik grubu en çok on yıl içinde teşkil edilmelidir. Bu grubun yetiştirilmesi için TAEK, TÜBİTAK, YÖK ve DPT müşterek ve pozitif bir gayret sarfetmeli; gelişme imkânı bulamamış olan tecrübî fizikçiliğin endüstrideki ve bilhassa teknoloji transferindeki önemi idrâk ve şuurlara nakş edilmelidir.

4) CERN ile ilişkiler sıkı, samimî ve zinde tutulmalıdır. Bu meyânda ANAK'a konsey toplantılarına, Cenevre BM nezdindeki delegasyonumuzdan bir diplomatın da refâkatıyla bir bilim adamımız katılmalı ve Türkiye'nin gözlemci statüsünün sağladığı imkân sayesinde CERN'de olup bitenlerden türk bilim âlemi haberdar edilmelidir.

5) TAEK, CERN'in ihâleleri hususunda türk sanayicilerini ve müteahhitlerini aydınlatmalı ve teşvik etmelidir.

6) Heyet'imizin yaptığı temaslar sonucu bir kısım tecrübî fizikçinin CERN'de, Fransa'da ve Almanya'da yetiştirilmesine mâtufl imkânlar TAEK, TÜBİTAK ve YÖK tarafından çok iyi değerlendirilmeli; benzer imkânlar beher mehâl İtalya ve İngiltere için de araştırılmalıdır.

7) Bu arada, şimdiye kadar, çok zayıf bir şekilde de olsa CERN ile mânevî bir bağı oluşturmuş olan teorik yüksek enerji ve nükleer fizikçilerine gerek TÜBİTAK gerek TAEK ve gerekse YÖK tarafından daha geniş çalışma ve inceleme imkânları sağlanmalıdır.

II.

BU RAPORUN YANSIMALARI NELER OLDU?

1. "Türkiye'nin Avrupa Nükleer Araştırma Kurumu'na Aslî Üye Olabilmesini İncelemek Üzere Teşkil Edilmiş Olan Heyet'in 27 Kasım 1985 Tarihli Raporu" TAEK Başkanlığı tarafından:

1) Başbakan'a, 2) Dışişleri Bakanlığı'na, 3) TÜBİTAK'dan sorumlu Devlet Bakanı Mustafa Tınaz Titiz'e, 4) TÜBİTAK Başkanlığı'na, 5) YÖK Başkanlığı'na ve 6) fizikçileri o zamana kadar şu ya da bu şekilde CERN ile ilgi kurmuş, geçici süre buradan burs almış ve CERN'de çalışmış olan üniversitelerin Rektör'lerine takdim edildi.

2. TAEK Başkanı tarafından TÜBİTAK'dan sorumlu Devlet Bakanı Mustafa Tınaz Titiz'e 1986 yılında ANAK Konseyi'ne katılması telkin edildi. Bakan bu teklifi uygun buldu ve TAEK Başkanı ile birlikte CERN'i ziyaret etti; Konsey toplantısına katıldı ve gerek CERN yetkilileri gerekse Konsey üyeleri tarafından büyük itibâra mazhar oldu. CERN'e aslî üye olmanın ülkeye sağlayacağı **ilmî, teknolojik ve ekonomik imkânları** yakından müşâhede edip idrâk edince Türkiye'nin CERN'e bir an önce aslî üye olması fikrini o da sâhiplendi.

3. TAEK Başkanı, CERN ziyaretinin yurda avdet edildiğinde, Heyet'in üyeleriyle de istişâre ederek Türkiye genelinde bir durum değerlendirmesi yaptı. CERN'e aslî üye olarak girmemize ön hazırlık ve "iş başında eğitim" amacıyla, ve kezâ Heyet'in raporunun 3 numaralı teklifi doğrultusunda:

Tânecek hızlandırıcı teknolojisine de bir ilk adım olarak bir "elektron-siklotron rezonanslı (ECR) iyon kaynağı + radyo frekanslı kuvadрупollü tânecek hızlandırıcısı" tasarımının "yapılabilirlik etüdü"nün hazırlanması,

TAEK'in patronajı altında ve mâlî külfeti de yüklenilerek, bu projenin

İmza (Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre, TAEK ve Heyet Başkanı)

İmza (Prof.Dr. Adnan Şaplakoğlu, Üye)

İmza (Prof.Dr. Muharrem Timuçin, Üye)

İmza (Prof.Dr. Dinçer Ülkü, Üye)

İmza (Prof.Dr. Alpar Sevgen, Üye)

İmza (Prof.Dr. Sadrettin Sinman, Üye)

İmza (Doç.Dr. Metin Arık, Üye)

Türk fizikçileri tarafından gerçekleştirilmesi kararlaştırıldı.

Ayrıca bu projenin "yapılabilirlik etüdü" **TAEK'in DPT 74 D 080 040 kod numaralı projesi** çerçevesinde Prof.Dr. Adnan Şaplakoğlu'nun koordinatörlüğünde Prof.Dr. Sadrettin Sinman, Prof.Dr. Muharrem Timuçin ve Prof.Dr. Yalçın Sana-lan'dan oluşan bir ilmi komisyona havâle edildi.

Bu komisyon raporunu 14 ay sonra **Mart 1987'de** TAEK Başkanlığı'na "**Akceleratör Yapılabilirlik Etüdü**" başlıklı 202 sayfalık bir rapor hâlinde taktım etti. Bu ayrıntılı rapor yalnızca bu projenin yapılabilirlik etüdünü kapsamıyor, aynı zamanda tânecek hızlandırıcı teknolojisinin prensiplerine de bir ders kitabı mâhiyetinde mükemmel bir giriş teşkil ediyordu.

Rapor işe 4 doktoralı ve 6 masterli fizikçi ile 3 de teknisyenden oluşan 13 kişilik bir kadro ile başlanacağını ve **bu proje süresince yetiştirileceklerle de birlikte 25 doktoralı, 38 masterli fizikçi ve de 7 teknisyenden oluşan toplam 70 kişilik bir kadroyla 8 yılda bitirilebileceğini vurguluyordu.**

4. CERN'deki çalışmaların önemli bir bölümünün tânecek detektörleri teknolojisine dayalı olduğunun müşâhedeyle, kendi potansiyelini de göz önünde tutan TAEK biri Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi'nde (ÇNAEM) diğeri ise Ankara Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi'nde (ANAEM) iki ayrı ekip kurarak bunların **detektörler teknolojisi** üzerinde uzmanlaşmasını plânladı. Bir yıl sonra ANAEM ekibinin geliştirmiş ve üretmiş olduğu **10 kadar alfa tâneceği detektörü** Cezâyir Atom Enerjisi Komisaryası'na satıldı. ÇNAEM ekibi ise çok çeşitli **taşınabilir detektörleri** teknolojisine ve üretimine hâkim konuma geldi.

5. TAEK, gene bu bağlamda, araştırma ve uygulamalar yapmak ve iş başında kaliteli tecrübî fizikçi yetiştirmek için ODTÜ kampüsünde ODTÜ ile birlikte "**centre of excellence**" mâhiyetin-

de bir "**İleri Nükleer Teknoloji Araştırma Merkezi**" (INTAM) kurmak kararı aldı. **Bu iş için ODTÜ Rektörü ve Devlet Plânlama Teşkilâtı (DPT) ile mutâbık kalındı.** ODTÜ Kampüsü'nde inşaatı yarım kalmış bir binâ TAEK tarafından 130.000.000,-TL ye ikmâl edilecek, TAEK ayrıca 280.000.000,-TL tehzizat yatırımı² yapacak, Merkez'in bakım masraflarını ve bakım personelinin ise ODTÜ Rektörlüğü karşılayacaktı. Merkez'de hem TAEK hem de ODTÜ'den elemanlar çalışacaklardı.

Fakat, ODTÜ Rektörü'nün bu projenin yürütülmesi için usûlen üniversite içinde kurduğu komisyon: "**TAEK bu parayı ODTÜ'ye versin! Merkezi biz kuralım; Merkez'de de bizim elemanlarımızdan başka eleman olmasın!**" diye diretince zamanın Rektörü bu irrasyonel karşı-teklifi reddetmek ve ODTÜ'ye bu Merkez'i kazandırmak husûsunda gerekli selâbet ve dirâyeti maalesef gösteremedi ve bu proje gerçikleşemedi.

6. Gene bu bağlamda TAEK: 1) CERN'e aslî üyelik hedefini gerçekleştirmek üzere, gerek kendi lâboratuvarlarında gerekse yurt dışında yetiştireceği tecrübî fizikçilere yardımcı olmak ve 2) Türkiye genelinde nükleer teknisyenlerin sayısını arttırmak için bir açılmasını karara bağladı. Bu karar DPT'nin müzâhereti ile o zamanki Millî Eğitim Bakanı'mızın da anlayış ve desteğine mazhar oldu ve TAEK bu işi gerçekleştirmek üzere Nükleer Teknisyen Okulu'nun mevzuatını ve müfredâtını plânlamaya başladı.

Fakat tam bir sırada **TAEK'in personelinin çoğunun komünist olduğu-nu veh-meden ve bu personelin Kurum'dan atılmasını isteyen** nüfuzlu bir Müsteşar'ın dengeyi sağlamak bahânesiyle TAEK'e atom enerjisiyle yakından uzaktan ilgisi olmayan **200 sağcı militan** yerleştirmek isteyen talebine şiddetle ve cesâretle karşı koyduğum için, rahmetli Turgut Özal'ın kalp ameliyatı olmak üzere Amerika'da Houston'da bulunduğu sırada ve onun ar-

kasından, "627 kişilik TAEK'de 400 komünisti koruyan **gizli bir komünist olduğum**" iftirâsıyla 6 Nisan 1987 günü, yalnızca 26,5 ay sürmüş olan, **TAEK Başkanlığı'ndan azl edildim**³. Müsteşarın, kendisi hakkında aynı kanaati beslediği ve kendisiyle işbirliği yapmamamı dolaylı olarak telkin ve taleb ettiği Mustafa Tınaz Titiz de 21.12. 1987'de TÜBİTAK'dan sorumlu Devlet Bakanlığı'ndan ayrıldıydı.

Azlime sebep olan Müsteşar'ın yerime TAEK Başkanlığı'na vekil olarak tâyin ettirdiği zât ise, ilk icraatları meyanında:

- 1) **CERN dosyasını rafa kaldırdı,**
- 2) **Tânecek Hızlandırıcısı (Akceleratör) projesini iptâl etti,**
- 3) **TAEK Nükleer Teknisyen Okulu projesini yürütmedi, ve**
- 4) **ANAEM ve ÇNAEM'deki detektör geliştirme ekiplerini de artık desteklemedi.**

Bu zâttan sonraki TAEK Başkanları da Türkiye'nin CERN'e aslî üye olması için somut tek bir adım dahî atmadılar. Maalesef TÜBİTAK da Türkiye'nin CERN'e aslî üyeliği için bugüne kadar somut bir adım atabilmiş değildir.

Bütün bu olgular ülkede ilim ve teknolojinin ileri gitmesini engelleyen acı olaylardır. Tüm fizikçilerimizin ve yetkili kurumlarımızın ibretle izlemesi ve bunların benzerlerinin bir daha tekrerrür etmemesi için nelerin yapılması husûsunda her ân zinde tutacakları kesin bir idrâk ve de eylem sâhibi olmalarını gerektiren olaylardır.

Notlar

1 FS: İsviçre frankı.

2 Bu, toplam 410.000.000 TL lik ilk yatırım o günün râyicine göre (1 \$ = 570 TL) 719.298 \$ tutmaktaydı.

3 Bk.Ahmed Yüksel Özemre, **Çernobil Komplosu**, Bilge Yayınları, İstanbul 2004.